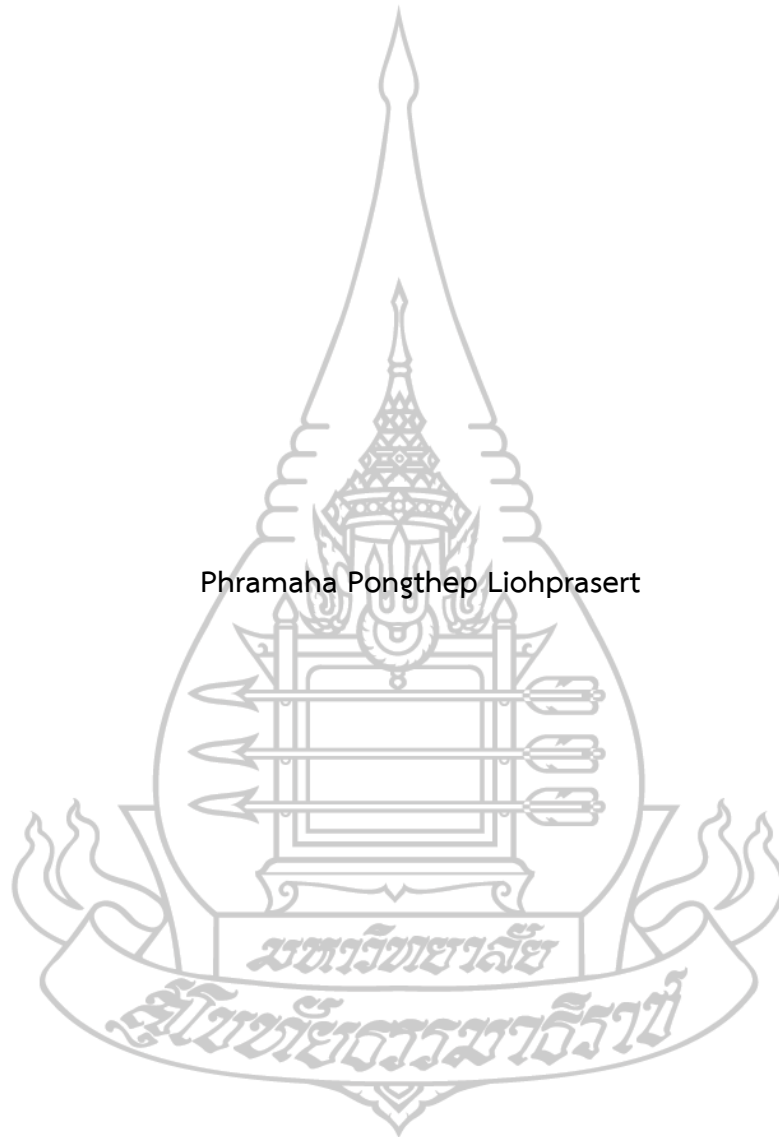

การสื่อสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง
ในระบอบประชาธิปไตย

ดุชนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต แขนงวิชานวัตกรรมการ
สื่อสารทางการเมืองและการปกครองท้องถิ่น
สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
พ.ศ. 2566

Communication in the Mahachat Sermon to Promote Citizenship in
Democracy

Phramaha Pongthep Liohprasert

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Doctor of Philosophy in Communication Innovation for Political and
Local Administration

School of Communication Arts
Sukhothai Thammathirat Open University

2023

หัวข้อคุณสมบัติ	การสื่อสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง ในระบอบประชาธิปไตย
ชื่อและนามสกุล	พระมหาพงษ์เทพ ล้อประเสริฐ
แขนงวิชา / วิชาเอก	นวัตกรรมการสื่อสารทางการเมืองและการปกครองท้องถิ่น
สาขาวิชา	นิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา	1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฤทัย ปัญญาวุธตระกูล 2. รองศาสตราจารย์ ดร.สุภาภรณ์ ศรีดี 3. รองศาสตราจารย์ ดร.สมาน งามสนิท

คุณสมบัตินี้ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรระดับปริญญาเอก เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2566

คณะกรรมการสอบคุณสมบัติ

..... ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.กุลธิดา ธรรมวิวัฒน์)

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฤทัย ปัญญาวุธตระกูล)

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุภาภรณ์ ศรีดี)

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมาน งามสนิท)

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.พรปภัตสร ปริญาญกุล)

..... ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา

(รองศาสตราจารย์ ดร.นราธิป ศรีราม)

ชื่อคุณูปนิพนธ์ การสื่อสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง ในระบอบ
ประชาธิปไตย

ผู้วิจัย พระมหาพงษ์เทพ ล้อประเสริฐ รหัสนักศึกษา 4641500089

ปริญญา: ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (นวัตกรรมการสื่อสารทางการเมืองและการปกครองท้องถิ่น)

อาจารย์ที่ปรึกษา (1) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.หลุ่ย ปัญญาวุธตระกูล (2) รองศาสตราจารย์ ดร.

สุภาภรณ์ ศรีดี (3) รองศาสตราจารย์ ดร.สมาน งามสนิท ปีการศึกษา 2566

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสื่อสารเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยผ่านการเทศน์มหาชาติ เกี่ยวกับ 1) เนื้อหาสาร 2) วิธีการนำเสนอ 3) แนวทางการพัฒนาประเด็นเนื้อหาสารและวิธีการนำเสนอสารเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยผ่านการเทศน์มหาชาติ

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 20 รูป/คน ประกอบด้วย 1) พระนักเทศน์มหาชาติ มีประสบการณ์ในการเทศน์มหาชาติ รวมจำนวน 9 รูป 2) คฤหัสถ์ ผู้ที่ติดตามการฟังเทศน์มหาชาติ จำนวน 8 คน 3) นักวิชาการ ผู้มีความเชี่ยวชาญและมีประสบการณ์การเป็นนักวิชาการด้านการสอนการสื่อสารและการศาสนา จำนวน 3 คน เลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจงโดยมีเครื่องมือการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกและแบบสนทนากลุ่ม การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการสร้างข้อสรุป

ผลการวิจัย พบว่า 1) เนื้อหาสาร พระนักเทศน์มหาชาตินำเสนอเนื้อหาสารเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยใน 4 มิติ ประกอบด้วย (1) ด้านกาย คือ การถ่ายทอดเนื้อหาที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้ ทักษะคิด และพฤติกรรมที่สอดคล้องกับการปฏิบัติตนในฐานะการเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยผ่านกัณฑ์นครกัณฑ์ (2) ด้านสังขม การถ่ายทอดเนื้อหาด้านอุดมการณ์ มีความรับผิดชอบ เคารพกฎหมาย และมีความซื่อสัตย์ผ่านกัณฑ์ทศพร (3) ด้านจิตใจ การถ่ายทอดสำนึกความเป็นพลเมืองไทย มีความยุติธรรม มีจิตสาธารณะยอมเสียสละประโยชน์สุขส่วนตัวเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวมผ่านกัณฑ์หิมพานต์ (4) ด้านปัญญา การถ่ายทอดเนื้อหาสารเน้นคติวิเคราะห์ข้อเท็จจริงเพื่อแก้ไขปัญหาอย่างมีเหตุผลมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองที่ยึดสันติวิธีผ่านกัณฑ์จุลพน 2) วิธีการนำเสนอ พระนักเทศน์มหาชาติใช้เทคนิคการจัดลำดับเนื้อหาประกอบด้วย (1) การเปิดเรื่องเล่าที่มาของเรื่องเป็นทำนองต้อนรับญาติโยมผู้มาฟังเทศน์มหาชาติ (2) นำเสนอเนื้อหาผ่านมุมมองของการเล่าเรื่อง ใช้ลีลา น้ำเสียง ท่วงทำนอง เป็นตัวดำเนินเรื่องให้เห็นถึงลักษณะของบุคคลทั้งในด้านดีและเลว และเป็น การจรรโลงจิตใจสาธุชนให้สัมผัสถึงธรรมของธรรมะ เกิดความเพลิดเพลินในการรับฟัง และนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ (3) การสรุปประเด็นหลักของเรื่อง แสดงความคิดรวบยอด สรุปและทิ้งท้ายด้วยการสร้างคำใหม่ให้จดจำ 3) แนวทางการพัฒนาประเด็นเนื้อหาสารและวิธีการนำเสนอสาร ได้แก่ การพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารสอดคล้องกับหลักการทางพระพุทธศาสนาโดยใช้การสื่อสารในเชิงวาทศิลป์ที่ให้หลักแนวคิดและทักษะในการโน้มน้าวใจ กระตุ้นความสนใจ เพิ่มศรัทธาและสร้างแรงจูงใจให้ผู้ฟังเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่นำไปสู่การเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยซึ่งการเทศน์มหาชาติ คือ มหากุศลที่เดือนบุคคลให้น้อมรำลึกถึงการบำเพ็ญบุญ คือ ความดีที่ยั่งยืน อันมีการสละความเห็นแก่ตัวเพื่อผลประโยชน์สูงของมวลมนุษยชาติเป็นสำคัญซึ่งสอดคล้องกับหลักสำคัญความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

คำสำคัญ การสื่อสารในการเทศน์มหาชาติ ความเป็นพลเมือง ระบอบประชาธิปไตย

Dissertation title: Communication in the Mahachat Sermon to Promote Citizenship in Democracy

Researcher: Phramaha Pongthep Liohprasert; ID: 4641500089;

Degree: Doctor of Philosophy (Communication Innovation for Political and Local Administration);

Dissertation advisors: (1) Dr. Hareuthai Panyarvuttrakul, Assistant Professor (2) Dr. Supaporn Sridee, Associate Professor (3) Dr. Sman Ngamsanit, Associate Professor ,
Academic year: 2023

Abstract

The objectives of this research were to study communication to promote democratic citizenship via the Mahachat sermon (a famous Buddhist sermon about past lives of the Buddha) in terms of 1) content and messages in the sermon; 2) method of presentation; and 3) approaches for improving the messages, content and presentation style to further promote good citizenship in a democracy.

This research used the qualitative research method of in-depth interviews. There were 20 key informants, consisting of 9 Buddhist monks who had experience in giving the Mahachat sermon; 8 lay people who had listened to the Mahachat sermon; and 3 academic experts with experience in the fields of communication arts and religion. The key informants were chosen by purposive sampling. The data collection instruments were an in-depth interview form and a focus group discussion form. Data were analyzed by drawing conclusions.

The results showed that **1) For content**, there were 4 main dimensions through which monks delivering the sermon were able to use it to promote good citizenship: (1) in the physical dimension, monks could use the content of the 13th chapter (*Nakorngan*) to transmit ideas intended to mold listeners' knowledge, attitudes and behavior to be more fitting for citizens in a democracy; (2) in the social dimension, monks could use the content in the first chapter (*Tosaporn*) to transmit the ideals of responsibility, honesty, and being a law-abiding citizen; (3) in the emotional dimension, monks could use content in the second chapter (*Himaphan*) to transmit conscientiousness about being a Thai citizen, being just, and having a civic sense of self-sacrifice for the common good; and (4) in the intellectual dimension, monks could use content in the 6th chapter (*Julaphon*) to transmit ideas about the importance of analytical thinking, evidence-based rational problem-solving, and participating in politics and administration using only peaceful means. **2) For presentation methods**, monks would normally (1) start by introducing the audience to the subject by relating the origins of the Mahachat sermon and its story; (2) tell the story using their tone of voice, gestures, and cadence to bring out both the good and bad sides of each character, to arouse listeners' emotions and encourage them to see the truth and beauty of the dharma teachings, to really enjoy the story while listening, and to gain lessons they can then put to use in their daily lives; (3) summarize the lessons, give good take-home conclusions from the tale, and conclude with memorable new definitions and key phrases. **3) For suggestions for improving the messages, content and presentation style**, monks could develop their communication strategies based on Buddhist principles, by utilizing rhetoric and persuasive speaking concepts and skills to capture listeners' attention, build faith, and create incentives for the audience members to change their behavior to start acting as better citizens in the democratic system. Delivering the Mahachat sermon is immense good karma. It can remind the listeners to be aware of the power of making merit and the importance of striving to achieve the ultimate good, which is to fully abandon self interest for the good of all humanity. This ideal coincides exactly with the ideals of democracy.

Keywords : Buddhist Mahachat sermon, messages in the Mahachat sermon, citizenship, Democracy

กิตติกรรมประกาศ

ดุชฎินิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยการให้คำปรึกษาแนะแนวทางในการทำวิจัย ขอเจริญพร ขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ทฤทัย ปัญญาวุฒตระกูล ประธานกรรมการควบคุมดุชฎินิพนธ์ ที่ปรึกษาหลัก รองศาสตราจารย์ ดร. สุภาภรณ์ ศรีดี อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่ให้ความกรุณาประสิทธิ์ประสาทวิชาให้คำแนะนำ ติดตามความก้าวหน้า และให้กำลังใจตลอดมา คณะกรรมการควบคุมดุชฎินิพนธ์ทุกท่านที่ให้คำปรึกษาในการศึกษาค้นคว้า และแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ เป็นอย่างดี ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ตลอดจนให้คำแนะนำและแก้ไขเครื่องมือในการทำวิจัยจนสามารถนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยอันเป็นประโยชน์ต่อการทำงานดุชฎินิพนธ์ฉบับนี้ให้มีความสมบูรณ์

ขอเจริญพรขอบคุณ พระเทพวิสุทธิติลก เจ้าอาวาสวัดวัดสามพระยา พระมงคลธรรมภาณ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดเสมียนนารี พระมหาโสภณ สุธีโร วัดเวฬุวนาราม พระครูศรีธรรมประสิทธิ์ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดหลักสี่ พระอารามหลวง พระครูวิสุทธธีธรรมประสิทธิ์ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดหลักสี่ พระอารามหลวง พระมหากาวิโก อหิสโก ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสุทัศนเทพวราราม พระครูโฆสิตธรรมากร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสุวรรณาราม พระมหาสมชาย สุนติกโร รองเจ้าคณะอำเมืองปทุมธานี เจ้าอาวาสวัดเปรมประชา พระมหาจารุวัฒน์ วัดเวฬุวนาราม และ รองศาสตราจารย์ ดร.กมลรัฐ อินทรทัศน์ อาจารย์ประจำสาขาวิชานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช พระครูพิมลธรรมภาณ ดร. นักวิชาการ รองศาสตราจารย์ ดร.สมาน งามสนิท อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ ผู้มีความเชี่ยวชาญ และมีประสบการณ์การเป็นนักวิชาชีพด้านการสอนการสื่อสารและการศาสนา ผู้จัดงานเทศน์มหาชาติ คฤหัสถ์ ขอขอบคุณครอบครัวทุกท่านที่สละเวลาให้ความช่วยเหลือ และให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยขอเจริญพรขอบคุณไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

คุณค่าและประโยชน์อันเกิดจากดุชฎินิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นเครื่องบูชาแด่ พระคุณบิดา มารดา ครูอาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่านที่ได้กรุณาอบรมสั่งสอนและเป็นกำลังใจแก่ ผู้วิจัยในการศึกษาค้นคว้าด้วยดีตลอดมา หากมีข้อบกพร่องประการใดผู้วิจัยขอน้อมรับด้วยความเคารพอย่างยิ่ง

พระมหาพงษ์เทพ ล้อประเสริฐ

มกราคม 2566

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญภาพ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
คำถามการวิจัย	5
วัตถุประสงค์การวิจัย	5
กรอบแนวคิดการวิจัย	6
ขอบเขตของการวิจัย	7
นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ	7
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	9
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	11
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสาร	11
แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการสื่อสาร	30
การสื่อสารเพื่อการรับรู้และการสร้างความหมาย	34
การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ	42
แนวคิดเนื้อหาสารด้านการส่งเสริมความเป็นพลเมือง	47
การเทศน์มหาชาติ	73
แนวคิดกลวิธีในการสื่อสารผ่านการเทศน์มหาชาติ	86
การจัดการการสื่อสารผ่านการเทศน์มหาชาติ	94
แนวทางการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการความเป็นพลเมืองผ่านการเทศน์มหาชาติ	99
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	102
งานวิจัยต่างประเทศ	106

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	109
รูปแบบการวิจัย.....	109
ผู้ให้ข้อมูลหลัก.....	110
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	111
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	115
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	115
การตรวจสอบข้อมูล.....	116
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	117
ส่วนที่ 1 ผลการศึกษาเนื้อหาสาระในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง ในระบอบประชาธิปไตย.....	118
ส่วนที่ 2 ผลการศึกษาวិธีการนำเสนอสาระในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง ในระบอบประชาธิปไตย.....	144
ส่วนที่ 3 ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาประเด็นเนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอสาระ ในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย....	152
ส่วนที่ 4 องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากงานวิจัย.....	162
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	164
สรุปการวิจัย.....	164
อภิปรายผล.....	174
ข้อเสนอแนะ.....	188
บรรณานุกรม.....	190
ภาคผนวก.....	200
ก แบบสัมภาษณ์พระนักเทศน์มหาชาติ.....	201
ข แบบสัมภาษณ์ผู้รับสาร (คฤหัสถ์).....	205
ค แบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ.....	209
ประวัติผู้วิจัย.....	211

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 3.1	แสดงข้อมูลโครงสร้างประเด็นการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การสังเกต ในประเด็นกระบวนการสื่อสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง ในระบอบประชาธิปไตย.....	112
ตารางที่ 3.2	แสดงข้อมูลโครงสร้างประเด็นการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การสังเกต เกี่ยวกับวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองใน ระบอบประชาธิปไตย.....	113
ตารางที่ 3.3	แสดงข้อมูลโครงสร้างประเด็นการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การสังเกต เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาประเด็นเนื้อหาสารและวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์ มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย.....	114

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	6
ภาพที่ 4.1 เนื้อหาสาระในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง ในระบอบประชาธิปไตย.....	118
ภาพที่ 4.2 ผลการศึกษาเนื้อหาสาระในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง ในระบอบประชาธิปไตย.....	143
ภาพ 4.3 วิธีการนำเสนอสาระในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบ ประชาธิปไตย.....	144
ภาพที่ 4.4 ผลการศึกษาเนื้อหาสาระในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง ในระบอบประชาธิปไตย.....	151
ภาพที่ 4.5 แนวทางการพัฒนาประเด็นเนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอสาระในการเทศน์มหาชาติ เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย.....	152
ภาพที่ 4.6 ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาประเด็นเนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอสาระ ในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย.....	161
ภาพที่ 4.7 แสดงองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากงานวิจัย.....	162

บทที่ 1

บทนำ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การสื่อสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย มีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งเน้นการศึกษาเกี่ยวกับ 1) ประเด็นเนื้อหาสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย 2) วิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย 3) แนวทางการพัฒนาประเด็นเนื้อหาสารและวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยบทที่ 1 ซึ่งเป็นบทนำ ประกอบด้วย ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา คำถามการวิจัย วัตถุประสงค์การวิจัย กรอบแนวคิดการวิจัย ขอบเขตการวิจัย นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ และประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย

ประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ ได้กำหนดให้อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทยโดยมีพระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุข นอกจากนี้ประชาชนซึ่งเป็นผู้ทรงสิทธิหรือเจ้าของสิทธิในอำนาจอธิปไตยมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศตามระบอบประชาธิปไตย พื้นฐานสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ มีหลายองค์ประกอบที่กระทำร่วมกัน ทั้งประชาชน สังคมการเมือง หลักการหรือระเบียบ กลไกหรือเครื่องมือของรัฐ สังคมเศรษฐกิจการตลาดแบบเสรีซึ่งในบรรดาทั้ง 5 องค์ประกอบนี้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสิ่งเดิม ๆ ไปสู่สิ่งใหม่ ๆ (วรากรณ์ สามโกเศศ, 2554) ในระดับปัจเจกบุคคล คือ ความเป็นพลเมืองนั่นเอง ความเป็นพลเมืองเป็นคุณสมบัติสำคัญในการพัฒนาประชาธิปไตย ประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้ประชาชนในประเทศต้องมีจิตสำนึกในความเป็นพลเมือง (สถาบันพระปกเกล้า, 2559) เพราะประชาชนภายในรัฐจะเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การพัฒนาประชาชนในประเทศให้มีความเป็นพลเมืองเพื่อให้การปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยประสบความสำเร็จนั้น ความเป็นพลเมืองจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประชาธิปไตย ประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้ไม่ใช่เพียงมีรัฐธรรมนูญที่ดีเท่านั้น แต่ประชาชนจะต้องมีความเป็น “พลเมือง” ตามระบอบประชาธิปไตย การเป็นพลเมืองที่ดีควรมีคุณลักษณะ

สำคัญ คือ จะต้องเป็นผู้ที่ยึดมั่นในหลักศีลธรรมและคุณธรรมของศาสนา (พระอัครเดช ญาณเตโช, 2557) มีหลักการทางประชาธิปไตยในการดำรงชีวิต เป็นผู้ที่มีสิทธิและหน้าที่ในฐานะประชาชนของประเทศใดประเทศหนึ่งหรือ ประชาชนที่อยู่ภายใต้ผู้ปกครองเดียวกันมักมีวัฒนธรรมเดียวกัน เช่น คนไทยทุกคนควรทำตัวเป็นพลเมืองดี ตระหนักถึงสิทธิของตนเองทำหน้าที่ที่กฎหมายรัฐธรรมนูญกำหนดและปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมและประเทศชาติเพื่อให้เป็นสังคมและเป็นประเทศประชาธิปไตยอย่างแท้จริงตามหลักการทางประชาธิปไตย การปกครองในระบบประชาธิปไตยเป็นการปกครองที่ประชาชนทุกคนมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศซึ่งจะประสบความสำเร็จได้นั้นต้องสร้างความเป็นพลเมืองให้ประชาชนสามารถปกครองตนเองได้ การสร้างพลเมืองให้มีความเป็นพลเมืองในวิถีระบอบประชาธิปไตย มีหลักพื้นฐานสำคัญอยู่ 3 ประการ ดังนี้ 1) เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่ทุกคนเกิดมามีคุณค่าเท่ากันมีอาจล่วงละเมิดได้ การมีอิสรภาพและความเสมอภาค การยอมรับในเกียรติภูมิของแต่ละบุคคล โดยไม่คำนึงถึงสถานภาพทางสังคม ยอมรับความแตกต่างของทุกคน 2) เคารพสิทธิ เสรีภาพ และกฎกติกาของสังคมที่เป็นธรรม โดยให้ความสำคัญต่อสิทธิ เสรีภาพ การมีกฎกติกาที่วางอยู่บนความยุติธรรมและชอบธรรม มีหลักนิติรัฐในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพมิให้ถูกละเมิด 3) รับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น สังคมและประเทศชาติโดยตระหนักถึงบทบาท หน้าที่และความรับผิดชอบของตนเองต่อสังคม การดำรงตนเป็นประโยชน์ต่อสังคมช่วยเหลือเกื้อกูลกันใช้สติปัญญาในการแก้ไขปัญหาด้วยเหตุและผล การพัฒนาประชาชนในประเทศให้มีความเป็นพลเมืองเพื่อให้การปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยประสบความสำเร็จได้ “ความเป็นพลเมือง” ของระบอบประชาธิปไตย ประกอบด้วยลักษณะ 6 ประการ คือ 1) การรับผิดชอบต่อตนเองและพึ่งตนเองได้ 2) เคารพสิทธิของผู้อื่น 3) เคารพความแตกต่าง 4) เคารพความเสมอภาค 5) เคารพกติกา 6) รับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม

ทั้งนี้วิถีชีวิตของผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมไทยที่แสดงให้เห็นชัดเจนถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเพณีที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนานแล้วยังมีประเพณีสำคัญ ๆ ที่มีอิทธิพลต่อชีวิตชาวบ้านและก่อให้เกิดรูปแบบประเพณีที่แม้จะมีรายละเอียดที่แตกต่างหลากหลายไปตามท้องถิ่น แต่ยังคงความหมายเช่นเดียวกัน ประเพณีต่าง ๆ เหล่านี้มักเป็นประเพณีที่สืบเนื่องในพระพุทธศาสนาเนื่องจากชนชั้นปกครองเป็นผู้นำในการเลือกรับศาสนาใหม่ที่รับมาจากต่างชาติจึงมีความต้องการเผยแพร่ขนบธรรมเนียมประเพณี พุทธศาสนา ให้แก่ประชาชนที่ต่างเผ่าพันธุ์ในท้องถิ่นต่าง ๆ ให้ถือปฏิบัติตามเพื่อสร้างบูรณาการให้เกิดทั้งในทางสังคมและวัฒนธรรม จะเห็นได้ว่าประเพณีที่เกี่ยวข้องเนื่องในพระพุทธศาสนามักเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติ และพิธีกรรมในทางไสยศาสตร์ ซึ่งทางราชสำนักได้ปรับรับประเพณีกรรมของประชาชนมาขัดเกลาให้มีความละเอียดอ่อน มีความประณีตวิจิตรและซับซ้อนมากขึ้น ทั้งนี้ด้วยการยอมรับแบบแผนจากต่างประเทศเข้ามาผสมผสาน เช่น ศาสนาพราหมณ์ เพื่อให้เกิดการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ หลังจากนั้นก็จะส่งทอดอิทธิพลไปสู่ประเพณีราษฎร์ในสังคมแบบ

ชานาอีกครั้งหนึ่ง แต่ในกรณีของประเพณีในพุทธศาสนาแล้วเป็นเรื่องของการแพร่กระจายจากเบื้องบนลงสู่ล่างโดยผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น วัด วรรณกรรม และศิลปกรรมต่าง ๆ อย่างเช่น ประเพณีการเทศน์มหาชาติเป็นสำคัญ เนื่องจากเป็นประเพณีที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดและค่านิยมของคนไทยอย่างกว้างขวาง

เทศน์มหาชาตินับว่าเป็นวรรณคดีทางพระพุทธศาสนาที่มีคุณค่าเล่มหนึ่งของไทย ทั้งยังได้นำเนื้อเรื่องไปใช้ในการเทศน์ที่มีลักษณะพิเศษ คือ สอดแทรกรูปแบบและวิธีการลงไปเพื่อให้พุทธศาสนิกชนเกิดความเลื่อมใสและศรัทธามากยิ่งขึ้น เรื่องมหาชาติจึงเป็นวรรณคดีทางพระพุทธศาสนาเพียงเรื่องเดียวที่นิยมใช้เผยแพร่คุณธรรมคำสอนทางศาสนาที่พุทธศาสนิกชนสนใจ และตั้งใจฟังด้วยความเพลิดเพลิน ทั้งคุณธรรมทางศาสนาที่ปรากฏอยู่ในมหาชาติก็ยังเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจพุทธศาสนิกชนให้ทำความดี ละเว้นความชั่ว และให้อยู่ร่วมกันได้ในสังคมอย่างมีความสุขตามคำสอนของศาสนาด้วย โดยวิธีในการสื่อสารด้านการส่งเสริมความเป็นพลเมืองผ่านการเทศน์มหาชาติ เนื่องจากการฟังเทศน์มหาชาติเป็นที่นิยมกันมากในหมู่พุทธศาสนิกชนมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยาจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ มีการประชุมกันฟังเทศน์มหาชาติทุก ๆ ปี อาจเป็นเพราะเนื้อเรื่องมีความสนุกสนานและมีคติธรรมสอนไปในตัว พุทธศาสนิกชนจึงได้นำเอาหลักคำสอนที่แฝงอยู่ในเนื้อเรื่องมาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต แม้แนวคิดหลักของเรื่องมหาชาติหรือมหาเวสสันดรชาดกจะอยู่ที่การบำเพ็ญทานบารมีของพระเวสสันดร แต่เนื้อหาสาระของเรื่องก็ครอบคลุมพฤติกรรมของมนุษย์ สิ่งแวดล้อมทางสังคม และวัฒนธรรมของมนุษย์เกือบทั้งหมด คตินิยมในการฟังเทศน์มหาชาติจึงได้กลายเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิตของคนไทย เพื่อให้มีความชัดเจนและมีความเพลิดเพลินไปกับการเรียนรู้ในการที่จะสร้างความเป็นพลเมืองให้กับประชาชนชาวไทยให้ได้มากที่สุด การเทศน์มหาชาติเป็นการชี้แจงหรือการเล่าเรื่องเวสสันดรชาดกว่าด้วยพระบุญพระยาของพระพุทธองค์ในอดีตชาติ เมื่อเสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร ทรงบำเพ็ญพระบารมีเป็นชาติสุดท้ายก่อนจะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นเรื่องที่มีเนื้อความยาวซึ่งถูกแบ่งออกเป็นตอน ๆ แต่ละตอนก็เรียกว่ากัณฑ์ เช่น เรื่องมหาเวสสันดรชาดกถูกแบ่งเป็น 13 ตอน เรียกว่ามี 13 กัณฑ์ 1000 พระคาถา คือ กัณฑ์ทศพร มี 19 พระคาถา กัณฑ์หิมพานต์ มี 134 พระคาถา กัณฑ์ทานกัณฑ์ มี 209 พระคาถา กัณฑ์วนประเวศน์ มี 57 พระคาถา กัณฑ์ชูชก มี 79 พระคาถา กัณฑ์จุลพน มี 35 พระคาถา กัณฑ์มหาพน มี 80 พระคาถากัณฑ์กุมาร มี 101 พระคาถากัณฑ์มัทรี มี 90 พระคาถา กัณฑ์สักกบรรพ มี 43 พระคาถา กัณฑ์มหาธาต มี 69 พระคาถา กัณฑ์ฉกษัตริย์ มี 36 พระคาถา กัณฑ์นครกัณฑ์ มี 48 พระคาถา (พระครูวินัยธรมานพ ปาละพันธ์, 2549) พุทธศาสนิกชนมีความเชื่อว่าหากผู้ใดได้สดับรับฟังเทศน์มหาชาติย่อมเกิดสิริสวัสดิ์พิพัฒน์มงคลเป็นอย่างมากเป็นกุศลบุญราศีสืบไป ดังนั้น การเทศน์มหาชาติ คือ มหากุศลที่เตือนบุคคลให้น้อมรำลึกถึงการบำเพ็ญบุญ คือ ความดีที่ยิ่งยวด อันมีการสละความเห็นแก่ตัวเพื่อผลประโยชน์สูงของมวลมนุษยชาติ เป็นสำคัญซึ่งสอดคล้องกับหลักสำคัญความเป็นความพลเมือง อีกประการที่สำคัญคือ ประเพณีการ

เทศน์มหาชาติจัดเป็นการทำบุญใหญ่ และมีความหมายมากที่สุดในสังคมไทย เนื่องจากเป็นประเพณีของพุทธศาสนิกชนชาวไทยที่ทำสืบเนื่องมาแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน เพราะความเชื่อว่าถ้าผู้ใดได้ฟังเทศน์มหาชาติแล้วจะได้กุศลแรง และหากใครตั้งใจฟังให้จบในวันเดียวจะได้เกิดร่วม และพบพระศรีอริยเมตตรัยโพธิสัตว์ ซึ่งจะมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต จากความสำคัญในเบื้องต้นทำให้ผู้วิจัยจึงสนใจเรื่องการสื่อสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยศึกษาประเด็นเนื้อหาสาระ วิธีการนำเสนอ รวมถึงการพัฒนา เพื่อให้เกิดความแตกต่างและน่าสนใจจากเดิม เช่น เทศน์สอนเพื่อให้เกิดสันติสุขนา ผู้ที่ได้รับฟังมีความแจ่มแจ้งชัดเจนในหลักธรรมดำเนินชีวิตตามหลักพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย เทศน์สอนเพื่อให้เกิดสมานพนาให้ผู้ฟังเกิดแรงจูงใจเกิดศรัทธามั่นคงในความดีที่ทำมาและทำดีต่อไป เทศน์สอนเพื่อให้เกิดสมุตเตชนามีความกล้ากล้ามั่นใจว่าตนเองสามารถดำเนินชีวิตตามหลักพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยได้เหมือนคนทั่วไป เทศน์สอนเพื่อให้เกิดสัมพันธภาพสร้างความร่าเริงเบิกบานใจทั้งอดีตปัจจุบันและอนาคต เป็นต้น (พระครูโสภณปริยัตยานุกิจ (อาทิตย์), 2565) เป็นความพยายามเพื่อที่จะสื่อความหมายให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจ สอดแทรกเพื่อประยุกต์เนื้อหาเป็นการเปรียบเทียบกับสถานการณ์บ้านเมืองในปัจจุบัน เป็นการเทศน์มหาชาติแบบประยุกต์เพื่อการวางแผนอย่างมีสติของทั้งด้านพระนักเทศน์ และผู้ฟังอย่างมีสติของแต่ละบุคคลเพื่อให้การสื่อสารนั้นบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ เชื่อมโยงกับกระบวนการและค่านิยมตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย การเทศน์มหาชาติจึงเป็นการบ่มเพาะปลูกฝังความรู้ และสร้างจิตสำนึกในด้านหน้าที่และความรับผิดชอบพลเมืองและสังคมเพื่อให้เป็นพื้นฐานของการสร้างและพัฒนาประเทศเป็นเครื่องมือในการสร้างคน สอดคล้องกับความต้องการของประเทศชาติอย่างมีประสิทธิภาพในการพัฒนาประเทศก็จะต้องอาศัยหน้าที่และความรับผิดชอบในการเตรียมความพร้อมด้านความรู้ ทักษะ จิตสำนึก ทัศนคติในคุณค่ามีความรับผิดชอบในฐานะพลเมืองและความรับผิดชอบพลเมืองโดยส่วนใหญ่อยู่นบนฐานความคิด กระบวนการและค่านิยมตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย บริบทของนโยบายสาธารณะในกระแสการปฏิรูปมีเงื่อนไขของสังคมเข้ามาเกี่ยวข้องที่สลับซับซ้อน และหลากหลายมากขึ้น รวมทั้งการปรับเปลี่ยนบริบทของการบริหารงานภาครัฐเข้าสู่ระบบอภิบาล ทัศนคติถึงภาวะการพึ่งพาหน่วยงานต่าง ๆ โดยเฉพาะวัดซึ่งเป็นศูนย์กลางและเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชนทำให้เกิดเครือข่ายนโยบายในลักษณะต่าง ๆ ขึ้นพร้อมกับความต้องการข้อมูลและความรู้ในการใช้เป็นองค์ประกอบสำคัญในการวิเคราะห์ภาคพลเมืองเป็นการเมืองที่ตั้งอยู่บนฐานของการตระหนักรู้ถึงสิทธิและหน้าที่นำไปสู่พฤติกรรมของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยได้อย่างเหมาะสม (Jantawan, N, 2016) ; (Jensantikul, N, 2013)

ดังนั้น การพัฒนาวิธีการเทศน์มหาชาติที่ดีอยู่แล้วให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นโดยมุ่งศึกษาประเด็นเนื้อหาสาระ วิธีการนำเสนอ แนวทางการพัฒนา ด้านการส่งเสริมความพลเมืองของผู้ฟังให้เข้าถึงหลักธรรมคำสอนและนำผลการวิจัยนี้กลับมาประยุกต์ใช้ ซึ่งผู้เขียนได้รวบรวมปรากฏการณ์

ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการนำเสนอผ่านประเด็นหลักให้สอดคล้องกับการสื่อสารเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยผ่านการเทศน์มหาชาติ เพื่อให้เป็นแนวทางในการศึกษาเป็นการเพิ่มศรัทธาและสร้างแรงจูงใจให้ผู้ฟังสนใจเป็นการสื่อสารสร้างความสัมพันธ์อันดีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อให้ประเทศไทยก้าวสู่ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่สมาชิกในสังคมตระหนักในคุณธรรมของตนเองเพื่อร่วมกันสร้างสังคมให้เข้มแข็งในทุกมิติ (รัชเกล้า กองแก้ว, 2559) และยังสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

2. คำถามการวิจัย

2.1 ประเด็นเนื้อหาสาระในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยเป็นอย่างไร

2.2 วิธีการนำเสนอสาระในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยเป็นอย่างไร

2.3 แนวทางการพัฒนาประเด็นเนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอสาระในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยเป็นอย่างไร

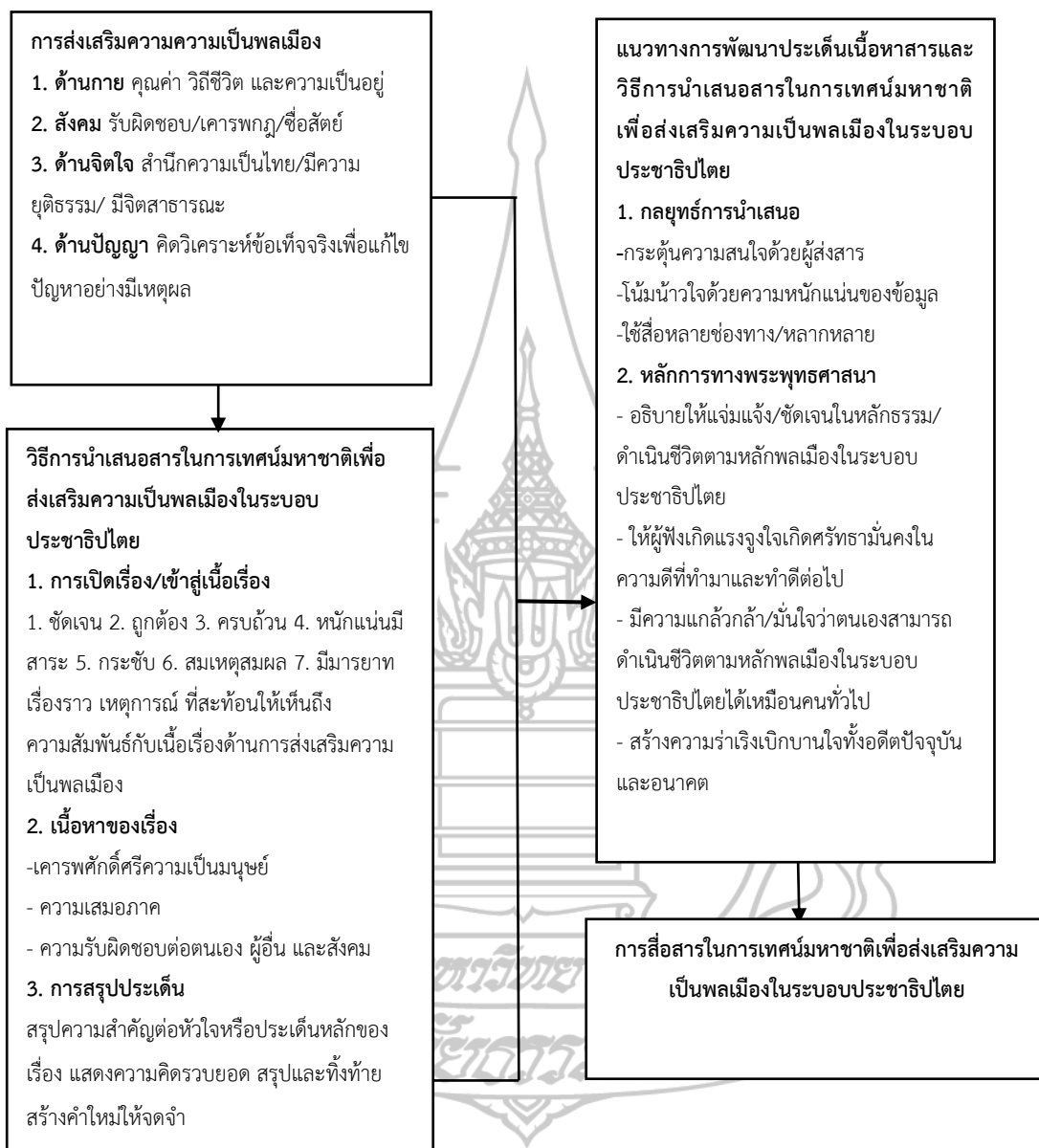
3. วัตถุประสงค์การวิจัย

3.1 เพื่อศึกษาประเด็นเนื้อหาสาระในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

3.2 เพื่อศึกษาวิธีการนำเสนอสาระในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

3.3 เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาประเด็นเนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอสาระในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

4. กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

5. ขอบเขตของการวิจัย

5.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา งานวิจัยเรื่อง การสื่อสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ได้มุ่งเน้นการศึกษาเกี่ยวกับ 1) ประเด็นเนื้อหาสาร 2) วิธีการนำเสนอ และ3) แนวทางการพัฒนาการสื่อสารด้านการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยผ่านการเทศน์มหาชาติ

5.2 ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลหลัก งานวิจัยนี้มีผู้ให้ข้อมูลหลัก รวมจำนวน 20 รูป/คน

5.2.1 ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) ประกอบด้วย ประชากร และผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) พระนักเทศน์มหาชาติ มีประสบการณ์ในการเทศน์มหาชาติ รวมจำนวน 9 รูป 2) คฤหัสถ์ ผู้ที่ติดตามการฟังเทศน์มหาชาติเป็นประจำ จำนวน 8 คน 3) นักวิชาการ เป็นผู้มี ความเชี่ยวชาญและมีประสบการณ์การเป็นนักวิชาชีพด้านการสอนการสื่อสารและการศาสนา ไม่ต่ำกว่า 5 ปี จำนวน 3 คน รวมทั้งสิ้น 20 รูป/คน

5.2.2 ผู้ทรงคุณวุฒิ ได้แก่ ผู้ตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย เป็นอาจารย์ที่มีความรู้ ความสามารถด้านวิชาวัตกรรมการสื่อสารทางการเมืองและการปกครองท้องถิ่น สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชจำนวน 3 คน

5.3 ขอบเขตด้านระยะเวลา งานวิจัยศึกษาโดยเก็บข้อมูลตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2565- เมษายน พ.ศ. 2566

6. นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ

6.1 การสื่อสาร หมายถึง กระบวนการที่ผู้ส่งสาร(พระนักเทศน์มหาชาติ) ถ่ายทอด เนื้อหาสาร ข้อมูล ความคิด อารมณ์ความรู้สึก ทักษะ ฯลฯ เพื่อเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้รับสาร (นักฟังเทศน์มหาชาติ) ให้ตระหนักในคุณค่าในฐานะพลเมืองและความเป็นพลเมืองบนฐานความคิด กระบวนการและค่านิยมตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย

6.2 การส่งเสริมความเป็นพลเมือง หมายถึง แนวทางการส่งเสริมผู้ที่มีหลักการทางประชาธิปไตยในการดำรงชีวิตในฐานะประชาชนคนไทยที่อยู่ภายใต้ผู้ปกครองเดียวกันมีวัฒนธรรมเดียวกันโดยมีการช่วยเหลือเกื้อกูลส่งเสริมก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมและประเทศชาติเพื่อให้เป็นสังคม และเป็นประเทศประชาธิปไตยอย่างแท้จริงตามหลักการทางประชาธิปไตย และยึดมั่นในหลักศีลธรรม และคุณธรรมของศาสนา

6.3 ประเด็นเนื้อหาสาร หมายถึง การเทศน์ที่มีการสื่อสารในเรื่องการส่งเสริมความพลเมือง ในระบอบประชาธิปไตยใน 4 มิติ ได้แก่

6.3.1 ด้านกาย หมายถึง การสร้างความเป็นพลเมืองในสังคมไทยที่ส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย หรือ ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยสอดคล้องกับวิถีชีวิต และ ความเป็นอยู่ของผู้คนรวมถึงแบบแผนของการดำเนินชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศาสนา วัฒนธรรม เศรษฐกิจ ที่แตกต่างกันออกไปเป็นพื้นฐานสำคัญของการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ

6.3.2 ด้านสังคม หมายถึง การรู้จักเคารพสิทธิ เสรีภาพของสังคม ในการอยู่ร่วมกัน เคารพกฎกติกาสังคม สิทธิที่ติดตัวมา การมีอยู่อย่างสมเกียรติ การกระทำในขอบเขตกฎ กติกา ศีลธรรม ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ความเสมอภาคในฐานะเป็นพลเมืองของรัฐ การทำหน้าที่ของตนเองในฐานะสมาชิกในสังคม

6.3.3 ด้านจิตใจ หมายถึง มีจิตสำนึกในฐานะเป็นพลเมืองของรัฐ มีอุดมการณ์เสียสละ เพื่อประโยชน์ส่วนรวม

6.3.4 ด้านปัญญา หมายถึง การแก้ปัญหาด้วยเหตุผล วิเคราะห์แยกแยะ และการยอมรับเคารพผู้อื่น มีส่วนร่วมการเมืองการปกครองโดยสันติวิธี และเคารพความแตกต่าง

6.4 วิธีการนำเสนอสาร หมายถึง ขั้นตอนในการสื่อสารรวมทั้งวัจนภาษา และอวัจนภาษา ที่ใช้ในการเทศน์เป็นการสื่อสารระหว่างพระสงฆ์นักเทศน์กับคฤหัสถ์ผู้ฟังเทศน์ เพื่อชักจูงโน้มน้าว จิตใจของผู้ฟังเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองของระบอบประชาธิปไตยเป็นผู้ที่ยึดมั่นในหลักศีลธรรม และคุณธรรมของศาสนา มีหลักการทางประชาธิปไตยในการดำรงชีวิต ดังนี้

6.4.1 การเปิดเรื่องหรือเข้าสู่เนื้อเรื่อง หมายถึง การเข้าสู่เนื้อเรื่องต้องมีความ ชัดเจน ถูกต้อง ครบถ้วน หนักแน่นมีสาระ กระชับ สมเหตุสมผล มีมารยาท และเป็นเรื่องราว เหตุการณ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์กับเนื้อเรื่องด้านการส่งเสริมความเป็นพลเมือง

6.4.2 เนื้อหาของเรื่อง หรือการดำเนินเรื่อง หมายถึง เนื้อหาในการเทศน์ในความหมาย ของการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความเสมอภาค ความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม

6.4.3 วิธีการสรุปประเด็น หมายถึง การสรุปความสำคัญต่อหัวใจหรือประเด็นหลัก ของเรื่อง แสดงความคิดรวบยอด สรุปและทิ้งท้ายสร้างคำใหม่ให้จดจำ

6.5 แนวทางการพัฒนาประเด็นเนื้อหาสารและวิธีการนำเสนอสาร หมายถึง การปรับปรุง กระบวนการสื่อสาร ประเด็นเนื้อหาสาร วิธีการนำเสนอ กลยุทธ์การนำเสนอ ผ่านการเทศน์มหาชาติ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และพัฒนาเพื่อต่อยอดในอนาคต

6.5.1 กลยุทธ์การนำเสนอ หมายถึง วิธีการกระตุ้นความสนใจ โน้มน้าวใจ และสร้างความบันเทิงในการนำเสนอ ประกอบด้วย การกระตุ้นความสนใจด้วยผู้ส่งสาร โน้มน้าวใจด้วยความหนักแน่นของข้อมูล ใช้สื่อหลายช่องทาง/หลากหลาย

6.5.2 หลักการทางพระพุทธศาสนา หมายถึง วิธีในการพัฒนาประเด็นเนื้อหาสาระ และวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ตามหลักพระพุทธศาสนา ได้แก่ 1) สันติศาสนา คือ การอธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้งมีความชัดเจนในประเด็นเนื้อหาที่ 2) สมาทพนา คือ การตั้งใจให้เห็นตามความเป็นจริง ให้ผู้ฟังเกิดการคล้อยตามจนต้องยอมรับและนำไปปฏิบัติ 3) สมุตเตชนา คือ การสื่อสารเพื่อการกระตุ้นหรือสร้างบรรยากาศให้ผู้ฟังเทศน์เกิดความอาทรรพ แก่เกล้า 4) ด้านสัมปหังสนา คือ การปลอบขโลมใจให้ผู้ฟังเกิดความสดชื่นร่าเริงเป็นการบำรุงจิตให้เข้มแข็งเบิกบาน

6.6 เทศน์มหาชาติ หมายถึง วรรณคดีทางพระพุทธศาสนาที่มีคุณค่า เนื้อหาในคัมภีร์ สอดแทรกรูปแบบและวิธีการ เทศน์มหาชาติเรื่องมหาเวสสันดรชาดก 13 กัณฑ์ 1000 พระคาถา ได้แก่ 1) กัณฑ์ทศพร มีจำนวนคาถา 19 คาถา 2) กัณฑ์หิมพานต์ มีจำนวนคาถา 134 คาถา 3) กัณฑ์ทานกัณฑ์ มีจำนวนคาถา 209 คาถา 4) กัณฑ์วนปเวสน์ มีจำนวนคาถา 57 คาถา 5) กัณฑ์ชูชก มีจำนวนคาถา 79 คาถา 6) กัณฑ์จุลพน มีจำนวนคาถา 35 คาถา 7) กัณฑ์มหาพน มีจำนวนคาถา 80 คาถา 8) กัณฑ์กุมาร มีจำนวนคาถา 101 คาถา 9) กัณฑ์มัทรี มีจำนวนคาถา 90 คาถา 10) กัณฑ์สักกบรรพ มีจำนวนคาถา 43 คาถา 11) กัณฑ์มหาราช มีจำนวนคาถา 69 คาถา 12) กัณฑ์ฉกษัตริย์ มีจำนวนคาถา 36 คาถา 13) กัณฑ์นครกัณฑ์ มีจำนวนคาถา 48 คาถา เป็นมหากุศลที่เตือนบุคคลให้หม่อมรำลึกถึงการบำเพ็ญบุญอันมีการสละความเห็นแก่ตัวเพื่อผลประโยชน์สูงของมวลมนุษยชาติเป็นสำคัญ สอดคล้องกับหลักสำคัญความเป็นความพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

7.1 ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาสาระ วิธีการสื่อสาร และการสื่อสารในการดำเนินงาน เทศน์ได้อย่างเป็นระบบนำไปสู่การพัฒนาารูปแบบการเทศน์ที่เหมาะสมกับสังคม ตลอดจนพัฒนารูปแบบการเทศน์ด้านการส่งเสริมความพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

7.2 สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กรมการศาสนาสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการกำหนดแผนการสื่อสาร การกำหนดนโยบายเกี่ยวกับเพื่อส่งเสริมความพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ผ่านการเทศน์

7.3 ผลการศึกษาที่ได้วัดความสามารถนำไปเป็นแนวทางในประเด็นเนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอการสื่อสารเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง การสื่อสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเกี่ยวกับ 1) เพื่อศึกษาประเด็นเนื้อหาสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย 2) เพื่อศึกษาวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย 3) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาประเด็นเนื้อหาสารและวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยบทที่ 2 ซึ่งเป็นบทที่ว่าด้วยการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ 1) แนวคิด 2) ทฤษฎี และ 3) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสาร
2. แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการสื่อสาร
3. การสื่อสารเพื่อการรับรู้และการสร้างความหมาย
4. การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ
5. แนวคิดเนื้อหาสารด้านการส่งเสริมความเป็นพลเมือง
6. การเทศน์มหาชาติ
7. แนวคิดกลวิธีในการสื่อสารผ่านการเทศน์มหาชาติ
8. การจัดการการสื่อสารผ่านการเทศน์มหาชาติ
9. แนวทางการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการความเป็นพลเมืองผ่านการเทศน์มหาชาติ
10. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสาร

มนุษย์ต้องอาศัยการสื่อสารเพื่อเป็นเครื่องมือในการแสดงออกถึงความต้องการในการอยู่ร่วมกันในสังคม รวมถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วนำมาซึ่งความซับซ้อนก่อให้เกิดความไม่เข้าใจ เกิดความไม่แน่นอน ด้วยเวลาที่เร่งรีบ ย่อมอาศัยการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพเพื่อการแก้ไขปัญหาดังกล่าว (ปรมะ สตะเวทิน, 2540, หน้า 1)

1.1 ความหมายของการสื่อสาร

การกำหนดหรือจำกัดความหมายของจุดมุ่งหมายสำคัญในการให้ความหมายของการสื่อสารเพื่อชี้ให้เห็นถึงขอบเขตการวิจัยเรื่อง การสื่อสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ผู้ศึกษากำหนดค่านิยมมีต่อประเด็นที่กำลังศึกษาโดยการพิจารณาค่านิยมให้ตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อให้การนิยามความหมายของการสื่อสารได้ชัดเจนและครอบคลุมทุกประเด็น ดังนั้นการสื่อสารจึงมีความหมายหลากหลายไปตามมุมมองของผู้ศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างความเข้าใจความหมายของการสื่อสารให้ดียิ่งขึ้นจึงขอยกตัวอย่างความหมายในทฤษฎีของนักวิชาการด้านการสื่อสารแต่ละท่าน ดังนี้

อริสโตเติล (Aristotle as cited in Berlo, 1960, pp. 7) ให้คำจำกัดความของการสื่อสารในเชิงวาทศิลป์ (rhetoric) ไว้ว่าการสื่อสาร คือ การแสวงหา วิธีการในการโน้มน้าวใจทุกรูปแบบ สาเหตุที่อริสโตเติลนิยามความหมายไว้เช่นนี้ เนื่องจากอริสโตเติลเน้นการสื่อสารในเชิงวาทศิลป์ซึ่งเน้นแนวคิดและทักษะในการโน้มน้าวใจผู้ฟัง

สะเพียร์ (Sapir, 1933, pp. 79) นิยามความหมายของการสื่อสารไว้ว่า การสื่อสาร คือ การแปลความหมายด้วยสัญลักษณ์ต่อท่าทางที่แสดงออกเป็นสัญลักษณ์โดยไม่รู้ตัวต่อความคิด และพฤติกรรมเชิงวัฒนธรรมของบุคคล การแปลความหมายซึ่งสะเพียร์อธิบายไว้เช่นนี้ คือ กิจกรรมหนึ่งในกระบวนการรับรู้ของมนุษย์ซึ่งทำให้มนุษย์เข้าใจความหมายของสิ่งต่าง ๆ รอบตัว

วีเวอร์ (Weaver, 1949, pp. 95) อธิบายว่า การสื่อสารมีความหมายครอบคลุมถึงกระบวนการทุกกระบวนการที่ทำให้จิตใจของบุคคลหนึ่งอาจก่อให้เกิดผลต่อจิตใจของอีกบุคคลหนึ่ง การสื่อสารตามทฤษฎีนี้ไม่ได้จำกัดว่าการสื่อสารต้องเกิดขึ้นโดยใช้การเขียนและการพูดเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึง ดนตรีภาพ การแสดง การเต้นบัลเล่ย์ และพฤติกรรมทุกอย่างของมนุษย์อีกด้วย ความหมายซึ่งวีเวอร์อธิบายไว้เช่นนี้แสดงให้เห็นแนวคิดเรื่องการสื่อสารโดยใช้วงจรมโนทัศน์และอวัจนภาษา

รอยซ์ และ เบทสัน (Ruesch, & Bateson, 1951, pp. 5-6) อธิบายว่า การสื่อสารไม่ได้หมายความถึงการถ่ายทอดสารด้วยภาษาพูดและภาษาเขียนที่ชัดเจนและการแสดงเจตนาอย่างเด่นชัดในการสื่อสารเท่านั้น แต่การสื่อสารยังรวมไปถึงกระบวนการทั้งหลายซึ่งทำให้บุคคลมีอิทธิพลต่อกัน ค่านิยมนี้ชี้ให้เห็นว่าพฤติกรรมและเหตุการณ์ทั้งหลายเป็นการสื่อสารด้วยเช่นกัน หากมีผู้เข้าใจพฤติกรรมและเหตุการณ์เหล่านั้นแสดงว่าความเข้าใจนั้นได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงข้อมูลที่บุคคลนั้นมีอยู่และมีอิทธิพลต่อบุคคลนั้นด้วย

โฮฟ แลนด์ เจนิส และ เคลลี (Hovland, Janis, & Kelly, 1953, pp. 12) ให้ความหมายว่า การสื่อสาร คือ กระบวนการที่บุคคลหนึ่ง (ผู้ส่งสาร) ส่งสิ่งเร้า (ซึ่งโดยปกติได้แก่ภาษาพูดหรือภาษาเขียน) เพื่อเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลอื่น (ผู้รับสาร) ความหมายของการสื่อสารตามทฤษฎีนี้มีพื้นฐานมาจากแนวคิดทางจิตวิทยาเรื่องสิ่งเร้าและการตอบสนองซึ่งเชื่อว่าเมื่อผู้ส่งสารส่งสารใดก็ตาม

ไปยังผู้รับสารก็จะทำให้ผู้รับสารเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ตามที่ผู้ส่งสารต้องการ ซึ่งขัดแย้งกับลักษณะธรรมชาติของมนุษย์ เพราะมนุษย์ไม่ได้รับสารด้วยจิตใจที่ว่างเปล่าแต่ภูมิหลัง ประสบการณ์ และกระบวนการเลือกสรรของมนุษย์จะเป็นตัวกรองให้เกิดการรับรู้และการแสดงปฏิสัมพันธ์ที่เหมาะสมตามทฤษฎีและความรู้สึกของบุคคลนั้น

ในทฤษฎีของเซอร์รี่ (Cherry, 1957, pp. 219) การสื่อสาร คือ การกระทำซึ่งเครื่องหมายอันแรก ได้แก่ สิ่งเร้าก่อให้เกิดเครื่องหมายอันที่สอง คือ ปฏิกริยาตอบสนองซึ่งขึ้นอยู่กับผู้รับสิ่งเร้าแต่ละคนว่าจะแสดงปฏิกริยาตอบสนองอย่างไร ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะนิสัยซึ่งส่งผลมาจากประสบการณ์ การสื่อสารในอดีต คำนิยามนี้แสดงให้เห็นแนวคิดสำคัญประการหนึ่ง คือ ภูมิหลังและประสบการณ์ของแต่ละบุคคลจะส่งผลต่อพฤติกรรมสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในกระบวนการสื่อสารของผู้สื่อสาร

เคลเวนเจอร์ (Clevenger, 1959, pp. 5) อธิบายว่า การสื่อสาร คือ ชื่อที่ใช้เรียกกระบวนการในการรับรู้ข่าวสารที่ไม่หยุดนิ่งและมีชีวิตจิตใจร่วมกัน คำนิยามนี้แสดงแนวคิดเรื่องพลวัตของการสื่อสารและความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมสื่อสารกับอารมณ์ความรู้สึกของผู้สื่อสาร

เบเรลสัน และ สเตายเนอร์ (Barelson, & Steiner, 1964, pp. 527) นิยามความหมายของการสื่อสารว่า “เป็นพฤติกรรมหรือกระบวนการถ่ายทอดข้อมูล ข่าวสาร ความคิด อารมณ์ความรู้สึก ทักษะ ฯลฯ โดยการใช้สัญลักษณ์ ได้แก่ คำพูด รูปภาพ ตัวเลข กราฟ ฯลฯ” ความหมายของการสื่อสารตามทฤษฎีนี้แสดงให้เห็นว่า “สาร” ในกระบวนการสื่อสารนั้นมีความหลากหลาย ไม่เพียงเฉพาะข้อมูลข่าวสารเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงอารมณ์ ความรู้สึกความรู้ความสามารถ ฯลฯ ซึ่งผู้ส่งสารต้องการจะสื่อความหมายไปยังผู้รับสารของตน

แชรรมม์ (Schramm, 1974, pp. 13) นิยามความหมายของการสื่อสาร คือ การมีความเข้าใจร่วมกันในสัญลักษณ์ที่แสดงข่าวสาร คำนิยามนี้แสดงให้เห็นแนวคิดของแชรรมม์ซึ่งเน้นความเข้าใจที่เกิดจากการมีประสบการณ์ร่วมกันระหว่างคู่สื่อสาร

เกิร์บเนอร์ (Gerbner, 1966, pp. 102) อธิบายว่า การสื่อสาร คือ การแสดงปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social interaction) โดยใช้สัญลักษณ์และระบบสาร (Message systems)

ออสกู๊ด (Osgood, 1974, pp. 12) อธิบายว่า ในความหมายโดยทั่วไปแล้ว การสื่อสารเกิดขึ้นเมื่อฝ่ายหนึ่ง คือ ผู้ส่งสาร มีอิทธิพลเหนืออีกฝ่ายหนึ่ง ได้แก่ ผู้รับสาร โดยใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ ซึ่งถูกส่งผ่านสื่อที่เชื่อมระหว่างสองฝ่าย

อันคุเรต (Ungurait, 1975, pp. 6) อธิบายว่า การสื่อสารเป็นกระบวนการที่มีความเคลื่อนไหวและความต่อเนื่อง โดยมีเป้าหมายที่เฉพาะเจาะจง เช่น เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์เพื่อถ่ายทอดค่านิยมทางสังคม เป็นต้น

จุมพล รอดคำดี (2531, หน้า 2) อธิบายว่า การสื่อสาร หมายถึง พฤติกรรมการติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างมนุษย์ โดยอาศัยกระบวนการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนข่าวสาร ความรู้สึกนึกคิด เจตคติตลอดจนประสบการณ์ระหว่างกันและกัน เพื่อให้เกิดผลตอบสนองบางประการที่ตรงกับเป้าหมายที่วางไว้ คือ การเข้าใจร่วมกัน ความร่วมมือ ความตกลงเห็นพ้องต้องกัน ความผสมผสาน ประนีประนอม เป็นต้น อันนำมาซึ่งความคงอยู่และการพัฒนาสังคมของมนุษย์

ประมะ สตะเวทิน (2540, หน้า 43) อธิบายว่า การสื่อสาร คือ กระบวนการของการถ่ายทอดสาร (Message) จากบุคคลฝ่ายหนึ่งซึ่งเรียกว่าผู้ส่งสาร (Source) ไปยังบุคคลอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเรียกว่าผู้รับสาร (Receiver) โดยผ่านสื่อ (Channel)

เดอเฟลอร์ และ เดนนิส (DeFleur, & Dennis, 1981, pp. 498) ให้คำจำกัดความของการสื่อสารว่า หมายถึง “ความสำเร็จของผู้ส่งสารในการส่งความหมายให้ผู้รับสารเข้าใจได้ตรงกับที่ผู้ส่งสารต้องการ” คำนิยามดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นถึงจุดเน้นของผู้นิยามในเรื่องผลของการสื่อสาร หรือสัมฤทธิ์ผลในการสื่อสารซึ่งเกิดจากการรับรู้ความหมายร่วมกันระหว่างคู่สื่อสาร

ในทรรศนะของ วูด (Wood, 2004, pp. 9) การสื่อสาร หมายถึง กระบวนการที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กันโดยใช้และผ่านทางสัญลักษณ์ต่าง ๆ เพื่อสร้างและแปลความหมายของสัญลักษณ์ นั้นโดยแต่ละองค์ประกอบของกระบวนการจะมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันและส่งผลซึ่งกันและกันคำนิยามในทรรศนะของวูดเน้นให้เห็นแนวคิดที่ว่า องค์ประกอบทุกองค์ประกอบในกระบวนการสื่อสารนั้นต่างส่งผลซึ่งกันและกันและยังส่งผลต่อรูปแบบของปฏิสัมพันธ์ซึ่งเกิดขึ้นระหว่างคู่สื่อสารในกระบวนการสื่อสารด้วย

สรุป จากคำนิยามความหมายข้างต้น พบว่า การสื่อสารเป็นกระบวนการที่มีความเคลื่อนไหวและเป็นการกระทำที่ต่อเนื่องในการส่งและรับสารของผู้ส่งสารและผู้รับสาร โดยผ่านสื่อต่าง ๆ อย่างมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน บุคคลจะนิยามความหมายของการสื่อสารไปตามประสบการณ์ ความสนใจ ในส่วนของงานวิจัยสอดคล้องกับการให้คำจำกัดความของการสื่อสารของอริสโตเติลในเชิงวาทศิลป์ว่าด้วยการสื่อสารเป็นการแสวงหาวิธีการในการโน้มน้าวใจทุกรูปแบบ เนื่องจากอริสโตเติลเน้นการสื่อสารในเชิงวาทศิลป์ซึ่งเน้นแนวคิดและทักษะในการโน้มน้าวใจผู้ฟังในการสื่อสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจึงใช้วิธีการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยให้กับผู้ฟังเพื่อให้สัมฤทธิ์ผลในการสื่อสารซึ่งเกิดจากการรับรู้ความหมายร่วมกันระหว่างคู่สื่อสาร

1.2 วัตถุประสงค์ของการสื่อสาร

ในทรรศนะของ เบอร์โล (Berlo, 1960, p. 11-12) มนุษย์สื่อสารกับบุคคลอื่นด้วยวัตถุประสงค์ในการสร้างอิทธิพล หรือตั้งใจที่จะมีอิทธิพลเหนือบุคคลนั้น (influence to affect with intent) เพื่อให้เกิดการตอบสนอง รวมทั้งเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม

นอกจากนั้นเบอร์โล ยังชี้ให้เห็นถึงความจริงที่ปฏิเสธไม่ได้ว่า บางครั้งมนุษย์สื่อสารด้วยวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน แต่บ่อยครั้งมนุษย์ก็สื่อสารโดยไม่ได้ระลึกถึงวัตถุประสงค์ในการสื่อสาร ในทำนองเดียวกัน บางครั้งมนุษย์พยายามเรียนรู้วัตถุประสงค์ในการสื่อสารของคู่สื่อสารแต่บ่อยครั้งที่มนุษย์สื่อสารโดยไม่ได้พยายามจะเรียนรู้วัตถุประสงค์ของคู่สื่อสารเลย (Berlo, 1960, p. 11-12) การศึกษาถึงวัตถุประสงค์ในการสื่อสารของมนุษย์ก็ยังคงเป็นสิ่งจำเป็น เพราะการเรียนรู้และเข้าใจวัตถุประสงค์ในการสื่อสารของตนเองจะช่วยในการกำหนดกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อนำไปสู่การบรรลุจุดมุ่งหมายในการสื่อสาร ส่วนการเรียนรู้ และเข้าใจวัตถุประสงค์ของคู่สื่อสารนั้นจะช่วยให้มนุษย์สามารถกำหนดท่าทีในการแสดงปฏิสัมพันธ์กับคู่สื่อสารได้อย่างเหมาะสม

เบอร์โล (Berlo, 1960, p. 14-20) แสดงทรรศนะไว้ว่า การศึกษาวัตถุประสงค์ในการสื่อสารของมนุษย์นั้นควรพิจารณาใน 2 มิติ ได้แก่

1.2.1 วัตถุประสงค์ “โดยใคร” (The “who” of purpose)

การพิจารณาวัตถุประสงค์ในการสื่อสารตามมิตินี้มุ่งศึกษาวัตถุประสงค์ของคู่สื่อสารว่าผู้ส่งสารและผู้รับสารมีวัตถุประสงค์อย่างไร มีความต้องการอะไรในการสื่อสาร ถ้าความต้องการของทั้งสองฝ่ายสอดคล้องกันก็ถือว่าการสื่อสารนั้นบรรลุผลในระดับหนึ่งหากวัตถุประสงค์แตกต่างกันและไม่สามารถสนองตอบความต้องการของกันและกันได้ก็ถือว่าเกิดความล้มเหลวในการสื่อสาร

ชแรมม์ (Schramm, 1974, p. 19) อธิบายว่า ในการสื่อสารแต่ละครั้งทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารต่างก็มีวัตถุประสงค์ในการสื่อสารโดยรายละเอียดของวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อแจ้งให้ทราบ (Inform) และ เพื่อทราบ (Understand) เป็นวัตถุประสงค์ที่ผู้ส่งสาร ต้องการเผยแพร่หรือบอกกล่าวเรื่องราวเหตุการณ์ต่าง ๆ ให้ผู้รับสารได้ทราบ ผู้รับสารก็มีความประสงค์ที่จะรับรู้สารนั้นเพื่อนำไปใช้หรือเป็นข้อมูลในการตัดสินใจ

2. เพื่อสอนหรือให้การศึกษา (Teach or Educate) และเพื่อศึกษา (Learn) เป็นวัตถุประสงค์ที่ผู้ส่งสารต้องการให้ผู้รับสารได้เรียนรู้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งมากกว่าการรับทราบ ผู้รับสารก็มีความประสงค์ที่จะเรียนรู้ศึกษา

3. เพื่อสร้างความพอใจหรือให้ความบันเทิง (Please or Entertain) และเพื่อหาความพอใจ (Enjoy) เป็นวัตถุประสงค์ที่ผู้ส่งสารต้องการให้ผู้รับสารเกิดความพึงพอใจ สนุกสนาน ในส่วนตัวผู้รับสารเองก็ได้ความพอใจ เพลิดเพลิน สนุกสนาน

4. เพื่อเสนอหรือชักจูงใจ (Propose or Persuade) และเพื่อกระทำหรือตัดสินใจ (Dispose or Decide) เป็นวัตถุประสงค์ที่ผู้ส่งสารต้องการให้ผู้รับสารเกิดความรู้สึกชอบใจ สนใจ คล้อยตาม และปฏิบัติตาม ส่วนผู้รับสารสื่อสารเพื่อต้องการข้อมูลสำหรับการตัดสินใจ

หากพิจารณาสถานการณ์การสื่อสารในชีวิตประจำวันทั่วไป พบว่า ผู้ส่งสารและผู้รับสารอาจมีวัตถุประสงค์ในการสื่อสารมากกว่าหนึ่งอย่างได้ เช่น ในการแสดงเทศน์มหาชาติ เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักเทศน์ชื่อดัง นอกจากจะเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาแล้วยังแฝงคติธรรมสาระความรู้ไว้ด้วย สามารถโน้มน้าวใจให้ผู้ฟังปฏิบัติตามคำสั่งสอนที่พระนักเทศน์แสดงธรรมไว้ เป็นต้น

นอกจากนั้นเบอร์โล (Berlo, 1960, p. 15) ยังให้ข้อสังเกตว่าในขณะที่ผู้ส่งสารสื่อสารด้วยวัตถุประสงค์บางอย่างไปยังผู้รับสารเป้าหมาย (intended receiver) ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการสื่อสารสอดคล้องกับผู้ส่งสารนั้นถือว่าการสื่อสารประสบผลสำเร็จและคู่สื่อสารนั้นสามารถสนองตอบวัตถุประสงค์ในการสื่อสารได้ แต่ต้องไม่ลืมว่าในขณะที่สื่อสารนั้นอาจมีบุคคลซึ่งไม่ใช่ผู้รับสารเป้าหมาย (non-intended receiver) บังเอิญได้รับสารนั้นโดยไม่เจตนาซึ่งเท่ากับว่าผู้ส่งสารได้สร้างอิทธิพลโดยไม่เจตนาต่อผู้รับสารเหล่านั้นด้วย ดังนั้นจึงควรระลึกไว้เสมอว่า การกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจนในการสื่อสารจะส่งผลให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการสื่อสารและการกำหนดขอบเขตของผลสำเร็จ ผลกระทบรวมทั้งอิทธิพลที่มีต่อผู้รับสารและสังคม

1.2.2 วัตถุประสงค์ “อย่างไร” (The “how” purpose)

นอกเหนือจากการพิจารณาวัตถุประสงค์ของการสื่อสารในมิติของผู้ส่งสารและผู้รับสารแล้ว เบอร์โล (Berlo, 1960, p. 17) ยังเสนอมิติในการพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ในการสื่อสารโดยพิจารณาถึงผลที่เกิดขึ้นจากการสื่อสารว่าเกิดขึ้น “อย่างไร” หรือก่อให้เกิดผลโดยตรงหรือโดยอ้อม ดังนี้

1) วัตถุประสงค์ที่เกิดผลทันที (Consummatory purpose) หมายถึง วัตถุประสงค์ของการสื่อสารที่ก่อให้เกิดผลต่อคู่สื่อสารได้โดยตรงทำให้ผู้ส่งสารสามารถสร้างอิทธิพลเหนือผู้รับสารทันทีและผู้รับสารก็จะได้รับอิทธิพลและผลจากการสื่อสารทันทีเช่นกัน การเกิดผลในลักษณะดังกล่าวนี้ แชมม (Schramm, 1949, p. 259-269) เรียกว่า การเกิดความพึงพอใจแบบทันทีทันใด (immediate reward) เช่น ภาพยนตร์ซึ่งมุ่งให้ความบันเทิงแก่ผู้ชม เมื่อผู้ชมชมภาพยนตร์ก็จะได้รับความบันเทิงและรู้สึกเพลิดเพลินทันที

2) วัตถุประสงค์ที่ใช้เป็นเครื่องมือ (Instrumental purpose) หมายถึง วัตถุประสงค์ที่ผู้ส่งสารไม่ได้หวังจะให้เกิดผลขึ้นแก่ตนและผู้รับสารโดยตรงและทันทีทันใด แต่ผู้ส่งสารมุ่งหวังว่าผู้รับสารจะนำข่าวสารข้อมูลที่ได้รับนั้นไปเป็นจุดเริ่มต้นหรือเป็นเครื่องมือทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมหรือนำไปเป็นเครื่องมือในการตัดสินใจหรือใช้ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ต่อไป ดังนั้นวัตถุประสงค์ประเภทนี้จึงส่งผลต่อผู้ส่งสารและผู้รับสารได้ช้าและเป็นผลทางอ้อม แชมมเรียกลักษณะการเกิดผลประเภทนี้ว่า การเกิดความพึงพอใจแบบช้า (delayed reward) (Schramm, 1949, p. 259-269)

ประมธ สดะเวทิน (2546, หน้า 34) แสดงทรรศนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ “อย่างไร” ไว้ว่าวัตถุประสงค์ประเภทนี้อาจก่อให้เกิดความไม่สอดคล้องต่องันระหว่าง วัตถุประสงค์ของผู้ส่งสารและผู้รับสารก็ได้เนื่องจากผู้ส่งสารอาจมีวัตถุประสงค์ที่ต้องการให้เป็นเครื่องมือไปสู่การกระทำอย่างอื่น แต่ผู้รับสารมีวัตถุประสงค์ที่ต้องการใช้ทันที หรือการสื่อสารนั้นก่อให้เกิดผลทันทีต่อผู้รับสารเลยก็ได้ ตัวอย่างเช่น หน่วยงานหนึ่งพยายามรณรงค์ให้ประชาชนประหยัดพลังงานโดยจัดทำภาพยนตร์รณรงค์แนวตลกออกเผยแพร่ทางโทรทัศน์เพื่อให้ผู้ชมได้ตระหนักถึงความจำเป็นในการประหยัดพลังงานและนำไปปฏิบัติแต่ผู้รับสารกลับได้ความบันเทิงจากผู้แสดงในภาพยนตร์แทนที่จะได้รับเนื้อหาสาระซึ่งหน่วยงานนั้นต้องการสื่อสารเพื่อให้ผู้รับสารนำไปพิจารณาและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตน

สรุป การสื่อสารถือว่าเป็นหัวใจในการดำรงอยู่ของมนุษย์เป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกันและยังเป็นสายใยเชื่อมโยงอารยธรรมของมนุษยชาติ การศึกษาถึงวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนในการสื่อสารของมนุษย์จะช่วยให้มนุษย์สามารถใช้การสื่อสารให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งต่อตนเองและสังคมให้เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ โดยรวมวัตถุประสงค์ในการสื่อสารของงานวิจัยครั้งนี้เน้นการให้ความสำคัญของการส่งเสริมความเป็นพลเมืองระบอบประชาธิปไตยผ่านการศึกษาทางชาติ พุทธศาสนิกชนจึงได้นำเอาหลักคำสอนที่แฝงอยู่ในเนื้อเรื่องมาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตเพื่อให้การสื่อสารนั้นบรรลุเป้าหมายที่วางไว้เป็นการบ่มเพาะปลูกฝังความรู้ในการเตรียมความพร้อมด้านความรู้ ทักษะ จิตสำนึก ตระหนักในคุณค่ามีความรับผิดชอบในฐานะพลเมืองบนฐานความคิดและค่านิยมตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย บริบทของนโยบายสาธารณะของสังคมเข้ามาเกี่ยวข้องที่สลับซับซ้อน และหลากหลายมากขึ้นตามที่ต้องการเพื่อเป็นเครื่องมือไปสู่การปฏิบัติเพื่อลงมือทำหรือการสื่อสารนั้นก่อให้เกิดผลต่อผู้รับสารตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้เพื่อนำข่าวสารข้อมูลที่ได้รับนั้นไปเป็นจุดเริ่มต้นหรือเป็นเครื่องมือให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้ ทักษะคติ และพฤติกรรมหรือนำไปเป็นเครื่องมือในการตัดสินใจหรือใช้ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ต่อไป

1.3 ลักษณะสำคัญของการสื่อสาร

การสื่อสารเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตมนุษย์ ทุกคนจำเป็นต้องติดต่อสื่อสารกันเพื่อสื่อความหมาย การสื่อสารจึงเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งนอกเหนือจากปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต โดยเฉพาะในปัจจุบันซึ่งได้ชื่อว่าเป็นยุคของข้อมูลข่าวสารทั้งด้านเทคโนโลยีที่ทันสมัย การสื่อสารมีประโยชน์ทั้งในแง่บุคคลและสังคมรวมถึงการเมืองการปกครอง การสื่อสารทำให้คนมีความรู้และโลกทัศน์ที่กว้างขวางขึ้นเปิดรับข้อมูลข่าวสารได้มากขึ้น การสื่อสารเป็นกระบวนการที่ทำให้สังคมเจริญก้าวหน้าอย่างไม่หยุดยั้งทำให้มนุษย์สามารถสืบทอดพัฒนา เรียนรู้ และรับรู้วัฒนธรรมของตนเองและสังคมเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศ สร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าแก่ชุมชนและ

สังคมในทุกด้าน ในที่นี้ผู้วิจัยขอนำเสนอความสำคัญของการสื่อสารไว้ 2 ลักษณะเพื่อให้สอดคล้องกับงานวิจัย ดังนี้

1.3.1 ความสำคัญของการสื่อสารในภาพรวม เพื่อถ่ายทอดระหว่างคู่สื่อสารในด้านการปกครองในระบอบประชาธิปไตยสร้างความเป็นพลเมืองเป็นพลเมืองในวิถีระบอบประชาธิปไตย

1.3.2 เน้นความสำคัญของการสื่อสารระหว่างบุคคลเป็นหลัก กระบวนการในการสร้างความหมายร่วมกันระหว่างคู่สื่อสารซึ่งมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกันผ่านกิจกรรมเทศน์มหาชาติ โดยอิงวัตถุประสงค์เป็นหลักเพื่อสร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจระหว่างกัน

จากคำนิยามความหมายของการสื่อสารและจากการศึกษาของนักวิชาการด้านการสื่อสารสามารถสรุปลักษณะสำคัญของการสื่อสารของมนุษย์ได้ ดังนี้

1) การสื่อสารของมนุษย์เป็นพฤติกรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะและมีความแตกต่างจากการสื่อสารของสัตว์ประเภทอื่นอย่างเห็นได้ชัด (Trenholm, & Jensen, 1991, p. 8) เนื่องจากมนุษย์มีความสามารถในการสร้างรหัสหรือสัญลักษณ์ทั้งที่เป็นวจนภาษา และอวจนภาษา เพื่อใช้แทนความหมายของสิ่งต่าง ๆ รอบตัวเพื่อใช้ในการสื่อสารให้เกิดความเข้าใจร่วมกันได้อย่างไม่สิ้นสุด

2) การสื่อสารเป็นพฤติกรรมที่มนุษย์หลีกเลี่ยงไม่ได้ (One cannot not communicate) (Gamble, & Gamble, 2005, p. 21) เนื่องจากมนุษย์ใช้การสื่อสารเพื่อเรียนรู้ตนเอง บุคคลอื่น และสิ่งแวดล้อมรอบตัว เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์เพื่อดำรงชีวิตเพื่ออยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคม สนองความต้องการและความพึงพอใจของตน ฯลฯ ดังนั้นการสื่อสารจึงเกิดขึ้นตลอดชีวิตมนุษย์ซึ่งเท่ากับว่ามนุษย์ไม่สามารถหลีกเลี่ยงที่จะสื่อสารกับบุคคลอื่นได้

3) การสื่อสารเป็นกระบวนการที่ประกอบด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ ซึ่งมีปฏิสัมพันธ์กันในเวลาเดียวกันต่อเนื่องกันไป และส่งผลซึ่งกันและกันตลอดกระบวนการสื่อสาร (DeVito, 2005) กระบวนการสื่อสารของมนุษย์นั้นประกอบด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น ผู้ส่งสาร สาร สื่อ และผู้รับสาร เป็นต้น ในขณะที่คู่สื่อสารกำลังสื่อสารกันนั้นจะเกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบดังกล่าวพร้อมกันและต่อเนื่องกันไปตลอดกระบวนการ (simultaneously and continuously transaction) ซึ่งจะก่อให้เกิดผลต่อท่าที่รูปแบบและวิธีการในการสื่อสารของคู่สื่อสาร บรรยากาศของการสื่อสาร เนื้อหาสาระ ของสารและสัญลักษณ์ที่เลือกใช้รวมทั้งยังส่งผลให้คู่สื่อสารเกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้ ทักษะ ทักษะ พฤติกรรม และประสบการณ์ระหว่างกันอย่างต่อเนื่องตลอดเวลาที่สื่อสารกัน

4) การสื่อสารเป็นกระบวนการซึ่งมีความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา เนื่องจากการสื่อสาร คือ รูปแบบหนึ่งของปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ซึ่งเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับความรู้สึกนึกคิด จิตใจ อารมณ์ และการแสดงพฤติกรรมของมนุษย์ ในกระบวนการสื่อสารจึงเกิดการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวต่อเนื่องตลอดเวลาเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ในการถ่ายทอด แลกเปลี่ยน หรือเรียนรู้กันและกัน เมื่อกระบวนการสื่อสารดำเนินไปคู่สื่อสารจะเรียนรู้ซึ่งกันและกันเกิดความสัมพันธ์ระหว่างกัน และเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านความรู้สึกนึกคิด ประสบการณ์ บรรยากาศการสื่อสาร รูปแบบของการสื่อสาร ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นจึงถือได้ว่าการสื่อสารเป็นกระบวนการที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง

5) การสื่อสารตั้งอยู่บนหลักการของความสัมพันธ์ระหว่างคู่สื่อสาร เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคมต้องอาศัยอยู่ร่วมกันเพื่อพึ่งพาอาศัย และช่วยสนองความต้องการของกันและกัน ในแต่ละวันมนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นเพื่อแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูล ความรู้สึกนึกคิด และประสบการณ์ รวมทั้งการสนองความต้องการของกันและกัน โดยใช้การสื่อสารเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความหมายและการรับรู้ร่วมกันภายใต้ความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันเป็นจุดเริ่มต้น หากมนุษย์สื่อสารกันโดยละเลยหลักการของความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มนุษย์ก็ไม่สามารถสนองความต้องการของตนและบุคคลอื่น รวมทั้งไม่สามารถสืบทอดสังคมให้ดำรงอยู่ต่อไปได้ ดังนั้นการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลจึงต้องคำนึงถึง การเสริมสร้างและการธำรงรักษาความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกันให้คงอยู่ต่อไป ด้วยเหตุที่การสื่อสารเป็นปัจจัยหนึ่งซึ่งก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างคู่สื่อสารระดับความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างกันจึงขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพในการสื่อสารของคู่สื่อสาร ดังนั้นการตระหนักถึงหลักการของความสัมพันธ์ระหว่างคู่สื่อสารดังกล่าวนั้นก็ย่อมเป็นปัจจัยหนึ่งในการส่งเสริมศักยภาพการสื่อสารของมนุษย์ได้

6) การสื่อสารเป็นกระบวนการที่มีความเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา (Tubbs, & Moss, 2000; Lumsden, & Lumsden, 2003) เนื่องจากความคิดต้องอาศัยสติปัญญา อารมณ์ และประสบการณ์รวมเรียกว่า ข้อมูลภายใน (Internal information) เข้ามาเกี่ยวข้อง ดังที่กล่าวแล้วว่าในกระบวนการสื่อสาร คู่สื่อสารต้องทำหน้าที่ในการเข้ารหัส การถอดรหัส และการแปลความหมายสาร กิจกรรมดังกล่าวนี้ต้องอาศัยกระบวนการทางสมอง และเกี่ยวข้องกับข้อมูลภายใน ดังกล่าวนั้น กล่าวคือ ในขณะที่คู่สื่อสารมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันนั้น แต่ละฝ่ายต้องคิดพิจารณาและเลือกใช้รหัสหรือสัญลักษณ์ในการสื่อสารซึ่งสามารถถ่ายทอดสารที่ตนต้องการสื่อความหมายให้คู่สื่อสารรับรู้ได้ชัดเจนที่สุด โดยคำนึงถึงคู่สื่อสารของตน บริบทของการสื่อสาร และองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในขณะเดียวกันยังต้องถอดรหัส และแปลความหมายของสารที่ได้รับเพื่อให้เกิดการรับรู้ความหมายที่ชัดเจน กระบวนการทั้งหลายดังกล่าวนี้เป็นกระบวนการที่มีความเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องทางความคิดต้องอาศัยและได้รับอิทธิพลจากสติปัญญา อารมณ์ และประสบการณ์ซึ่งรวมเรียกว่า “ข้อมูลภายใน” เข้ามาเกี่ยวข้องอย่างปฏิเสธไม่ได้

7) การสื่อสารตั้งอยู่บนหลักการของความสัมพันธ์ระหว่างคู่สื่อสาร เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคมต้องอาศัยอยู่ร่วมกัน เพื่อพึ่งพาอาศัย และช่วยสนองความต้องการของกันและกัน ในแต่ละวันมนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นเพื่อแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลความรู้สึกนึกคิด และประสบการณ์

รวมทั้งการสนองความต้องการของกันและกัน โดยใช้การสื่อสารเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความหมาย และการรับรู้ร่วมกัน ภายใต้ความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันเป็นจุดเริ่มต้น หากมนุษย์สื่อสารกันโดยละเอียด หลักการของความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มนุษย์ก็ไม่สามารถสนองความต้องการของตนและบุคคลอื่น รวมทั้งไม่สามารถสืบทอดสังคมให้ดำรงอยู่ต่อไปได้ ดังนั้นการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล จึงต้องคำนึงถึงการเสริมสร้างและการธำรงรักษาความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกันให้คงอยู่ต่อไป ด้วย เหตุที่การสื่อสารเป็นปัจจัยหนึ่งซึ่งก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างคู่สื่อสาร ระดับความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างกันจึงขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพในการสื่อสารของคู่สื่อสาร (Berko, Wolvin, & Wolvin, 2004) ดังนั้นการตระหนักถึงหลักการของความสัมพันธ์ระหว่างคู่สื่อสารดังกล่าวนี้ ก็ย่อมเป็นปัจจัยหนึ่งในการส่งเสริมศักยภาพการสื่อสารของมนุษย์ได้

8) การสื่อสารเป็นกระบวนการที่มีความเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องทางความคิด ต้องอาศัยสติปัญญา อารมณ์ และประสบการณ์ซึ่งรวมเรียกว่า ข้อมูลภายใน (Internal information) เข้ามาเกี่ยวข้อง (Byers, 1997, p.12) ดังที่กล่าวแล้วว่าในกระบวนการสื่อสาร คู่สื่อสารต้องทำหน้าที่ ในการเข้ารหัส การถอดรหัส และการแปลความหมายสาร กิจกรรมดังกล่าวนี้ต้องอาศัยกระบวนการ ทางสมอง และเกี่ยวข้องกับข้อมูลภายในดังกล่าวนี้ กล่าวคือ ในขณะที่คู่สื่อสารมีปฏิสัมพันธ์ระหว่าง กันนั้น แต่ละฝ่ายต้องคิดพิจารณาและเลือกใช้รหัสหรือสัญลักษณ์ในการสื่อสารซึ่งสามารถถ่ายทอด สารที่ตนต้องการสื่อความหมายให้คู่สื่อสารรับรู้ได้ชัดเจนที่สุดโดยคำนึงถึงคู่สื่อสารของตน บริบทของ การสื่อสาร และองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในขณะเดียวกันยังต้องถอดรหัสและแปลความหมาย ของสารที่ได้รับ เพื่อให้เกิดการรับรู้ความหมายที่ชัดเจน กระบวนการทั้งหลายดังกล่าวนี้เป็น กระบวนการที่มีความเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องทางความคิด ต้องอาศัยและได้รับอิทธิพลจากสติปัญญา อารมณ์และประสบการณ์ซึ่งรวมเรียกว่าข้อมูลภายในเข้ามาเกี่ยวข้อง

9) การสื่อสารเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยบริบทของการสื่อสาร (Communication context) เพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจความหมายของสารได้ชัดเจนขึ้น (Lewis, & Slade, 2000; Zeuschner, 2003; Verderber, 2005) โดยปกติกระบวนการสื่อสารไม่ได้เกิดขึ้นในสภาวะ สุญญากาศแต่เกิดในบริบทหรือสภาพแวดล้อมต่าง ๆ (Beebe, Beebe, & Ivy, 2001, pp.14; Berko, Wolvin, & Wolvin, 2004, pp.12) ซึ่งส่งผลต่อรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของ กระบวนการสื่อสาร วิธีการสื่อสารของคู่สื่อสาร เนื้อหาสาระของสารรวมทั้งความหมายของสารที่ สร้างขึ้นด้วย (DeVito, 1995, p.17 ; Wood, 2000, p.19) ดังนั้นจึงไม่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ การสื่อสารของมนุษย์แยกออกจากบริบททางสังคม (Sereno, & Mortensen, (Eds.), 1970, p. 292) และบริบทของการสื่อสารได้เนื่องจากบริบท คือ องค์ประกอบสำคัญซึ่งช่วยให้เข้าใจกระบวนการสื่อสาร ได้ชัดเจนขึ้น ตัวอย่างเช่น บรรยากาศในการสื่อสารย่อมส่งผลต่ออารมณ์ความรู้สึก รูปแบบและวิธีการ

สื่อสาร การใช้รหัสหรือสัญลักษณ์ในการสื่อความหมาย ดังนั้นการคำนึงถึงบริบทแวดล้อมในกระบวนการสื่อสารจึงเป็นส่วนช่วยให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการสื่อสารสูงยิ่งขึ้น

10) การสื่อสารเป็นกระบวนการย้อนกลับไม่ได้และทำซ้ำเหมือนเดิมไม่ได้ (DeVito, 2005) กิจกรรมบางอย่างทำย้อนกลับไปได้ เช่น การทำน้ำให้เป็นน้ำแข็งและทำน้ำแข็งให้เป็นน้ำ แต่มีกิจกรรมหลายกิจกรรมที่ทำย้อนกลับไม่ได้ เช่น นำองุ่นมาทำไวน์ได้แต่ไม่สามารถทำไวน์ให้กลับเป็นองุ่น การสื่อสารก็เป็นพฤติกรรมหนึ่งที่ย้อนกลับไม่ได้ เมื่อผู้รับสารรับสารที่ส่งมาถอดรหัสและแปลความหมายของสารแล้ว ผู้ส่งสารไม่สามารถนำสารหรือความหมายของสารกลับคืนจากผู้รับสาร และไม่สามารถทำให้ผู้รับสารรู้สึกประหนึ่งว่ายังไม่ได้รับสารนั้นได้

ส่วนที่ว่า การสื่อสารทำซ้ำเหมือนเดิมไม่ได้ นั้น เนื่องจากความจริงที่ว่า การสื่อสารเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา เมื่อเวลาผ่านไปคู่อสื่อสารจะเกิดการเปลี่ยนแปลงขอบเขตประสบการณ์ของตน การเข้ารหัส การถอดรหัส และการแปลความหมายในสถานการณ์การสื่อสารที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนั้นเป็นผลจากประสบการณ์ในอดีตและความคาดหวังที่จะเกิดขึ้นในอนาคตโดยประสบการณ์ในอดีตและความคาดหวังในอนาคตจะส่งผลกระทบต่อรับรู้และการแปลความหมายสารของมนุษย์ (Byers, 1997, p.12) ตัวอย่างเช่น การบอกรักครั้งแรกระหว่างชายและหญิงคู่หนึ่งกับการบอกรักครั้งที่หนึ่งร้อยจะไม่เหมือนเดิม เนื่องจากเมื่อเวลาผ่านไปอารมณ์ความรู้สึกและความสัมพันธ์ระหว่างกันก็เปลี่ยนไป

11) การสื่อสารเกิดขึ้นทั้งโดยเจตนาหรือไม่เจตนาก็ได้ (Andersen, 1999; Trenholm, 2001) โดยปกติมนุษย์มักคิดว่าการสื่อสารกับบุคคลอื่นจะเกิดขึ้นจากความตั้งใจที่จะสื่อสาร และสามารถสื่อสารกับบุคคลอื่นด้วยวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ตามที่ตนต้องการได้รวมทั้งสามารถหยุดการสื่อสารได้แต่ที่จริงแล้วบ่อยครั้งที่มนุษย์สื่อสารโดยไม่เจตนาจะสื่อสาร เช่น บางครั้งเรานั่งเฉย ๆ และคิดว่า การที่เรานั่งเฉยนั้น คือ การหยุดการสื่อสารกับบุคคลอื่นเนื่องจากเราไม่ได้ตั้งใจจะสื่อความหมายใดแก่ผู้อื่น แต่การนั่งเฉยของเรานั้นอาจมีความหมายต่อบุคคลรอบข้างเนื่องจากบุคคลเหล่านั้นอาจแปลความหมายพฤติกรรมของเราได้ว่าเรากำลังมีความทุกข์ กำลังนั่งคิด และอื่น ๆ ตามแต่จะแปลความหมาย กรณีดังกล่าวนี้ถือว่าการสื่อสารเกิดขึ้นแล้ว อย่างไรก็ตามยังมีนักวิชาการสื่อสารอีกหลายท่านเห็นว่าการสื่อสารต้องเกิดขึ้นด้วยเจตนาที่จะสื่อสารเท่านั้น เช่น มิลเลอร์ (Miller, 1966, p. 88-98) และ มอทเลย์ (Motley, 1991, p. 326-339) ซึ่งระบุชัดในคำนิยามความหมายของการสื่อสารว่าการสื่อสารต้องเกิดขึ้นจากเจตนาเท่านั้น คลีเวนเจอร์ (Clevenger, 1991, p. 340-353) ยังได้แสดงทรรศนะในเรื่องนี้ว่าเห็นด้วยกับแนวคิดของมอทเลย์ที่ว่า การสื่อสารต้องเกิดจากเจตนาเท่านั้น ส่วนประเด็นที่ว่า การสื่อสารเกิดได้โดยไม่เจตนา นั้นเป็นเรื่องที่ตดสันยาก เนื่องจากยังไม่มีข้อสรุปที่ชัดเจนในประเด็นดังกล่าว

12) การสื่อสารเกิดขึ้นด้วยวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ทั้งที่ระลึกได้และระลึกไม่ได้ (Kellermann, 1992; DeVito, 2000; Barker, & Gaut, 2002) เบอร์โล สรุปรว่า มนุษย์สื่อสารกันด้วยวัตถุประสงค์ในการสร้างอิทธิพลหรือตั้งใจที่จะมีอิทธิพลเหนือบุคคลที่เราสื่อสารด้วยเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามที่ต้องการ

สรุป ลักษณะสำคัญของการสื่อสารที่เปรียบเสมือนแนวทางซึ่งจะช่วยให้ผู้ศึกษามีพื้นฐานความเข้าใจและมองการสื่อสารด้วยจุดเริ่มต้นเดียวกัน ทำให้เกิดการกระทำตามความต้องการในการสื่อสาร วัตถุประสงค์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สร้างความมุ่งหมายร่วมกันเพื่อให้เกิดความคิดเห็นร่วมกัน โดยผู้วิจัยมุ่งประเด็นไปที่การสื่อสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งจะส่งผลให้การศึกษาหลักการ แนวคิด และทฤษฎี เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เกิดการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพทางด้านกาย สังคม จิตใจ และปัญญา ดังนั้นการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลจึงต้องคำนึงถึงการเสริมสร้างและการธำรงรักษาความสัมพันธ์ที่ระหว่งกันให้คงอยู่ต่อไป ด้วยเหตุที่การสื่อสารเป็นปัจจัยหนึ่งซึ่งก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างคู่สื่อสาร ระดับความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างกันจึงขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพในการสื่อสารเพื่อการมีส่วนร่วมให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการสื่อสารต่อไป

1.4 หลักในการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ

หลักการสื่อสารที่สมบูรณ์จะต้องมีผู้ส่งสารและผู้รับสารเพื่อทำหน้าที่ในการสื่อสารระหว่างกันโดยผ่านช่องทางการสื่อสารหรือที่เรียกว่าตัวกลางเชื่อมต่อกันให้สามารถส่งข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ จากต้นทางไปยังปลายทางได้ข้อมูลข่าวสารที่รับส่งถึงกันนั้นอาจเป็นสัญญาณภาพ เสียง หรือข้อมูลซึ่งจะต้องส่งจากต้นทางไปยังปลายทางได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.4.1 การศึกษาเกี่ยวกับหลักการสื่อสารประยุกต์ใช้เพื่อควมมีประสิทธิภาพ

1) *ความถูกต้อง (correct)* ความถูกต้องของการสื่อสาร คือ การไม่มีข้อผิดพลาดทางไวยากรณ์การสื่อสารและสาระสำคัญ ได้แก่ ความถูกต้องของข้อความและเวลาที่ใช้ใช้ระดับภาษาที่เหมาะสม มีความแม่นยำ และความถูกต้องของข้อเท็จจริง และตัวเลขที่ใช้ในข้อความหากการสื่อสารถูกต้องจะช่วยเพิ่มระดับความเชื่อมั่นของผู้รับสารได้ ความถูกต้องของเนื้อหาจึงเป็นสิ่งที่ผู้ส่งสารต้องตรวจสอบก่อนที่จะส่งสารออกไปว่าสารที่ผู้ส่งสารต้องการจะสื่อสารออกไปเป็นข้อมูลข่าวสารที่มีความถูกต้องชัดเจนหรือไม่ หากไม่ถูกต้องควรแก้ไขให้ถูกต้องก่อนที่จะส่งสาร

2) *ความสมบูรณ์ (complete)* การสื่อสารที่ดีต้องมีความสมบูรณ์ครบถ้วนสารที่ส่งควรมีความครบถ้วนสมบูรณ์ของเนื้อหาที่จะส่งออกไปยังผู้รับสาร เพื่อให้เข้าใจจุดมุ่งหมายของการสื่อสารตรงกัน การสื่อสารที่สมบูรณ์จะทำให้ผู้รับสารได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ลดความสับสนหรือสงสัยช่วยให้ตัดสินใจเพื่อดำเนินการต่อไปได้ การสื่อสารที่มีคุณภาพจึงช่วยให้องค์การพัฒนาได้อย่างมี

ประสิทธิภาพ ดังนั้น ผู้ส่งสารต้องตรวจสอบสารและเลือกกระบวนการส่งสารที่มีประสิทธิภาพเพื่อให้เกิดการสื่อสารเกิดความสมบูรณ์มากที่สุด

3) *ความชัดเจน (clear)* ความกระจ่างชัดเจนจะทำให้เนื้อหาของสารมีความเป็นปรนัยและเหมาะสมต่อบริบทของการสื่อสาร ดังนั้น การสื่อสารไม่ว่าจะด้วยการพูด การเขียน จะต้องเป็นการสื่อสารที่มีความชัดเจน เรียบง่าย เมื่อสื่อสารออกไปแล้วผู้รับสารต้องมีความเข้าใจที่ชัดเจนเช่นเดียวกับผู้ส่งสาร

4) *รูปธรรม (concrete)* การสื่อสารที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม ด้วยเนื้อหาที่ประกอบด้วยข้อเท็จจริงที่ชัดเจนจะทำให้ผู้รับสารรับรู้และตีความไม่คลาดเคลื่อน ดังนั้นความเป็นรูปธรรมจึงเป็นหลักการสำคัญของการลดความผิดพลาดด้านการสื่อความหมาย

5) *การพิจารณา (consideration)* การสื่อสารที่ดีต้องพิจารณาคุณลักษณะของผู้รับสาร ประกอบด้วยด้านความคิด ความเชื่อ ระดับการศึกษา ความพยายามทำความเข้าใจผู้รับสาร ความต้องการ อารมณ์ และปัญหาเฉพาะตน แม้จะไม่สามารถคิดแทนผู้รับสารได้แต่ก็ควรดำเนินการส่งสารเสมือนตนเป็นผู้รับสารเพื่อให้การสื่อสารบรรลุวัตถุประสงค์

6) *กระชับ (conciseness)* การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพไม่จำเป็นต้องเขียนหรือพูดด้วยถ้อยคำยืดยาวเชิงปริมาณ แต่การสื่อสารที่ดีควรมีความสั้นกระชับ ลักษณะของการสื่อสารที่กระชับ คือ การเน้นเนื้อหาและข้อความที่สำคัญเป็นหลัก หลีกเลี่ยงการใช้คำที่ฟุ่มเฟือยหรือสื่อความหมายกำกวม ข้อความที่กระชับจะช่วยให้ประหยัดเวลาการรับรู้และพิจารณาสาร รวมทั้งดึงดูดผู้รับสารได้มากขึ้นไม่เกิดความเบื่อหน่าย

7) *ความสุภาพ (courtesy)* การสื่อสารที่สุภาพเป็นมารยาทประการหนึ่งของการแสดงออกถึงความคิดและความรู้สึกของผู้ส่งสารที่จะถึงผู้รับสาร ดังนั้น ผู้ส่งสารจึงต้องเคารพสิทธิและความรู้สึกของผู้รับสาร การสื่อสารที่ดีจึงต้องคำนึงถึงความสุภาพ ไม่กระทบความรู้สึกทางลบ

1.4.2 หลักการสื่อสารประกอบการส่งสาร การรับสาร และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น

1) *ถูกต้อง (Agree)* การส่งสารที่ดีต้องมีความชัดเจนและถูกต้องของเนื้อหาเหมาะสมกับผู้รับสารและบริบทสถานการณ์ โดยนำเสนอผ่านสื่อและวิธีการสื่อสารที่มีคุณภาพ ดังนั้น สารที่ส่งไปยังผู้รับสารจึงต้องกระชับ ชัดเจน เป็นปรนัย ครบถ้วน สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และความต้องการของการสื่อสาร และน่าเชื่อถือโดยการสื่อสารนั้นต้องมีจริยธรรมการสื่อสารนั่นคือ หลักการสื่อสาร 7C's model for communication ตามที่ได้นำเสนอข้างต้นโดยอาจปรับปรุงให้เข้ากับภาวะการณ์ฐานวิถีใหม่ชีวิต (newnormal) ซึ่งเน้นการสื่อสารบนโลกออนไลน์ที่มีลักษณะเป็นพลวัต ความเปลี่ยนแปลง ประกอบด้วยลักษณะ 6 ประการ คือ 1) ประทับใจเมื่อแรกเห็น 2) สดใหม่ 3) ตรงประเด็นและเกี่ยวข้องกับกลุ่มเป้าหมาย 4) กระชับและเข้าใจง่าย 5) นำเสนอด้วยสื่อที่หลากหลาย และ 6) เป็นความจริงและส่งเสริมความดีงาม

2) *ความเข้าใจ (Realize)* กระบวนการต่อมาของการสื่อสาร คือ การรับสารอย่างมีประสิทธิภาพ โดยผู้รับสารต้องเกิดความเข้าใจต่อการสื่อสารนั้น การเกิดความเข้าใจของการสื่อสารจะเกิดขึ้นได้ต้องเกิดจากการสื่อสารสองทางเพื่อสอบถามความเข้าใจ วิเคราะห์เนื้อหาและบริบทของการสื่อสารได้อย่างถูกต้อง มีการทวนซ้ำข้อมูล และให้ข้อมูลย้อนกลับ อาทิ การตรวจสอบความเข้าใจของผู้เรียนขณะผู้สอนจัดการเรียนรู้

3) *บรรลุผล (Reach)* กระบวนการสุดท้ายของการสื่อสาร คือ การประเมินความสำเร็จของการสื่อสาร ซึ่งถือว่าเป็นเป้าหมายสำคัญของการสื่อสารที่ต้องการให้เกิดขึ้น ดังนั้นการบรรลุผลจึงเป็นตัวชี้วัดสำคัญของการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ

1.4.3 การสื่อสารจะประสบความสำเร็จตรงตามจุดประสงค์หรือไม่ผู้ส่งสารควรคำนึงถึงหลักการสื่อสาร

1) ผู้ที่จะสื่อสารให้ได้ผลและเกิดประโยชน์ จะต้องทำความเข้าใจเรื่ององค์ประกอบในการสื่อสาร และปัจจัยทางจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับระบบการรับรู้ การคิด การเรียนรู้ การจำ ซึ่งมีผลต่อประสิทธิภาพในการสื่อสาร

2) ผู้ที่จะสื่อสารต้องคำนึงถึงบริบทในการสื่อสาร บริบทในการสื่อสาร หมายถึง สิ่งที่อยู่แวดล้อมที่มีส่วนในการกำหนดรู้ความหมายหรือความเข้าใจในการสื่อสาร

3) *คำนึงถึงกรอบแห่งการอ้างอิง (frame of reference)* มนุษย์ทุกคนจะมีพื้นความรู้ทักษะ เจตคติ ค่านิยม สังคม ประสบการณ์เรียกว่าภูมิหลังแตกต่างกันถ้าผู้สื่อสารใดมีกรอบแห่งการอ้างอิงคล้ายกันใกล้เคียงกันจะทำให้การสื่อสารง่ายขึ้น

4) *ประสิทธิภาพของการสื่อสาร* เมื่อผู้ส่งสารส่งสารอย่างมีวัตถุประสงค์ชัดเจนผ่านสื่อหรือช่องทางที่เหมาะสมถึงผู้รับสารที่มีทักษะในการสื่อสารและมีวัตถุประสงค์สอดคล้องกัน

5) *ผู้ส่งสารและผู้รับสารควรเตรียมตัวและเตรียมการล่วงหน้า* เพราะจะทำให้การสื่อสารราบรื่น สะดวก รวดเร็ว เป็นไปตามวัตถุประสงค์และสามารถแก้ไขได้ทันที่หากจะเกิดอุปสรรคที่จุดใดจุดหนึ่ง

6) *คำนึงถึงการใช้ทักษะ* เพราะภาษาเป็นสัญลักษณ์ที่มนุษย์ตกลงใช้ร่วมกันในการสื่อความหมาย ซึ่งถือได้ว่าเป็นหัวใจในการสื่อสาร ผู้สื่อสารต้องศึกษาเรื่องการใช้ภาษา และสามารถใช้อาษาให้เหมาะสมกับกาลเทศะ บุคคล เนื้อหาของสาร และช่องทางหรือสื่อที่ใช้ในการสื่อสาร

7) *คำนึงถึงปฏิกริยาตอบกลับตลอดเวลา* ถือเป็นการประเมินผลการสื่อสารที่จะทำให้ผู้สื่อสารรับรู้ผลของการสื่อสารว่าประสบผลดีตรงตามวัตถุประสงค์หรือไม่ ควรปรับปรุง เปลี่ยนแปลง หรือแก้ไขข้อบกพร่องใดเพื่อที่จะทำให้การสื่อสารเกิดผลตามที่ต้องการเพื่อให้การสื่อสารนั้นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

สรุป ในการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ คือ ทักษะการสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน รวมถึงการทำความเข้าใจอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดที่อยู่ภายใต้ข้อมูลทั้งที่อยู่ในรูปแบบวัจนภาษา และอวัจนภาษา ทักษะการสื่อสารนี้เปรียบเหมือนตัวเชื่อมประสานความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่ม หรือหน่วยงานช่วยให้สามารถสื่อสารเข้าใจกันอาศัยหลักการการสื่อสารจึงเป็นทั้งเครื่องมือและวิธีการ ดังนั้นการสื่อสารจึงต้องดำเนินการควบคู่ไปกับจริยธรรม กล่าวคือ ต้องดำเนินการการสื่อสารสร้างสรรค์ เป็นจริงไม่ทำให้เกิดผลเสียต่อผู้ใด

1.5 ประเภทของการสื่อสาร

การสื่อสารเป็นสาขาวิชาที่ครอบคลุมและเกี่ยวข้องกับศาสตร์สาขาวิชาต่าง ๆ มากมาย อีกทั้งพฤติกรรมของการสื่อสารสามารถเกิดขึ้นได้หลากหลายรูปแบบ หลายสถานการณ์ มีบุคคลที่เกี่ยวข้องตั้งแต่หนึ่งคนจนกระทั่งนับล้านคน ดังนั้นการแบ่งประเภทของการสื่อสารให้เด็ดขาดชัดเจน จึงเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก วิธีการที่จะช่วยให้การแบ่งประเภทของการสื่อสารเป็นไปได้ง่ายขึ้นก็คือ การอาศัยเกณฑ์ต่าง ๆ ตามแต่พรศนะของผู้ศึกษาในที่นี้จะแบ่งประเภทของการสื่อสารโดยอาศัยเกณฑ์ 3 เกณฑ์ ดังนี้

1.5.1 การแบ่งประเภทโดยใช้จำนวนผู้สื่อสารเป็นเกณฑ์

1) *การสื่อสารภายในบุคคล (Intrapersonal communication)* หมายถึง การสื่อสารซึ่งเกิดขึ้นในบุคคลคนเดียวโดยบุคคลนั้นจะเป็นทั้งผู้รับสารและผู้ส่งสาร ทั้งนี้โดยมีระบบประสาทส่วนกลางทำหน้าที่ควบคุมการสื่อสารและทำให้เกิดการสื่อสารขึ้น การสื่อสารภายในบุคคลนี้ รวมไปถึงความคิด อารมณ์ และการรับรู้ ที่บุคคลนั้นมีต่อตนเอง และบุคคลอื่น จากการศึกษา พบว่าการสื่อสารภายในบุคคลจะเป็นพื้นฐานของการสื่อสารประเภทอื่น ๆ ด้วย (Beebe, Beebe, & Ivy, 2001; Barker, & Gaut, 2002) เลวิส และ สเลด (Lewis, & Slade, 2000) แสดงตัวอย่างของการสื่อสารประเภทนี้ไว้ ได้แก่ การใคร่ครวญ ทบทวน หรือระลึกถึงความคิดและความรู้สึกของตนซึ่งรวมเรียกว่า การพูดคุยกับตนเอง (self-talk) (Goffman, 1959)

2) *การสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal communication)* หมายถึง การสื่อสารที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลสองคน (dyadic communication) (DeVito, 1995; Tubbs, & Moss, 2000; Trenholm, 2001; Verderber, 2005) การสื่อสารประเภทนี้มีลักษณะเฉพาะ ดังนี้

- (1) เป็นการสื่อสารแบบเห็นหน้ากัน (face-to-face)
- (2) สามารถแลกเปลี่ยนสารได้โดยตรง (direct)
- (3) มีความเป็นส่วนตัว (personal) และไม่เป็นทางการ (informal)

3) *การสื่อสารกลุ่มเล็ก (Small group communication)* หมายถึง การสื่อสารระหว่างบุคคลตั้งแต่ 3 ถึง 12 คน (Lewis, & Slade, 2000; Berko, Wolvin, & Wolvin, 2004) ซึ่งรวมตัว

กันเพื่อวัตถุประสงค์บางอย่าง ตัวอย่างของกลุ่มลักษณะดังกล่าว ได้แก่ ผู้คนในหมู่บ้านซึ่งรวมกันเพื่อคุยเรื่องธรรมะ เป็นต้น

4) *การสื่อสารกลุ่มใหญ่ (Large group communication)* หมายถึง การสื่อสารระหว่างบุคคลตั้งแต่ 12 คนขึ้นไป (Berko, Wolvin, & Wolvin, 2004) มีลักษณะเป็นทางการมากกว่ากลุ่มขนาดเล็ก (Beebe, Beebe & Ivy, 2001) และเนื่องจากการสื่อสารประเภทนี้มีบุคคลที่เกี่ยวข้องในการสื่อสารจำนวนมาก ดังนั้นโอกาสในการสื่อสารโดยตรงแบบตัวต่อตัวจึงเกิดขึ้นได้ยาก ได้แก่ การอภิปรายในห้องประชุม หรือการสอนนักศึกษากลุ่มใหญ่ เป็นต้น

5) *การสื่อสารในที่สาธารณะ (Public communication)* หมายถึง การสื่อสารซึ่งผู้ส่งสารคนหนึ่งส่งสารไปยังผู้รับสารจำนวนมาก (a one to many form of communication wherein a single speaker addresses a large audience) (Trenholm, 2001) ซึ่งมารวมอยู่ในที่เดียวกันหรือใกล้เคียงกัน การสื่อสารลักษณะนี้แตกต่างจากการสื่อสารกลุ่มใหญ่ตรงที่มีลักษณะเป็นทางการมากกว่า ผู้ส่งสารต้องเตรียมตัวก่อนการสื่อสารในแง่ของการกำหนดวัตถุประสงค์ในการสื่อสารและสารให้สอดคล้องกับผู้รับสาร และสถานการณ์แวดล้อม ระยะห่างระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารจะมีมากกว่า นอกจากนั้นสภาพแวดล้อมหรือบริบทของการสื่อสารจะมีลักษณะสาธารณะมากกว่าความเป็นส่วนตัว ตัวอย่างของการสื่อสารประเภทนี้ได้แก่ การปราศรัยของนักการเมือง การแสดงปาฐกถา การเทศน์มหาชาติ ฯลฯ

6) *การสื่อสารในองค์กร (Organizational communication)* หมายถึง การสื่อสารรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งเกิดขึ้นในบริบทขององค์กร (Tubbs, & Moss, 2000) การสื่อสารประเภทนี้มีบทบาทสำคัญต่อองค์กรหลายประการ อาทิ แสดงให้เห็นถึงวัตถุประสงค์ หรือจุดมุ่งหมายขององค์กรใช้ในการอธิบายโครงสร้างการบริหาร บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของสมาชิกในองค์กรใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการ ใช้สำหรับสร้างเครือข่ายข้อมูลข่าวสารภายในและภายนอกองค์กร และใช้ในการเสริมสร้างวัฒนธรรมและบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อความเจริญก้าวหน้าขององค์กร (Ruben, & Stewart, 1998)

7) *การสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม (Intercultural communication)* หมายถึง การสื่อสารซึ่งผู้ส่งสารและผู้รับสารมีความแตกต่างกันทางวัฒนธรรมจนอาจเป็นเหตุให้เกิดปัญหาหรืออุปสรรคบางประการในการสร้างความเข้าใจระหว่างกันขณะสื่อสาร (Jandt, 1999; Samovar, & Porter, 2001)

8) *การสื่อสารมวลชน (Mass communication)* หมายถึง กระบวนการซึ่งองค์กรที่มีโครงสร้างการทำงานที่ซับซ้อนอาศัยเครื่องมือหนึ่งหรือมากกว่าหนึ่งชนิดในการผลิตและส่งข่าวสารซึ่งมีความเป็นสาธารณะไปยังกลุ่มผู้รับสารจำนวนมากซึ่งมีความแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ และอาศัยการจัดกระจายในพื้นที่ต่าง ๆ (Dominick, 2005)

9) การสื่อสารผ่านคอมพิวเตอร์ (Computer-mediated communication /Virtual communication) หมายถึง การสื่อสารซึ่งเกิดจากความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในการนำการสื่อสารโทรคมนาคมมาผสมผสานกับระบบคอมพิวเตอร์ จึงเกิดเครือข่ายการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพสูงในรูปแบบของ “เครือข่ายอัจฉริยะ (intelligent network) ซึ่งมีได้เป็นเพียงเทคโนโลยีแต่ถือเป็นแหล่งทรัพยากรสารสนเทศ (information resource) ที่สำคัญยิ่ง (Tubbs, & Moss, 2000) เครือข่ายการสื่อสารดังกล่าวส่งผลต่อการสื่อสารทั้งในแง่ความสะดวก ความรวดเร็ว และปริมาณข้อมูลข่าวสารที่สื่อสารระหว่างกัน ตัวอย่างการสื่อสารประเภทนี้ ได้แก่ การสื่อสารผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (internet) การส่งไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (e-mail) การประชุมทางไกล (teleconferencing) และการทำงานทางไกล (telecommuting/telework) ซึ่งหมายถึง การทำงานนอกสถานที่ทำงานโดยติดต่อผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์ เป็นต้น

1.5.2 การแบ่งประเภทโดยใช้ภาษาเป็นเกณฑ์

การจำแนกประเภทของการสื่อสารโดยใช้ภาษาที่ใช้ในการสื่อสารเป็นเกณฑ์นั้นเป็นการจำแนกประเภทของการสื่อสารโดยคำนึงถึงสัญลักษณ์ (symbol) หรือรหัส (code) ที่ใช้ในการสื่อสารระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารเป็นหลัก ดังนั้นจึงแบ่งประเภทของการสื่อสารได้ 2 ประเภท ดังนี้

1) การสื่อสารโดยใช้วัจนภาษา (Verbal communication) หมายถึง การสื่อสารซึ่งผู้ส่งสารใช้ภาษาพูด และ/หรือ ภาษาเขียนเป็นสัญลักษณ์หรือรหัสแทนความหมายที่ต้องการสื่อสารไปยังผู้รับสาร

2) การสื่อสารโดยใช้วัจนภาษา (Nonverbal communication) หมายถึง การสื่อสารซึ่งผู้ส่งสารใช้สัญลักษณ์หรือรหัสประเภทอื่นซึ่งไม่ใช่ภาษาพูดหรือภาษาเขียน แทนความหมายที่ต้องการสื่อสารไปยังผู้รับสาร สัญลักษณ์หรือรหัสซึ่งถือเป็นอวัจนภาษา ได้แก่

(1) ภาษาท่าทาง หรือการเคลื่อนไหวทางกาย (Kinesics: Behavior or body movement) ได้แก่ ท่าทาง การเคลื่อนไหวของร่างกาย การแสดงสีหน้า การมอง หรือการเคลื่อนไหวทางสายตา เป็นต้น

(2) ปริภาษา (Paralanguage) หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นควบคู่หรือพร้อมกันกับภาษาพูด และภาษาเขียน เช่น ระดับเสียง ความดัง ความเร็ว และน้ำเสียงในภาษาพูด การเว้นวรรคตอน และขนาดตัวอักษรในภาษาเขียน ฯลฯ ซึ่งจะช่วยให้ผู้รับสารเข้าใจความหมายของสารได้ชัดเจนขึ้น

(3) การแสดงออกหรือการแสดงตน (Self-presentation) ได้แก่ การแต่งกาย การทรงตัว หรือ อิริยาบถของร่างกาย การสัมผัส การให้ความสำคัญเรื่องเวลา เป็นต้น

(4) สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ หรือสิ่งแวดล้อมที่ไม่มีชีวิต (Physical environment) ได้แก่ ระยะห่างระหว่างผู้ส่งสาร และผู้รับสาร ความสว่าง อุณหภูมิ สี กลิ่น ความหนาแน่น จุดเดือด จุดหลอมเหลว การนำไฟฟ้า การละลายน้ำ ความแข็ง ความเหนียว เป็นต้น ซึ่งมีส่วนสำคัญในการรับรู้ และการแปลความหมายของสาร

1.5.3 การแบ่งประเภทโดยใช้การเห็นหน้าระหว่างคู่สื่อสารเป็นเกณฑ์

การเห็นหน้าหรือการเผชิญหน้าระหว่างผู้ส่งสาร และผู้รับสารนั้นมีผลต่อการแสดงปฏิกริยาตอบกลับระหว่างคู่สื่อสาร ดังนั้นการแบ่งประเภทของการสื่อสารโดยอาศัยเกณฑ์การเห็นหน้าของคู่สื่อสารนั้นจะช่วยให้เกิดประโยชน์ในเรื่องปฏิกริยาตอบกลับและผลของการสื่อสารการจำแนกโดยใช้เกณฑ์ดังกล่าวจะแบ่งการสื่อสารได้ 2 ประเภท ดังนี้

1) การสื่อสารแบบเห็นหน้าหรือการเผชิญหน้า (Face-to-face communication)

หมายถึง การสื่อสารซึ่งผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถเห็นหน้า และเห็นปฏิกริยาของกันและกันในขณะสื่อสารทำให้คู่สื่อสารสามารถปรับพฤติกรรม รูปแบบ หรือวิธีการในการสื่อสารรวมทั้งสารให้เหมาะสมกับผู้รับสารและสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้นได้

2) การสื่อสารแบบไม่เห็นหน้า หรือการสื่อสารโดยผ่านสื่อ (Interposed communication) หมายถึง การสื่อสารซึ่งผู้ส่งสารและผู้รับสารไม่สามารถเห็นหน้ากันระหว่างการสื่อสารเนื่องจากระยะทาง สถานที่ หรือเป็นการสื่อสารที่ต้องอาศัยสื่อประเภทต่าง ๆ เป็นตัวกลางในการสื่อสาร เช่น การสื่อสารผ่านโทรศัพท์ หรือการเขียนจดหมาย เป็นต้น การสื่อสารลักษณะนี้ทำให้คู่สื่อสารมีข้อจำกัดในการรับทราบปฏิกริยาตอบกลับของกันและกัน ดังนั้น วจนภาษาจะมีบทบาทสำคัญในการรับรู้และการแปลความหมายการแสดงการรับรู้ปฏิกริยาตอบกลับระหว่างกัน

สรุป การแบ่งประเภทของการสื่อสารโดยอาศัยเกณฑ์ต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นจะช่วยให้แบ่งประเภทของการสื่อสารได้ชัดเจนขึ้น แต่ยังมีข้อสังเกตที่น่าสนใจ คือ ยังมีความคาบเกี่ยวกันระหว่างประเภทของการสื่อสารแต่ละประเภท กล่าวคือ การสื่อสารแบบเห็นหน้าอาจแบ่งเป็นการสื่อสารแบบเห็นหน้าโดยใช้วจนภาษาหรือแบบเห็นหน้าโดยใช้วจนภาษาอีกได้ การสื่อสารในองค์การอาจแบ่งย่อยเป็นการสื่อสารในองค์การแบบเห็นหน้าหรือแบบผ่านสื่อก็ได้เช่นกัน ทั้งนี้เนื่องจากการสื่อสารทุกประเภทของมนุษย์มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ตัวอย่างเช่น ในการสื่อสารผ่านการเทศน์มหาชาติก็ต้องอาศัยทั้งการสื่อสารระหว่างบุคคล การสื่อสารกลุ่ม การสื่อสารโดยใช้วจนภาษา และวจนภาษา หรือแม้กระทั่งการสื่อสารมวลชน ทั้งนี้เนื่องจากวัตถุประสงค์พื้นฐานในการสื่อสารของมนุษย์ คือ การสร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจ ระหว่างมนุษย์นั่นเองในภาพรวมนั้นการสื่อสารจึงเป็นกระบวนการในการถ่ายทอดหรือแลกเปลี่ยนสาร ระหว่างคู่สื่อสารโดยผ่านสื่อเพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันเน้นกระบวนการสื่อสารระหว่างบุคคลเป็นหลักซึ่งมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันตลอดกิจกรรมการสื่อสารโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจระหว่างกันเพื่อสนองวัตถุประสงค์

โดยอาศัยเกณฑ์ต่าง ๆ อาทิ จำนวนของผู้สื่อสาร ภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร และการเห็นกันระหว่างคู่สื่อสาร เป็นต้น

1.6 ประโยชน์ของการสื่อสาร

ในงานวิจัยครั้งนี้จะเน้นที่สื่อบุคคล (personal media) หมายถึง การนำตัวคนมาใช้ในการสื่อสารโดยผ่านคำพูดหรือท่าทาง โดยมีลักษณะเผชิญหน้าเป็นการนำบุคคลที่องค์การเลือกนำข่าวสารไปสู่ประชาชนกลุ่มเป้าหมายเพื่อแจ้งให้ทราบ ให้รู้จัก ให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องทำให้เกิดความนิยมชมชอบต่อสถาบัน ประโยชน์ คือ

1) สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายน้อยที่สุดหรือแทบไม่สิ้นเปลือง เพราะทุกคนมีสื่อชนิดนี้ในตนเอง

2) ทำให้เกิดการสื่อสารแบบเผชิญหน้าสร้างความสนใจสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันเกิดความประทับใจได้ง่าย

3) เป็นการสื่อสารสองทางทำให้เห็นปฏิริยาตอบกลับได้ การสื่อสารจึงเป็นไปอย่างรวดเร็วจนเข้าใจกันได้

4) ผู้พูดสามารถปรับเนื้อหาให้เหมาะสมกับผู้รับสารได้ทันที

5) สื่อบุคคลเหมาะสมจะชี้แจงเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เรื่องราวที่ไม่สลับซับซ้อนมากนัก เช่น การบรรยายธรรม เป็นต้น

ประโยชน์ของการสื่อสารจากการฟังที่ดี

1) การได้รับข้อมูลข่าวสารหรือความคิดใหม่ ๆ ที่ได้ฟังจากผู้พูด การฟังย่อมได้ข้อมูลใหม่ ๆ หรือแนวความคิดใหม่ ๆ จากผู้พูด

2) การได้มีโอกาสซักถาม ทดสอบหลักฐานข้อมูลหรือสมมุติฐานต่าง ๆ บางครั้งความเชื่อต่าง ๆ ที่มีอยู่ในอดีตจากผิดพลาด หรือไม่ทันสมัยไปแล้วก็เป็นได้

3) การได้แรงบันดาลใจในหลาย ๆ สถานการณ์การฟังที่ดีจากผู้พูดที่ดีก็ได้ออกให้เกิดแรงบันดาลใจ แรงจูงใจให้เกิดขึ้นกับตัวผู้ฟังเอง การได้เรียนรู้จากความสำเร็จหรือแนวทางของคนตนเองซึ่งชอบจะเป็นการเพิ่มแรงจูงใจแก่ผู้ฟังเอง

4) เป็นการเพิ่มทักษะในการสื่อสารของผู้ฟังเอง ไม่เพียงแต่การเป็นผู้ฟังที่ดีแม้แต่การเป็นผู้พูดที่ดีก็ต้องอาศัยการฟังที่ดีด้วยเช่นกัน ผู้ฟังสามารถเรียนรู้แบบอย่างและวิธีการของผู้พูดที่ดีเพื่อนำมาปรับปรุง หรือปรับใช้สำหรับการเพิ่มทักษะการสื่อสารของตนเอง

5) การสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน ระหว่างผู้พูดและผู้ฟัง เนื่องจากการพูดและการฟังทำให้เกิดความเข้าใจถึงความคิดของกันและกัน ซึ่งจะนำมาซึ่งสัมพันธ์ภาพที่ดีขึ้น ลดความไม่เข้าใจและอคติต่อกันได้

6) การฟังที่ดีจะทำให้ได้ข้อมูลต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์และช่วยทำให้ผู้ฟังสามารถตัดสินใจในเรื่องที่เกี่ยวข้องได้ดีขึ้นถูกต้องขึ้น

2. แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการสื่อสาร

การสื่อสารเป็นกระบวนการส่งข่าวสารข้อมูลจากผู้ส่งข่าวสารไปยังผู้รับข่าวสารมีวัตถุประสงค์เพื่อชักจูงให้ผู้รับข่าวสารมีปฏิกิริยาตอบสนองกลับมา โดยคาดหวังให้เป็นไปตามที่ผู้ส่งข่าวสารต้องการ การติดต่อสื่อสารเป็นการสร้างความเข้าใจจากบุคคลหนึ่งไปยังบุคคลหนึ่งหรือหน่วยงานหนึ่งไปยังหน่วยงานหนึ่ง หรือเป็นกระบวนการในการส่งข่าวสารระหว่างบุคคลหรือหน่วยงานทั้งภายในและภายนอกขององค์การ เพื่อให้เกิดความเข้าใจและสามารถประสานงานให้ฝ่ายต่าง ๆ ได้ปฏิบัติหน้าที่ความรับผิดชอบได้ตรงตามวัตถุประสงค์ขององค์การ ซึ่งการติดต่อสื่อสารที่ชัดเจนนั้นเป็นเรื่องที่สามารถทำได้ไม่ยาก โดยจุดเริ่มต้นของการสื่อสารที่บรรลุเป้าหมายที่สุด คือ การทำให้สารและการสื่อสารนั้นเรียบง่าย ปฏิบัติได้มากที่สุด และง่ายต่อการจำมากที่สุด

2.1 องค์ประกอบในการสื่อสาร

2.1.1 ผู้ส่งสาร (sender/source/originator) หมายถึง ผู้ทำหน้าที่เข้ารหัสสาร (encoding) ให้อยู่ในรูปของสัญลักษณ์ที่มนุษย์สร้างขึ้นแทนความคิด ประกอบด้วยภาษา และ อากัปกิริยาท่าทางต่าง ๆ ผู้ส่งสารจึงมีความสำคัญในการเป็นผู้เริ่มต้นสื่อสารเป็นบุคคลแรกที่ทำให้กระบวนการสื่อสารเกิดขึ้นโดยเดวิด เคเบอร์โล (Berlo D.K., 1960) ได้ให้อธิบายว่า การสื่อสารจะมีประสิทธิผลมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับปัจจัยของผู้ส่งสาร ดังต่อไปนี้

1) **ทักษะในการสื่อสาร (communication skills)** หมายถึง ความสามารถ ความชำนาญในการสื่อสารของผู้ส่งสาร ประกอบด้วย ความสามารถเชิงวจนะ (verbal communication skills) หมายถึง ภาษาที่แสดงออกโดยการใช้ถ้อยคำ คำพูดหรือตัวอักษร ซึ่งได้แก่ ภาษาพูด ภาษาเขียน เป็นต้น (พชร บัวเพียร, 2537) วจนะภาษาเป็นสิ่งที่มนุษย์บัญญัติขึ้นใช้โดยไร้กฎเกณฑ์ มีความกำกวม ในตัวเองมีความเป็นนามธรรม และมีความเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมในการสื่อสาร รวมทั้งประเพณี วัฒนธรรมของคนในสังคมนั้น ความหมายที่เกิดจากวจนะภาษาจึงมีความสำคัญ คือ ความหมายอยู่ที่ตัวสื่อสารไม่ได้อยู่ในวจนะภาษาที่ใช้ ดังนั้นความหมายที่เกิดจากการสื่อสารจึงมีลักษณะเฉพาะแตกต่างกันไปตามความรู้ความสามารถ และลักษณะเฉพาะของผู้สื่อสารแต่ละคน เป็นสิ่งที่ใช้แทนความหมายของวจนะภาษาที่ผู้ส่งสารใช้โดยปราศจากคำพูดหรือภาษาเขียน เช่น อากัปกิริยา (gesturing) การเขียนภาพ (drawing) การวาดภาพ (painting) เป็นต้น ความสามารถเชิงอวจนะภาษา (non-verbal communication) คือ สารหรือภาษาที่ไม่ได้แสดงออกโดยใช้ถ้อยคำ คำพูดหรือ ตัวอักษรโดยตรง แต่ผู้ส่งสารสามารถ

แสดงออกทางอื่นซึ่งสามารถสื่อสารความหมายบางอย่างได้เช่นกัน ยกตัวอย่างเช่น เทศภาษา (space) ได้แก่ ระยะห่างระหว่างบุคคล กาลภาษา (time) ได้แก่ เวลา เนตรภาษา (eye contact) ได้แก่ การใช้สายตา ปริภาษา (paralinguistic) ได้แก่ การใช้น้ำเสียงหรืออารมณ์เสียง อาการภาษา (body movement) ได้แก่ การเคลื่อนไหวของอวัยวะร่างกายหรืออิริยาบถต่าง ๆ สัมผัสภาษา (touch) ได้แก่ การจับต้องสัมผัส วัตถุภาษา (object) ได้แก่ วัตถุสิ่งของและลักษณะภายนอกต่างที่มองเห็นเป็นรูปร่าง (พชร บัวเพียร, 2537) ภาษาที่ไม่ใช้ถ้อยคำแต่สามารถสื่อความหมายและความเข้าใจระหว่างกันได้ (สุรัตน์ ตรีสกุล, 2546)

2) *ทัศนคติ (attitudes)* หมายถึง ความรู้สึกที่ผู้ส่งสารมีต่อบุคคล วัตถุ หรือ สิ่งแวดล้อม และส่งผลต่อพฤติกรรมสื่อสาร ประกอบด้วย 1) ทัศนคติที่ผู้ส่งสารจะมีต่อตนเอง (attitude toward self) เป็นการประเมินตนเอง (self-evaluation) ของผู้ส่งสารก่อนทำการสื่อสาร หากมีทัศนคติที่ดีต่อตนเองจะทำให้ผู้ส่งสารมีความเชื่อมั่นในตนเอง จะสามารถแก้ไขปัญหาได้ในทางตรงกันข้ามหากมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อตนเอง จะทำให้ผู้ส่งสารขาดความเชื่อมั่นหรือคาดหมายผลการสื่อสารในลักษณะที่ต่ำกว่าควรจะเป็น หรืออาจทำให้ไม่ต้องการที่จะทำการสื่อสารทำให้ปัญหาอุปสรรคตามมาในภายหลัง 2) ทัศนคติต่อเรื่องที่สื่อสาร (attitude toward subject matter) เป็นความรู้สึกของผู้ส่งสารที่มีต่อเรื่องที่ว่าจะสื่อสาร หากผู้ส่งสารมีทัศนคติที่ดีต่อเรื่องที่สื่อสารจะทำให้เกิดความมั่นใจและสามารถสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ 3) ทัศนคติต่อผู้รับสาร (attitude toward receiver) คือ ความรู้สึกที่ผู้ส่งสารมีต่อผู้รับสารจะส่งผลต่อพฤติกรรมแสดงออกของผู้ส่งสารที่มีต่อสารและต่อผู้รับสาร หากผู้ส่งสารมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อผู้รับสารจะทำให้อยากส่งสารหรือไม่เต็มใจที่จะสื่อสารด้วย

3) *ความรู้ (knowledge)* ความรู้ของผู้ส่งสาร ประกอบด้วย 1) ความรู้ในเรื่องที่จะสื่อสาร (knowledge of subject matter) หมายถึง ความรู้และความเข้าใจที่มีต่อเรื่องที่สื่อสารหากผู้ส่งสารมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องนั้นอย่างดีจะทำให้สามารถสื่อสารได้ดีและมั่นใจในการสื่อสาร 2) ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการสื่อสาร ((knowledge of communication) หมายถึง ความรู้และความเข้าใจ รวมถึงทักษะที่เกี่ยวกับความสามารถในการวิเคราะห์องค์ประกอบการสื่อสาร เช่น ลักษณะของผู้รับสาร วิธีการที่จะผลิตและจัดเตรียมสาร เป็นต้น ทำให้ผู้ส่งสารสามารถเตรียมตัวที่จะเผชิญและแก้ปัญหาการสื่อสารไว้ล่วงหน้าได้

2.1.2 สาร (message) หมายถึง เรื่องราวอันมีความหมายหรือสิ่งต่าง ๆ ที่อาจอยู่ในรูปของข้อมูล ความรู้ ความคิด ความต้องการ อารมณ์ ฯลฯ ซึ่งถ่ายทอดจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร ให้ได้รับรู้หรือการแสดงออกโดยอาศัยภาษา สัญลักษณ์ที่สามารถทำให้เกิดการรับรู้ร่วมกันได้ เช่น ข้อความที่พูด ข้อความที่เขียน บทเพลง การเทศน์ เรื่องราวที่อ่าน ท่าทางการสื่อความหมาย สารประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ส่วนคือ

1) *รหัสของสาร* หมายถึง ภาษาสัญลักษณ์ หรือสัญญาณที่มนุษย์คิดขึ้นเพื่อแทนความคิด เช่น พระสงฆ์ คือ หมู่สาวกของพระพุทธเจ้า เป็นตัวแทนพุทธศาสนาที่คนทั่วไปเข้าใจ เป็นผู้ที่ตั้งใจประพฤติปฏิบัติธรรม เป็นต้น

2) *เนื้อหาของสาร* เนื้อหาสารจะครอบคลุมความรู้ ความคิดและประสบการณ์ที่มนุษย์ต้องการถ่ายทอด แลกเปลี่ยนเพื่อความเข้าใจร่วมกัน เนื้อหาของสารอาจเป็นเรื่องเกี่ยวกับชีวิต สุขภาพ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ปรัชญา ศาสนา เศรษฐศาสตร์ กฎหมาย การเมืองการปกครอง ศิลปะ ดนตรี นาฏศิลป์ วิทยาศาสตร์ คอมพิวเตอร์ การจัดการ ฯลฯ เนื้อหาของสารดังกล่าวแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ 1) เนื้อหาสารที่แสดงข้อเท็จจริง 2) เนื้อหาสารที่แสดงข้อคิดเห็นหรือทรรศนะ 3) เนื้อหาที่แสดงความรู้สึก (พชร บัวเพียร, 2537)

3) *การจัดสาร* คือ รูปแบบวิธีการในการนำรหัสสารมาเรียบเรียงเพื่อให้ได้ใจความตามเนื้อหาที่ต้องการ สารที่ได้รับการจัดอย่างดีทั้งในด้านการเรียบเรียง การลำดับความยากง่าย ตลอดจนรูปแบบและการใช้ภาษาที่ดีจะทำให้สารมีคุณสมบัติในการสื่อสารได้ดี เช่น การจัดสารเพื่อโน้มน้าวใจในการประชาสัมพันธ์ การเทศน์ใช้ภาษาที่เลือกสรรอย่างประณีตเพื่อดึงดูดความสนใจให้จดจำและเกิดการปฏิบัติตามที่ต้องการ นอกจากนี้บุคลิกลักษณะของผู้ส่งสารยังสัมพันธ์กับการจัดสารคนที่อารมณ์เย็นมักจะพูดจาด้วยวิธีการที่สุภาพ สุขุม เยือกเย็น ขณะที่คนอารมณ์ร้อน มักจะพูดรวบรัด เพื่อให้จบเร็ว ๆ เป็นต้น

2.1.3 สื่อหรือช่องทาง (media or channel) เป็นองค์ประกอบสำคัญอีกประการหนึ่งในการสื่อสาร ผู้ส่งสารต้องอาศัยสื่อหรือช่องทางทำหน้าที่นำสารไปสู่ผู้รับสาร สื่อที่มนุษย์ใช้ ได้แก่ ประสาทสัมผัส สื่อธรรมชาติ สื่อที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อที่คิดจะต้องเป็นสื่อที่เหมาะสมในการสื่อสาร

2.1.4 ผู้รับสาร (Receiver) หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ได้รับสารของผู้ส่งสาร โดย เดวิดเคเบอร์โล (Berlo D.K., 1960) ได้อธิบายว่าการสื่อสารจะมีประสิทธิผลมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับปัจจัยของผู้รับสาร ดังต่อไปนี้

1) *ทักษะการสื่อสาร (Communication Skills)* หมายถึง ความสามารถในการสื่อสารของผู้รับสาร ประกอบด้วย ความสามารถด้านวจนะภาษา (Verbal Communication) ประกอบด้วย การอ่าน การฟัง การเขียน การพูด การคิด การใช้เหตุผล ความสามารถด้าน อวจนะ (Nonverbal Communication Skills) คือ ความสามารถในการแปรความหมายของอวจนะภาษาที่ได้รับ และการใช้อวจนะเสริมความหมายหรือแทนความหมาย

2) *ทัศนคติ (Attitudes)* หมายถึง ความรู้สึกของผู้รับสารที่มีต่อบุคคล วัตถุ หรือสิ่งแวดล้อมซึ่งส่งผลต่อพฤติกรรมการสื่อสาร ประกอบด้วย 1) ทัศนคติที่ผู้รับสารมีต่อตนเอง (Attitude toward Self) คือ การประเมินตนเองทั้งด้านบวกและด้านลบที่มีผลต่อการสื่อสารของผู้รับสาร

2) ทักษะคติต่อเรื่องที่จะสื่อสาร (Attitude toward Subject Matter) หมายถึง ความรู้สึกที่ผู้รับสารมีต่อเรื่องที่จะทำการสื่อสาร หากผู้รับสารมีทัศนคติที่ดีต่อเรื่องที่จะสื่อสารจะทำให้มั่นใจ และสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่หากไม่เห็นด้วยกับเรื่องที่จะสื่อสาร ก็จะทำให้เกิดความลำบากใจในการสื่อสาร และ 3) ทักษะคติที่มีต่อผู้ส่งสาร (Attitude toward Sender) คือ ความรู้สึกที่ผู้รับสารมีต่อผู้ส่งสาร หากมีความรู้สึกที่ดีต่อกันจะส่งผลให้เกิดบรรยากาศที่ดี การแสดงออกในการสื่อสารที่ดีในทางกลับกัน หากผู้รับสารรู้สึกไม่ดีต่อผู้ส่งสารสิ่งที่แสดงออกมาก็จะไม่ดีการสื่อสารก็จะไม่มีประสิทธิภาพ

3) ความรู้ (Knowledge) ความรู้ของผู้รับสาร ประกอบด้วย 1) ความรู้ในเรื่องที่จะสื่อสาร (Knowledge of Subject Matter) หมายถึง ความรู้และความเข้าใจที่มีต่อเรื่องที่จะสื่อสารหากผู้รับสารมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องนั้นอย่างดีจะทำให้เข้าใจและมั่นใจในการสื่อสาร และ 2) ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการสื่อสาร (Knowledge of the Communication) หมายถึง ความสามารถในการสื่อสารและวิเคราะห์องค์ประกอบต่าง ๆ ของการสื่อสารซึ่งจะส่งผลต่อพฤติกรรมในขณะที่สื่อสาร และประสิทธิผลในการสื่อสารของผู้รับสาร

สรุป จะเห็นได้ว่าการสื่อสารถือเป็นกระบวนการมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้ 1) ผู้ส่งสาร (Sender/ Source/ Originator) ได้แก่ พระนักเทศน์ โดยมีปัจจัยด้านผู้ส่งสารได้แก่ ทักษะการสื่อสาร ความรู้ ทัศนคติ และประสบการณ์ 2) สาร (Message) ได้แก่ ประเด็นเนื้อหาสารเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย เช่น เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความเสมอภาค ความรับผิดชอบ ต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม สรุปเนื้อหาความสำคัญต่อหัวใจหรือประเด็นหลักของเรื่อง แสดงความคิดเห็น รวบรวม สรุปและทิ้งท้ายสร้างคำใหม่ให้จดจำ 3) ช่องทางหรือสื่อ (Channel or medium) ได้แก่ การมาฟังเทศน์ที่วัด สื่อดิจิทัล วีดีโอ เป็นต้น และ 4) ผู้รับสาร (Receiver) ได้แก่ ผู้ที่เข้ามาฟังเทศน์ มหาชาติโดยมีปัจจัยด้านผู้รับสาร ได้แก่ ทักษะการสื่อสาร ทัศนคติ และความรู้โดยผู้วิจัยได้ใช้แนวคิด ทฤษฎีการสื่อสารนำทางในการแสวงหาคำตอบเกี่ยวกับการสื่อสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยมุ่งศึกษาประเด็นเนื้อหาสาร วิธีการนำเสนอ แนวทางการพัฒนา ด้านการส่งเสริมความเป็นพลเมืองของผู้ฟังให้เข้าถึงหลักธรรมคำสอนและนำผลการวิจัยนี้กลับมาประยุกต์ใช้ซึ่งผู้เขียนได้รวบรวมปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการนำเสนอผ่านประเด็นหลักให้สอดคล้องกับการสื่อสารเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยผ่านการเทศน์มหาชาติ เพื่อให้เป็นแนวทางในการศึกษาเป็นการเพิ่มศรัทธาและสร้างแรงจูงใจให้ผู้ฟังสนใจเป็นการสื่อสารสร้างความสัมพันธ์อันดีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่ความเป็นพลเมืองตระหนักในคุณธรรมของตนเองเพื่อร่วมกันสร้างสังคมให้เข้มแข็งในทุกมิติ

3. การสื่อสารเพื่อการรับรู้และการสร้างความหมาย

จากที่กล่าวมาข้างต้นในกระบวนการสื่อสารที่มีบุคคลเข้ามาเกี่ยวข้องสองฝ่ายด้วยกันนั้น คือ ผู้ส่งสาร และผู้รับสาร การสื่อสารนั้นเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ เพราะในตัวการสื่อสารมีกฎเกณฑ์ รวมถึงเทคนิค ถ้าพิจารณาในทางศิลป์แล้วการสื่อสารเป็นโอกาสที่ไม่มีข้อจำกัดในการสร้างสรรค์และ อรรถธิบายไม่ว่าจะเป็นศาสตร์หรือศิลป์ก็ตาม การสื่อสารจะต้องมีเป้าหมาย ก็คือ การถ่ายทอด ความหมายระหว่างมนุษย์ด้วยกันนั่นเองซึ่งก็คือ ผู้ส่งสารและผู้รับสารนั่นเอง ดังนั้น ตัวผู้ส่งสารจะต้อง นึกถึงผู้รับสารเสมอในเรื่องของความสามารถในการสร้างความหมายร่วมกัน (Shar Meaning) (D.E. Mc Coy, 1967, p. 11) ดังนั้น การสื่อสารจะเกิดขึ้นได้อย่างสมบูรณ์ก็ต่อเมื่อผู้ส่งสารและผู้รับสาร หรือคู่สื่อสารมีความร่วมกันหรือเหมือนกัน เมื่อคู่สื่อสารมีความคล้ายคลึงกันทางประสบการณ์แล้วทำ การสื่อสารกันก็จะพยายามสร้างความเข้าใจในสารตรงกัน (Common Understanding) ซึ่งเราถือเป็นเป้าหมายของการสื่อสาร ความเข้าใจในสารตรงกันก็คือ การเข้าใจความหมายของสารเกิดการ ร่วมกันทางความหมาย (Common Meaning or Share Meaning) ดังนั้น จึงพอสรุปได้ว่า การที่ บุคคลมีความคล้ายคลึงกันจะทำให้การสื่อสารเกิดขึ้นโดยมีเป้าหมายในการสร้างความร่วมกันใน ความหมาย (Common Meaning) ของสารให้เข้าใจถูกต้องตรงกันโดยอาศัยประสบการณ์ของแต่ละ คนมาตีความหมายของสารนั้น เพราะฉะนั้น หัวใจของการสื่อสารก็คือ ความหมายโดยคู่สื่อสารทำการ สื่อสารกันให้บรรลุเป้าหมายที่ใฝ่หวังไว้ก็คือความเข้าใจถูกต้องตรงกันของทั้งสองฝ่าย

3.1 การรับรู้ (Perception)

คำว่า “Perception” นี้ ได้มีผู้เรียกเป็นภาษาไทยว่า “การรับรู้” บ้าง “การนึกเห็นภาพพจน์” บ้าง แต่จะเรียกอย่างไรก็ตามขอให้เราได้ทำความเข้าใจกับความหมายของคำว่า “การรับรู้” (Perception) เสียก่อน การรับรู้เป็นกระบวนการที่ที่คนเรามีการสัมผัสกับตัวกระตุ้นในสภาพแวดล้อมเพื่อให้ได้ ความหมายตามที่ต้องการ (Gerhard J. Hanneman and Willian J. McEwen, 1975, p. 38) จาก ความหมายข้างต้นทำให้ทราบว่า การรับรู้ต้องมีขั้นตอนเพราะเป็นกระบวนการที่คนจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับ สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ซึ่งเราเรียกว่าเป็น ตัวกระตุ้น โดยการสัมผัสด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้แก่ การเห็น การได้ยิน ได้สัมผัส ลิ้มรส ได้กลิ่น แล้วตีความหมายต่อสิ่งที่ได้สัมผัสนั้นออกมาตามประสบการณ์ ที่แต่ละคนมีอยู่

3.1.1 องค์ประกอบของการรับรู้

จากความหมายของการรับรู้ที่ทราบมาแล้วนั้น ทำให้เราสรุปได้ว่า ในกระบวนการ รับรู้จะต้องประกอบไปด้วยองค์ประกอบ 4 ประการ คือ

- 1) สิ่งเร้าจากสภาพแวดล้อม
- 2) การสัมผัส
- 3) การใช้ความรู้จากประสบการณ์พิเศษเพื่อการตีความ
- 4) การตีความหมายของสิ่งเร้าที่มีการสัมผัส

3.1.2 การรับรู้และการให้ความหมาย (Perception & Meaning)

การรับรู้จะเกิดขึ้นเมื่อคนเราได้เข้าไปสัมผัสหรือไปเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ รอบตัวเรา สิ่งที่เราเข้าไปสัมผัสนี้จะเป็นตัวกระตุ้นที่เข้ามากกระทบตัวเราแล้วประสาทก็จะสั่งงานให้สมองนำข้อมูลที่เราเก็บเอาไว้ในนั้นมาให้ความหมายหรือตีความ หรืออธิบายสิ่งแวดล้อมนี้เราประสบนั้น ดังนั้น ความหมายของสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่เป็นตัวกระตุ้นต่อการสัมผัสของแต่ละบุคคลจะแตกต่างกันออกไปตามกระบวนการตีความหมายหรือแปลความหมาย โดยอาศัยประสบการณ์ของบุคคล เพราะแต่ละคนมีประสบการณ์แตกต่างกันออกไป ดังนั้น เราตีความหมายของแต่ละคนต่อสภาพแวดล้อมก็จะแตกต่างกันไปด้วย การรับรู้นี้เป็นกระบวนการซึ่งเราพอจะแยกได้เป็น 3 ขั้นตอน คือ ขั้นการสนใจ (Attention) ขั้นการรับรู้ (Perception) และขั้นการแปลความหมาย (Transformation) จากการศึกษาจิตวิทยากายภาพทำให้เราทราบว่า ประสาทสัมผัสต่าง ๆ จะมีการตอบสนองต่อสิ่งเร้าแตกต่างกันไป เช่น สัมผัสของการได้ยินเรารับรู้ว่าคลื่นเสียงขนาดกลางจะได้เสียงดังกว่าคลื่นเสียงขนาดสูง เมื่อเรามีการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งเร้าที่เรารับรู้นั้น ก็หมายความว่าเราได้เริ่มกระบวนการคัดเลือก (Selectivity Processes) (Gerhard J. Hanneman and William J. McEwen, 1975, p. 39) เพื่อช่วยกลั่นกรองข้อมูลที่จะรับเข้ามา เราเลือกที่สนใจในสิ่งที่ตรงกับความคิดและความสนใจของเราและหลีกเลี่ยงสิ่งที่ตรงกันข้าม (Wilbur Schramm, 1963, p. 68) เราสนใจในสิ่งที่เราให้คุณค่าและให้ความสำคัญและแปลความหมายของสิ่งที่เรารับรู้เหล่านั้น จากวงกรอบเพื่อการอ้างอิง (Frame of Reference) ทศนคติ (Attitudes) ความต้องการในขณะนั้น (Needs at The Moment) การตีค่าของเรา (Our Value) เป็นต้น และสุดท้ายเราอาจจะเลือกเก็บรักษาสิ่งที่เรารับรู้นั้นเอาไว้เฉพาะส่วนที่เหมือนหรือเป็นอย่างเดียวกันกับวงกรอบเพื่อการอ้างอิง ปรัชญาการณีนี้อาจที่มักจะเกิดขึ้นเสมอ ๆ เมื่อคู่มือสารพยายามที่จะสร้างความร่วมมือและมีอุปสรรคมาขวางกั้นความร่วมมือกันนี้

3.1.3 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ (Factors Influenced Perception)

การรับรู้ของคนเราอาจจะมีข้อจำกัดที่แตกต่างกันออกไป ในแต่ละบุคคล ปัจจัยที่เข้ามาอิทธิพลต่อการรับรู้ คือ

- 1) ความพร้อมของประสาทสัมผัส ความพร้อมนี้หมายถึง ความสมบูรณ์ของประสาทสัมผัส และความพร้อมในขณะที่สิ่งเร้าเข้ามากกระทบ ความพร้อมของประสาทสัมผัสนี้เป็นปัจจัยเบื้องต้นที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ กล่าวคือ คนที่ตาบอดสี ก็คือว่ามีความบกพร่องในประสาท

สัมผัสและนอกจากนั้น แม้ว่าตาไม่บอดสีก็ตามหาขณะที่มีสิ่งเร้ามากระตุ้นประสาทสัมผัสนั้นไม่พร้อมจะรับรู้ คือ กำลังจ้องมองสิ่งรับอยู่ การรับรู้โดยใช้สัมผัสของการมองเห็นก็จะไม่สมบูรณ์

2) ความสนใจหรือความตั้งใจ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะหรือคุณสมบัติของสิ่งเร้าด้วย คือ สิ่งเร้านั้นไปตรงกับความสนใจเดิมของผู้รับรู้หรือไม่ หรือสิ่งเร้านั้นจะช่วยตอบสนองความต้องการของผู้รับได้หรือไม่ หากสิ่งเร้าไม่เป็นไปตามที่กล่าวมานี้ ความสนใจจากบุคคลนั้นต่อสิ่งเร้าก็จะลดน้อยลงไป และความตั้งใจจะรับสิ่งเร้านั้นก็จะมีไม่มาก ทำให้การรับรู้ทำได้ไม่เต็มที่หรือไม่ได้ดี

คุณลักษณะของสิ่งเร้าภายนอกที่มีอิทธิพลต่อความสนใจที่จะรับรู้ ได้แก่

(1) การเปลี่ยนแปลงของสิ่งเร้า (Change of Stimulus) คือ สิ่งเร้ามีการเปลี่ยนแปลงในขณะนั้น ไม่ได้มีการหยุดนิ่ง เช่น ฟ้าเริ่มครีม ความเจ็บบในฉับพลัน ลูกอมที่อมอยู่เริ่มเปรี้ยวหรือเปลี่ยนรสชาติ เป็นต้น

(2) ขนาดของสิ่งเร้า (Size of Stimulus) คนเราจะให้ความสนใจกับสิ่งเร้าที่มีขนาดผิดปกติจากสิ่งเร้าอื่นในประเภทเดียวกัน เช่น คนชอบมองคนอ้วนมาก หรือคนแคะระ ตึกที่สูงมาก โทรศัพท์ขนาดมือถือ คอมพิวเตอร์ขนาดเครื่องคิดเลข รถกระบะใส่ล้อแมกซ์ยกสูงจากถนน เป็นต้น

(3) การเคลื่อนไหวของสิ่งเร้า (Movement of Stimulus) หมายถึง สิ่งเร้าที่มีการเคลื่อนไหวขณะที่มีการสัมผัส เช่น คนวิ่งในห้างสรรพสินค้า พนักงานเสิร์ฟที่ใส่รองเท้าสเก็ต บริการลูกค้า การเปลี่ยนสถานที่ทำงานบ่อย ๆ ของเพื่อน เป็นต้น

(4) ความซ้ำซากของสิ่งเร้า (Repetition of Stimulus) เช่น อาจารย์พูดหัวข้อหรือหัวเรื่องซ้ำ ๆ นักศึกษาจะให้ความสนใจมากขึ้นเพราะอาจเป็นข้อสอบ โฆษณาในโทรศัพท์ที่ฉายบ่อย ๆ ซึ่งเรามักนำมาใช้ในธุรกิจการโฆษณา คนใส่เสื้อสีเดียวกันมาก ๆ เพลงที่เปิดตามสถานีวิทยุบ่อย ๆ เป็นต้น

การตีความที่ถูกต้อง คือ การพิจารณาโดยละเอียดเพื่อทำความเข้าใจสารที่แฝงนัย เพื่อให้ทราบความหมายและเจตนาที่แท้จริงของสารที่ผู้ส่งสารส่งมายังผู้รับสาร ซึ่งเกิดขึ้นได้จากอารมณ์และสติปัญญาของบุคคลในขณะนั้น รวมทั้งประสบการณ์ในอดีตด้วยว่ามีมากเพียงพอที่จะอธิบายและทำความเข้าใจเพื่อการตีความสิ่งเร้านั้นหรือไม่ เช่น คุณหัสถ์มีความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเข้ามาฟังเทศน์มหาชาติด้วยอาการสำรวม เลื่อมใส จิตใจจดจ่อ ยิ่งถ้าหากพระนักเทศน์มีความชำนาญในการเทศน์ก็จะทำให้คุณหัสถ์ผู้นั้นเข้าใจและตีความหมายถูกต้องเพราะคำบางคำในภาษาบาลีมีความซับซ้อนเข้าใจยาก ทำให้คุณหัสถ์ผู้นั้นแตกฉานในการฟังเทศน์และเข้าใจในความหมายที่พระเทศน์ให้ฟังได้อย่างแจ่มแจ้ง

3.1.4 การเลือกรับรู้ (Perception Selectivity)

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่า การรับรู้ คือ การที่คนเราไม่มีสัมผัสต่อสิ่งเร้าในสภาพแวดล้อมซึ่งในสภาพสังคมและความเป็นจริงคนเราจะต้องเข้าไปสัมผัสกับสิ่งต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน เป็นจำนวนมากมาย ซึ่งเป็นไปไม่ได้ที่คนเราจะรับรู้สิ่งต่าง ๆ ในสภาพแวดล้อมทั้งหมดแต่คนเราจะเลือกรับรู้สิ่งเร้าเพียงบางอย่างเท่านั้น ด้วยเหตุผลที่ว่า

- 1) สิ่งเร้านั้นต้องสนองตอบต่อทัศนคติ
- 2) สิ่งเร้านั้นต้องสนองต่อความสนใจ
- 3) สิ่งเร้านั้นต้องสนองต่อความต้องการ
- 4) สิ่งเร้านั้นต้องมีผลกระทบต่อบุคคลนั้น
- 5) สิ่งเร้านั้นต้องแปลกใหม่ ผิดปกติธรรมดา

3.1.5 ประเภทของการรับรู้ (Type of Perception)

สิ่งเร้าที่เข้ากระทบต่อคนเรานั้นมีอยู่มากมาย เพื่อให้เข้าใจการรับรู้ได้ง่ายขึ้น จึงได้มีการแบ่งประเภทของการรับรู้ ได้ดังนี้

1) การรับรู้เกี่ยวกับพื้นที่ (Perception of Space)

คนเราจะมีการรับรู้ต่อพื้นที่ที่เคยชิน เช่น การที่ผู้โดยสารรถเมลล์นั่งหลัก ในขณะที่โดยสาร เมื่อตื่นขึ้นมาเขาจะจำได้ในทันทีว่าขณะนี้ รถเมลล์เล่นมาถึงที่ใด ทั้งนี้ เป็นเพราะความเคยชินพื้นที่เหล่านั้น เพราะเป็นทางที่นั่งรถเมลล์ไปมาทุก ๆ วัน หรือการที่รถแท็กซี่พยายามสำรวจหาเส้นทางลัดหรือเส้นทางต่าง ๆ เช่น เล่นรถมาส่งผู้โดยสารแถวบริเวณนั้นประจำต้องการทราบว่ายานนี้ทะลุได้ไหม ทะลุไปที่ใดจะช่วยย่นระยะเวลาได้ ทุกครั้งที่เล่นมาบริเวณนั้นอีก เขาจะทราบทันทีว่า เขาควรเล่นไปทางใด

2) การรับรู้ในเรื่องระยะทาง (Perception of Distance) คือ การรับรู้ระยะของวัตถุต่าง ๆ ว่าห่างไกลเท่าใด หรือมีขนาดจริงเท่าใด ถ้าวัตถุนั้นอยู่ห่างออกไปขณะที่มองเห็น การรับรู้ในเรื่องระยะทางนี้ไม่ใช้การวัดโดยมาตรวัด แต่เป็นการกะเกณฑ์หรือคาดคะเน เช่น คนเล่นเปตอง ใหม่ ๆ กะระยะไม่ถูกน้ำหนักในการโยนจะสั้น ยาวแตกต่างกันไปเรื่อย จนเมื่อฝึกซ้อมชำนาญก็จะทราบได้ว่าระยะประมาณเท่านั้น เท่านั้น ควรจะโยนลูกเปตองแรงเท่าใด หรือการกะขนาดความสูงของคน เพราะความคุ้นเคย เมื่อเราเห็นคนหนึ่งเราสามารถจะคาดคะเนได้ว่าคนนั้นสูงกี่เซนติเมตร หรือการคาดคะเนขนาดความกว้างของห้อง โดยการไปยืนกลางห้องแล้วมองดูคร่าว ๆ ก็บอกกับคนอื่นได้ว่า กว้างเท่าไรหรือกว้างกว่าหรือเล็กกว่าอีกห้องหนึ่งเท่าไร เป็นต้น

3) การรับรู้เกี่ยวกับการได้ยิน (Auditory Space Perception) เป็นการที่เราทราบว่าเสียงมาจากทิศใด โดยพิจารณาจากความหนักเบาของเสียง หรือการรับรู้ว่าเป็นเสียงอะไร เช่น เสียงของเครื่องยนต์ เมื่อเราได้ยินเราจะทราบว่าเป็นเสียงของรถอะไร

4) การรับรู้เกี่ยวกับเวลา (Perception of Time) เป็นการรับรู้เกี่ยวกับการกะเวลาว่ายาวนานเท่าใด โดยประมาณการเอากับเหตุการณ์ที่ดำเนินไปว่า รวดเร็วเท่าใด เช่น การที่นักกีฬาฟุตบอลทราบคร่าว ๆ ว่า จะเหลือเวลาแข่งขันอีกประมาณกี่นาที

5) การรับรู้เกี่ยวกับการเคลื่อนไหว (Perception of Motion) คือ การรับรู้เกี่ยวกับการมีวัตถุมีการเคลื่อนไหวแต่อาจจะไม่ตรงกับความจริงเสมอไป เช่น การที่เรานั่งบนเครื่องบินเราอาจจะไม่รู้สึกเลยว่ามี การเคลื่อนไหวก็ได้หรือการที่รถไปขบวนข้าง ๆ เคลื่อนที่ออกไปเราจะรู้สึกเหมือนขบวนของเราเคลื่อนที่ไป

6) การรับรู้เกี่ยวกับเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ต่าง ๆ (Perception of Symbolism) เช่น การที่คนพูดว่า “บักห่าน้อย” ก็หมายถึง เด็กเล็ก ๆ น่ารัก หรือเห็นผ้ามี 3 สี เราก็นึกถึงประเทศไทย เห็นเคียวกับค้อน เราก็นึกถึงประเทศสังคมนิยม

7) การรับรู้เกี่ยวกับสี (Perception of Color) คือ เราทราบว่าสีต่าง ๆ ใช้แทนความรู้สึก เช่น สีแดง คือ ความร้อนและความรัก สีม่วงแทนความผิดหวัง สีดำแทนความเศร้า และการสูญเสีย สีเขียวแทนความชุ่มฉ่ำ ฯลฯ

3.1.6 การรับรู้ที่ผิดปกติ

การรับรู้ของคนนั้นมีโอกาสที่จะเกิดผิดพลาดได้เหมือนกัน ซึ่งอาจจะมาจากสาเหตุต่าง ๆ มากมายไม่ว่าจะเป็นภูมิหลัง (Background) ประสบการณ์ (Experience) บุคลิกภาพ (Personality) โลกทัศน์ (Concept) การรับรู้ที่ผิดปกติสามารถแยกได้ดังนี้ คือ

1) การรับรู้ที่น้อยกว่าปกติ (Imperception) คือ การที่คนที่เคยมีประสบการณ์ในเรื่องนั้น ๆ มาแล้ว และไม่สามารถแสดงการรับรู้จากการสัมผัสนั้นได้อย่างปกติ เช่น คนที่ลืมนอน คนง่วงนอน คนป่วย เป็นต้น

2) การรับรู้ที่มากกว่าปกติ (Super Perception) คือ พวกเรารู้มากกว่าปกติ เช่น พวกนักปราชญ์ พวกเรียนเก่ง พวกมีญาณสังหรณ์

3) การรับรู้ที่ผิดปกติ (False Perception) คือ การรับรู้ที่ผิดพลาด แปลความหรือตีความสิ่งเร้าผิดพลาด เช่น พวกเมากัญชา พวกประสาทหลอน พวกเก็บกด

4) การมองโลกทัศน์ แบ่งได้เป็น 2 อย่างคือ

(1) Halo Effect คือ การสรุปสิ่งที่คล้ายกับความเชื่อเดิมว่าต้องเหมือนกัน เช่น คนใส่แว่นมักจะเรียนเก่ง พอเราเห็นคนใส่แว่นเราก็คิดว่าเรียนเก่ง

(2) Stereotype คือ การสรุปลักษณะใดลักษณะหนึ่งของกลุ่มคนทั้งกลุ่มว่าทุกคนที่สังกัดกลุ่มนั้นจะต้องเป็นแบบนั้นไปหมดทั้งที่จริง ๆ เขาอาจจะไม่เป็น เช่น พระเป็นคนดี เราจึงสรุปว่า พระทุกคนต้องดี

3.1.7 การให้ความหมายกับสิ่งเร้า

เมื่อใดที่เราเริ่มมีกระบวนการคัดเลือกหรือเลือกสรรข่าวสาร เราจะเริ่มตีความข่าวสารนั้นตามวงกรอบเพื่อการอ้างอิง (Frame of Reference) ตัวอย่างเช่น ถ้าเราให้เด็กเลือกเหรียญ (สตางค์) เด็กที่จนจะเลือกเหรียญใหญ่ เพราะว่าเขารู้ว่าเหรียญใหญ่จะมีความสำคัญต่อชีวิตเขามาก ที่เป็นดังนี้ เพราะความต้องการและสิ่งที่ได้เรียนรู้มาก่อน (เกี่ยวกับความสำคัญของเงิน) มีอิทธิพลต่อการรับรู้

คนเราทุกคนจะมีประสบการณ์เป็นของตัวเอง ซึ่งประสบการณ์ของแต่ละบุคคลจะต่างกันออกไป ทั้งนี้ ได้มาจากการเรียนรู้ที่แตกต่างของแต่ละบุคคลด้วย เราเรียกว่าเป็นขอบเขตของประสบการณ์ (Field of Experience) เมื่อคนเราถูกสิ่งเร้าเข้ามากระตุ้นก็จะเกิดการรับรู้และพยายามนำเอาประสบการณ์ที่เรามีอยู่เดิมมาให้ความหมายกับสิ่งนั้น ถ้าสิ่งที่เราได้พบเห็นนั้นเป็นสิ่งที่ใหม่ที่เราไม่เคยมีประสบการณ์มาก่อน เราก็พยายามให้ความหมายกับสิ่งนั้นโดยการ

1) เลือก (Select) คือ เลือกรับสารและเลือกให้ความหมายกับสิ่งนั้นเพียงบางส่วน เช่น เราเห็นคนชกต่อยกัน ถ้าเราไม่เคยเห็นมาก่อน เราอาจจะดูด้วยความสนใจ ว่าใครมีเทคนิคดีกว่ากัน เพราะเราเป็นนักกีฬามาก่อน ถ้าหากเราเป็นครู เราอาจจะมองหาสาเหตุของการชกต่อยเป็นต้น

2) บิดเบือน (Distort) คือ บิดเบือนข่าวสารหรือเหตุการณ์นั้นให้เข้ากับสิ่งที่ตนเองชอบ ว่าผู้ชนะ คือ ผู้ที่ถูกต้อง เพราะเขาชอบความรุนแรง

3) เพิ่มเติม (Add) คือ การให้ข้อมูลหรือให้ข้อเท็จจริงเพิ่มเติมเข้าไปทั้ง ๆ ที่เขาไม่ได้ประสบสิ่งนั้นด้วยตัวเองเลย

4) เชื่อมโยง (Relate) เป็นการให้ความหมายโดยการโยงให้เข้ากับประสบการณ์ที่มีอยู่เดิม เช่น กรณีการเห็นคนทะเลาะวิวาทกัน เพราะมักจะใช้เหตุผลตัดสินปัญหาเสมอ

เพราะฉะนั้น เราจึงสรุปได้ว่า ประสบการณ์ของแต่ละคนมีอิทธิพลต่อการรับรู้ของบุคคล และการให้ความหมายต่อสิ่งต่าง ๆ ของแต่ละบุคคลจะแตกต่างกันทั้ง ๆ ที่สิ่งนั้นเป็นสิ่งเดียวกัน นอกจากนั้นปัญหาของการสร้างความหมายร่วมกันอีกส่วนหนึ่งก็คือ วงกรอบเพื่อการอ้างอิง (Frame of Reference) เพราะว่า แม้คนเราจะมีประสบการณ์อยู่มากมายก็ตามแต่เมื่อเวลาเราทำการสื่อสาร เราจะสื่อสารเฉพาะเรื่องเท่านั้น ซึ่งก็หมายความว่าเรากำลังทำการสื่อสารในเรื่องของประสบการณ์เพียงบางอย่างเท่านั้น และคู่สื่อสารก็จะนำเอาเฉพาะประสบการณ์ส่วนนั้นมาใช้เป็นวงกรอบเพื่อการอ้างอิง

3.1.8 วงกรอบเพื่อการอ้างอิง (Frame of Reference)

วงกรอบเพื่อการอ้างอิงมีรากฐานมาจากปัจจัยต่าง ๆ ที่ติดกายบุคคลมาตั้งแต่กำเนิดรวมทั้งปัจจัยจากสิ่งแวดล้อม เด็กที่เกิดใหม่ได้รับคุณสมบัติหรือลักษณะบางอย่างเป็นมรดกตก

ทอดมาจากบิดาและมารดาของเขา และฝังติดตายเขาตั้งแต่กำเนิด เช่น สายตา การฟัง ความสูง ระดับความฉลาด ฯลฯ ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ได้รับมาในภายหลังอาจจะมาปรับปรุงหรือปรับปรุงแต่คุณสมบัติต่าง ๆ เหล่านี้ได้

วงกรอบการอ้างอิง (Frame of Reference) เป็นประสบการณ์เพียงส่วนหนึ่งที่เรานำมาใช้ในสถานการณ์การสื่อสารเพื่อการตีความหมายของสารนั้น ดังนั้น เวลาที่เราทำการสื่อสารกันเราจะนำเอาประสบการณ์ทุก ๆ ส่วนไม่ว่าส่วนที่ได้มาแต่กำเนิดที่เราเรียกว่ากรรมพันธุ์ หรือจากการเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวกับสารนั้นมาใช้ตีความ ตลอดเวลาตั้งแต่เราถือกำเนิดขึ้นมา และเริ่มมีการเรียนรู้ มีประสบการณ์ ข่าวสารต่าง ๆ เหล่านี้มีได้อยู่ในสมองของเราแบบกระจัดกระจาย หากแต่มีการเก็บข้อมูลต่าง ๆ เหล่านี้ไว้อย่างเรียบร้อยเป็นหมวดหมู่ ที่เกี่ยวพันกันในรูปของ “โครงสร้างของข่าวสารที่มีความสัมพันธ์กัน” (Structure of Related Information) โครงสร้างของข่าวสารที่จัดเก็บเหล่านี้แหละที่เราจะใช้เป็นวงกรอบเพื่อการอ้างอิง (Frame of Reference) และทุกครั้งที่เราเรียนรู้มีประสบการณ์ใหม่ เราก็จะมีการพัฒนาวงกรอบเพื่อการอ้างอิงไปด้วย

ประสบการณ์ใหม่ ๆ ที่แต่ละคนได้รับอาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมขึ้นเนื่องจากการได้มีการสร้างวงกรอบเพื่อการอ้างอิงขึ้นมาใหม่ แต่เมื่อผู้ใหญ่มีประสบการณ์ใหม่พฤติกรรมของเขามักจะไม่เปลี่ยนแปลงไปมากนัก ตรงกันข้ามประสบการณ์ใหม่มักจะถูกบวกเพิ่มเข้าไปในโครงสร้างเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจที่มีอยู่เดิม ทำให้เกิดการปรับหรือปรุงแต่งโครงสร้างดังกล่าวขึ้นมาใหม่ จากหลักความจริงที่ว่าบุคคลมิได้สละวงกรอบเพื่อการอ้างอิงที่เขาที่มีอยู่เดิมทิ้งไป คงเพียงแต่ทำการปรับปรุงแต่งวงกรอบดังกล่าวเสียใหม่เท่านั้น ทำให้การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ โดยวิธีการจงใจยากที่จะบรรลุถึงผลสำเร็จได้ ลองพิจารณาตัวอย่างหนึ่ง คือ ถ้าสมมติว่าเราเข้าประชุมในที่แห่งหนึ่งและเราเชื่อว่ากรรมการในที่นั้นส่วนใหญ่เห็นแก่ตัว เล่นพวกและไม่ค่อยมีคนฉลาด ทำให้การประชุมดังกล่าวน่าเบื่อหน่าย อย่างไรก็ตาม วัฏกรอบเพื่อการอ้างอิงของเราที่ไม่เปลี่ยนแปลงอย่างมากมาย ข่าวสารใหม่ ๆ จะถูกผนวกเข้าไปในวงกรอบเพื่อการอ้างอิงเดิม และแบบแผนของความเชื่อในตอนนั้นจะเป็น “กรรมการชุดนี้เห็นแก่ตัว เล่นพรรคเล่นพวกและโง่มาก ยกเว้นนาย ก. ซึ่งคล้ายกับเรา” จนกว่าเราจะพบคนที่คล้าย ๆ กับนาย ก. หลาย ๆ คน วงกรอบเพื่อการอ้างอิงที่จะใช้ในการประเมินค่าของข่าวสาร เช่น ได้รับการยืนยันจากแหล่งข่าวอื่น น่าจะเป็นจริง อาจจะเป็นจริง สงสัยว่าจะเป็นจริง ไม่น่าจะเป็นจริง ไม่อาจตัดสินใจความจริงได้ เกี่ยวกับการประชุมจึงจะเปลี่ยนแปลง

3.1.9 การสื่อสารเพื่อการจูงใจ (Persuasive Communication)

เพราะพื้นฐานเดียวของมนุษย์ คือ เป็นสัตว์สังคม และมนุษย์ต้องการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น ต้องการให้ผู้อื่นยอมรับตัวเองในฐานะเพื่อน ทั้งในเพื่อนร่วมชะตากรรมและเพื่อนร่วมงาน หากขาดการติดต่อทางสังคมแล้วมนุษย์จะพยายามแสวงหาทางออกที่จะทำให้เกิดประโยชน์จากการสื่อสารเพื่อสร้างเครือข่ายของตนเองไปยังสาธารณะต่าง ๆ การสื่อสารเพื่อการจูงใจเป็นวิธีที่

จะช่วยสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารที่ครอบคลุมการดำเนินชีวิต การสื่อสารและการได้รับอิทธิพลจากการสื่อสารของผู้คนในสังคมอันเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะทำความเข้าใจการสื่อสารดังนั้นก็จริงใจนั้นเราถือเป็นการสื่อสารรูปแบบหนึ่งโดยมีเจตจำนงในการสร้างอิทธิพลเหนือพฤติกรรมของบุคคลอื่นให้เปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมไปจากเดิมตามที่ผู้สื่อสารต้องการ (เมตตากฤตวิทย์, 2527, หน้า 1.2) ความสำเร็จของการสื่อสารเพื่อการจูงใจนั้นอยู่ที่ผล (Effect) ของการสื่อสารนั้น หมายความว่า เมื่อได้ทำการสื่อสารแล้ว ผู้รับสารจะต้องเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมไปจากเดิมและมีพฤติกรรมใหม่ตามที่ผู้จูงใจต้องการ แต่การจะทำให้ผู้รับสารเปลี่ยนพฤติกรรมนั้นเราจะต้องทำให้ผู้รับสารเข้าใจความหมายของสารถูกต้องตรงกับที่ผู้สื่อสารหรือผู้จูงใจเสียก่อน ส่วนผลสำเร็จที่จะตามมานั้นอยู่ที่เทคนิคของการนำเสนอสารนั้น ลำพังการเข้าใจสารอย่างถูกต้องจะไม่ช่วยให้การจูงใจสัมฤทธิ์ผล ดังนั้น กระบวนการรับรู้ (Perception Process) ซึ่งมีความสำคัญมากในการแปลความหมายของสาร เช่น การใช้เสียง เป็นส่วนหนึ่งในการสื่อสาร และมีส่วนสำคัญต่อการจูงใจนับตั้งแต่วันที่แรกของการสะกดให้ผู้คนหยุด นิ่ง สงบ ตั้งใจจดจ่อ มีสมาธิ เพื่อฟังสิ่งที่ผู้ส่งสารต้องการถ่ายทอดประกอบกับภาพของผู้ที่มีบทบาทสำคัญ การใส่ภาพผู้ที่มีชื่อเสียง มีอำนาจ เป็นที่รู้จักในฐานะผู้นำทางการตลาด การเมือง การค้า การบริหารจัดการ เป็นต้น เช่นเดียวกับที่ในประวัติศาสตร์ของการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองของประเทศมหาอำนาจ เช่น สหรัฐอเมริกา การใช้พลังที่มองไม่เห็น (Power of invisible) ของประธานาธิบดีแต่ละสมัยที่ได้รับชัยชนะจากการเลือกตั้ง คือ การหยุด (Paused) เน้นย้ำประโยคสำคัญ (emphasized) และการใช้จังหวะในน้ำเสียง (intoned) ที่สามารถสะกดผู้คนจำนวนมากให้หันมาฟัง และสนใจ

สรุป การสื่อสารจะเกิดขึ้นคู่สื่อสารจะต้องมีประสบการณ์ที่คล้ายคลึงกันเพื่อที่จะได้ตีความหมายของสารได้ถูกต้องตรงกัน การติดตามของสารนั้นจะต้องอาศัยการรับรู้ (Perception) ซึ่งการรับรู้ของคนเรานั้นมีอิทธิพลมาจากวงกรอบเพื่อการอ้างอิง (Frame of Reference) คือ การนำเอาโครงสร้างของประสบการณ์ที่แต่ละบุคคลมีเฉพาะในเรื่องที่ทำการติดต่อสื่อสารมาตีความหมายของสารนั่นเอง เมื่อสิ่งเร้ามากระทบมนุษย์ก็จะเกิดการรับรู้โดยอาศัยประสบการณ์ (Field of Experience) ที่มีการจัดระบบเป็นหมวดหมู่ (Structure of Related Information) ใช้ตีความหมาย (Interpret) ของสารให้ได้ความหมาย (Meaning) ที่ถูกต้องตรงกัน

4. การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ

การสื่อสารด้วยการโน้มน้าวใจมีวัตถุประสงค์เพื่อให้คนทราบ เข้าใจ คล้อยตามและปฏิบัติตามกับจุดประสงค์หลักที่วางไว้ คือ การส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยอย่างเหมาะสมต่อเนื้อเรื่องและยั่งยืนบนฐานของความสมานฉันท์ ลดความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ทั้งนี้เพื่อให้สรรพกำลังทั้งหลายของชาติรวมกันเป็นหนึ่งเดียวภายใต้ระบอบการปกครองที่มีความเสมอภาค ยุติธรรม และเป็นประชาธิปไตย และที่สำคัญเพื่อให้สามารถยืนหยัดต่อสู้กับปัญหาวิกฤตต่าง ๆ ในโลกยุคโลกาภิวัตน์ที่มีการต่อสู้แข่งขันกันอย่างรุนแรง ประเทศไทยต้องมีเสถียรภาพในทุกมิติ ดังนั้นจึงต้องร่วมมือร่วมใจกันของทุกฝ่ายเพื่อจุดประสงค์ดังกล่าว ดังรายละเอียด

4.1 ลักษณะการโน้มน้าวใจ

- 1) ผู้โน้มน้าวใจมีความตั้งใจที่จะมีอิทธิพลบางประการเหนือผู้ถูกโน้มน้าวใจ
- 2) โดยปกติผู้ถูกโน้มน้าวใจจะมีทางเลือกมากกว่าหนึ่งและผู้โน้มน้าวใจจะพยายามชักจูงผู้ถูกโน้มน้าวใจให้ยอมรับทางเลือกที่ตนเสนอ
- 3) สิ่งที่ผู้โน้มน้าวใจต้องการ คือ การเปลี่ยนแปลงหรือการสร้างหรือการดำรงไว้ซึ่งความคิดเห็น ทศนคติ ค่านิยม และความเชื่อของผู้ถูกโน้มน้าวใจซึ่งจะส่งผลต่อปัจจัยอื่นอันได้แก่ อารมณ์ พฤติกรรม เป็นต้น

4.2 องค์ประกอบขั้นพื้นฐานในการโน้มน้าวใจ

4.2.1 องค์ประกอบในการโน้มน้าวใจมีอยู่ 4 ประการ คือ

- 1) ความแตกต่างภายในผู้ส่งสาร ผู้ส่งสารแต่ละคนมีปัจจัยต่าง ๆ กันซึ่งทำให้มีความน่าโน้มน้าวใจไม่เหมือนกัน อาทิ ความน่าเชื่อถือ อำนาจทางสังคม บทบาทในสังคม สัมพันธภาพกับผู้รับสาร และลักษณะทางประชากรอื่น ๆ เช่น อายุ เพศ อาชีพ
- 2) จากความแตกต่างของสื่อ สารแต่ละชิ้นจะมีความน่าโน้มน้าวใจแตกต่างกัน การพูดหรือการเขียนมีความโน้มน้าวใจไม่เหมือนกัน ความแตกต่างในหัวข้อหรือเนื้อหาของสาร ลักษณะของการโน้มน้าวใจที่ใช้การจัดเรียงเรียงสาร ข้อโต้แย้งที่ใช้ภาษา ตลอดจนลักษณะของท่วงทำนองลีลา
- 3) ความแตกต่างของสื่อ ความน่าโน้มน้าวใจของสารจะแตกต่างกันเมื่อเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคลเปรียบเทียบกับการสื่อสารโดยผ่านสื่อ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น
- 4) ความแตกต่างภายในสภาพการณ์ สภาพการณ์ที่มีบุคคลหนึ่งบุคคลใดหรือขาดบุคคลหนึ่งบุคคลใด ความคุ้นเคยหรือไม่คุ้นเคยของผู้รับสารต่อสภาพการณ์หนึ่ง ๆ การมีตัวเร้าบวกหรือลบในสถานการณ์ เช่น การโน้มน้าวใจให้บริจาคเงินโดยมีสื่อมวลชนคอยถ่ายภาพรายล้อมอยู่

อาจจะเป็นตัวเร้าบวกในการโน้มน้าวใจก็เป็นได้ หากมองจากตัวผู้รับสารเอง การที่ผู้รับสารจะมีความละเอียดอ่อนต่อการถูกโน้มน้าวใจเพียงใดอาจพิจารณาได้จากลักษณะของประชากร ได้แก่ เพศ อายุ เชื้อชาติ การศึกษา อาชีพ จากทรศนะ และทัศนคติ จากความรู้ซึ่งผู้รับสารมีเกี่ยวกับสารนั้น ๆ จากลักษณะด้านอารมณ์ จากความสำคัญที่ผู้รับสารให้แก่หัวข้อหนึ่ง ๆ และจากวิธีการที่ผู้รับสารรับรู้สภาพการณ์หนึ่ง ๆ (อรวรรณ ปิรันธน์โหวาท, 2549, หน้า 10-11)

4.2.2 องค์ประกอบในการโน้มน้าวใจของลาสเวลล์ (The Lasswell model)

กระบวนการสื่อสารอย่างง่ายมาใช้เป็นกรอบในการศึกษา โดยการวิจัยครั้งนี้ นิยามกระบวนการสื่อสาร ได้แก่ ผู้ส่งสาร คือ พระนักเทศน์มหาชาติ สาร คือ การส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย สื่อ คือ ช่องทางในการสื่อสารซึ่งก็คือสื่อบุคคลที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้และการฝึกอบรมและสื่อที่เป็นผลผลิตมาจากการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ผู้รับสารคือ ประชาชนที่เข้ามาฟังเทศน์มหาชาติ ดังนั้นแนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจจะกล่าวถึงเกี่ยวกับองค์ประกอบที่สำคัญในการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจ ดังนี้

1) ผู้ส่งสาร

แนวความคิดของอริสโตเติล กล่าวว่า บุคลิกของผู้พูดเป็นสาเหตุของการโน้มน้าวใจที่สำคัญของการพูด การโน้มน้าวใจด้วยบุคลิกมาจากเหตุ 3 ประการ คือ ประการแรก ผู้พูดต้องเป็นผู้มีสติปัญญาลึกซึ้ง มีไหวพริบเชี่ยวชาญปัญหาออกปรตัววิจารณ์ญาณอย่างดี ประการที่สอง ผู้พูดต้องแสดงให้เห็นว่ามีความปรารถนาดีต่อผู้ฟัง มีความตั้งใจจริงที่จะรักษาประโยชน์ให้ ประการที่สาม ผู้พูดต้องแสดงให้เห็นว่าเป็นผู้มีนิสัยดี มั่นอยู่ในศีลธรรม (อรวรรณ ปิรันธน์โหวาท, 2549, หน้า 120)

(1) ความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร

การโน้มน้าวใจของเบอร์โล และคณะได้วิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของผู้สื่อสารและสรุปออกมาเป็นปัจจัย 3 ประการ คือ ปัจจัยที่สร้างความอบอุ่นใจ ปัจจัยที่เป็นคุณสมบัติของผู้ส่งสาร และปัจจัยด้านพลวัตของผู้ส่งสาร (อรวรรณ ปิรันธน์โหวาท, 2549, หน้า 121) ดังนี้

ปัจจัยสร้างความอบอุ่นใจ (Safety Factor) ผู้ส่งสารที่จะมีคุณลักษณะด้านนี้ได้ต้องมีคุณสมบัติต่อไปนี้ คือ ใจดี (Kind) เข้ากับคนอื่นได้ง่าย (Congenial) มีความเป็นเพื่อน (Friendly) ไม่ขัดคอใคร (Agreeable) น่ารัก (Pleasant) สุภาพ (Gentle) ไม่เห็นแก่ตัว (Unselfish) ยุติธรรม (Just) รู้จักให้อภัย (Forgiving) เอื้อเฟื้อ (Hospitable) ร่าเริง (Cheerful) มีศีลธรรม (Ethical) ออดทน (Patient) สงบเยือกเย็น (Calm) (อรวรรณ ปิรันธน์โหวาท , 2549, หน้า 121)

ปัจจัยที่เป็นคุณสมบัติของผู้ส่งสาร (Qualification Factor) ส่วนใหญ่ปัจจัยนี้จะเน้นความรู้ ความชำนาญ ประสบการณ์ของผู้ส่งสาร คุณสมบัติเหล่านี้ ได้แก่ มีประสบการณ์ในด้านใน (Experienced) ได้รับการฝึกฝน (Trained) มีความชำนาญ (Skilled) มีอำนาจใน

หน้าที่ (Authoritative) มีความสามารถ (Able) มีเชาว์ปัญญา (Intelligent) (อรวรรณ ปิรันธน์ โอวาท, 2548, หน้า 122)

ปัจจัยด้านพลวัตของผู้ส่งสาร (Dynamism Factor) เป็นปัจจัยที่แสดง ความคล่องแคล่ว กระตือรือร้น ความไม่เฉื่อยชาของผู้ส่งสาร ลักษณะเหล่านี้ได้แก่ เป็นฝ่ายรุก (Aggressive) รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา (Empathic) ตรงไปตรงมา (Frank) กล้า (Bold) กระตือรือร้น (Active) รวดเร็ว (Fast) ความคล่องแคล่ว (Energetic) (อรวรรณ ปิรันธน์โอวาท, 2549, หน้า 122)

(2) การประยุกต์ใช้ความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารกับการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจ

1. ผู้สื่อสารควรจะใช้การแนะนำตัวเองให้เป็นประโยชน์ในการที่จะ ได้รับการยอมรับจากผู้รับสาร อย่างเช่น ในเรื่องของความน่าไว้วางใจ ความสามารถหรือความเป็นผู้มี ความกระตือรือร้น
2. ผู้สื่อสารที่ต้องการจะเป็นผู้โน้มน้าวใจที่ดี จะต้องมีการปฏิบัติตนให้ สอดคล้องไปด้วยในกิจกรรมที่กระทำประจำวัน ไม่ใช่แต่เฉพาะเวลาทำการสื่อสารเท่านั้น
3. ผู้สื่อสารจะต้องระวังว่าผู้รับสารอาจจะคิดว่าผู้สื่อสารเป็นบุคคลที่มี บทบาทอยู่ในองค์กรใดองค์กรหนึ่ง เช่น เป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยที่ไม่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารที่มีอยู่ เช่น เป็นโฆษกรัฐบาล ผู้รับสารอาจสับสนในบทบาทของผู้ส่งสารที่เป็นคนคนเดียวกันแต่สังกัดต่าง องค์กรกัน
4. ในเรื่องของผู้นำความคิดเห็น ผู้สื่อสารจะต้องไม่มองข้ามความสำคัญ ของผู้นำความคิดเห็นในสังคมนั้นและถ้าหากผู้สื่อสารสามารถที่จะกระทำตนเป็นผู้นำความคิดเห็นได้ ด้วยตนเองก็จะเป็นการดีมาก
5. ในเรื่องของความคล้ายคลึงกันในทัศนคติ ผู้สื่อสารอาจจะเรียนรู้ ทัศนคติของกลุ่มชนนั้นได้จากกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มสหกรณ์ สหภาพแรงงาน และพยายามแสดงตนเอง ว่ามีทัศนคติที่คล้ายคลึงกันไป
6. ผู้สื่อสารสามารถที่จะอ้างถึงผู้มีอำนาจหน้าที่ซึ่งเป็นที่เชื่อถือของ ผู้ฟังเพื่อเป็นประโยชน์ในการสนับสนุนเรื่องที่ตนพูดได้
7. ผู้สื่อสารจะต้องปรับให้สารของตนเองเข้ากับกลุ่มผู้รับส่วนใหญ่ได้ แต่ต้องระวังให้เปลี่ยนบทบาทของตนเองจากผู้ถูกโน้มน้าวใจมาเป็นผู้โน้มน้าวใจ โดยกลุ่มผู้ฟังของ ตนเองเพียงเพื่อจะเอาใจผู้รับสารโดยลืมหลักการของตนเองเสียหมด กล่าวคือ พยายามพูดหรือสื่อสาร ให้ถูกใจผู้รับสารโดยไม่คำนึงถึงหลักการของตนเองเช่นนี้ มีคำกล่าวที่ไม่ทราบว่าเป็นใครโน้มน้าวใจใครกันแน่ (อรวรรณ ปิรันธน์โอวาท, 2549, หน้า 132-133)

2) ช่องทางการสื่อสารหรือสื่อ

ก่อนที่ผู้ส่งสารจะพิจารณาใช้ช่องทางใดในการสื่อสารควรพิจารณาปัจจัยต่อไปนี้อย่างละเอียดเกี่ยวกับความยากของสาร ปัจจัยเกี่ยวกับทักษะทางภาษาของผู้รับสาร ปัจจัยเกี่ยวกับประเภทของผู้รับสาร ปัจจัยเกี่ยวกับงบประมาณที่ผู้ส่งสารมีอยู่ และปัจจัยเกี่ยวกับความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร โดยที่ปัจจัยเกี่ยวกับความยากของสารนั้น จะเป็นการพิจารณาตามเนื้อหาของสาร ปัจจัยเกี่ยวกับทักษะทางภาษาของผู้รับสารจะพิจารณาเกี่ยวกับความสามารถทางภาษาของผู้รับสาร เช่น การอ่านหนังสือ การเขียนหนังสือปัจจัยเกี่ยวกับประเภทของผู้รับสารนั้นจะมาจากขนาดของผู้รับสารในชุมชนที่มีขนาดใหญ่ผู้ส่งสารไม่อาจพบเห็นกับทุกคนได้ การเสนอข่าวสารด้วยวิทยุ และโทรทัศน์ อาจไม่ทั่วถึงทุกคน ปัจจัยเกี่ยวกับงบประมาณที่ผู้ส่งสารมีอยู่ นับเป็นเรื่องสำคัญเพราะความสำเร็จของสารนั้นขึ้นอยู่กับจำนวนเงินด้วยเช่นกัน การเตรียมวิธีการเสนอสารให้มีคุณภาพสูงนั้นต้องเสียทั้งเวลาและเงิน ปัจจัยความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารนั้น ข่าวสารจะไม่เป็นที่น่าสนใจเช่นกันหากผู้ส่งสารไม่เป็นที่น่าเชื่อถือ หากผู้ส่งสารเป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือสารนั้นก็จะเป็นที่น่าสนใจและผู้รับสารให้ความสำคัญมากขึ้น ในภาวะที่ผลการโน้มน้าวใจของข่าวสารนั้นขึ้นอยู่กับความเชื่อของผู้ส่งสารแล้ว การติดต่อสื่อสารด้วยการพูดเป็นวิธีการที่ได้ผลดี (อรวรรณ ปิรันธน์โอวาท, 2548, หน้า 138-139)

3) สาร

การสร้างสารเพื่อโน้มน้าวใจ การสื่อสารจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้สื่อสารถ่ายทอดความคิดออกมาส่งผ่านสัญลักษณ์ในรูปแบบที่ผู้รับสารจะเข้าใจได้ การโน้มน้าวใจนั้นขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้ส่งสารในการที่จะสร้างนัยตรงสำหรับคำ ๆ หนึ่ง หรือเปลี่ยนความหมายของคำหนึ่งให้ได้ และยิ่งคำ ๆ นั้นมีความสัมพันธ์กับวัตถุมากขึ้นเท่าใด ผู้สื่อสารก็ต้องใช้ความพยายามในการที่จะเปลี่ยนแปลงมากขึ้นเท่านั้น

อวัจนสารกับการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจ มีคำกล่าวว่ถ้าสิ่งที่เราพูดขัดกับอากัปกิริยาท่าทาง ให้เชื่อเถิดว่าอากัปกิริยาท่าทางอาจจะบอกความรู้สึก ความคิดของเราได้ถูกต้องมากกว่าคำพูด สีหน้า ดวงตา ท่าทาง

การสร้างสารเพื่อโน้มน้าวใจ มีกลยุทธ์การสร้างสารที่หลากหลาย ทั้งการสร้างสารโดยกลยุทธ์การคล้ายตาม การสร้างสารโดยกลยุทธ์การสื่อสารแบบผนวกและไม่ผนวกเป้าหมายของผู้ส่งสาร การสร้างสารโดยกลยุทธ์การสื่อสารแบบใช้วาทศิลป์ที่ไวต่อความรู้สึกผู้สื่อสาร และการสร้างสารโดยกลยุทธ์การสื่อสารแบบเน้นกฎแห่งความสุภาพในสังคม (อรวรรณ ปิรันธน์โอวาท, 2549, หน้า 215-225) ในการวิจัยครั้งนี้การสร้างสารเพื่อโน้มน้าวใจกลยุทธ์การสื่อสารแบบเน้นกฎแห่งความสุภาพในสังคมเป็นกลยุทธ์ที่สอดคล้องมากที่สุด ดังรายละเอียด

4.3 กลยุทธ์การสื่อสารแบบเน้นกฎแห่งความสุภาพในสังคม

ความสุภาพเป็นกลยุทธ์หรือพฤติกรรมที่จิตใจของผู้พูดเพื่อให้ตนเองพอใจ รักษาหน้าในกรณีที่มีการทำให้เสียหน้าและพยายามแก้ไขด้วยวิธีเชิงบวกหรือเชิงลบ มี 2 มิติ คือ

มิติทางบวก (Positive Face) เป็นมิติที่คน ๆ หนึ่งต้องการให้คนอื่น ๆ คิดแง่ดีมีประโยชน์ต่อสังคม เอาใจเขามาใส่ใจเรา เวลาที่เขาคิดถึงใจคู่สื่อสารของเขาด้วย ในเวลาเดียวกัน แต่ละคนก็รู้สึกว่าคุณเองควรมีอิสระพอสมควรที่จะทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่ตนเองต้องการ

มิติทางลบ (Negative Face) เป็นมิติที่ไม่ต้องการให้ใครมาบังคับหรือรบกวน และเขาจะคิดแบบเอาใจเขาใส่ใจเราว่าคุณสื่อสารก็ต้องการเช่นนี้ด้วย

4.3.1 กลยุทธ์การสื่อสารแบบเน้นกฎแห่งความสุภาพในสังคม 5 ประการ

1) กลยุทธ์การพูดตรงไปตรงมา (Bald On-Record Strategies) ถ้าความเสี่ยงมีน้อยมาก ผู้พูดก็จะพูดตรงไปตรงมาในกลยุทธ์แบบนี้ ความสัมพันธ์จะเป็นแบบสมมาตร

2) กลยุทธ์ความสุภาพเชิงบวก (Positive Politeness Strategies) เป็นการเพิ่มพูนมิติทางบวกแก่ “หน้า” ของคู่สนทนา ได้แก่ วิธีการฟังอย่างตั้งใจ การพูดตอบกลับโดยแสดงการเห็นด้วย การมองโลกในแง่ดี การใช้สละสลวย คำพูดตลก ซื่อเล่น ปกติเราจะพูดสุภาพนุก่อนที่จะพูดขอความช่วยเหลือหรือขอสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

3) กลยุทธ์ความสุภาพเชิงลบ (Negative Politeness Strategies) เป็นการพูดที่ให้อิสระแก่คู่สนทนาในการที่จะไม่ทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่ฝืนใจเขา ให้อิสระในการที่เขาจะมองโลกในแง่ร้ายบ้าง พูดปกป้องตนเองบ้าง การพูดขอร้องอ้อม ๆ เป็นต้นของกลยุทธ์ความสุภาพเชิงลบ

4) กลยุทธ์แบบไม่ต้องจดบันทึก คือ พูดลอย ๆ ไม่พาดพิงถึงใคร (Off-the-Record Strategies) เมื่อผู้พูดรู้สึกว่ามีเปอร์เซ็นต์เสี่ยงสูงในการที่จะต้อง “เสียหน้า” ผู้พูดต้องมีทางเลือกให้ตัวเองมากที่สุดที่จะปฏิเสธเจตนาในการพูด คือ หาทางเลี่ยงไปให้ได้มากที่สุด

5) กลยุทธ์เลือกไม่พูดดีกว่า (Opting Out Strategies) ถ้าความเสี่ยงมากเกินไป ผู้พูดอาจตกลงใจที่จะไม่พูดดีกว่า

สรุป การสื่อสารโน้มน้าวใจเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการสื่อสาร คือ ผู้ส่งสาร และสื่อหรือช่องทางการสื่อสารโดยที่ผู้ส่งสารใช้ปัจจัยที่เป็นคุณสมบัติของผู้ส่งสารที่เน้นความรู้ ความชำนาญ ประสบการณ์ที่มาจาก การได้รับการอบรมและฝึกฝน ส่วนสื่อหรือช่องทางการสื่อสารใช้พิจารณาการเลือกใช้สื่อจากความยากของสาร ทักษะทางภาษาของผู้รับสาร ประเภทของผู้รับสาร งบประมาณ และความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารมาเป็นข้อมูลเสนอให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์รับฟังเพื่อคล้อยตามนำไปสู่การลงมือปฏิบัติ โดยนำกลยุทธ์การสร้างสารเพื่อโน้มน้าวใจโดยเน้นกฎแห่งความสุภาพในสังคมมาใช้เป็นสำคัญ

5. แนวคิดเนื้อหาสารด้านการส่งเสริมความเป็นพลเมือง

ความเป็นพลเมือง (citizenship) เป็นคำที่มีความหมายต่อการพัฒนาประชาธิปไตย ความเป็นประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้นั้นประชาชนต้องเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย (วรากรณ์ สามโกเศศ, 2554) กล่าวคือ มีสมาชิกของสังคมที่ใช้สิทธิเสรีภาพโดยมีความรับผิดชอบ เคารพสิทธิผู้อื่น เคารพความแตกต่าง เคารพกติกา นอกจากนี้ พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยถือว่าเป็นพลเมืองที่ต้องมีคุณสมบัติเฉพาะที่จะนำประเทศไปสู่การพัฒนาด้วยวิถีประชาธิปไตย ซึ่งรวมการมีอิสรภาพ การพึ่งตัวเองได้ การมีสิทธิ การเคารพสิทธิมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม เคารพกติกาบ้านเมือง ไม่ใช้ความรุนแรง มีจิตสาธารณะ จะต้องเป็นผู้ที่ยึดมั่นในหลักศีลธรรมและคุณธรรมของศาสนาเนื่องด้วยความประพฤติที่ดีที่ชอบ สังคมจะอยู่เย็นเป็นสุขดำรงอยู่และเจริญรุ่งเรืองได้ก็ต่อเมื่อคนในสังคมมีศีลธรรม ยกตัวอย่างเช่น คนไทยทุกคนควรทำตัวเป็นพลเมืองดีตระหนักถึงสิทธิของตนเองทำหน้าที่ที่กฎหมายรัฐธรรมนูญกำหนดและปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมและประเทศชาติเพื่อให้เป็นสังคมและเป็นประเทศประชาธิปไตยอย่างแท้จริงตามหลักการทางประชาธิปไตย การที่ประเทศใดจะพัฒนาประชาธิปไตยให้ก้าวหน้าไปได้ด้วยดีขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ รวมทั้งการที่ประชาชนมีความเป็นพลเมืองสูงด้วยทั้งนี้การจะเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของประชาชนมีมากขึ้นนั้นจะต้องขึ้นอยู่กับบริบทของพื้นที่และลักษณะของประชากรในพื้นที่ด้วย เพื่อที่จะทำให้การพัฒนาความเป็นพลเมืองมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (ถวิลวดี บุรีกุล, และ รัชวดี แสงมเหษณ์, 2554)

5.1 พัฒนาการของความคิดเรื่องความเป็นพลเมือง

ประวัติศาสตร์ของความเป็นพลเมืองในยุคสมัยโบราณกาล ความเป็นพลเมืองเป็นเอกลักษณ์ของชนชั้นสูงซึ่งมีอิสระทั้งด้านเศรษฐกิจ ความคิดและเวลา เพื่อปฏิบัติหน้าที่พลเมือง เช่น การสมัครรับการเลือกตั้ง การเป็นทหาร เป็นต้น ในสมัยนั้นความเป็นพลเมืองเป็นสัญลักษณ์ของการเป็นฐานันดรศักดิ์ เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ไม่มีสิทธิในความเป็นพลเมืองโดยเฉพาะสตรี ทาส หรือคนป่าเถื่อน ต่อมาในยุคสมัยกลางซึ่งเป็นยุคของสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในยุโรป แนวคิดแบบพลเมืองก็ได้สูญหายไปเน้นเพียงแต่ความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์เท่านั้น พลเมืองไม่มีสิทธิเข้ามามีบทบาททางการเมืองจึงไม่ต้องมีจริยธรรมแบบพลเมืองไม่มีสัญญาประชาคมระหว่างประชาชนและรัฐ มีแต่ความสัมพันธ์แบบความจงรักภักดีระหว่างกษัตริย์และประชาชน ดังคำพูดที่ว่า “รัฐ คือผมเอง” (พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งฝรั่งเศส, 1674) ตั้งแต่การปฏิวัติฝรั่งเศสและสหรัฐอเมริกาเป็นต้นมา กระแสเสรีนิยมก่อให้เกิดแนวคิดที่ว่าประมุขและรัฐไม่ได้รวมเป็นอันเดียวกัน และหลักการที่ว่าประชาชนต้องนับถือรัฐมากกว่าตัวบุคคลที่ปกครองรัฐจึงทำให้เกิดความเป็นพลเมืองที่เน้นความสัมพันธ์ระหว่าง

ประชาชนและรัฐแทน ดังนั้น ความจงรักภักดีต่ออุดมคติทางการเมืองจึงมาแทนความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ทั้งนี้การปฏิวัติของสหรัฐอเมริกาและฝรั่งเศสได้ประกาศใช้หลักการเหล่านี้ในรัฐธรรมนูญของทั้งสองประเทศ คือ Declaration of Independence (1776) and Declaration of the Rights of Man and the Citizen (1789) ซึ่งจากการปฏิวัติฝรั่งเศสเป็นเหตุเริ่มต้นของการผสานของความเป็นพลเมืองกับชาติ (Keith Faulks, 2000) ไปด้วยกัน ระหว่างศตวรรษที่ 19 และ 20 อุดมการณ์แบบเสรีนิยมทำให้ค่านิยมของความเป็นพลเมืองกลายเป็นเรื่องของสิทธิและเสรีภาพ ซึ่งเป็นอุดมคติของความเสมอภาคและเสรีภาพ ค่านิยมดังกล่าวมีข้อสมมุติฐานว่าพลเมืองทุกคนมีเหตุผลและมีทางเลือกที่เท่าเทียมกันไม่ว่าจะเป็นเรื่องของชนชั้นหรือ เพศ แต่อย่างไรก็ตามในสมัยนี้ความเสมอภาคก็ยังเป็นได้แค่ความเสมอภาคในประเด็นของกฎหมายเท่านั้น

แต่หลังจากสงครามโลกที่ 2 สิทธิของพลเมืองรวมถึงสิทธิทางการเมืองและสิทธิทางสังคมเนื่องจากได้พิสูจน์ว่าความเสมอภาคด้านกฎหมายแต่เพียงอย่างเดียว ไม่ได้ทำให้เกิดความเสมอภาคอย่างแท้จริง ดังนั้น รัฐมีหน้าที่คุ้มครองพลเมืองทางด้านสังคมด้วย ด้วยเหตุนี้รัฐสวัสดิการจึงเกิดขึ้น และส่งผลกระทบต่อทัศนคติของประชาชน อาจจะทำให้ประชาชนเห็นว่าไม่จำเป็นต้องตอบแทนอะไรแก่รัฐ จากเหตุวิกฤตนี้จึงเห็นได้ว่าประชาชนในยุโรปและอเมริกาไม่ค่อยได้ไปเลือกตั้ง หรือเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนเท่าที่ควร (Putnam, 2000) เพราะอาจคิดว่าการเมืองในระดับชาตินั้นไม่ได้เกิดประโยชน์ที่แท้จริงในสมัยโลกาภิวัตน์แล้ว ดังนั้น อนาคตของความเป็นพลเมืองอาจจะกลายเป็น “พลเมืองโลก” ซึ่งในยุโรปมีสภาวาการณ ของการเป็นพลเมืองของยุโรปแล้ว (European Citizenship) ประวัติศาสตร์ของการมีสิทธิ มีลักษณะเช่นเดียวกับประวัติศาสตร์ของความเป็นพลเมืองตามที่ ที.เอช. มาร์แชล (T.H. Marshall) มีการบรรยายในปี 1949 ภายใต้แรงผลักดันของการฟื้นฟูประเทศในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และรวมถึงประสบการณ์ของการเกิดรัฐสวัสดิการขึ้นในอังกฤษแล้วในยุคนั้น เขาได้นำเสนอแนวคิดเรื่องความเป็นพลเมืองว่าเป็นปรากฏการณ์ทาง สังคมอย่างหนึ่งที่มีหลายระดับ ซึ่งมีทั้งเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพลเรือน (Civil) เรื่องทางการเมือง (Political) และมิติทางสังคม (Social Dimensions) ที่มีความสำคัญอย่างเท่าเทียมกันอยู่ด้วยสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้แสดงให้เห็นถึงการมีความแตกต่างกันในการเคลื่อนตัวของความเป็นพลเมือง เพื่อนำไปสู่การปรับตัวให้มีความลงรอยกันกับข้อบังคับทางการเมืองสมัยใหม่ (Modern Political Imperative) ทั้งนี้เพื่อลดความไม่เท่าเทียมกัน อันจะนำไปสู่การหาข้อสรุปเรื่องสถานภาพของพลเมืองได้ชัดเจนมากขึ้น (Procacci, 2004) จึงเห็นได้ว่าการศึกษาเรื่องความเป็นพลเมืองจึงนับได้ว่าเป็นเรื่องที่ใหญ่มาก

T.H.Marshall (1994) ได้เขียนบทความเรื่อง “ความเป็นพลเมืองกับชนชั้นทางสังคม” กล่าวว่า ความเป็นพลเมืองในประเทศตะวันตกมีวิวัฒนาการ 3 ช่วง ช่วงแรก คือ มีการให้สิทธิพลเมือง (Civic rights) แก่พลเมืองทุกคนบนพื้นฐานของสถานะ (เสรีภาพ) และความสามารถ (อิสรภาพทางความคิด, ความมีเหตุมีผล) ภายใต้กฎหมายที่บังคับใช้กับทุกคนอย่างเท่าเทียม ช่วงที่

สองหลังการปฏิวัติอุตสาหกรรมและยุคแห่งภูมิธรรมมีการให้สิทธิทางการเมือง (Political rights) เริ่มแรก คือ สิทธิในการลงคะแนนเสียงตามมาด้วยการมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็นและการรวมกลุ่ม ช่วงสุดท้ายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีการให้สิทธิทางสังคม (Social rights) เช่น การได้รับเงินชดเชยหากว่างงาน การได้รับเงินบำนาญ เป็นต้น

ความเป็นพลเมืองปรากฏขึ้นมาในทางประวัติศาสตร์จากการต่อสู้ทางการเมืองของผู้คนในสังคมตะวันตกที่ต่อต้านคัดค้านระเบียบแบบแผนในสังคมยุคกลาง และการแยกตัวออกมาเป็นชีวิตของกลุ่มคนอันเนื่องมาจากการเรียกร้องสิทธิ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของสิทธิชุมชนนิยม (Communitarian Particular Rights) อันเป็นเรื่องของความพยายามที่จะปลดปล่อยปัจเจกชน และสังคมให้มีความเป็นอิสระในเวลาเดียวกัน แต่เมื่อเข้ามาสู่สังคมสมัยใหม่ซึ่งมีลักษณะพิเศษ คือ มีแนวโน้มที่จะทำให้ความเป็นชุมชนนิยมแตกสลายหายไปสู่สังคมที่มีระดับใหญ่กว่าหรือมีความกว้างขวางมากขึ้น (General-Society) อันได้แก่ ความเป็นรัฐ หรือสังคมในรูปแบบอื่น ๆ และในอีกด้านหนึ่ง คือ ในรูปของความเป็นปัจเจกชน ความเป็นพลเมือง (Citizenship) จึงเป็นอาณาเขตของการค้นหาทั้งในเรื่องของหลักการทั่วไปที่ครอบคลุมอย่างกว้าง ๆ (Generality) และความเป็นปัจเจกชน (Individuality) ซึ่งเกิดขึ้นในเวลาเดียวกัน (Procacci, 2004) ดังนั้น ความเป็นพลเมืองจึงมีลักษณะที่ไม่สามารถแยก ออกจากกันได้ระหว่างสิ่งที่อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม (Collective) ความเป็นปัจเจกชน (Individual) (Faulks, 2000; Procacci, 2004) คุณสมบัติร่วมกันของสมาชิกสังคมรวมถึงการปฏิบัติของแต่ละคนก็ยังมีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันอยู่ แต่ในขณะเดียวกันการให้ความหมายของความเป็นพลเมืองยังหมายถึงการมีสถานะหนึ่ง (A Status) คือ สถานะของพลเมืองที่ผูกโยงเข้าด้วยกันกับชุมชนทางสังคมมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องสิทธิ (Rights) ความภักดี (Loyalty) และความมีอัตลักษณ์ของสมาชิก (Identity) ซึ่งมีความชอบธรรมที่จะถูกนับรวมเข้ามาอยู่ด้วยกันหรือสามารถแยกออกจากชุมชนเมื่อใดก็ได้ (Ross, 1996) การศึกษาในเรื่องนี้จะช่วยในการอธิบายเรื่องราวความเป็นมาของความเป็นพลเมืองปรากฏขึ้นมาทางประวัติศาสตร์โดยผ่านเรื่องราวที่มีลักษณะของความเป็นอัตวิสัย (Subjectivity Constructed) (สุเทพ คำเมฆ และ พรอัมรินทร์ พรหมเกิด, 2565)

วันที่ 24 มิถุนายน 2475 เป็นวันสำคัญสำหรับการสร้างประชาธิปไตยในประเทศไทย เพราะเป็นวันเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย โดยให้พระมหากษัตริย์อยู่ใต้รัฐธรรมนูญ ความเป็นพลเมืองหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองถึงปัจจุบันที่คนไทยแม้จะมีรัฐธรรมนูญใช้แล้วถึง 18 ฉบับแต่ก็ยังคงมีปัญหาและอุปสรรคอยู่มากเมื่อเปรียบเทียบกับสังคมประชาธิปไตยในประเทศอื่น ๆ โดยพิจารณาได้จากปัญหาความไม่เข้าใจเกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค ตามสถานะบทบาทหน้าที่พลเมืองของคนไทย สาเหตุสำคัญอาจเป็นเพราะลักษณะทางวัฒนธรรมของสังคมไทยเป็นสังคมอำนาจนิยม ซึ่งผู้มีอำนาจไม่นิยมการมีส่วนร่วมของประชาชน ผู้มีอำนาจคิดว่าตัวเป็นผู้ปกครอง และมองประชาชนว่าเป็นราษฎรผู้อยู่ใต้ปกครอง

ไม่ได้มองราษฎรว่าเป็นพลเมือง ซึ่งจะต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ แต่กระบวนการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นมักจะเป็นการที่ภาครัฐตัดสินใจเสร็จเด็ดขาดแล้วจึงนำมาซึ่งประชาพิจารณ์ เพื่อมุ่งผลในเชิงประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนยอมรับ ที่เป็นเช่นนี้เพราะวัฒนธรรมไทยไม่เชื่อในความเสมอภาค และไม่เชื่อว่าสิทธิเสรีภาพเป็นสิ่งสำคัญในขณะที่ยังคงยึดถือความเชื่อที่ว่าความเสมอภาคนั้นไม่ได้หมายถึงความเสมอภาคในสิทธิแต่เพียงอย่างเดียวแต่ยังรวมถึงความเสมอภาคในภาระหน้าที่ของพลเมืองด้วย (อภิชาติ คำดี, 2549)

เพื่อสร้างสังคมไทยไปสู่ระบอบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ (สายชล สัตยานุรักษ์, 2555) ความอ่อนแอของสังคมในอดีตดังกล่าวจึงสะท้อนถึงการที่พลเมืองไม่สามารถเข้าใจสถานะของความเป็นพลเมืองของตนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเสมอภาคเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมให้เป็นพลังสังคมร่วมกันได้ และสะท้อนให้เห็นว่าคนไทยในปัจจุบันยังขาดคุณลักษณะความเป็นพลเมืองอันเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะทำให้สังคมเกิดการพัฒนาในทุกมิติ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาคนไทยให้มีความรู้ มีคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เพื่อสร้างคนไทยให้เป็นพลเมืองดีของสังคม ดังนั้น การที่จะพัฒนาประเทศให้เกิดความเจริญมั่นคง สิ่งสำคัญอันดับแรกที่จะต้องพัฒนาก่อน คือ คุณภาพของพลเมือง

5.2 แนวคิดที่สัมพันธ์กับความเป็นพลเมือง

5.2.1 คำนิยามของคำว่า ความเป็นพลเมือง

คำว่าความเป็นพลเมืองนี้มาจากคำภาษาอังกฤษที่ว่า Citizenship ความเป็นพลเมืองเป็นคำนามที่แสดงถึงความคิดที่เป็นนามธรรมของพลเมืองโดยคำว่าพลเมืองนี้ถูกบัญญัติขึ้นจากคำว่า Citizen และเมื่อศึกษาถึงพลเมืองในแง่ของมโนทัศน์ (Concept) เราจึงเรียกว่าความเป็นพลเมือง (Citizenship) เมื่อคำ ๆ นี้ถูกนำมาใช้ในทางการเมืองก็ประสบกับการให้ความหมายที่หลากหลายแตกต่างกันทั้งความหมายที่ใช้ทั่วไปและความหมายทางวิชาการ รวมทั้งความหมายที่ต่างกันระหว่างความหมายของตะวันตกและความหมายของไทย โดยในส่วนนี้จะเริ่มจากการศึกษาความเป็นพลเมืองจากคำว่า พลเมือง สู่ความเป็นพลเมือง และจากการศึกษาจากต้นกำเนิดตะวันตกและสู่ไทยตามลำดับ

ความเป็นพลเมืองจากตะวันตก คำว่า Citizen มีรากศัพท์มาจากคำว่า Civitas ในภาษากรีก หากยึดตาม วิลเลียม สมิธ (William Smith Smith) ผู้แต่งพจนานุกรมกรีกและโรมันโบราณที่มีชื่อเสียงได้ให้ความหมายคำว่า Civitas โดยแปลได้ดังนี้ “อริสโตเติลนิยามพลเมือง คือ ผู้ที่มีส่วนร่วมในการออกกฎหมายและตัดสินใจ” การเป็น Civitas หรือพลเมืองนี้ไม่จำเป็นต้องพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยเพราะสำหรับชาวกรีกแล้วพลเมืองสปาร์ตา (SpartaSparta) ที่ปกครองแบบคณาธิปไตยก็เป็นพลเมืองเหมือนกันตามรูปแบบการปกครองของนครตน เช่นเดียวพลเมืองเอเธนส์ (AthensAthens) ที่ปกครองแบบประชาธิปไตย ความหมายของคำว่า Civitas ในภาษาละตินมีความหมาย

ที่ต่างออกไป คือ “องค์รวมของพลเมืองทั้งหมดของรัฐใดรัฐหนึ่งที่อ้างถึงนั้น” จะเห็นได้ว่าความหมายของ Civitas ที่หมายถึงพลเมืองในฐานะแต่ละบุคคลค่อย ๆ เคลื่อนมาเป็นพลเมืองในฐานะองค์รวมทั้งหมดของรัฐนั้น ๆ

สรุป คำว่า พลเมือง มากจากภาษาลาตินว่า cives (พลเมือง) ซึ่งเคยใช้ในยุคโบราณ ซึ่งเกี่ยวข้องกับระบบประชาธิปไตยในกรีกและโรมัน ต่อมาในยุคสมัยกลางไม่ได้นำมาใช้ แต่อย่างไรก็ตาม คำว่าพลเมืองก็มีการนำกลับมาใช้อีกในช่วงของการปฏิวัติในประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกาและฝรั่งเศสในปลายศตวรรษที่ 18 การเป็นพลเมืองมีหลายมิติ ซึ่งการที่จะเป็นพลเมืองได้นั้นจะต้องมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้ (Abowitz & Harnish, 2006) 1. มีเอกลักษณ์ที่มาจากความเป็นสมาชิกของชุมชนทางการเมือง 2. ยึดถือค่านิยมเฉพาะและอุดมคติ 3. มีสิทธิและหน้าที่ 4. มีส่วนร่วมทางการเมือง 5. มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง ทำให้คำว่า “พลเมือง” มีความแตกต่างจากคำว่า “ประชาชน” และ “ราษฎร” ตรงที่ว่าพลเมืองจะแสดงออกถึงความกระตือรือร้นในการรักษาสิทธิต่าง ๆ ของตนรวมถึงการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยการแสดงออกซึ่งสิทธิ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น

5.2.2 ความหมายของความเป็นพลเมือง

คำว่า “พลเมือง” มาจากภาษาลาตินว่า cives (พลเมือง) ต่างจากคำว่า “ประชาชน” และ “ราษฎร” ซึ่งมาจากคำว่า citizen ในภาษาอังกฤษ หรือ citoyen หรือ bourgeois ในภาษาฝรั่งเศส หรือ bürger ในภาษาเยอรมัน พลเมืองมีความหมายและความเป็นมายาวนานตามที่เข้าใจกันมาในยุโรปตั้งแต่สมัยกลาง (กิตติศักดิ์ ปรกติ, 2550) ที่ใช้กันโดยทั่วไป ในความเป็นจริงคำว่า พลเมืองใช้เพื่อให้เห็นสมาชิกของชุมชน ซึ่งมีสิทธิและหน้าที่ในฐานะสมาชิกชุมชนการเมือง ที่สำคัญไปกว่าการเป็นเพียงประชาชนผู้รอรับประโยชน์ภาครัฐเท่านั้น ดังนั้น ความหมายที่แท้จริงของคำว่า “ประชาชน” (people) “ราษฎร” (subject) “พลเมือง” (citizen) สามารถอธิบายความแตกต่าง ดังนี้

สิริวรรณ ศรีพหล (2551) กล่าวว่า พลเมืองเป็นผู้มีความเข้าใจวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย รู้จักปฏิบัติหน้าที่ของตนใช้สิทธิของตนภายในขอบเขตของกฎหมาย มีความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม เป็นผู้มีศีลธรรม มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี รวมถึงวัฒนธรรมไทย สามารถที่จะถ่ายทอดคุณค่าและความภาคภูมิใจไปสู่ลูกหลาน มีความรักชาติ ศาสนา จงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์ รักความสงบ มีวิจารณ์ญาณที่พิจารณาตัดสินว่าสิ่งใดดีสิ่งใดชั่ว เพื่อนำมาปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2548) ได้สรุปลักษณะพลเมืองไทยในศตวรรษที่ 21 ได้แก่ คนไทยมีคุณภาพและได้มาตรฐาน ใฝ่รู้และสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง รักการอ่านและแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง ใฝ่ดี มีคุณธรรมพื้นฐาน มีจิตสำนึก และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนร่วม มีจิตสาธารณะ มีวัฒนธรรมประชาธิปไตย คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาได้ มีทักษะการคิด และปฏิบัติ คิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความสามารถในการสื่อสาร

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา (2556) พลเมือง หมายถึง คนที่มีสิทธิและหน้าที่ในฐานะประชาชนของประเทศใดประเทศหนึ่ง หรือประชาชนที่อยู่ภายใต้ผู้ปกครองเดียวกัน มักมีวัฒนธรรมเดียวกัน เช่น ประเทศจะเจริญหากผู้ปกครองและผู้ใต้ปกครองหรือพลเมืองมีศีลธรรม พลเมืองส่วนใหญ่ของจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีศาสนา ภาษา วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นแตกต่างไปจากพลเมืองในภาคอื่น ข้าราชการไม่ควรปฏิบัติต่อชนกลุ่มน้อยราวกับพวกเขาเป็นพลเมืองชั้นสอง คนไทยทุกคนควรทำตัวเป็นพลเมืองดี คือ นอกจากตระหนักถึงสิทธิของตนเองแล้วยังต้องทำหน้าที่ที่กฎหมายรัฐธรรมนูญกำหนดด้วย เช่น เสียภาษีให้รัฐ อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

วิถี หมายถึง สาย แนว ถนน ทางประชาธิปไตย หมายถึง ระบบการปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่ การถือเสียงข้างมากเป็นใหญ่ดังนั้น คำว่า “พลเมืองที่ดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตย” หมายถึง พลเมืองที่มีคุณลักษณะที่สำคัญ คือ เป็นผู้ที่ยึดมั่นในหลักศีลธรรมและคุณธรรมของศาสนา มีหลักการทางประชาธิปไตยในการดำรงชีวิต พลเมือง หมายถึง คนที่มีสิทธิและหน้าที่ในฐานะประชาชนของประเทศใดประเทศหนึ่ง หรือประชาชนที่อยู่ภายใต้ผู้ปกครองเดียวกัน มีวัฒนธรรมเดียวกัน เช่น คนไทยทุกคนควรทำตัวเป็นพลเมืองดี คือ นอกจากตระหนักถึงสิทธิของตนเองแล้ว ยังต้องทำหน้าที่ที่กฎหมายรัฐธรรมนูญกำหนดและปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมและประเทศชาติเพื่อให้เป็นสังคมและเป็นประเทศประชาธิปไตยอย่างแท้จริงตามหลักการทางประชาธิปไตย (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2558)

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2555) ได้ให้ความหมายของคำว่า พลเมือง (citizen) หมายถึง หมู่คนที่เป็นของประเทศใดประเทศหนึ่ง คำว่า พลเมือง แปลว่า กำลังของเมือง หมายถึง คนทั้งหมดซึ่งเป็นกำลังของประเทศ ทั้งในทางเศรษฐกิจ การทหาร และอำนาจต่อรองกับประเทศอื่นโดยพลเมืองจะมีฐานะเป็นเจ้าของประเทศ มีอิสรภาพในการเลือกวิถีชีวิต มีสิทธิเสรีภาพอย่างเสมอภาคกัน แต่ต้องคำนึงถึงสิทธิเจ้าของประเทศคนอื่นด้วย ควบคู่กับความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่นและสังคม ขณะที่คำว่า ประชาชน (people) จะหมายถึง พลเมือง สามัญชนทั่ว ๆ ไปหรือคนของประเทศ คนที่รวมกันฐานะเป็นชาติ เป็นเจ้าของอำนาจ หรือคนที่ไม่ใช่ผู้ปกครอง (non-ruler) (อเนก เหล่าธรรมทัศน์, 2554) ส่วนคำว่าราษฎร (subject) แปลว่า คนของรัฐ ที่เป็นพลเมืองของประเทศ คนที่ยอมสยบต่ออำนาจ ตามความหมายเดิม หมายถึง สามัญชน คนที่ไม่ใช่ขุนนาง เช่น สังคมไทย สมัยโบราณ ประชาชนจะเป็นไพร่หรือทาสเกือบทั้งหมด พอมาถึงช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 ได้มีการเปลี่ยนแปลงการบริหารราชการแผ่นดินครั้งใหญ่ มีการเลิกทาส จึงทำให้ประชาชนกลายเป็นราษฎรที่ไม่ต้องรับใช้เจ้าขุนมูลนาย และมีสถานะทางกฎหมายเทียบเท่ากันในความหมาย คือ ผู้ที่ต้องเสียภาษีให้กับรัฐและต้องปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมืองเช่นเดียวเหมือนกัน

อนุกรรมการนโยบายปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (กนป.) (2554) ให้คำนิยาม “พลเมือง” ในระบบประชาธิปไตยแตกต่างจากพลเมืองของระบอบอื่นที่พลเมืองจะมี “คุณสมบัติ” ใดๆ จะเป็นไปตามที่ผู้มีอำนาจประสงค์จะให้ เป็น ขณะที่ระบอบประชาธิปไตย เจ้าของอำนาจสูงสุด คือ ประชาชน ดังนั้น ประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจจึงกำหนดชีวิตตนเองได้ “ประชาชน” ในระบอบประชาธิปไตยจึงแตกต่างหลากหลายได้ เมื่อแตกต่างหลากหลายได้จึงต้องเคารพซึ่งกันและกันและใช้กติกาในการแก้ปัญหา จึงจะสามารถอยู่ร่วมกันและปกครองกันตามวิถีทางประชาธิปไตยได้ ดังนั้น ความหมายของคำว่า “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตย จึงหมายถึง สมาชิกของสังคมที่มีอิสรภาพ (liberty) และพึ่งตนเองได้ (independent) ใช้สิทธิ เสรีภาพโดยควบคู่กับความรับผิดชอบ เคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น เคารพความแตกต่าง เคารพหลักความเสมอภาค เคารพกติกา ไม่แก้ปัญหาด้วยความรุนแรง ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ร่วมรับผิดชอบ มีจิตสาธารณะและกระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบหรือร่วมขับเคลื่อนสังคม และแก้ปัญหาสังคมในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ในครอบครัว ชุมชน จนถึงระดับประเทศ ระดับอาเซียน และระดับประชาคมโลก

ธเนศวร์ เจริญเมือง (2548) ได้อธิบายความหมายของพลเมืองตามแนวคิดสมัยกรีก เอเธนส์โบราณในลักษณะที่คล้ายกับ อเนก เหล่าธรรมทัศน์ โดยพิจารณาได้ 4 ประเด็น คือ ประเด็นแรกคำว่า พลเมือง ที่คู่กับคำว่า ชุมชน การเมือง ที่กรีกเรียกว่า polis ปัจจุบัน คือ รัฐ (state) พลเมืองเป็นสมาชิกของชุมชน การเมืองหรือรัฐ ซึ่งความหมายว่าที่ใดก็ตามที่มนุษย์มาอยู่ร่วมกัน มีการใช้อำนาจจัดการบริหารกิจกรรมต่าง ๆ ภายใน การเป็นคนจึงเท่ากับเป็นการเรื่องการเมือง (to be human is to be political) หรือ เรียกอีกอย่างหนึ่ง คือ คนเป็นสัตว์การเมือง (man is political animal) ความเป็นพลเมือง คือ การเข้าร่วม ส่วนในชุมชนการเมือง (citizenship is participation in the affairs of polis) กล่าวคือ อีกนัยหนึ่ง คือ ถ้าไม่มีพลเมืองก็ไม่มีชุมชนการเมืองหรือไม่มีรัฐ

ประเด็นที่สอง ว่าด้วยการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ ในสมัยกรีกยุคที่ประชาธิปไตยรุ่งเรืองในนครเอเธนส์ พลเมืองมีสิทธิ (rights) และภาระหน้าที่ หรือ ความรับผิดชอบ (obligation) มีสิทธิที่จะเข้าร่วมประชุมกำหนดนโยบายและโครงการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนของตนเอง ออกกฎหมายหรือข้อบังคับให้ทุก ๆ คนปฏิบัติตาม เลือกผู้แทนเข้าไปทำงานในด้านนิติบัญญัติและบริหาร และมีสิทธิที่จะออกความเห็นในเรื่องเหล่านั้น รวมทั้งเปลี่ยนแปลงสิ่งที่เคยตกลงกันไปแล้ว ส่วนภาระหน้าที่หรือความรับผิดชอบ ได้แก่ การเข้าประชุมเพื่อออกความเห็นในกิจกรรมต่าง ๆ ของรัฐ การเสียภาษี การเป็นทหารป้องกันประเทศ การเป็นสมาชิกของคณะลูกขุนเพื่อตัดสินคดีความ ตลอดจนการส่งบุตรหลานเข้าโรงเรียน เป็นต้น การใช้สิทธิปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ คือ การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ (participation in public affairs) คือ พลเมืองเป็นผู้ที่ใช้สิทธิ และปฏิบัติภาระหน้าที่เหล่านั้น

ประเด็นที่สาม ความเป็นพลเมืองตามแนวคิดของเพลโต จะต้องมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะเป็นพลเมืองที่สมบูรณ์ (having a keen desire to become a perfect citizen) การเป็นพลเมืองที่เอาการเอางานไม่ใช่เรื่องที่เกิดขึ้นอัตโนมัติ แต่เป็นเรื่องของการปลูกฝังหรือเกิดขึ้นจากการศึกษา เพื่อให้เกิดคุณธรรมในใจ ได้แก่ ความต้องการที่จะเป็นพลเมืองที่สมบูรณ์

ประเด็นที่สี่ การเป็นพลเมืองที่สมบูรณ์จำต้องรู้ทั้งวิธีการเป็นผู้ปกครอง (ruler) และเป็นผู้ถูกปกครอง (ruled) นั้นหมายความว่าไม่มีใครได้ยึดครองตำแหน่งหนึ่งตลอดชีวิต แต่จะต้องมีการผลัดเปลี่ยนกัน เนื่องจากทุกคนเข้ามีส่วนร่วม ทุกคนตัดสินใจร่วมกัน

นอกจากนี้ อเนก เหล่าธรรมทัศน์ (2552) ยังได้อธิบายความหมายพลเมืองจากแนวคิดของสาธารณนิยมที่เน้นบทบาทของพลเมือง (civic republicanism) โดยหลักคิดสำคัญสองสามประการของนักคิดกลุ่มนี้ คือ ความคิดเรื่องพลเมือง (citizens) ซึ่งย้ำว่า สมาชิกของระบอบประชาธิปไตย (สาธารณรัฐ) ต้องภาคภูมิใจในความเป็นพลเมือง (citizenship) ของตน พลเมือง คือ ผู้มีศักดิ์ศรี คือ ผู้ที่เท่าเทียมหรือค่อนข้างเท่าเทียมกับผู้อื่น เป็นผู้ที่ไม่ปรารถนาจะไปครอบงำใคร แต่ก็ไม่ต้องการให้ใครมาครอบงำ บงการ หรืออุปถัมภ์ค้ำจุนตน ที่สำคัญ คือ พลเมืองไม่ใช่ไพร่ พลเมืองไม่ใช่ราษฎร ไพร่ คือ ผู้ที่ยอมรับสภาพสูงต่ำ บงการ รับใช้ ส่วนราษฎร คือ ผู้ที่ยอมรับอำนาจ และกฎหมายของผู้ปกครองแต่ไม่สนใจการปกครองตนเอง หรือการมีส่วนร่วมในทางการเมืองการปกครองและประชาชน (people) มีมาทุกยุคทุกสมัย หมายถึง คนที่ไม่ใช่ผู้ปกครอง (non-ruler)

Webster's Encyclopedic Unabridged Dictionary of the English Language Citizen ได้ให้ความหมายของคำว่าพลเมืองไว้ว่า พลเมือง (citizen) คือ สมาชิกพื้นเมืองของรัฐหรือชาติ ซึ่งมีความจงรักภักดีต่อรัฐบาล และมีสิทธิได้รับความคุ้มครอง ส่วนความเป็นพลเมือง (citizenship) คือ สถานะของการมีสิทธิ สิทธิประโยชน์และภาระหน้าที่ของพลเมือง (J.A. Banks (Ed), 2004) สอดคล้องกับ Encyclo-pedia Britannica ที่นิยาม “พลเมือง” หมายถึง ผู้ที่มีสิทธิและหน้าที่ต่อรัฐ ขณะที่พลเมืองต้องมีความจงรักภักดีกับรัฐ รัฐก็ต้องให้การคุ้มครองพลเมือง ในแง่การเมือง พลเมืองมีสิทธิออกเสียงและรับตำแหน่งสาธารณะในแง่สังคม พลเมืองได้รับความคุ้มครองจากปัญหาเศรษฐกิจด้วยระบบสวัสดิการจากรัฐ สำหรับหน้าที่พลเมืองประกอบด้วย การเป็นทหาร การจ่ายภาษี และการปฏิบัติตามกฎหมาย เป็นต้น (สำนักงานสภาพัฒนาการเมือง, 2553)

โรเจอร์ส สมิทท์ (Rogers M. Smith) อธิบายความหมายของพลเมืองใน 3 ประเด็น คือ พลเมือง หมายถึง บุคคลที่มีสิทธิทางการเมืองในการมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการตนเอง ซึ่งรวมถึงสิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การมีบทบาทต่อหน่วยงานภาครัฐ การเข้าเป็นหนึ่งในคณะลูกขุนและการมีส่วนร่วมในการอภิปรายทางการเมืองในฐานะสมาชิกคนหนึ่งของชุมชนในโลกสมัยใหม่พูดถึงความเป็นพลเมืองในแง่ที่เกี่ยวกับสถานะทางกฎหมาย โดยพลเมือง หมายถึง

คนที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นสมาชิกตามกฎหมาย มีอำนาจทางการเมืองในชุมชน มีสิทธิที่ได้รับการคุ้มครองจากรัฐบาลท้องถิ่นไม่ว่าสิทธินั้นจะรวมไปถึงสิทธิทางการเมืองด้วยหรือไม่ก็ตาม และ “พลเมือง” ทั้งนี้ในปัจจุบันเราใช้คำว่าความเป็นพลเมืองไม่เพียงแต่การได้รับสมาชิกในทางสังคมเท่านั้น แต่จะต้องมีการดำเนินการบางอย่างในระดับที่เหมาะสม เช่น การมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความ เป็นอยู่ที่ดีขึ้นให้แก่ชุมชน ศาสนา อย่างต่อเนื่องมีคุณค่า (Rogers M. Smith, 2002)

สรุป ความเป็นพลเมืองเป็นสถานภาพของบุคคลที่จารีตประเพณีหรือกฎหมายของ รัฐรับรองซึ่งให้แก่สิทธิและหน้าที่แห่งความเป็นพลเมืองแก่บุคคล (เรียก พลเมือง) ซึ่งอาจรวมสิทธิออก เสียงเลือกตั้ง การทำงานและอาศัยอยู่ในประเทศ สิทธิกลับประเทศ สิทธิครอบครองอสังหาริมทรัพย์ การคุ้มครองทางกฎหมายต่อรัฐบาลของประเทศ และการคุ้มครองผ่านกองทัพหรือการทูต พลเมืองยังมีหน้าที่บางอย่าง เช่น หน้าที่ปฏิบัติตามกฎหมายของรัฐ จ่ายภาษี หรือรับราชการทหาร บุคคลอาจมี ความเป็นพลเมืองมาก และบุคคลที่ไม่มีความเป็นพลเมือง เรียก ผู้ไร้สัญชาติ (stateless) พลเมือง แสดงออกซึ่งความกระตือรือร้นในการรักษาสิทธิต่าง ๆ ของตนรวมถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองและมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม โดยการแสดงออกซึ่งสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น ดังนั้น พลเมืองจึง สะท้อนให้เห็นถึงบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบของสมาชิกที่มีต่อสังคมและประเทศชาติ ซึ่งคนไทยทุกคนต้องปฏิบัติตนเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย มีหลักประชาธิปไตยในการดำรงชีวิต ปฏิบัติตามกฎหมายและทำตัวให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม รู้สึกถึงสิทธิและหน้าที่ของตนเองเรียนรู้และ เข้าใจอย่างถูกต้องนั่นคือ พื้นฐานความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

5.2.3 ประเภทของความเป็นพลเมือง

Westheimer และ Kahne แบ่งประเภทของการเป็นพลเมือง ออกเป็น 3 รูปแบบโดยใช้เกณฑ์การให้คุณค่าและการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการเป็นพลเมืองที่ดี ประกอบด้วย พลเมืองที่มีความรับผิดชอบ (personally responsible citizen) พลเมืองที่มีส่วนร่วม (participatory citizen) และพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมต่อสังคม (justice-oriented citizen)

1) พลเมืองที่มีความรับผิดชอบ (personally responsible citizen)

- รับผิดชอบต่อชุมชน
- ตั้งใจทำงานและจ่ายภาษี
- ปฏิบัติตามกฎหมาย
- ไร้เซเคลและบริจาคลีือด
- อาสาทำงานที่ช่วยเหลือในกรณีที่เกิดวิกฤตการณ์

ตัวอย่างการปฏิบัติพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ

- ได้แก่ ร่วมบริจาคในการทำกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาความอดอยากที่เกิดขึ้น

แนวคิดหลักของพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ

- ได้แก่ การแก้ปัญหาทางสังคมและพัฒนาสังคมพลเมืองต้องมีคุณลักษณะ

ที่ดี ซื่อสัตย์ รับผิดชอบ เคารพกฎหมายและกติกาสังคม

2) พลเมืองที่มีส่วนร่วม (participatory citizen)

การแสดงออก ดังนี้

- เป็นสมาชิกองค์กรที่กระตือรือร้น และมีความมุ่งมั่นตั้งใจพัฒนา
- จัดการประชุมเพื่อให้ใส่ใจต่อสิ่งที่เป็นประโยชน์ เช่น การศึกษาสิ่งแวดล้อม การ

พัฒนาด้านเศรษฐกิจ

- รู้ว่ารัฐมีกระบวนการทำงานอย่างไร

- รู้วิธีการทำงานอย่างเชื่อมโยง

ตัวอย่างการปฏิบัติพลเมืองที่มีส่วนร่วม

- ได้แก่ มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม แก้ปัญหาความอดอยาก

แนวคิดหลักของพลเมืองที่มีส่วนร่วม

- ได้แก่ การแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม พลเมืองต้องมีส่วนร่วมและเป็น

ผู้นำในการวางระบบและโครงสร้างของสังคม

3) พลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมของสังคม (justice-oriented citizen)

การแสดงออก ดังนี้

- คิดเชิงวิพากษ์ต่อโครงสร้างของสังคม นโยบาย และเศรษฐกิจโดยพิจารณา

มากกว่าเหตุการณ์ที่ผิวเผิน

- ตามสืบค้น และนำเสนอประเด็นที่เป็นธรรมในสังคม

- รู้เกี่ยวกับการเคลื่อนไหวทางสังคม และผลกระทบเชิงระบบที่เกิดขึ้น

ตัวอย่างการปฏิบัติพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมของสังคม

- ค้นหาสาเหตุ ต้นตอปัญหาและความอดอยากเพื่อเปลี่ยนแปลงระบบ

หรือโครงสร้างที่เป็นอยู่ของสังคมที่ก่อให้เกิดปัญหา

แนวคิดหลักพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรมของสังคม

- การแก้ปัญหา และพัฒนาสังคม พลเมืองต้องตั้งคำถามและเปลี่ยนระบบ

หรือโครงสร้างที่เป็นอยู่ของสังคมที่สร้างความไม่เป็นธรรมให้เกิดขึ้น

5.2.4 คุณลักษณะของความเป็นพลเมือง

ธเนศวร์ เจริญเมือง และอเนก เหล่าธรรมทัศน์ (2554) ได้กล่าวถึงพลเมืองในประชาธิปไตยแบบกรีกโบราณ มีคุณสมบัติสรุป ดังนี้

1) พลเมืองเป็นคำที่คู่กับคำว่า ชุมชนทางการเมืองที่กรีกเรียกว่า “polis” คือ นครที่พลเมืองปกครองตนเอง พลเมือง คือ สมาชิกของชุมชน ที่ได้ติดตามที่มีมนุษย์อยู่ร่วมกัน มีการใช้อำนาจจัดการบริหารชุมชนร่วมกัน เมื่อนั้นก็จะเกิดการเมืองในความหมายดั้งเดิมและเนื่องจากโลกนี้มีคนจำนวนน้อยที่อยู่อย่างโดดเดี่ยว การเป็นคนจึงเป็นเรื่องการเมือง (to be human is to be political) หรือกล่าวได้ว่า คนเป็นสัตว์การเมือง (man is political animal) หรือความเป็นพลเมือง คือ การเข้าร่วมส่วนในชุมชนการเมือง (citizenship is participation in the affairs of a polis) นั่นเอง ซึ่งการเมืองในที่นี้ หมายถึง การร่วมกันทำประโยชน์หรือแก้ปัญหาให้บ้านเมืองของพลเมืองเท่านั้น มิได้หมายถึงการแย่งชิงอำนาจ ตำแหน่ง หรือทรัพยากรของบ้านเมือง

2) พลเมืองมีสิทธิ (rights) และภาระหน้าที่หรือความรับผิดชอบ (obligations) ที่จะเข้าร่วมประชุมร่วมกำหนดนโยบายและโครงการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาบ้านเมืองของตน ออกกฎหมายหรือข้อบังคับให้ทุกคนปฏิบัติตาม เข้าไปทำงานด้านนิติบัญญัติและบริหารอย่างเท่าเทียมกัน มีสิทธิออกความเห็น รวมทั้งเปลี่ยนแปลงแก้ไขสิ่งที่เคยตกลงกันไปแล้วก็ได้ รวมทั้งมีหน้าที่หรือความรับผิดชอบในการออกความเห็นในกิจกรรมต่าง ๆ ของรัฐ เช่น การเสียภาษี หน้าที่ต้องเป็นทหารเพื่อป้องกันประเทศเป็นคณะลูกขุนเพื่อตัดสินคดีความ ตลอดจนส่งบุตรหลานเข้าโรงเรียนเพื่อฝึกความเป็นพลเมือง

3) พลเมืองในทัศนะของกรีกโบราณจะต้องเป็นผู้มีคุณธรรม คือ ต้องมีความปรารถนาแรงกล้าที่จะเป็นพลเมืองที่สมบูรณ์ (having a keen desire to become a perfect citizen) การเป็นพลเมืองที่เอาการเอางานเช่นนี้ มิใช่เกิดขึ้นได้โดยอัตโนมัติ แต่ต้องได้รับการปลูกฝังหรือให้รับศึกษาเพื่อให้เกิดคุณธรรมขึ้นนั่นเอง ไม่ใช่ว่าเกิดมาเป็นคนแล้ว ใคร ๆ ก็อาจเป็นพลเมืองได้

4) การเป็นพลเมืองที่สมบูรณ์จะต้องรู้ทั้งวิธีการเป็นผู้ปกครอง (ruler) และเป็นผู้ถูกปกครอง (ruled) นั่นหมายความว่า ไม่มีผู้ใดยึดครองตำแหน่งใดตลอดชีวิต แต่จะต้องมีการผลัดเปลี่ยนกันเข้ามาเป็น เนื่องจากทุกคนเข้ามีส่วนร่วม ทุกคนตัดสินใจร่วมกัน ดังนั้น ต้องผลัดเปลี่ยนกันขึ้นดำรงตำแหน่งทางการเมือง หรือกล่าวได้ว่า เมื่อเป็นผู้อยู่ใต้การปกครอง ก็ต้องทำหน้าที่ได้ดี เช่นเดียวกับเมื่อเป็นผู้ปกครอง

ทิพย์พาพร ตันตีสุนทร (2554) ได้กล่าวเกี่ยวกับคุณลักษณะของพลเมืองไทย ในระบอบประชาธิปไตยนั้น ประกอบด้วย 1) การเป็นผู้ที่มีความรู้ มีการศึกษา และมีความสามารถที่จะมองเห็นและเข้าใจในสังคมของตนและสังคมโลกอีกเช่นเป็นสมาชิกของสังคม 2) ยึดถือประโยชน์ส่วนรวมและสังคมเป็นหลัก 3) มีความรักในเสรีภาพและความรับผิดชอบ 4) เคารพความเสมอภาคความยุติธรรม 5) มีความสามารถที่จะคิดวิเคราะห์อย่างเป็นเหตุเป็นผล 6) มีความเข้าใจเรื่องหลักสิทธิมนุษยชน และยอมรับความแตกต่างในความเป็นพหุสังคม 7) เคารพกฎหมาย และยึดหลักนิติรัฐ 8) มีความรู้ ความเข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและทางการเมือง (political literacy) และเข้า

ไปร่วมมีส่วนร่วมทางการเมือง (political participation) 9) ยึดมั่นในหลักสันติวิธี ไม่ใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง สอดคล้องกับ ปริญญา เทวานฤมิตรกุล (2555) ได้อธิบายคุณสมบัติของพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยในแต่ละด้านไว้ ดังนี้ 1) รับผิดชอบตนเองและพึ่งตนเองได้ 2) เคารพสิทธิผู้อื่น 3) เคารพความแตกต่าง 4) เคารพหลักความเสมอภาค 5) เคารพกติกา 6) รับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม

จากแนวคิดของนักวิชาการที่กล่าวมาข้างต้น พอสรุปได้ว่า พลเมืองที่เหมาะสมกับสังคมในยุคปัจจุบัน ควรมีลักษณะดังนี้

1) มีความสามารถที่มองปัญหาและแก้ปัญหาได้ในฐานะของคนในสังคม รู้และเข้าใจในปัญหาในฐานะสมาชิกของสังคม มีทักษะกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผลในการตัดสินใจ โดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์และธรรมะแก้ปัญหาของสังคม และมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา นั้นโดยเริ่มที่ตนเอง

2) มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่และบทบาทของตนเอง การเอาใจใส่ ตั้งใจ และมุ่งมั่นปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทของตนอย่างเต็มความสามารถ เพื่อให้งานบรรลุผลตามเป้าหมายตรงตามระยะเวลาที่กำหนด

3) มีความสามารถที่จะเข้าใจยอมรับและอดทนต่อความแตกต่างทางวัฒนธรรม ยอมรับความแตกต่างในความเป็นพหุสังคม ยอมรับความหลากหลายของประชาชน ประชาชนจะแตกต่างกันได้ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการเลือกอาชีพ วิถีชีวิต ความเชื่อทางศาสนาหรือความคิดเห็นทางการเมือง “พลเมือง” ในระบบประชาธิปไตยจึงต้องยอมรับและเคารพความแตกต่างของกันและกัน และจะต้องไม่ใช้ความรุนแรงต่อผู้ที่เห็นแตกต่างไปจากตนเอง เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้ ความสามารถที่จะทำงานร่วมกับผู้อื่น

4) มีความสามารถที่จะคิดวิเคราะห์อย่างเป็นเหตุเป็นผล สามารถที่คิดในลักษณะวิพากษ์วิจารณ์ และคิดอย่างเป็นระบบ

5) ยึดมั่นในหลักสันติวิธี ไม่ใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง

6) มีความเข้าใจเรื่องหลักสิทธิมนุษยชน สามารถที่จะรับรู้และปกป้องสิทธิของมนุษยชาติสิทธิสตรีและสิทธิของชนกลุ่มน้อย

7) มีความรู้ ความเข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและทางการเมือง (political literacy) และสามารถเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองทั้งในระดับชุมชน ระดับชาติ และระดับนานาชาติ

8) ไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตยจึงต้องเคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น และจะต้องไม่ใช้สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น

9) รู้และเข้าใจกฎหมายต่าง ๆ ของบ้านเมือง รักษาความมั่นคงของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ รู้และเข้าใจปัญหาต่าง ๆ และหาแนวทางแก้ไขทางการเมืองการปกครอง ตระหนักในคุณค่าการใช้สิทธิ เสรีภาพ บนพื้นฐานแห่งกฎหมาย จริยธรรม และศาสนา

10) มีสำนึกในความเป็นไทย เทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ รักและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม อารักขาไว้ซึ่งสัญลักษณ์และวัฒนธรรมไทย ภูมิใจในผลงานอันดีเด่นของไทย อนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย อนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตลอดจนถ่ายทอดความเป็นไทยสืบต่อไปยังคนรุ่นหลังได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

สรุป พลเมืองเป็นองค์ประกอบสำคัญของสังคมไทย เช่นเดียวกับสังคมอื่น ๆ ทุกสังคมย่อมต้องการพลเมืองที่มีคุณภาพ ซึ่งหมายถึง ความมีร่างกายจิตใจดี คิดดี ทำดี แก้ปัญหาได้ มีประสิทธิภาพ เป็นสำคัญเพื่อการพัฒนาความเจริญก้าวหน้า เพราะความมั่นคงของประเทศชาติต้องอาศัยการเป็นพลเมือง ลักษณะที่สำคัญของความเป็นพลเมืองต้องปฏิบัติตามบรรทัดฐานของขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคม มีคุณธรรมเป็นแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิต หากประชาชนได้เข้าใจในหลักพื้นฐานความเป็นพลเมืองตามที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว และสามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดผลได้ก็จะทำให้สังคมไทยพัฒนาเป็นสังคมประชาธิปไตยได้อย่างแท้จริง เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่มีคุณลักษณะที่กล่าวมาข้างต้นอย่างครบถ้วน ปฏิบัติหน้าที่ของพลเมืองได้ทั้งสิ่งที่ต้องทำและสิ่งที่ควรทำ ทั้งนี้เพื่อสังคมที่พัฒนาในอนาคตอย่างยั่งยืน

5.2.5 การพัฒนาและส่งเสริมความเป็นพลเมืองดี

แนวคิดที่พัฒนาไปสู่ความเป็นพลเมืองดีมีอยู่หลายแนวคิด และมีเงื่อนไขคุณลักษณะพลเมืองที่ดีขึ้นอยู่กับลักษณะระบอบการปกครองที่กำหนดบทบาทของพลเมืองไว้ ดังนี้

1) แนวคิดประชาสังคม (civil society) คือ กระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมอันเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการพัฒนาจิตสำนึกของพลเมือง แนวคิดประชาสังคมนี้เองเป็นการแสดงออกทางสิทธิระหว่างรัฐกับสังคมก่อให้เกิดดุลยภาพทางอำนาจ ด้วยทัศนคติที่ตระหนักถึงความเป็นพลเมืองที่ดีร่วมกัน มองคุณค่าของทุกคนเท่าเทียมกัน ประารถนาเข้าไปมีส่วนร่วมในการการแก้ปัญหาสังคมอย่างสร้างสรรค์ ด้วยการเป็นพลเมืองที่ตื่นรู้ (active citizen) ดังนี้ หากประชาสังคมมีความเข้มแข็งก็จะกลายเป็นรากฐานของสังคมอารยะหรือ (civil society) ซึ่งเป็นรากฐานของประชาธิปไตยตามไปด้วย

2) แนวคิดสัญญาประชาคม (theory of the social contract) มองเรื่องอำนาจรัฐว่าเกิดการยินยอมพร้อมกันของมนุษย์ (พลเมือง) ที่มีข้อตกลงจัดระเบียบการอยู่ร่วมกันโดยมอบอำนาจให้ผู้นำทำหน้าที่แทนตนในนามของส่วนรวม ความจำเป็นที่มนุษย์ยินยอมมาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมและยอมมอบให้ผู้อื่นปกครองนี้ เป็นเพราะพื้นฐานธรรมชาติของมนุษย์มีความแตกต่างกัน ทำให้สังคมไปในหลายทิศทาง มนุษย์จึงจำเป็นต้องทำสัญญาประชาคมร่วมกัน เพื่อขจัดปัญหาที่

เกิดขึ้นจึงมอบอำนาจที่ตนมีอยู่ให้ผู้ปกครองหรือรัฐบาลทำหน้าที่รักษาผลประโยชน์และความสงบให้แก่ตน และผู้ปกครองจะต้องกระทำตามเจตนารมณ์ของประชาชน เพราะเจตนารมณ์ของประชาชนย่อมอยู่เหนือสิ่งอื่นใด ผู้ปกครองจะละเมิดมิได้

3) แนวคิดชุมชนนิยม (communitarianism) เป็นแนวคิดสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของประชาชนที่มีฐานะเป็นสมาชิกในชุมชนให้กลายเป็น “พลเมือง” (citizen) ที่เน้นความสำคัญเรื่องสิทธิรวมทั้งในแง่สิทธิทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม สิทธิในทรัพยากร และสิทธิในการมีส่วนร่วมปกครองตนเอง ดังนั้น ความเป็นพลเมืองแบบชุมชนนิยมจึงให้ความสำคัญกับพันธะ หน้าที่ข้อตกลงทางสังคมโดยเป็นพลเมืองที่เป็นผู้กระทำหรือตัดสินใจด้วยการคิดถึงส่วนรวม เน้นประโยชน์สาธารณะเหนือสิ่งอื่นใด ฟังฟังภูมิปัญญาของตนเพื่อการสร้างสรรค์และความยั่งยืนของชุมชน แบ่งปันชีวิตและเป้าหมายร่วมกัน ภายใต้กิจกรรมที่เป็นไปเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม เป้าหมายสำคัญ คือ การสร้างความเป็นพลเมืองที่พึงประสงค์ตามแบบชุมชนเข้มแข็งที่ต้องการให้สมาชิกของชุมชนมีชีวิตที่ใกล้เคียงมีความบริบูรณ์ทั้งด้านกายภาพและด้านจิตใจ

4) แนวคิดสาธารณนิยม (civic republicanism) แนวคิดที่นำไปสู่ความพลเมืองแบบสาธารณนิยมนี้ พลเมืองที่เป็นสมาชิกในระบอบประชาธิปไตย (สาธารณรัฐ) ต้องมีความภาคภูมิใจในความเป็นพลเมืองของตน เป็นผู้มีความซื่อสัตย์ ไม่เฉื่อยชา เป็นผู้เท่าเทียมกับผู้อื่น และต้องมีส่วนร่วมในการต่าง ๆ ร่วมกับรัฐอีกด้วย

5) แนวคิดแบบสังคมประภิต (socialization) แนวคิดที่นำไปสู่ความเป็นพลเมืองดีแบบสังคมประภิต เป็นกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมของบุคคลนั้น ๆ ซึ่งได้รับการหล่อหลอมตั้งแต่วัยเด็กจากครอบครัว สถาบันการศึกษา กลุ่มเพื่อน ตลอดจนการรับข่าวสารทางสังคม จนทำให้บุคคลนั้นมีทัศนคติ ตลอดจนความเชื่อในเรื่องต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องทางสังคม หรือเรื่องทางการเมืองในลักษณะที่แตกต่างกันตามสภาพแวดล้อมทางสังคมของแต่ละบุคคลที่แตกต่างกันไป เพื่อการเตรียมพร้อมสู่การเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของสังคม

6) แนวคิดการมีส่วนร่วมทางการเมือง (political participation) ประการสำคัญที่เน้นการมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย จะสร้างพลเมืองที่คำนึงถึงแต่ประโยชน์ของส่วนรวม และยังสร้างจิตสำนึกพลเมืองให้ได้ตระหนักถึงบทบาทหน้าที่สิทธิทางการเมืองของตน ซึ่งถือเป็นเจ้าของประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

7) แนวคิดวัฒนธรรมทางการเมืองแบบพลเมือง (civic culture) วัฒนธรรมทางการเมืองแบบพลเมือง คือ วัฒนธรรมที่มีลักษณะที่เป็นพลวัตรในการนำไปสู่ความเป็นพลเมืองดีที่เป็นกระบวนการหล่อหลอม และปลูกฝังจิตสำนึก ทศนคติของประชาชนจนเกิดเป็นความเชื่อและยอมรับไปปฏิบัติจนเป็นแบบแผน พฤติกรรมทางการเมืองของพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย โดยมีลักษณะผสมทางทัศนคติ 2 ประการ คือ 1) มีความพร้อมในการเป็นพลเมืองที่ดี คือ มีความสามารถ

ที่จะทำหน้าที่ของความเป็นพลเมืองของตน โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างมีเหตุมีผลในกิจกรรมสาธารณะ หรือกิจกรรมทางการเมืองทั้งในระดับชุมชนท้องถิ่น จนถึงในระดับชาติได้ด้วยเช่นกัน 2) มีความพร้อมในการเป็นราษฎรที่ดี คือ เป็นผู้มีความสามารถในการอยู่ภายใต้ระบบการเมืองการปกครอง คือ การมีวินัย การยอมรับในการปฏิบัติตามกรอบของกฎหมาย และการรู้จักประนีประนอม

8) แนวคิดการใช้เหตุผลเชิงคุณธรรมจริยธรรมของพลเมือง การใช้เหตุผลเชิงคุณธรรมและจริยธรรมของความเป็นพลเมือง จึงเป็นเรื่องสำคัญและเป็นแนวคิดในทางสังคมที่จะนำไปสู่การพัฒนาความเป็นพลเมืองที่พึงประสงค์ในระดับที่ดีได้ และยังเป็นผลในการพัฒนาสังคมโดยรวมอย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้นการบ่มเพาะการใช้เหตุผลเชิงคุณธรรมของความเป็นพลเมืองดีให้เกิดขึ้นกับประชาชนในสังคมนั้น ๆ จึงเป็นรูปแบบอุดมคติของความเป็นพลเมืองดี (model citizen) ที่ประชาชนสามารถมีสิทธิในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะและกิจกรรมทางการเมืองเพื่อผลประโยชน์แห่งตนและส่วนรวมภายใต้ภาระหน้าที่ และความรับผิดชอบในฐานะพลเมืองของชุมชน สังคม และประเทศชาติ

9) แนวคิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หมายถึง การกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กร ทั้งในระยะสั้นและระยะยาวเพื่อเสริมสร้างและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์ให้เป็นบุคคลที่มีความรู้ (knowledge) มีความสามารถ มีทักษะ (skill) และยังช่วยปรับทัศนคติ (attitude) เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีคุณภาพชีวิตที่ดี สังคมเข้มแข็ง มีความสงบสุขร่มเย็น มีความสามารถในการแข่งขัน โดยมุ่งเน้นการพัฒนาทั้งทางร่างกายและจิตใจไปพร้อมกัน ซึ่งแนวคิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ถือเป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งต่อการพัฒนาคนเพื่อนำไปสู่การเป็นบุคลากรที่มีคุณภาพหรือเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม ส่งเสริมให้องค์กรหรือสังคมบรรลุสู่เป้าหมายได้ ทั้งยังเป็นสิ่งที่บ่งชี้ความสำเร็จในการเสริมสร้างความมั่นคงแก่สังคมประเทศชาติได้อีกด้วย

10) แนวคิด ทฤษฎีที่พัฒนาไปสู่ความเป็นพลเมืองดี คือ การสร้างพลังประชาชนในสังคมให้เกิดความตระหนักถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนสังคมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทุกระดับและหลากหลายมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง อีกทั้งสามารถพึ่งพาตนเอง และทำงานแก้ไขปัญหาของกลุ่ม ชุมชน สังคมได้ โดยไม่ต้องจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยการช่วยเหลือจากรัฐ เป็นพลเมืองที่ตื่นรู้ มีความรู้ ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตน รู้จักแก้ปัญหาทุกชนิดที่ทำให้ตนเองเป็นทุกข์ เช่น การรักษาป้องกันตนเองให้ปลอดภัยจากอันตราย

การส่งเสริมความเป็นพลเมืองดี

1) การเป็นแบบอย่างที่ดี โดยการปฏิบัติตนให้เป็นพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตย ยึดมั่นในคุณธรรมจริยธรรมของศาสนา และหลักการของประชาธิปไตยมาใช้ในวิถีการดำรงชีวิตประจำวัน อันนำไปสู่การเป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุคคลรอบข้าง

2) ส่งเสริมให้บุคคลในครอบครัว เพื่อนบ้าน สมาชิกในสังคมให้ใช้หลักการทางประชาธิปไตยเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตประจำวัน โดยการสั่งสอน เผยแพร่ อบรม เป็นต้น

3) เผยแพร่เกี่ยวกับการปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามกฎหมาย เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนปฏิบัติได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม ใช้การเผยแพร่โดยการบอกเล่า เผยแพร่ผ่านสื่อมวลชน

4) ชักชวนให้ประชาชนมีส่วนร่วมทำกิจกรรมทางการเมืองหรือกิจกรรมสาธารณประโยชน์ของชุมชน

5) สนับสนุนคนดีมีความสามารถในการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมทางการเมืองสาธารณประโยชน์ของชุมชน

6) สนับสนุน ช่วยเหลือรัฐ หรือหน่วยงานของรัฐในการสนับสนุนคนดี

7) สนับสนุนให้ผู้อื่นปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีวิถีประชาธิปไตย มีจิตสำนึกอย่างแท้จริง

8) สร้างจิตสำนึกพึงปฏิบัติให้เกิดประชาธิปไตย ส่งผลให้ผู้อื่นปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีวิถีประชาธิปไตยอย่างเหมาะสม มองเห็นคุณค่าของวิถีประชาธิปไตยต่อความมั่นคงต่อประเทศชาติ

ทั้งนี้เนื่องด้วย “การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง” คือ “Civic Education” เป็นการเชื่อมโยง “การเมือง” กับ “การศึกษา” เพื่อสอนและฝึกฝนคนในประเทศนั้น ๆ ให้เป็นพลเมือง ดังนั้นการจะทำให้ประชาชนเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติได้นั้น ต้องมีการเชื่อมโยงสร้างเครือข่ายบูรณาการองค์กรสื่อทุกประเภทเข้ากับองค์กรภาคธุรกิจเอกชน หน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์ และองค์การพิพ สุดท้ายที่สำคัญมาก คือ องค์กรภาคประชาชน ที่ต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการทำศึกษาหาความรู้ การปรับเปลี่ยนทัศนคติ พฤติกรรม เพื่อปฏิบัติหน้าที่ในการเป็นพลเมืองที่เข้มแข็งของสังคมไทยสืบทอดกันไปอย่างยั่งยืน “ความเป็นพลเมือง” ของระบอบประชาธิปไตย ประกอบไปด้วยลักษณะ 6 ประการ คือ (ณัฐนันท์ ศิริเจริญ, 2552)

1. ความมีอิสรภาพและสามารถพึ่งพาตนเองได้
  2. มองทุกคนมีความเท่าเทียมกัน
  3. ยอมรับความแตกต่างของแต่ละคนได้
  4. ให้ความเคารพในสิทธิของผู้อื่น
  5. มีความรับผิดชอบต่อสังคมทั้งต่อหน้าและลับหลังผู้คน
  6. มีความเข้าใจระบอบประชาธิปไตยและเข้ามามีส่วนร่วมตามความสามารถ
- นอกจากนั้นยังควรจัดให้มีการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองที่เป็นการศึกษานอกโรงเรียนหรือการศึกษานอกระบบเพื่อให้มีการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองสำหรับผู้ใหญ่ (Adult Civic

Education) ทำการส่งเสริมสนับสนุนให้องค์กรเอกชน ชุมชน องค์กรปกครองท้องถิ่น รวมทั้งพรรคการเมืองมีบทบาทอย่างเต็มที่ ดังนี้

1. การเคารพสิทธิของผู้อื่น
2. การใช้เสรีภาพภายในขอบเขตที่เหมาะสมกับวัฒนธรรมของท้องถิ่นตนเอง
3. การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างจริงจัง
4. การไม่ตั้งป้อมในการโต้แย้งอย่างห้วนฉุ
5. การรู้จักประนีประนอมยืดหยุ่นอย่างพอเหมาะพอควร
6. การอาศัยสันติวิธีในการแก้ไขปัญหา
7. มีความกระตือรือร้นในการมีส่วนร่วม ใช้ความเห็นชอบของเสียงส่วนใหญ่
8. การรู้จักและเรียกร้องสิทธิให้เท่าเทียมกับหน้าที่พึงกระทำอย่างซื่อตรงที่สุด

5.2.6 พฤติกรรมของพลเมืองดีในวิถีประชาธิปไตย

บุคคลที่เป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย จะมีพฤติกรรมที่สำคัญ 3 ด้าน ดังนี้

1) ด้านการยอมรับ

เป็นพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นถึงความเคารพซึ่งกันและกัน เคารพในระเบียบกฎเกณฑ์หรือระเบียบข้อบังคับของสังคมส่วนรวม การประพฤติตนเป็นผู้มีคารวะธรรมปฏิบัติได้ ดังนี้

(1) เคารพบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะบิดามารดาซึ่งเป็นผู้ให้กำเนิด เคารพญาติผู้ใหญ่ เช่นปู่ ย่า ตา ยาย และผู้สูงอายุ เคารพครูอาจารย์ และเพื่อน ๆ โดยแสดงความเคารพและกล่าวคำทักทายด้วยคำสุภาพ

(2) เคารพกฎระเบียบทางสังคม เช่น ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของสังคมปฏิบัติตามกฎหมายของประเทศ

(3) เคารพสิทธิของผู้อื่น เช่น ไม่ทำร้ายผู้อื่นโดยเจตนา ไม่เอาทรัพย์สินของผู้อื่นมาเป็นของตนโดยไม่ได้รับอนุญาต ไม่ทำให้ผู้อื่นเสื่อมเสียชื่อเสียง เป็นต้น

(4) เคารพความคิดเห็นของผู้อื่น เช่น ควรฟังความคิดเห็นของผู้อื่นด้วยความตั้งใจและไตร่ตรองก่อนตัดสินใจจะเชื่อหรือไม่เชื่อ และไม่ควรยึดถือความคิดเห็นของตนว่าถูกเสมอไป

(5) เคารพและเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ซึ่งถือเป็นสถาบันที่สำคัญสูงสุดของประเทศ

2) ด้านสามัคคีธรรม

ด้านสามัคคีธรรม เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกของบุคคลซึ่งอยู่รวมกันเป็นสังคมและมีการทำงานร่วมกัน มีการประสานประโยชน์ของหน่วยงานและองค์กรร่วมกัน มีลักษณะ

การร่วมคิดร่วมทำ ทำงานเป็นทีมด้วยความเต็มใจเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และตั้งใจปฏิบัติงานนั้นให้สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนด การประพฤติตนเป็นผู้มีสามัคคีธรรมปฏิบัติได้ ดังนี้

- (1) ร่วมกันคิด ช่วยกันวางแผน และร่วมกันทำงานด้วยความเต็มใจ
- (2) ร่วมกันรับผิดชอบ ทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ
- (3) ร่วมกันติดตาม ประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง
- (4) ร่วมกันปรับปรุงมีการแก้ไขพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพ
- (5) ร่วมกันทำงานโดยคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก อีกทั้งจะต้องมีความ

ความเป็นกลาง ยุติธรรม และโปร่งใส ไม่เห็นแก่ผลประโยชน์ของพวกพ้อง ไม่ใช้บทบาทหน้าที่ในการช่วยเหลือหรือเอื้ออำนวยประโยชน์ให้กับสมัครพรรคพวกทั้งนี้ การทำงานเพื่อส่วนรมนั้นเปรียบเสมือนกับการยืนอยู่ในที่สว่าง ดังนั้น ผู้ที่ทำงานด้านนี้จึงต้องพร้อมที่จะให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกแขนงสามารถตรวจสอบข้อเท็จจริงหรือความคืบหน้าของงานที่รับผิดชอบได้ตลอดเวลา

3) ด้านปัญญาธรรม

ด้านปัญญาธรรม เป็นพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกในด้านของผู้ใช้สติปัญญา ใช้เหตุผลและความถูกต้องในการพัฒนาหรือแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น การใช้ความรู้และสติปัญญาจากการศึกษาเล่าเรียนมาประกอบอาชีพ หรือพัฒนาครอบครัว ชุมชน และสังคมของเราให้น่าอยู่ เป็นต้น การประพฤติตนเป็นผู้มีปัญญาธรรม ปฏิบัติได้ ดังนี้

- (1) มีความคิดกว้างไกล โดยรับฟังข่าวสารและความคิดเห็นของผู้อื่น
- (2) ใช้เหตุผลในการแก้ไขปัญหามากมาย ไม่ใช้อารมณ์หรือความรู้สึกส่วนตัว
- (3) แสดงความคิดเห็น โดยปราศจากอคติ
- (4) รู้จักการคิด มีการวิเคราะห์ วิพากษ์ วิจัยอย่างมีเหตุผล
- (5) รู้จักโต้แย้งด้วยเหตุผล ถ้ามีการโต้แย้งในหมู่คณะให้ใช้เหตุผล และสติปัญญา

เพื่อให้อีกฝ่ายหนึ่งยอมรับฟังไม่ใช้อารมณ์มาเป็นตัวตัดสินปัญหา

6.2.7 หน้าที่ของพลเมืองดีตามหลักธรรม

การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามหลักธรรม ประกอบด้วย จริยธรรม คุณธรรม ศีลธรรม ดังนี้

จริยธรรม หมายถึง ความประพฤติหรือกิจการที่ควรประพฤติ ส่วนคำว่า ธรรม มีความหมายหลายประการ เช่น คุณความดี หลักคำสอนของศาสนา หลักปฏิบัติ เมื่อนำคำทั้งสองมารวมกันเป็น “จริยธรรม” จึงมีความหมายตามตัวอักษรว่า “หลักแห่งความประพฤติ” หรือ “แนวทางของการประพฤติ” จริยธรรม เป็นสิ่งที่ควรประพฤติมีที่มาจากบทบัญญัติหรือคำสั่งสอนของศาสนา

ผู้ประพฤติปฏิบัติดีตามคุณธรรมที่มีอยู่ในจิตใจ ปรากฏเป็นความดีงามทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ ถูกแสดงออกทางจรรยา มารยาท การประพฤติปฏิบัติ และการกระทำที่ดีตามคุณธรรมที่มีในจิตใจนั้น จึงได้ชื่อว่า “เป็นผู้มีจริยธรรม”

คุณธรรม หมายถึง หลักในการประพฤติปฏิบัติที่สร้างประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น หลักการที่ดีมีประโยชน์ที่สังคมเห็นว่าเป็นความดีความงาม

ศีลธรรม หมายถึง หลักในการประพฤติปฏิบัติที่ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนเสียหาย พร้อมกันนั้นก็สร้างประโยชน์ให้แก่ผู้อื่นด้วยรักษา กาย วาจา ใจให้เป็นปกติ ไม่ทำชั่วเบียดเบียนผู้อื่น การเป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตย หมายถึง การที่พลเมืองมีหลักการดำเนินชีวิตที่มีคุณธรรม จริยธรรม และมีบทบาทในการกระทำที่มีคุณลักษณะทางประชาธิปไตยเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการดำเนินชีวิต โดยคุณธรรมของการเป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตย ดังนี้

1) ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ หมายถึง การที่บุคคลมีความสำนึกถึงความสำคัญของความเป็นคนไทย มีจิตใจฝักใฝ่ศาสนา และตระหนักถึงพระมหากษัตริย์คุณของพระมหากษัตริย์ ปฏิบัติตนในการผดุงรักษาสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ให้คงอยู่คู่สังคมไทยตลอดไป

2) การยึดมั่นในหลักธรรมของศาสนาที่ตนถือนับถือ ทุกศาสนามีหลักศีลธรรมที่ช่วยสร้างจิตใจของคนให้กระทำดีไม่เบียดเบียนกัน มีใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่กัน สมาชิกในสังคมสมควรศรัทธาในศาสนาที่ตนนับถือ แล้วปฏิบัติตามหลักศีลธรรมของศาสนา

3) ความซื่อสัตย์ หมายถึง การกระทำที่ถูกต้อง ตรงไปตรงมา ไม่ยึดเอาสิ่งของผู้อื่นมาเป็นของตน บุคคลควรซื่อสัตย์ต่อตนเอง คือ กระทำตนให้เป็นคนดี และบุคคลควรซื่อสัตย์ต่อบุคคลอื่น ๆ หมายถึงกระทำดีและถูกต้องตามหน้าที่ต่อผู้อื่น

4) ความเสียสละ หมายถึง การคำนึงถึงประโยชน์ของสังคมส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน และยอมเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นและส่วนรวม

5) ความรับผิดชอบ หมายถึง การยอมรับการกระทำตนเองหรือการทำงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จลุล่วง

6) การมีระเบียบวินัย หมายถึง การกระทำที่ถูกต้องตามกฎหมายเกณฑ์ที่สังคมกำหนดไว้

7) การตรงต่อเวลา หมายถึง การทำงานหรือทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จลุล่วงทันตรงตามเวลาที่กำหนดโดยใช้เวลาอย่างคุ้มค่า

8) ความกล้าหาญทางจริยธรรม หมายถึง การกระทำที่แสดงออกในทางที่ถูกที่ควรโดยไม่เกรงกลัวอิทธิพลใด ๆ แต่เป็นการแสดงออกอย่างมีเหตุผล เพื่อความถูกต้อง

สรุป การสร้างความเป็นพลเมืองไม่ได้เฉพาะแต่การทำให้ประชาชนรู้ถึงสิทธิและหน้าที่ที่ตนเองมีเท่านั้น แต่ต้องหันมาสนใจที่จะสร้างให้พลเมืองเกิดตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อ

ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว อย่างมีคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนมีหลักธรรมาภิบาลเป็นเครื่องกำกับด้วยความซื่อสัตย์สุจริตโปร่งใส ยุติธรรม และตระหนักถึงผลกระทบในทางลบต่อเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม อยู่ร่วมกันอย่างสันติภาพ สันติสุข มีอิสระที่กระทำ ภายใต้ขอบเขตกฎหมายโดยไม่ล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น พลเมืองควรได้รับการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมไปด้วยพร้อม ๆ กันเพราะคุณธรรมจริยธรรมมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทุกคนเป็นอย่างมากสามารถลดปัญหา และขจัดปัญหาที่จะเกิดขึ้น

5.3 พลเมืองตามเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญสู่ความเป็นประชาธิปไตย

ประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศเพื่อใช้ในการจัดระเบียบการปกครองของประเทศ ซึ่งตั้งแต่ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา เรามีรัฐธรรมนูญแล้วทั้งสิ้น 19 ฉบับโดยเฉพาะรัฐธรรมนูญฉบับปี 2540 และ 2550 ซึ่งมีเนื้อหาด้านสิทธิ เสรีภาพและกลไกสำคัญด้านพลเมืองอยู่มากพอสมควร และถือว่าเป็นการเริ่มต้นที่สำคัญของพัฒนาการนี้ ปัจจุบันใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) 2557 และอยู่ในระหว่างการยกร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ฉบับที่ 20 หรือที่เรียกกันว่ารัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูปที่ได้บัญญัติให้ทิศทางด้านการมีส่วนร่วมของพลเมืองชัดเจนมากขึ้นให้ความสำคัญกับการยกระดับประชาชนคนไทยเป็นพลเมือง ซึ่งเป็นการปรับเปลี่ยนและเป็นการปฏิรูปจัดกระบวนการพัฒนาประเทศแบบใหม่ที่แตกต่างจากแนวคิดเดิม ๆ ที่มุ่งเน้นให้ประชาชนเป็นเพียงผู้รับประโยชน์ หรือรับบริการที่ระบบการเมืองในรูปแบบตัวแทนอุปถัมภ์เป็นผู้จัดให้สามารถใช้อำนาจรวมศูนย์ และก่อให้เกิดการทุจริต การช่วงชิงอำนาจที่รุนแรงในทุกรูปแบบและทุกระดับ จนเกิดเป็นวิกฤตในสังคมไทยในช่วงหลายปีที่ผ่านมา (สมชาย แสวงการ, 2558)

รัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูปนี้ได้ให้ความสำคัญกับการสร้างพลเมือง เพราะพลเมืองมีความสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตย หากแต่ประชาชนจะต้องมีความเป็นพลเมืองด้วย ดังนั้น คณะกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญจึงได้กำหนดให้ “การสร้างพลเมืองให้เป็นใหญ่” เป็นหนึ่งในสี่เจตนารมณ์สำคัญในการยกร่างรัฐธรรมนูญในครั้งนี้ ควบคู่ไปกับ “การเมืองใสสะอาดและสมดุลงบประมาณที่เป็นธรรม และนาชาติสู่สันติสุข” ซึ่งเป้าหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญฉบับนี้

5.3.1 การสร้างพลเมืองในร่างรัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูป (2558)

การสร้างพลเมืองให้เป็นใหญ่ในร่างรัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูปนี้ มีเจตนารมณ์ที่จะทำให้ประชาชนพ้นจากความเป็นราษฎรไปเป็นพลเมืองให้ตระหนักถึงสิทธิเสรีภาพ และหน้าที่ต่อบ้านเมือง ไม่ให้ผู้ปกครองหรือนักการเมืองมาสั่งการอีกต่อไป โดยได้ขยายและยกระดับสิทธิและเสรีภาพหลายประการ เริ่มตั้งแต่คุ้มครองสิทธิส่วนบุคคลตั้งแต่อยู่ในครรภ์จนถึงคลอด ดูแลการศึกษาตั้งแต่ปฐมวัยไปจนถึงมัธยมปลายหรืออาชีวะให้ได้รับบริการสาธารณสุขทั่วถึงอย่างเป็นธรรมมีเสรีภาพในการจัดตั้งกลุ่มการเมือง และให้มีกลไกใหม่สำหรับภาคพลเมือง เช่น ให้มีสมาชิกพลเมืองให้มีส่วนร่วม

ในการพัฒนามีสภาตรวจสอบภาคพลเมืองในท้องถิ่น และระดับชาติ อีกทั้งมีกระบวนการคืนความเป็นใหญ่ขยายพื้นที่ทางการเมืองให้พลเมืองใช้อำนาจอธิปไตยในการออกเสียงประชามติเพื่อแก้รัฐธรรมนูญ การเสนอกฎหมายภาคพลเมือง รวมทั้งการให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้นมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะ มีสิทธิร้องขอข้อมูล ตรวจสอบผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหน่วยงานรัฐและเจ้าหน้าที่รัฐ เป็นต้น

5.3.2 สาระสำคัญของร่างรัฐธรรมนูญที่มุ่งสร้างพลเมืองให้เข้มแข็ง

1) การประกันและปกป้องสิทธิเสรีภาพของประชาชนพลเมือง (คณะกรรมการการยกร่างรัฐธรรมนูญ, 2558)

จุดเด่นสำคัญ คือ การเพิ่มและขยายสิทธิเสรีภาพของพลเมืองมากขึ้นกว่ารัฐธรรมนูญที่ผ่านมา การให้พลเมืองมีสิทธิเสรีภาพในด้านต่าง ๆ อย่างชัดเจนทำให้เกิดการคุ้มครองและโอกาสที่จะเข้าถึงการพัฒนาเท่าเทียมกันของพลเมือง โดยสรุปเนื้อหาเป็นประเด็นสำคัญ ดังนี้

- บุคคลย่อมมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีเสรีภาพที่จะกระทำการใดและย่อมใช้เสรีภาพของตนได้ การจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้จะกระทำมิได้ (มาตรา 29 มาตรา 30 มาตรา 32 มาตรา 33)

- บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ชายและหญิง มีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกันไม่เลือกปฏิบัติตามความแตกต่างของถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ เพศสภาพ อายุ ความพิการ สภาพการ สุขภาพสถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษา อบรม ความคิดเห็นทางการเมือง (มาตรา 34)

- สิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย การทรมาน ลงโทษอย่างโหดร้าย การจับและคุมขังการค้นตัวกระทำไม่ได้ เว้นทำตามกฎหมาย (มาตรา 36 และมาตรา 37)

- สิทธิในครอบครัว และของบุคคลในการสมรส การคุ้มครองสิทธิในเกียรติยศ ชื่อเสียงข้อมูลส่วนบุคคล (มาตรา 38) ครอบครัวมีสิทธิได้รับความคุ้มครองและช่วยเหลือจากรัฐให้อยู่ร่วมกันอย่างปึกแผ่นและเป็นสุขมีมาตรฐานการดำรงชีวิต มีปัจจัยสี่ ทั้งมารดาและเด็กในครรภ์ เด็กเยาวชน ผู้สูงอายุ ผู้พิการ ทูพพลภาพ (มาตรา 46)

- เสรีภาพในเคหสถาน การคุ้มครองในการอยู่อาศัยและครอบครองเคหสถานโดยปกติสุข (มาตรา 39) สิทธิในทรัพย์สิน การสืบมรดก การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ ต้องระบุวัตถุประสงค์ชัดเจนและมีการชดเชยที่เป็นธรรมเหมาะสม (มาตรา 43)

- เสรีภาพในการสื่อสาร การแสดงความคิดเห็น และการเผยแพร่ความคิดเห็น (มาตรา 40 และมาตรา 42) คุ้มครองเสรีภาพของสื่อมวลชนเพื่อให้ประชาชนได้รับรู้ข่าวสารอย่างถูกต้องครบถ้วนและรอบด้าน (มาตรา 48 และมาตรา 49) สิทธิของพลเมืองในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของรัฐ (มาตรา 61)

- สิทธิในกระบวนการยุติธรรม การเข้าถึงโดยง่าย สะดวก การได้รับการพิจารณาอย่างถูกต้องเป็นธรรมได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสม (มาตรา 44)
- พลเมืองมีเสรีภาพในการเดินทางและเลือกถิ่นที่อยู่ (มาตรา 47)
- สิทธิเท่าเทียมของพลเมืองได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ และหลากหลาย (มาตรา 52)
- สิทธิเสรีภาพในการรวมกลุ่มเป็นองค์กร สมาคม สหภาพสหพันธ์ สหกรณ์ องค์กรเอกชน ฯลฯ (มาตรา 54) พลเมืองมีเสรีภาพในการชุมนุมอย่างสงบ (มาตรา 53) มีเสรีภาพในการจัดตั้งพรรคการเมืองหรือกลุ่มการเมือง (มาตรา 55)
- เสรีภาพการประกอบกิจการ อาชีพหรือวิชาชีพ ไม่ก่อให้เกิดการผูกขาด การคุ้มครองผู้บริโภค (มาตรา 56) สิทธิที่จะได้ค่าจ้างที่เป็นธรรมมีหลักประกันความปลอดภัย สวัสดิภาพ การดำรงชีวิต (มาตรา 57)
- สิทธิพลเมืองด้านสาธารณสุข ได้รับการที่เหมาะสมทั่วถึงอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี มีข้อมูล (มาตรา 58)
- พลเมืองมีสิทธิเข้าถึงและได้รับการสาธารณสุขของรัฐอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม (มาตรา 59 และมาตรา 91)
- พลเมืองมีสิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ และมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาอันมีผลต่อ สิทธิเสรีภาพของตน มีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจงก่อนการดำเนินโครงการที่อาจมีผลกระทบต่อสุขภาพ คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียอื่นใด และมีสิทธิแสดงความคิดเห็น รัฐต้องฟังความคิดเห็นของประชาชนในการวางแผนพัฒนา การกำหนดยุทธศาสตร์ชาติที่อาจมีผลกระทบต่อ พลเมืองมีสิทธิรับรู้และแสดงความคิดเห็นเพื่อประกอบการทำนโยบายสาธารณะกฎหมายและโครงการที่จะมีผลกระทบต่อ (มาตรา 62)
- พลเมืองมีสิทธิร่วมกับชุมชนในการปกป้อง ปันฟู อนุรักษ์ สืบสานและ พัฒนา ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาอันดีงามร่วมบำรุงรักษา ทรัพยากรธรรมชาติ ร่วมกับชุมชนและท้องถิ่น โครงการที่เกิดผลต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชนต้องมีการประเมินผลกระทบ (มาตรา 63 และมาตรา 64)

2) การสร้างความเข้มแข็งและการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ชุมชนเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงปัจเจกชนพลเมืองเข้าด้วยกัน สร้างจุดหมายแนวทางและการจัดการสิ่งต่าง ๆ ร่วมกันเป็นพื้นที่ปกป้อง หล่อหลอม ส่งเสริมแก้ปัญหา การพัฒนาและจัดการร่วมกันของพลเมือง เกิดแนวทางแนวคิดและวัฒนธรรมของกลุ่มที่ช่วยให้พลเมืองได้เรียนรู้ เข้าถึงสิทธิต่าง ๆ และเป็นเกราะป้องกัน พลเมืองและระบบครอบครัวให้มีความเข้มแข็ง ชุมชนเป็นระบบสวัสดิการพื้นฐานในการช่วยเหลือดูแลสมาชิกและผู้คนในชุมชน เป็นโครงสร้างพื้นฐานของพลเมืองในการอยู่ร่วมกันในสังคมไทย

ทั้งชุมชนสังคมเกษตรกรรมที่ต้องพึ่งพากันหรือแม้แต่ในชุมชนเมืองสมัยใหม่ การส่งเสริมให้ชุมชนเข้มแข็งมีบทบาทการพัฒนาต่าง ๆ เท่ากับเป็นการสร้างโอกาสให้พลเมืองมีความเข้มแข็ง สามารถร่วมกันแก้ไขปัญหาที่มีอยู่ของปัจเจกบุคคลและส่วนรวมต่าง ๆ มีพลังร่วม พลังที่สามารถต่อรอง สามารถเข้าถึงสิทธิและการมีส่วนร่วมและเชื่อมโยงระบบต่าง ๆ ร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้มีเนื้อหาที่เกี่ยวกับสิทธิ รวมถึงการสร้างคุณภาพความเข้มแข็งและการมีส่วนร่วมของชุมชนไว้เป็นอย่างมากเท่าที่เคยมีรัฐธรรมนูญเกิดขึ้นในประเทศไทย ที่สำคัญ เช่น

- มาตรา 83 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ : รัฐต้องส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น

1) มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย แผน งบประมาณในการพัฒนาท้องถิ่น
2) สงวน ดูแลรักษาและใช้ประโยชน์ในทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน
3) คุ้มครองและรักษาสิ่งแวดล้อม สุขภาพ เสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีทางเศรษฐกิจสังคมและความรู้สึกสำนึกของคนในชุมชน และกับชุมชนอื่น

4) ส่งเสริมและรักษาขนบธรรมเนียม จารีตประเพณีศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาอันดีงามของชุมชน ท้องถิ่นและของชาติ

5) คุ้มครองชนพื้นเมืองและชนชาติพันธุ์ให้ดำรงอัตลักษณ์ของตนอย่างมีศักดิ์ศรี

- ให้องค์การบริหารท้องถิ่น ชุมชน และเอกชน มีส่วนร่วมกับรัฐในการคุ้มครองและพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจสติปัญญา คุณธรรมและจริยธรรม สร้างความเป็นปึกแผ่นของสถาบันครอบครัวจิตสำนึกให้คนทุกกลุ่มเพื่อให้สามารถพึ่งตนเอง (มาตรา 85)

- ให้องค์การบริหารท้องถิ่น ชุมชน และเอกชนมีส่วนร่วมกับรัฐในการจัดและบริการให้ประชาชนได้รับบริการสาธารณสุข พัฒนาสุขภาวะที่ยั่งยืนและเท่าเทียม (มาตรา 86) เช่นเดียวกับการศึกษา (มาตรา 286)

- รัฐต้องส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่น องค์กรบริหารท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การผังเมืองเพื่อการพัฒนาเมืองและชนบทอย่างบูรณาการและการใช้ที่ดินอย่างเหมาะสมยั่งยืนและเป็นธรรม (มาตรา 92) พัฒนาระบบสุขภาพที่ให้ความสำคัญต่อการจัดบริการสุขภาพปฐมภูมิที่เน้นพื้นฐานที่เป็นฐานและมีประชาชนเป็นศูนย์กลางเพื่อนำไปสู่สุขภาวะที่ยั่งยืนโดยให้ชุมชนและองค์กรบริหารท้องถิ่นมีส่วนร่วม (มาตรา 294 การปฏิรูประบบสาธารณสุข)

- รัฐต้องสร้างความมั่นคงทางพลังงาน สนับสนุนให้ประชาชน ชุมชน องค์กรบริหารท้องถิ่นและเอกชน มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พลังงานและการผลิตพลังงานเพื่อใช้เอง และเพื่อจำหน่ายด้วย (มาตรา 93)

- ส่งเสริมให้ประชาชน ชุมชน และองค์กรบริหารท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วม ในการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมในทุกมิติ เพื่อเป็นรากฐานเอกลักษณ์ของชาติและท้องถิ่น และเพิ่มมูลค่า ทางเศรษฐกิจและสังคม (มาตรา 94)

- ดำเนินการให้ประชาชนและองค์กรชุมชนมีความเท่าเทียมเชิงโอกาส มีความรู้พื้นฐานการเงิน เข้าถึงบริการทางการเงินในรูปแบบกองทุนการออมชุมชน สหกรณ์ชุมชน ธนาคารตลาดทุน หรือรูปแบบอื่นจัดสรรงบประมาณพิเศษเพิ่มเติมเพื่อพัฒนาพื้นที่ยากจนและกลุ่มผู้มี รายได้น้อย เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งและลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ (มาตรา 292 เรื่องการปฏิรูป เศรษฐกิจมหภาค) ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน วิสาหกิจสังคม สินค้าจากภูมิปัญญาชุมชนระบบสหกรณ์ (มาตรา 88)

- ปฏิรูปกฎหมาย กฎ กติกาต่าง ๆ ที่จะช่วยเสริมสร้างให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง มีสิทธิที่จะดูแลจัดการทรัพยากรธรรมชาติและทุนชุมชนต่าง ๆ จัดทำบริการสาธารณะและจัดสวัสดิการ ให้คนในชุมชน ปฏิรูประบบสวัสดิการสังคมโดยเน้นครอบครัวและชุมชนเป็นฐาน มีระบบที่อยู่อาศัยที่ เหมาะสมเพื่อขจัดความเหลื่อมล้ำ สร้างความเป็นธรรมและทำให้ประชาชนมีชีวิตที่ดี (มาตรา 295 การปฏิรูปสังคม)

- การจัดทำบริการสาธารณะใดที่ชุมชน หรือบุคคลสามารถดำเนินการได้ โดยมีมาตรฐาน คุณภาพและประสิทธิภาพไม่น้อยกว่าองค์กรบริหารท้องถิ่น รัฐหรือองค์กรบริหารท้องถิ่น ต้องกระจายภารกิจดังกล่าวให้ชุมชนหรือบุคคล ดำเนินการภายใต้การกำกับดูแลที่เหมาะสม (มาตรา 211)

3) การกระจายอำนาจ และการมีส่วนร่วมของพลเมืองในการบริหารท้องถิ่น การกระจายอำนาจและบริหารท้องถิ่นเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ เนื่องจากองค์กรท้องถิ่นเป็นหน่วยงาน รัฐที่ใกล้ชิดกับประชาชนและควรเป็นอำนาจในการจัดการตนเองและการพัฒนาต่าง ๆ ในพื้นที่ของ พลเมืองให้มากที่สุดเนื่องจากระบบบริหารจัดการของไทยมีการรวมศูนย์อำนาจจัดการสู่ส่วนกลาง โดยระบบการเมือง ระดับชาติและหน่วยราชการกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ องค์กรท้องถิ่นและ ประชาชนพลเมืองในพื้นที่จึงไม่มีอำนาจและไม่สามารถบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น ทั้งดิน ป่า น้ำ แร่ธาตุ รวมทั้งมีเศรษฐกิจระบบการเงินการคลัง งบประมาณเพื่อการพัฒนาพื้นที่อย่าง เพียงพอ ดังนั้นการที่องค์กรท้องถิ่นจะต้องมีความเข้มแข็ง มีบทบาทหน้าที่ในการบริหารท้องถิ่น ร่วมกับประชาชนพลเมืองในท้องถิ่นเองให้มากที่สุดเพื่อทำให้พลเมืองมีบทบาทมีความเข้มแข็งไปด้วย จึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง และเป็นพื้นฐานสำคัญของการทำให้พลเมืองเข้มแข็งมีคุณภาพ

และพึ่งตนเองได้ ในร่างรัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูปนี้ได้ให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจเพื่อสร้างพลเมืองที่มีส่วนร่วมและมีความเข้มแข็งเป็นอย่างมาก ดังจะยกประเด็นเกี่ยวข้อง ดังนี้

- รัฐต้องให้ความเป็นอิสระแก่องค์กรบริหารท้องถิ่น (เปลี่ยนจากคำว่า ปกครองท้องถิ่น) ตามหลักแห่งการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่นโดยให้มีรูปแบบองค์กรบริหารท้องถิ่นที่หลากหลาย เหมาะสมกับการบริหารจัดการตามภูมิสังคมแต่ละพื้นที่ รวมทั้งต้องกระจายอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ และต้องส่งเสริมให้องค์กรท้องถิ่นเป็นหน่วยงานหลักในการจัดทำบริการสาธารณะ ตลอดจนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจแก้ปัญหาในพื้นที่ได้อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ (มาตรา 211)

- องค์กรบริหารท้องถิ่นซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการจัดทำบริการสาธารณะ และสร้างความมั่นคงและความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจสังคมเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นย่อมมีอำนาจหน้าที่ของตนเองโดยเฉพาะ โดยอย่างน้อยต้องมีอำนาจหน้าที่ในด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น การสาธารณสุขและสาธารณสุขการ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม การพัฒนาเศรษฐกิจพื้นฐาน การพัฒนาอบรม และการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น (มาตรา 212)

- ประชาชนหรือชุมชนย่อมมีสิทธิมีส่วนร่วมในการบริหารงานขององค์กรบริหารท้องถิ่น ในการกำหนดรูปแบบขององค์กรบริหารท้องถิ่นการเปลี่ยนแปลงเขตการปกครองท้องถิ่น การบริหารงานท้องถิ่น การออกเสียงประชามติระดับท้องถิ่น การตรวจสอบการดำเนินงาน การถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่น คณะผู้บริหารท้องถิ่น หรือการเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น

องค์กรบริหารท้องถิ่นมีหน้าที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยอย่างน้อยต้องเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร รายงานผลการดำเนินงาน และรายงานงบการเงินและสถานการณ์การคลังท้องถิ่นให้ประชาชนทราบ ส่งเสริมสมัชชาพลเมือง รวมทั้งต้องจัดให้ประชาชนมีส่วนร่วมตัดสินใจในการดำเนินงานที่มีผลกระทบต่อประชาชน

- ให้มีการปฏิรูปด้านการเงิน การคลัง และภาษีอากร โดยจัดระบบภาษีเป็นสองระดับคือ ระดับชาติและระดับท้องถิ่น และดำเนินการให้องค์กรบริหารท้องถิ่นมีรายได้ที่จำเป็นแก่การใช้จ่ายของท้องถิ่น (มาตรา 283)

- มาตรา 285 เรื่องการปฏิรูป: ให้มีการปฏิรูปด้านการบริหารท้องถิ่น โดย (1) ตรากฎหมายและจัดให้มีกลไกที่จำเป็นสำหรับการจัดตั้งองค์กรบริหารท้องถิ่นเต็มพื้นที่จังหวัดให้สมบูรณ์ภายในหนึ่งปีนับแต่วันประกาศใช้รัฐธรรมนูญ และดำเนินการจัดตั้งองค์กรบริหารท้องถิ่นขึ้นในพื้นที่ที่มีความพร้อมและเหมาะสมโดยเร็ว

(2) ให้มีคณะกรรมการกระจายอำนาจ เพื่อขับเคลื่อนการกระจายอำนาจให้เป็นผลสำเร็จ

4) สมัชชาพลเมือง สมัชชาพลเมืองเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมากเรื่องหนึ่งที่จะช่วยสร้างพื้นที่และกลไกการมีส่วนร่วมของภาคพลเมืองที่กว้างขวาง เป็นไปตามพลวัตรของภาคพลเมืองเอง มีความหลากหลายตามความแตกต่างของแต่ละภูมิภาคและสามารถดำเนินการครอบคลุมทุกพื้นที่เพื่อเป็นเวทีการเชื่อมโยง กลุ่มองค์กรที่มีอยู่ในพื้นที่สู่การเรียนรู้และการทำงานร่วมกันสร้างความสมานฉันท์ของภาคพลเมืองกลุ่มต่าง ๆ ในพื้นที่เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งและประสิทธิภาพในการพัฒนาพื้นที่ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากร คุณภาพของคน ชุมชนและท้องถิ่นร่วมกับหน่วยงานที่มีอยู่ และเพื่อสร้างความเข้มแข็งของภาคพลเมืองเอง

5) การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบร่างรัฐธรรมนูญนี้ได้พัฒนาสาระเรื่องการร่วมตรวจสอบโดยพลเมืองในรูปแบบต่าง ๆ อย่างมาก การที่ประชาชนพลเมืองมีส่วนร่วมในการตรวจสอบนอกจากจะทำให้เกิดการตื่นรู้ เฝ้าระวังในความถูกต้องของการดำเนินโครงการต่าง ๆ แล้ว ยังทำให้พลเมืองเกิดความรู้ความเข้าใจเรื่องงบประมาณ เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ และเรื่องการตรวจสอบโดยประชาชน

6) พลเมืองมีสิทธิเสนอกฎหมายและถอดถอนนักการเมืองได้โดยตรง ร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้เพิ่มสิทธิของภาคพลเมืองในการเสนอกฎหมายและถอดถอนนักการเมืองได้โดยตรง เพิ่มเติมจากรัฐธรรมนูญปี 2550 เพื่อให้ภาคพลเมืองสามารถเป็นผู้ริเริ่มเสนอกฎหมายที่มีความสำคัญสู่การพิจารณาของรัฐสภาได้โดยตรง ไม่ต้องรอกลไกทางการเมืองผูกขาดการทำหน้าที่นี้เพียงอย่างเดียว ทำให้เรื่องการเสนอกฎหมายเป็นเรื่องที่เปิดกว้างของประชาชนอย่างแท้จริงเช่นเดียวกับเรื่องการถอดถอนนักการเมืองทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น เนื้อหาที่เกี่ยวข้องในรัฐธรรมนูญมี ดังนี้

- พลเมืองผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่น้อยกว่าหนึ่งหมื่นคนยอมนิติสิทธิร่วมเข้าชื่อกัน เสนอร่างกฎหมายโดยหน่วยงานต้องให้ความสนับสนุน และพลเมืองที่เสนอนิติสิทธิชี้แจงและร่วมเป็นกรรมาธิการพิจารณาจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสาม

- พลเมืองมีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่าสองหมื่นคน มีสิทธิเข้าชื่อร้องขอต่อประธานรัฐสภาเพื่อให้รัฐสภามีมติให้ถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือตำแหน่งอื่นหรือตติสิทธิทางการเมือง หรือสิทธิในการดำรงตำแหน่งอื่นตามมาตรา 253 โดยต้องระบุพฤติกรรมที่กล่าวหาให้ชัดเจน (มาตรา 72)

- ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่าสองหมื่นคนมีสิทธิเข้าชื่อร้องขอให้ถอดถอนบุคคลตามมาตรา 53 คือ ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและการบริหารที่มีพฤติกรรมจรรยาผิดปกติ ส่อไปในทางทุจริตต่อหน้าที่ ส่อว่ากระทำผิดต่อตำแหน่งราชการและบทบัญญัติตามกฎหมาย หรือผิดจริยธรรมร้ายแรง ออกจากตำแหน่งได้

7) พลเมืองมีสิทธิในการเลือกและส่งตัวแทนเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และวุฒิสภาในส่วนที่เกี่ยวกับการเมืองระดับชาติซึ่งโดยปกติพลเมืองทั่วไปจะมีโอกาสเข้าถึงได้น้อย

ส่วนใหญ่เป็นได้เพียงผู้ลงคะแนนเลือกตั้งหรือสมาชิกพรรคการเมืองเท่านั้น แต่ในร่างรัฐธรรมนูญนี้ได้เปิดโอกาสให้ภาคพลเมืองสามารถมีโอกาสเลือกมากขึ้น และสร้างกลุ่มการเมือง รวมทั้งเลือกตัวแทนกลุ่มอาชีพเป็นสมาชิกวุฒิสภาได้โดยตรง การที่ร่างรัฐธรรมนูญที่มีเนื้อหาสร้างพลเมืองให้เป็นใหญ่จะทำให้ภาคพลเมืองเข้ามามีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญ และทำให้เกิดความเข้มแข็งเท่าเทียมเป็นธรรมในการพัฒนาต่าง ๆ มากขึ้นและเป็นเนื้อหาสำคัญที่จะนำไปสู่การสร้างดุลยภาพใหม่ทางการเมืองที่มีเสถียรภาพมั่นคง สร้างสรรค์ กระจายการมีส่วนร่วมการพัฒนาและจัดการอย่างทั่วถึง

สรุป รัฐธรรมนูญฉบับที่กำลังร่างอยู่นี้มีสาระสำคัญที่จะทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อบทบาทที่เพิ่มขึ้นของภาคประชาชนพลเมืองอย่างมาก ความชัดเจนในจุดเน้นที่ให้พลเมืองเป็นใหญ่ที่เพิ่มเติมและปรับขยายมากขึ้นจากรัฐธรรมนูญปี 2540 และ 2550 ทำให้ร่างรัฐธรรมนูญนี้มีน้ำหนักในการสร้างพื้นที่การมีส่วนร่วมทางการเมืองของภาคพลเมืองทั้งโดยตรงและโดยอ้อม สนับสนุนบทบาทที่เข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น การกระจายอำนาจสู่การบริหารท้องถิ่นโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ หากรัฐธรรมนูญมีการประกาศใช้ และกฎหมายลูกเกี่ยวเนื่องไปในทิศทางเจตนารมณ์เดียวกันเชื่อได้ว่าการพัฒนาประเทศและพัฒนาประชาธิปไตยที่แท้จริงโดยประชาชนพลเมืองในทุกพื้นที่จะสามารถเกิดขึ้นได้ทำให้เกิดดุลยภาพใหม่ในสังคมไทยที่จะลดความเหลื่อมล้ำ สร้างความเป็นธรรม สร้างประชาธิปไตยโดยประชาชนที่แท้จริง เป็นประชาธิปไตยที่สามารถกินได้ที่ประชาชนพลเมือง ชุมชน และท้องถิ่นสามารถร่วมเป็นเจ้าของ ร่วมคิด ร่วมทำร่วมตัดสินใจ ร่วมดูแลตรวจสอบ และร่วมเรียนรู้สร้างการพัฒนาต่อเนื่องด้วยพลังของพลเมืองที่มีคุณภาพอย่างแท้จริง การให้ความสำคัญกับภาคพลเมืองที่ต้องมีความเข้มแข็งและมีส่วนร่วมสำคัญตามร่างรัฐธรรมนูญนี้จะสามารถพลิกฟื้นสถานการณ์ และเปลี่ยนปัญหาวิกฤตการเมืองที่เป็นอยู่ สู่การสร้างสังคมไทยยุคใหม่ที่มีพลเมืองเป็นพื้นฐานของระบบที่เข้มแข็งทำให้เกิดระบบประชาธิปไตยที่กระจายกว้าง เกิดสมดุลในอำนาจ การร่วมกันจัดการบริหารสังคมใหม่

6. การเทศน์มหาชาติ

ประเพณีการเทศน์มหาชาติจัดเป็นการทำบุญที่สำคัญและมีความหมายมากที่สุด ในสังคมไทยเนื่องจากเป็นประเพณีของพุทธศาสนิกชนชาวไทยที่ทำสืบเนื่องมาแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน เรื่องราวของมหาชาติชาดกมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อพุทธศาสนิกชนเพราะถือว่าเป็นตอนที่พระพุทธเจ้าเสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดรอันเป็นพระชาติสุดท้ายที่ทรงบำเพ็ญพระบารมีครบ 10 ประการ ก่อนจะทรงตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณด้วยทานบารมีชั้นสูงสุดอดที่ยากยิ่งจึงเรียกว่า มหาชาติ ดังรายละเอียด

6.1 ความเป็นมาของการเทศน์มหาชาติ

การเทศน์มหาชาติเป็นที่นิยมของพุทธศาสนิกชนชาวไทยทุกภาคของประเทศซึ่งถือปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านาน จนเป็นประเพณีอย่างหนึ่งของสังคมชาวไทยพุทธ โดยมีความเชื่อว่าการฟังเทศน์มหาชาติทำให้ผู้ฟังได้บุญมาก และในขณะที่ฟังก็ได้รับความสนุกเพลิดเพลินไปด้วย ถ้ามีวิธีเทศน์ดี ๆ ก็จะทำให้ผู้ฟังเกิดความซาบซึ้งยิ่งขึ้น เทศน์มหาชาติเป็นงานใหญ่ ไม่มีใครสามารถจัดให้มีขึ้นมาได้โดยลำพัง วัดใดจะจัดให้มีเทศน์มหาชาติจะต้องเริ่มด้วยการระดมกำลังคน ประชุมหรือปรึกษาหารือแบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบวางแผนดำเนินงานไว้แต่เนิ่น ๆ

คำว่า “เทศน์มหาชาติ” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542) ให้ความหมาย “เทศน์” ว่าการแสดงธรรมอันสั่งสอนในทางศาสนา และ “มหาชาติ” เรียกว่าเวสสันดรชาดก ว่า มหาชาติมี 13 กัณฑ์ การมีเทศน์ เรื่องมหาเวสสันดรชาดกเรียกว่า มีเทศน์มหาชาติ

เทศน์มหาชาติเป็นการพรรณนาถึง “เรื่องพระเวสสันดรชาดก” คำว่า “ชาดก” นั้นเป็นชื่อเรียกคัมภีร์ประเภทหนึ่งของพระพุทธศาสนา ที่กล่าวถึงอดีตชาติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นคำสอนประเภทบุคลาธิษฐาน คือ ยกตัวละครขึ้นมาเล่า แล้วสอดแทรกคำสอนเข้าไปในการเล่าเรื่องนั้น ๆ ชาดกมีอยู่มากมายแต่ที่นับว่าสำคัญที่สุดมี 10 ชาดกหรือสิบชาติ ตามที่นิยมเรียกกันว่า “พระเจ้าสิบชาติ” ในแต่ละชาติพระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญบารมีต่าง ๆ กัน เพื่อมุ่งหวังที่จะให้สำเร็จสัมมาสัมโพธิญาณ การบำเพ็ญบารมี คือ การกระทำความดี ซึ่งดูเหมือนเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคลเป็นเรื่องเฉพาะตัวไม่เกี่ยวกับผู้อื่นหรือส่วนรวม แต่ตามความเป็นจริงแล้วการบำเพ็ญบารมีนั้นย่อมจะทำให้เกิดผลดีทั้งแก่ตัวผู้กระทำและประชาชน โดยส่วนรวมโดยแท้ เช่น “บำเพ็ญสัจจะบารมี” ผู้บำเพ็ญยึดมั่นแต่เฉพาะความเป็นจริง ความเที่ยงตรง บุคคลอื่นได้รับผล คือ ไม่ถูกหลอกลวง เป็นต้น อนึ่งการบำเพ็ญบารมีนั้น แบ่งออกเป็น 3 ชั้น หรือ 3 ระดับ คือ ระดับธรรมดาขั้นต้น ๆ เรียกว่า “บารมี” ระดับสูง คือ ระดับที่ทำได้ค่อนข้างยาก เรียกว่า “อุปัชฌายะบารมี” และระดับสูงสุด คือ ระดับที่บุคคลซึ่งยังเป็นปุถุชนอยู่ไม่สามารถจะทำได้เรียกว่า “ปรมัตถบารมี”

พระครูวินัยธรรมานพ ปาละพันธ์ (2549) ได้กล่าวถึง มหาเวสสันดรชาดกว่าเป็นเรื่องที่คนไทยรู้จักกันแพร่หลายในฐานะที่เป็นชาดกที่สำคัญที่สุด ซึ่งกล่าวถึงการบำเพ็ญทานบารมีอันยอดเยี่ยมของพระโพธิสัตว์ เนื้อเรื่องเดิมแต่งเป็นภาษาบาลีในอรรถกถาชาดก นับว่าเป็นวรรณคดีทางพระพุทธศาสนาที่มีคุณค่าเล่มหนึ่งของไทย ทั้งยังได้นำเนื้อเรื่องไปใช้ในการเทศน์ที่มีลักษณะพิเศษ คือ สอดแทรกรูปแบบและวิธีการลงไปเพื่อให้พุทธศาสนิกชนเกิดความเลื่อมใสและศรัทธามากยิ่งขึ้น เรื่องมหาชาติจึงเป็นวรรณคดีทางพระพุทธศาสนาเพียงเรื่องเดียวที่นิยมใช้เผยแพร่คุณธรรมคำสอนทางศาสนาที่พุทธศาสนิกชนสนใจ และตั้งใจฟังด้วยความเพลิดเพลิน ทั้งคุณธรรมทางศาสนาที่ปรากฏอยู่ในมหาชาติก็ยังคงเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจพุทธศาสนิกชนให้ทำความดี ละเว้นความชั่ว และให้อยู่ร่วมกันได้ในสังคมอย่างมีความสุขตามคำสอนของศาสนาด้วย

สมพล พงศ์ไทย (2556) กล่าวไว้ใน เทศน์มหาชาติพระเวสสันดรชาดก ไว้ว่า การเทศน์มหาชาติเป็นโบราณประเพณีที่มีการสืบทอดกันมานับตั้งแต่ครั้งกรุงสุโขทัยจนถึงปัจจุบันโดยถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติประจำปีที่นิยมจัดระหว่างในพรรษาจนถึงออกพรรษา หรือในโอกาสที่เหมาะสมนับเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาและจรโลงวัฒนธรรมที่สูงส่งของไทยด้วยการน้อมนำเรื่องราวเมื่อครั้งพุทธกาลที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสวยพระชาติสุดท้ายเป็นพระเวสสันดร โดยทรงบำเพ็ญทานบารมีด้วยการบริจาคทรัพย์ศฤงคาร พระมเหสี พระโอรสและพระธิดา ซึ่งจัดเป็นมหากาพย์อันยิ่งใหญ่ยากที่ปุถุชนคนธรรมดาโดยทั่วไปจะสามารถทำได้

สรุป ประเพณีการเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดก จึงเป็นประเพณีที่มีความบันเทิงที่แฝงไปด้วยธรรมะหลากหลายมีทั้งความเชื่อ วัฒนธรรม ทำนอง และธรรมะอยู่ในเรื่องเดียวกัน ประชาชนส่วนใหญ่ในอดีตจึงนิยมฟังเทศน์มหาชาติ เพื่อให้ได้ทั้งความรู้และความเพลิดเพลิน ซึ่งอาจเป็นเพราะในอดีตแหล่งความรู้และความบันเทิงนั้นหาได้ยาก ผู้ที่มีความรู้ต้องศึกษาจากหนังสือ แต่ประชาชนส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ในการอ่านเขียน ต้องอาศัยการฟังธรรมจากพระภิกษุสงฆ์ แทนการศึกษา ส่วนสาระที่ปรากฏในวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาเรื่องมหาเวสสันดรชาดกนั้น นอกจากจะสะท้อนภาพของสังคมบางส่วนที่ดำเนินตามวิถีชีวิตในขณะนั้นแล้ว ยังเป็นแบบอย่างที่ดีต่อการปฏิบัติตนให้มีความสุข โดยเฉพาะการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่ต้องใช้ชีวิตร่วมกับบุคคลอื่น ต้องเคารพกฎหมายบ้านเมือง แต่ละบุคคลมีความรู้สึกนึกคิด มีความคาดหวัง มีสิ่งที่ต้องการ ทุกคนต่างดิ้นรนขวนขวายเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ประสบผลสำเร็จในการดำเนินชีวิต เมื่อสมหวังในสิ่งที่ต้องการแล้วก็มีค้นหาเพิ่มขึ้นอีก หากไม่สมหวังก็เกิดความทุกข์ใจ จะแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ออกมา เพื่อให้สิ่งที่หวังประสบความสำเร็จ ซึ่งเป็นความไม่สอดคล้องระหว่างอารมณ์กับความต้องการที่ไม่เสมอกันจนเกิดเป็นความขัดแย้ง

6.2 การเทศน์มหาชาติในประเทศไทย

สมัยรัตนโกสินทร์มีความต่อเนื่องกับสมัยกรุงธนบุรีในด้านวรรณกรรมเกี่ยวกับเรื่องมหาชาติ เพราะหลวงสรวิชิต (หน) ในสมัยกรุงธนบุรี หรือเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ในสมัยรัชกาลที่ 1 ได้แต่งร่ายยาวมหาชาติขึ้น 2 กัณฑ์ คือ กัณฑ์กุมาร และกัณฑ์มัทรี ผลงานการแต่งของท่านมีผู้นิยมมากเพราะใช้คำสละสลวย ใช้โวหารเปรียบเทียบคมคายลึกซึ้ง กล่าวกันว่าสำนวนการแต่งร่ายยาวมหาชาติของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ได้รับยกย่องว่ามีสำนวนการแต่งดีและมีความไพเราะยิ่ง ในสมัยนี้กวีทั้งในวัดและในวังนิยมแต่งร่ายยาวมหาชาติเพื่อประกวดสำนวนกัน พระนักเทศน์ก็ได้แต่งกัณฑ์ที่ตนถนัดไว้เป็นส่วนตัว ดังนั้นจึงปรากฏว่ามีสำนวนเทศน์มากมาย พระเทพโมลี (กลั่น) นักเทศน์มหาชาติที่มีชื่อเสียงอยู่วัดราชสิทธิาราม (วัดพลับ) ก็ได้แต่งร่ายยาวมหาชาติขึ้น 2 กัณฑ์ คือ กัณฑ์มหาพนและกัณฑ์ทานกัณฑ์ สำหรับกัณฑ์มหาพนนั้นแต่งได้ดีและมีชื่อเสียงมาก เพราะมีสำนวนดีเด่น

เพียบพร้อมด้วยการใช้ถ้อยคำ สัมผัสอักษร และการเล่นคำอย่างวิจิตรบรรจง โดยใช้คำพื้น ๆ เข้าใจง่าย และลำดับความได้ตึจนสามารถเห็นภาพตามจินตนาการอย่างชัดเจน

สมัยรัชกาลที่ 4 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ได้ทรงพระราชนิพนธ์หนังสือมหาชาติจำนวน 5 กัณฑ์ คือ กัณฑ์วนปเวสน์ กัณฑ์จุลพน กัณฑ์มหาพน กัณฑ์สักกบรรพ และกัณฑ์กษัตริย์ เฉพาะกัณฑ์กษัตริย์ทรงพระราชนิพนธ์แต่ข้างต้น 2 แห่ นอกนั้นเป็นสำนวนเดิมของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส สำหรับวิธีแต่งมหาชาติฉบับพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 4 ก็เหมือนกันกับกาพย์มหาชาติ แต่มีลักษณะเด่น คือ ทรงอ้างถึงที่มาของข้อความและความคิดหลายตอนบางทีก็เปรียบเทียบเนื้อหาของที่มาต่าง ๆ ด้วย มหาชาติฉบับนี้ผู้ใช้ในการเทศน์ก็มีแต่เจ้านายชั้นสูงที่เป็นเชื้อพระวงศ์โดยตรง นอกจากนี้ยังมีอีกหลายท่านที่ได้แต่งร้อยยวมมหาชาติแต่ไม่ปรากฏชื่อ (สุภาพรรณ ณ บางช้าง, 2532) เรื่องการจัดเทศน์มหาชาติในสมัยรัตนโกสินทร์ มีธรรมเนียมประเพณีการสวดเทศน์มหาชาติอย่างใหญ่โตเป็นงานพระราชพิธี การเทศน์มหาชาตินิยมเทศน์ในพระอุโบสถ พระวิหาร หรือศาลาการเปรียญและไม่จำกัดฤดูกาลในการเทศน์อย่างในชนบทภาคกลาง นิยมเทศน์ระหว่างเทศกาลออกพรรษาถึงเดือน 12 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือนิยมเทศน์ในเดือนสองถึงเดือนสี่ เรียกว่าบุญพระเวส (อ่านว่า ฝะ-เหวด ตามสำเนียงอีสาน) ภาคเหนือมีการตั้งธรรมหลวงมหาชาติในเดือนยี่เหนื่อ (เดือน 2) หรือเดือนพฤศจิกายน และประเพณีเทศน์มหาชาติในเดือนสามเหนือ คือ เดือนธันวาคม ภาคใต้นิยมเทศน์มหาชาติในเดือนอ้าย การเทศน์มหาชาติภาคกลาง เป็นที่นิยมมาแต่โบราณทางราชการถือว่าการเทศน์มหาชาติเป็นพระราชพิธีของแผ่นดิน มีหลักฐานปรากฏมาแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 ว่าโปรดให้จัดการเทศน์มหาชาติขึ้น ณ วัดโพธิ์

สรุป จะเห็นว่าประเพณีเทศน์มหาชาติที่เป็นประเพณีหลวงได้ส่งผลกระทบต่อประเพณีราษฎร์อย่างกว้างขวาง แต่ท้องถิ่นได้พัฒนารูปแบบการเทศน์และประเพณีต่าง ๆ ให้แตกต่างกันไป เพื่อให้สอดคล้องกับธรรมเนียมท้องถิ่นที่แตกต่างกันไปในแต่ละภาค ในภาคกลางจะคงลักษณะสำคัญของประเพณีหลวงไว้มาก เช่น ในการเทศน์มักจะมีปีพาทย์ประกอบขณะดำเนินพิธีตามแบบของหลวงด้วย เชื่อว่าเป็นการเสริมศรัทธาให้เกิดความปิติในผลบุญที่ได้บำเพ็ญ กับทั้งเป็นเครื่องเตือนใจให้ผู้ที่ยินเสียงปีพาทย์ ได้ทราบว่กำลังมีพิธีเทศน์มหาชาติอยู่ ผู้ได้รับกัณฑ์เทศน์ใดไว้จะได้เตรียมตัวได้ทันปีพาทย์ในงานเทศน์มหาชาติจะเริ่มด้วยเพลงโหมโรง และกำหนดเพลงปีพาทย์ประจำกัณฑ์ไว้ ซึ่งเป็นเพลงหน้าพาทย์ตามแบบหลวงที่มีความศักดิ์สิทธิ์และถือเป็นเพลงชั้นสูงทั้งสิ้น เช่น กัณฑ์ทศพร ใช้เพลงสาธุการ กัณฑ์หิมพานต์ ใช้เพลงดวงพระธาตุ เป็นต้น

การเทศน์มหาชาติในส่วนที่เป็นประเพณีราษฎร์ นอกจากจะรักษาขนบแบบราชสำนักที่เน้นความศักดิ์สิทธิ์แล้ว ยังแฝงด้วยความสนุกสนานและการละเล่นแทรกอยู่ด้วย เช่น พระที่เทศน์มหาชาติกัณฑ์ต่าง ๆ อาจว่าแห่เพื่อให้ผู้ฟังได้รยงขึ้น แห่ต่าง ๆ ที่มีประจำกัณฑ์ที่เรียกว่า

แหล่งออกนี้จะแต่งเป็นพิเศษนอกเนื้อเรื่องพระเวสสันดรก็ได้หรือชาวบ้านในบางท้องที่แถบภาคกลาง จะมีการเล่นมหาชาติทรงเครื่องเวลามีพิธีเทศน์มหาชาติ ซึ่งชาวบ้านจะรับมาจากวัดและไปเล่นกันเอง ต่อมาชาวบ้านกลับไปชวนพระมาเล่นด้วยกันจึงเป็นการเล่นระหว่างแม่เพลงที่มีเสียงดีที่มีกรับบทเป็น พระนางผุสดีหรือพระนางมัทรีกับพระที่มักจะได้รับบทพระเวสสันดรและชูชก เป็นต้น

คติธรรมต่อการดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะคติของการทำบุญให้ทาน การกลับชาติมาเกิดของพระโพธิสัตว์ คือ พระเวสสันดร เรื่องราวของมหาชาติชาดกมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อพุทธศาสนิกชน เพราะถือว่าเป็นตอนที่พระพุทธเจ้าเสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร อันเป็นพระชาติสุดท้ายที่ทรงบำเพ็ญพระบารมี ความเชื่อเรื่องบุญ-กรรมอยู่ในสำนึกของชาวไทยทั้งสังคม ด้วยอิทธิพลของมหาชาติชาดกที่มีบทบาทอย่างสูงในการสร้างบูรณการทางศาสนาให้เกิดขึ้นต่อชาวไทยทุกภูมิภาคมาเป็นเวลาช้านานแล้ว พระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทอย่างยิ่งต่อการเชื่อมต่อประเพณีในทางวัฒนธรรมที่มีพระพุทธศาสนาเป็นสัญลักษณ์แห่งสังคมที่สืบทอดร่วมกันท่ามกลางคติความเชื่อในท้องถิ่นที่แตกต่างกัน ผู้วิจัยจึงเห็นว่ามหาเวสสันดรชาดกสะท้อนภาพวิถีการดำเนินชีวิตเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ในขณะเดียวกันก็ได้แฝงคุณธรรมที่ล้ำค่าในวิธีการคลี่คลายปมปัญหาด้วยวิธีที่แยบยลชาญฉลาด ทั้งนี้จะเป็นแนวทางสำคัญให้กับสังคมในยุคปัจจุบันที่กำลังประสบปัญหาเรื่องความขัดแย้งไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งระหว่างบุคคลกับบุคคล บุคคลกับสังคม การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในมหาเวสสันดรชาดกจะช่วยซึมซับให้ผู้ศึกษาได้มีคุณธรรมประจำใจสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมที่ตนอยู่ร่วมได้อย่างราบรื่นเกิดความสงบสุข

6.3 การบริหารจัดการงานเทศน์มหาชาติ

สำหรับสภาพการบริหารจัดการงานเทศน์มหาชาติจากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีการบริหารจัดการงานเทศน์มหาชาติจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยนำเสนอสภาพการบริหารจัดการงานเทศน์มหาชาติดังนี้

6.3.1 รูปแบบการเทศน์มหาชาติ

รูปแบบ หมายถึง แบบแผนลักษณะของการจัดเทศน์มหาชาติ พระครูวินัยธร มาณพ ปาละพันธ์ (2549) ได้วิจัยรูปแบบของการจัดเทศน์มหาชาติโดยการสัมภาษณ์พระนักเทศน์ และพระผู้จัดการเทศน์มหาชาติ พบว่า รูปแบบการเทศน์มหาชาติ มี 4 ประเภท คือ 1) รูปแบบการจัดเทศน์มหาชาติ 2) รูปแบบการนิมนต์พระเทศน์มหาชาติ 3) รูปแบบการจัดสถานที่เทศน์มหาชาติ และ 4) รูปแบบการจัดธรรมาสน์เทศน์มหาชาติ มีดังนี้

1) รูปแบบการจัดเทศน์มหาชาติ

รูปแบบการจัดเทศน์มหาชาติมีรูปแบบใหญ่ ๆ อยู่ 2 รูปแบบ คือ รูปแบบการจัดเทศน์แบบเรียงกัน และรูปแบบการจัดเทศน์แบบประยุกต์ ซึ่งรูปแบบการเทศน์แบบประยุกต์

นี้ยังแบ่งออกเป็นการเทศน์แบบประยุกต์ 2 ธรรมาสน์ และ 3 ธรรมาสน์ การเทศน์แบบประยุกต์ 6 ธรรมาสน์ การเทศน์แบบประยุกต์ 13 ธรรมาสน์ และการเทศน์แบบประยุกต์มีตัวแสดงประกอบ

(1) รูปแบบการจัดเทศน์แบบเรียงกัณฑ์ เป็นการเทศน์แบบต่อเนื่อง 13 กัณฑ์ พระนักเทศน์จะขึ้นธรรมาสน์เทศน์ครั้งละหนึ่งรูปไปตลอดทั้งวันตั้งแต่เช้าจรดเย็น ผู้จัดเทศน์มหาชาติ ต้องนิมนต์พระนักเทศน์ที่มีความชำนาญในการเทศน์แต่ละกัณฑ์ให้ครบทั้ง 13 รูป เพื่อเทศน์ให้จบ 13 กัณฑ์ ภายในวันเดียว บางวัดก็จัดเทศน์มหาชาติตั้งแต่เช้าถึงกลางคืน บางวัดก็จัดเทศน์มหาชาติ เป็น 2 วัน โดยวันแรกจัดเทศน์ 7 กัณฑ์ วันที่สองจัดเทศน์ 6 กัณฑ์ และบางวัดอาจมีรายการพิเศษ คือ มีการนิมนต์พระมาเทศน์ซ้อน 2 ธรรมาสน์ในกัณฑ์เดียวกันได้แก่ กัณฑ์มหาพน กัณฑ์กุมาร และ กัณฑ์มหาธา

(2) รูปแบบการจัดเทศน์แบบประยุกต์ เป็นการเทศน์แบบย่อ ๆ รวมเนื้อ เรื่องทั้ง 13 กัณฑ์ 1000 พระคาถา เลือกคัดจัดแหล่งที่สำคัญ ๆ มาแหล่งให้โยมฟังทั้งแหล่งเนื้อนอกและ แหล่งเนื้อในพระนักเทศน์จะรวบรัดตัดเนื้อเรื่องแบบเล่าบ้างแหล่งบ้าง เพื่อให้การเทศน์มหาชาติจบพอดี กับเวลา ที่ทางวัดกำหนดไว้ ซึ่งอาจแบ่งเป็นรูปแบบการเทศน์แบบประยุกต์ออกได้เป็น 3 รูปแบบ ได้แก่

- รูปแบบที่ 1 รูปแบบการเทศน์แบบประยุกต์ 2 ธรรมาสน์และเทศน์ แบบประยุกต์ 3 ธรรมาสน์ การเทศน์แบบนี้ใช้เวลาในการเทศน์ประมาณ 3-4 ชั่วโมง ก็จบทั้ง 13 กัณฑ์ บางครั้งมีตัวแสดงประกอบการเทศน์เรียกว่าเทศน์มหาชาติทรงเครื่อง เช่น ในกัณฑ์กุมารก็จะมีผู้แสดง เป็นชู้ชก มัทรี กัณหาและชาลี ตามต่างจังหวัดชาวบ้านนิยมฟังรูปแบบนี้กันมากเพราะสนุกสนาน เพลิดเพลิน

- รูปแบบที่ 2 รูปแบบการเทศน์แบบประยุกต์ 6 ธรรมาสน์ รูปแบบการ เทศน์แบบประยุกต์ 6 ธรรมาสน์ รูปแบบนี้เรียกว่ารูปแบบการเทศน์แบบ 6 กษัตริย์ ในปัจจุบันยังมึ การจัดกันอยู่บ้างแต่ไม่มากนักที่พอจะเห็นได้ในขณะนี้ก็มีเพียงวัดเดียว คือ วัดปทุมวนารามได้จัดให้มี เทศน์มหาชาติประยุกต์แบบ 6 ธรรมาสน์ ในวันที่ 10 ธันวาคม ของทุกปี ซึ่งการเทศน์มหาชาติแบบ 6 ธรรมาสน์นี้เป็นการเทศน์ที่ต้องมีการแบ่งบทของพระเทศน์ต้องมีพระที่อาวุโสคอยกำกับและดำเนิน เรื่อง ตอนไหนพระรูปใดจะเป็นผู้แหล่ง พระผู้ที่ดำเนินการเทศน์ต้องรู้เรื่องเป็นอย่างดี การเทศน์ มหาชาติแบบ 6 ธรรมาสน์ที่วัดนี้มีประชาชนนิยมฟังมากเป็นพิเศษ เพราะนอกจากวัดนี้จะอยู่ในย่าน ชุมชนมชนแล้ว ผู้บริหารวัดยังได้รวบรวมเอาวัฒนธรรมของภาคอีสานมาผนวกเข้ากับวัฒนธรรมของ ภาคกลางได้อย่างลงตัวอีกด้วย อาจเป็นเพราะผู้จัดเทศน์มหาชาติวัดนี้เป็นพระเถระที่มาจากภาค อีสานก็ได้ ส่วนสถานที่จัดเทศน์นั้นแต่เดิมที่เคยจัดเทศน์ในศาลาพระราชศรีธา ต่อมาได้ย้ายมาเทศน์ ในสวนป่าของวัดเพื่อให้เข้ากับบรรยากาศของเรื่อง

- รูปแบบที่ 3 รูปแบบการจัดเทศน์แบบประยุกต์ 13 ธรรมาสน์ รูปแบบนี้ได้เคยมีการจัดเทศน์ที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์ ท่าเตียน) จากคำบอกเล่าของพระวิสุทธาธิบดี (สง่า ปภสสโร ปธ.8) อดีตเจ้าอาวาส รูปที่ 13 ของวัดพระเชตุพน (มรณภาพแล้ว) ว่าการเทศน์แบบนี้เริ่มมีเป็นครั้งแรกที่วัดพระเชตุพน เมื่อ พ.ศ. 2499 ผู้ริเริ่มจัด คือ พระอุบาลีคุณูปมาจารย์แต่ครั้งที่ท่านยังเป็นพระครูปลัดสุวัฒนโพธิคุณมีสมเด็จพระวันรัต (เฟื่อน ติสสทตต) เป็นเจ้าอาวาส รูปแบบในการเทศน์ คือ จัดให้พระขึ้นนั่งพร้อมกันทั้ง 13 ธรรมาสน์ พระแต่ละรูปปรับเป็นตัวละครในเรื่องแต่ละตัว เช่น เป็นพระเวสสันดร พระนางมัทรี ฯลฯ และมีพระผู้ทำหน้าที่บรรยายเรื่องหนึ่งรูป บางทีพระรูปหนึ่ง ๆ ก็อาจรับเป็นตัวละครหลายตัวได้ตามความสามารถและความเหมาะสม โดยเริ่มต้นพระผู้บรรยายก็จะเล่าที่มาของเรื่อง เมื่อเข้าสู่เนื้อเรื่องถึงบทของใครพระที่ทำหน้าที่รับบทนั้นก็กล่าวเป็นคำพูดร้อยแก้วธรรมดา ๆ พุดกันสด ๆ ในเวลานั้นไม่ต้องเตรียมบทเป็นพิเศษคล้ายกับการเล่นละครแต่ไม่มีท่าทางประกอบ และผู้เทศน์ก็นั่งอยู่ ณ ที่เดียวตลอดเวลาถึงตอนใดที่ควรแหล่ก็แหล่ ส่วนวัตถุประสงค์ของการจัดเทศน์มหาชาติประยุกต์แบบ 13 ธรรมาสน์นั้น พระวิสุทธาธิบดี (สง่า ปภสสโร ปธ.8) ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังก่อนจะมรณภาพ พอสรุปได้ว่า การเทศน์เป็นทำนองที่ทำกันมาแต่สมัยโบราณนั้นฟังยาก เพราะมีเสียงเป็นพิเศษ และมีคำภาษาบาลีปะปนอยู่มาก จึงใช้วิธีแบบเล่านิทาน ซึ่งฟังได้ง่ายและเพลิดเพลินกว่าการเทศน์แบบร้อยยาวซึ่งต้องใช้เวลาอย่างมากประกอบกับเป็นการยากลำบากที่จะเทศน์ให้จบทั้ง 13 กัณฑ์ภายในวันเดียว ซึ่งถ้าจะเทศน์เพียงวันเดียวก็ต้องเริ่มต้นเทศน์ตั้งแต่เช้าตรู่ และกว่าจะจบก็ตกเที่ยงคืนเป็นการไม่สะดวกทั้งพระผู้มาเทศน์ ทั้งผู้จัด เจ้าภาพ และผู้ฟัง และจะยกคนมานั่งฟังเทศน์โดยตลอดทั้ง 3 กัณฑ์ เพื่อให้สมความตั้งใจนั้นเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก จึงได้เปลี่ยนแปลงการเทศน์เป็นแบบ 13 ธรรมาสน์ ซึ่งสามารถเทศน์ได้เสร็จภายในระยะเวลาอันสั้น เช่น ถ้าเริ่มเทศน์เวลา 13.00 น. เวลาประมาณ 16.30 น. ก็จบครบ 13 กัณฑ์สมประสงค์ของผู้ฟังที่ต้องการฟังเทศน์มหาชาติจบในวันเดียวนับเป็นความสะดวกทุกฝ่าย

วัดพระเชตุพนได้จัดการเทศน์แบบ 13 ธรรมาสน์นี้มาโดยตลอดตั้งแต่ พ.ศ. 2499 แต่ได้เว้นไปจัดเทศน์แบบร้อยยาวอย่างหลงเมื่อปี พ.ศ. 2515 ในคราวที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ครั้นยังเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าสิรินธรฯ และทรงศึกษาอยู่ ณ โรงเรียนจิตรลดา ได้เสด็จมาร่วมฟังเทศน์มหาชาติ 13 กัณฑ์ด้วยโดยทรงรับเป็นเจ้าภาพกัณฑ์เทศน์กัณฑ์กุมารในครั้งนั้น และถัดมาอีกปีหนึ่งสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณสมเด็จพระสังฆราช (ปุ่น ปุณฺณสิริ) ก็ประชวรอย่างหนักและสิ้นพระชนม์ เมื่อวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2516 นั้นเอง ในปีนั้นทางวัดพระเชตุพนก็เปลี่ยนวิธีการจัดเทศน์มหาชาติจากที่เคยจัดแบบประยุกต์ 13 ธรรมาสน์เป็นเทศน์แบบประยุกต์ 6 ธรรมาสน์ เพราะท่านเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ที่เคยมีหน้าที่จัดเทศน์ ได้มาเป็นเจ้าอาวาสรูปที่ 12 ของวัดพระเชตุพนท่านจึงได้มอบหมายให้พระรูปอื่นเป็นผู้จัดเทศน์มหาชาติแทนแต่ท่านก็เป็นเจ้าอาวาสอยู่ได้เพียง 2 ปีเศษเท่านั้น ท่านก็มรณภาพลงในปี พ.ศ. 2519 และมีการ

เปลี่ยนเจ้าอาวาสอีกครั้งหนึ่ง การเทศน์มหาชาติของวัดพระเชตุพนจึงได้เปลี่ยนรูปแบบเป็นจัดเทศน์แบบประยุกต์ 6 ธรรมาสน์เรื่อยมาจนถึงปี พ.ศ. 2533 องค์การยูเนสโก (UNESCO) ได้ประกาศเกียรติคุณยกย่องสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ให้เป็นกวีเอกของโลก และเพื่อเป็นเกียรติแด่พระองค์ท่าน ทางวัดพระเชตุพนจึงได้กลับมาจัดเทศน์มหาชาติแบบเรียงกัณฑ์ถวายอีกครั้งหนึ่ง และจัดเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าวัดพระเชตุพนเป็นพระอารามหลวงขนาดใหญ่เพียงแห่งเดียวที่มีการจัดเทศน์มหาชาติแบบผสมผสาน คือ มีทั้งเทศน์แบบเรียงกัณฑ์ เทศน์แบบประยุกต์ 6 ธรรมาสน์ และเทศน์แบบประยุกต์ 13 ธรรมาสน์ โดยขึ้นอยู่กับพระเถระที่รับผิดชอบในการจัดเทศน์มหาชาติว่าท่านมีความถนัดอย่างไรท่านก็จะจัดการเทศน์ไปตามนั้น ปัจจุบันนี้รูปแบบการเทศน์มหาชาติแบบประยุกต์ 13 ธรรมาสน์ ไม่มีวัดใดจัดได้อีกเหตุผลเพราะว่าจะหาหมื่นต์พระเทศน์มหาชาติให้ครบทั้ง 13 รูป คงเป็นไปได้ยากหรือถ้าหาหมื่นต์พระเทศน์ได้ก็จะเทศน์ด้วยกันยาก เนื่องจากไม่มีใครยอมฟังใคร แต่เหตุที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามจัดเทศน์มหาชาติแบบประยุกต์ 13 ธรรมาสน์ได้เรียบร้อยก็เพราะผู้หมื่นต์พระเทศน์ในขณะนั้น คือ พระธรรมวโรดมซึ่งเป็นผู้ก่อตั้งสภาพระธรรมกถึกแห่งประเทศไทย อันเป็นสภาที่ฝึกอบรมพระนักเทศน์สำหรับเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยเฉพาะ ทั้งต่อมายังได้เลื่อนสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระวันรัตน์ และสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (ปุ่น ปุณฺณศิริ) ตามลำดับ ด้วยเหตุนี้การนิมนต์พระนักเทศน์จึงง่ายเพราะพระทุกรูปที่เป็นนักเทศน์มหาชาติก็ต้องการจะมาเทศน์ที่วัดพระเชตุพน เมื่อมาเทศน์แล้วก็อยู่ในความเรียบร้อยเพราะอำนาจทางการปกครองของสมเด็จพระสังฆราชในขณะนั้นอยู่ที่วัดพระเชตุพน และพระที่เป็นผู้ดำเนินการเทศน์มหาชาติแต่ละครั้งนั้นท่านเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ จะเป็นผู้คัดเลือกพระเถระชั้นผู้ใหญ่ที่มีบารมีซึ่งพระนักเทศน์รู้จักกันเป็นอย่างดีและให้ความเกรงใจมาเป็นผู้ดำเนินการซึ่งในระยะแรกท่านได้นิมนต์ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธาจารย์ (วน) วัดอรุณราชวราราม มาเป็นผู้ดำเนินการเทศน์ พระเทศน์มหาชาติอีก 12 รูป จึงได้เกรงใจไม่แย้งกันพูดไม่แย้งกันแหล่ ต่างเทศน์กันไปตามบทที่ท่านแจกให้จึงได้เรียบร้อยราบรื่น

2) รูปแบบการนิมนต์พระเทศน์มหาชาติ

การจัดเทศน์มหาชาติแต่ละครั้งไม่ว่าจะเป็นการจัดตามวัดหรือสถานที่ราชการทั้งในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลสิ่งหนึ่งที่ทางวัด โรงเรียน หรือสถานที่ราชการจะต้องดำเนินการก่อนสิ่งอื่น คือ การนิมนต์พระนักเทศน์ โดยเฉพาะถ้าเทศน์มหาชาติแบบเรียงกัณฑ์ก็จะต้องนิมนต์พระนักเทศน์ให้ครบทั้ง 13 กัณฑ์ รูปแบบการนิมนต์พระเทศน์มหาชาติในอดีตจะต้องเลือกนิมนต์พระนักเทศน์ที่มีความสามารถและความเชี่ยวชาญให้สอดคล้องกับเนื้อเรื่อง และวิธีการเทศน์ของแต่ละกัณฑ์ กล่าวคือ

- กัณฑ์แรก ได้แก่กัณฑ์ทศพร มีวิธีการเทศน์แบบทำนองธรรมวัตรใช้เสียงเนือย ๆ ในการเทศน์ มักนิยมนิมนต์พระผู้ใหญ่โดยเฉพาะเจ้าอาวาสของวัดที่จัดงานเทศน์นั้นเป็นผู้เทศน์ เป็นทำนองต้อนรับญาติโยมผู้มาฟังเทศน์มหาชาติที่วัดคล้ายกับเป็นการเปิดงานไปด้วยในตัว

- กัณฑ์หิมพานต์และกัณฑ์ทานกัณฑ์ ทั้งสองกัณฑ์มีทำนองคล้ายกัน แต่กัณฑ์หิมพานต์จะกระด้างกว่าและไม่โอตครวญเท่ากัณฑ์ทานกัณฑ์ มักนิยมนิมนต์พระผู้ใหญ่เทศน์ ส่วนกัณฑ์ทานกัณฑ์จะต้องคัดเลือกพระผู้ใหญ่ที่มีความชำนาญในการเทศน์มากกว่า เพราะในกัณฑ์นี้มีเสียงโอตครวญเพื่อสื่้ออารมณ์ให้คนฟังเข้าใจ

- กัณฑ์วนปเวสน์ มักเลือกพระหนุ่มหรือสามเณรน้อย เพราะเนื้อหาส่วนใหญ่เป็นบทชมธรรมชาติ และยังมีตอนพบเจ้าชายเมืองเจตราวุธด้วย

- กัณฑ์ชูชก มักนิยมนิมนต์พระผู้ใหญ่ที่มีเสียงใหญ่เพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะของชูชก ผู้ที่เทศน์กัณฑ์นี้ต้องมีความชำนาญในการเทศน์มาก เพราะท่วงทำนองมีลีลาและลูกเล่นหลากหลาย

- กัณฑ์จุลพนและมหาพน จะนิมนต์พระผู้ใหญ่หรือพระหนุ่มก็ได้ เพราะถ้านิมนต์พระผู้ใหญ่ก็จะสอดคล้องกับเรื่องที่มีชูชกเป็นตัวสำคัญ แต่ถ้าเป็นพระหนุ่มก็เหมาะสมเพราะเป็นการบรรยายความงามของธรรมชาติ

- กัณฑ์กุมาร นิยมนิมนต์พระหนุ่มหรือถ้าได้สามเณรน้อยก็ยิ่งดี เพื่อเป็นตัวแทนของพระซาลีและพระกัณหา

- กัณฑ์มัทรี นิยมนิมนต์พระหนุ่มที่มีเสียงเล็ก หรือสามารถจัดเสียงให้ ออกเป็นเสียงคล้ายผู้หญิงได้เพื่อเป็นตัวแทนของพระนางมัทรี

- ส่วนกัณฑ์สักกบรรพ มหาราช ฤกษ์ตรีย์ และนครกัณฑ์ จะเป็นพระผู้ใหญ่หรือพระหนุ่มสามเณรก็ได้

ในปัจจุบัน การที่จะหาพระนักเทศน์ที่มีความชำนาญให้ครบทั้ง 13 กัณฑ์นั้นยากมากส่วนมากจะนิมนต์ได้เฉพาะกัณฑ์ที่สำคัญ ๆ เช่นกัณฑ์ชูชก กัณฑ์มหาพน กัณฑ์กุมาร กัณฑ์มัทรี และกัณฑ์มหาราช ส่วนกัณฑ์อื่น ๆ จะนิมนต์พระในวัดหรือพระรูปใดก็ได้เพื่อให้ครบทั้ง 13 กัณฑ์ ส่วนการนิมนต์พระเทศน์แบบประยุกต์ 2 ธรรมาสน์ 3 ธรรมาสน์ หรือเทศน์ประยุกต์ 6 ธรรมาสน์นั้น การนิมนต์พระเทศน์มหาชาติต้องนัดหมายล่วงหน้าเป็นระยะเวลาานาน ๆ เพราะพระที่ชำนาญการเทศน์ในลักษณะดังกล่าวมีจำนวนน้อย บางครั้งต้องนิมนต์กันข้ามปีก็มี เมื่อนิมนต์พระเทศน์ได้เรียบร้อยแล้วก่อนที่จะถึงวันเทศน์มหาชาติ ผู้จัดการเทศน์จะต้องจัดเตรียมสถานที่ไว้ให้พร้อมด้วย

3) รูปแบบการจัดสถานที่เทศน์มหาชาติ

การเทศน์มหาชาติเริ่มต้นด้วยการจัดสถานที่เป็นอันดับแรก รูปแบบของการจัดสถานที่เทศน์มหาชาติในปัจจุบันไม่ค่อยเคร่งครัดเหมือนแต่ก่อนส่วนมากขึ้นอยู่กับความพร้อม

ของผู้จัด ซึ่งบางวัดก็จัดกันอย่างเต็มที่ แต่บางวัดก็จัดแบบง่าย ๆ ไม่พิธีพิถันมากนัก แต่ถึงอย่างไรก็ตามผู้จัดการเทศน์มหาชาติส่วนใหญ่ก็ยังถือเอารูปแบบเหมือนโบราณอยู่ทั้งพิธีหลวงและพิธีราษฎร์ ในส่วนที่เป็นพิธีหลวงหรืองานพระราชพิธีนั้น ส่วนการจัดเตรียมสถานที่นั้นแยกออกเป็นสองส่วน คือ การจัดเตรียมสถานที่ภายนอกบริเวณสถานที่เทศน์ และการจัดเตรียมสถานที่ภายในสำหรับพระเทศน์ และผู้ที่นั่งฟัง

การจัดเตรียมสถานที่ภายนอก

การจัดเตรียมสถานที่ภายนอก คือ จัดเตรียมบริเวณทางเข้าสู่ศาลาธรรม หรือศาลาการเปรียญตั้งแต่ทางเข้านิคมเอากิ่งไม้มาประดับทำเป็นซุ้มประตูป่า สมมติว่าเป็นทางเข้าสู่เขาวงกต ซุ้มนี้จะประดับด้วยต้นอ้อย ต้นกล้วย หรือกิ่งไม้ชนิดอื่น ๆ ก็ได้ตามสะดวกแต่ที่นิยมมากคือ ต้นอ้อยและต้นกล้วยจากประตูซุ้มมายังธรรมศาลาจะเป็นทางให้คนเดินเข้ามาสู่ศาลาธรรมด้วยการ กั้นแผงรั้วประดับด้วยราชวัติฉัตรตรงตลอดทาง สมมติว่าเป็นขบวนของพระเจ้าสี่ที พระนางผุสดี และสองกุมารตอนเสด็จมารับพระเวสสันดร และพระนางมัทรีกลับบ้านเมืองในกัณฑ์ฉกษัตริย์ ทางที่เข้ามาที่นี่มักทำให้คตเคี้ยวเข้ามาลำบาก บางทีก็ทำทางเข้าให้วกเวียนอย่างเข้าเขาวงกตซึ่งต้องใช้ผู้ชำนาญเป็นผู้ทำ ถ้าทำไม่ดีคนเข้าไปเดินก็ไม่หลง หนุ่มสาวและเด็ก ๆ ก็ไม่สนุกถ้าใครต้องการเดินทางตรงไม่ต้องการเดินวกเวียนป่วนเปี้ยนให้เสียเวลาเสียเงินค่าคนนำทางบ้างเล็กน้อย เงินที่เสียไปนี้สมทบเข้าในทุนของวัดเป็นค่าใช้จ่าย

การจัดเตรียมสถานที่ภายใน

การจัดเตรียมสถานที่ภายใน ในส่วนงานเทศน์ที่เป็นการพระราชพิธีมีคำอธิบายไว้ในพระราชพิธีสิบสองเดือนว่า

“การตกแต่งเครื่องบูชาเทศน์นั้นแบบที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยหลังพระที่นั่งเศวตฉัตรผูกกิ่งไม้มีดอกไม้ร้อยห้อยย้อยเป็นพวงพุ่มผูกตามกิ่งไม้ทั่วไป บนพระแท่นถมตั้งพานพุ่มดอกไม้พานทองสองชั้นขนาดใหญ่ขนาดเล็กเรียงสองแถวตะบะถมตั้งหญาแพรก ข้าวตอก ดอกมะลิ ถั่ว งา และมีพานเครื่องทองน้อยแก้วห้าสำหรับตั้งตะเกียงแก้วแทรกตามระหว่างเครื่องทองน้อยตรงหน้าพระที่นั่งเศวตฉัตรออกไป ตั้งหมากพนมพานทองมหากฐินสองพาน หมากพนมใหญ่ พานแว่นฟ้าสองพานแล้วพานนี้เปลี่ยนเป็นโคมเวียนมีต้นไม้อเงินทองตั้งรายสองแถว กระจ่างต้นไม้อัดลายคราม โคมพโอมแก้วรายตลอดทั้งสองข้างทาง หน้าแถวมีกรงนกศิริบุญซึ่งติดกับหม้อแก้วเลี้ยงปลาทองตั้งปิดช่องกลาง ปลายแถวตั้งชั้นเทียนคาถาพันตามตะเกียงกิ่งที่เสาแขวนฉากเทศน์ทั้ง 13 กัณฑ์ หน้าห้องพระโรงมีซุ้มตะเกียง 4 ซุ้ม มีราชวัติฉัตรตรงผูกต้นกล้วยอ้อยตามธรรมเนียม เล่ากันว่าเมื่อแผ่นดินสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เป็นเวลาเล่นเครื่องแก้วกำลังมีราคามากนั้นในห้องฉากซึ่งเป็นที่ประทับในพระเฉลียงพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยนี้ตั้งเครื่องแก้วเป็นเครื่องนมัสการโต๊ะหมู่ และมีเครื่องประดับต่าง ๆ งดงามยิ่งนักเจ้านายข้าราชการฝ่ายในก็มีตะบะเครื่องบูชาเป็นเครื่องแก้ว เครื่องทอง เครื่องถม

ประกวดประชันกันเป็นที่สนุกสนานมากแต่ในชั้นหลังมานี้ในพระฉากมีแต่เครื่องนมัสการแก้วโต๊ะประดับกระจกสำหรับเดี่ยวเท่านั้น แต่เจ้านายข้าราชการฝ่ายในยังมีเครื่องบูชา ชั้นแก้ว ๆ จึงใช้ตะบะอย่างเก่า ๆ ชั้นสว ๆ ก็เป็นโต๊ะเป็นพานย่อ ๆ ลงไปเล่นแต่สีดอกไม้ดอกไม้ ไม่แข็งแรงเหมือนอย่างแต่ก่อนแต่ถ้าเทศน์ที่พระที่นั่งทรงธรรมจัดมาหมู่ตรงหน้าธรรมาสน์มีเครื่องแก้วต่าง ๆ ฝรั่งบ้าง จีนบ้างมากกว่าที่เทศน์ท้องพระโรง แต่ยกต้นไม้เงินทองใช้ตั้งต้นไม้สดออกไปถึงที่ตั้งเครื่องกัณฑ์ ในส่วนของชาวบ้านก็มีลักษณะการตกแต่งสถานที่คล้ายคลึงกันแต่ไม่ได้ใช้เครื่องของที่มีราคาแพง เป็นของที่มีอยู่แล้ว หรือถ้าต้องหาใหม่มาเพิ่มเติมก็เป็นวัตถุที่หาได้ง่าย”

สรุป วิธีการตกแต่งสถานที่ภายในอย่างที่จัดกันในปัจจุบันนี้ได้ว่าบริเวณรอบศาลาธรรมตามเสาประตูผูกประดับด้วยต้นกล้วยต้นอ้อย ต้นกล้วย จะเป็นต้นกล้วยน้ำว้า หรือกล้วยหอมก็ได้ และนิยมใช้ต้นที่มีเครือกล้วยติดอยู่ด้วยถ้าได้สุกคาคันก็ยิ่งดีเพราะแสดงถึงความอุดมสมบูรณ์บริเวณรอบ ๆ ก็ประดับตกแต่งด้วยต้นกล้วยต้นอ้อยและผลไม้ที่หาได้โดยสะดวก เช่น ลูกมะพร้าว เป็นต้น ของเหล่านี้โดยปกติชาวบ้านจะช่วยกันหามาคนละชนิดคนละหน่อย เมื่อเสร็จงานแล้วก็จะตกเป็นของวัด พระท่านก็จะจัดการตามความเหมาะสม เช่น ต้นกล้วยถ้าขนาดเล็กสามารถนำไปปลูกได้ก็จะปลูกไว้ในบริเวณวัดนั้น การจัดทั้งหมดนี้ไม่มีกฎเกณฑ์อะไรตายตัวขึ้นอยู่กับความสะดวกตามท้องถิ่น ผู้จัดจึงควรที่จะใช้ต้นไม้ ผลไม้ และวัสดุที่หาได้ง่ายในช่วงเทศกาลนั้น ๆ

4) รูปแบบการจัดธรรมาสน์เทศน์มหาชาติ

รูปแบบการจัดตั้งธรรมาสน์เทศน์โดยทั่วไปจะจัดตั้งในที่ที่เหมาะสมทั้งผู้ฟังและพระเทศน์จะอยู่ไม่ไกลกันนัก แต่โบราณมายี่ดรูปแบบของพระแท่นมณังคศิลาบาตรที่ตั้งศาลในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช แท่นที่หนึ่งจะต้องสูงกว่าผู้ฟัง ผู้ฟังก็นั่งอยู่ด้านหน้าไม่ไกลนัก เรียกว่าพอได้ยินเสียงพระเทศน์ได้อย่างชัดเจน จากพระแท่นมณังคศิลาบาตรก็พัฒนาขึ้นมาเป็นธรรมาสน์ซึ่งมีความสูงชันกว่าเดิมจากที่ประชาชนเคยนั่งอยู่ด้านหน้าอย่างเดี่ยวตอนนี้ก็กลับมานั่งล้อมวง รอบ ๆ ธรรมาสน์ เสียงของพระเทศน์ที่หนึ่งบนธรรมาสน์ซึ่งสูงกว่าคนฟังก็จะกระจายไปได้ไกลกว่าแต่เดิมที่หนึ่งบนแท่นหรือนั่งบนตั้ง ในปัจจุบันเมื่อประชาชนมากเข้าเทคโนโลยีก็สูงขึ้นจึงมีเครื่องขยายเสียงเข้ามาเกี่ยวข้องในเวลาทีพระเทศน์แม้การจัดธรรมาสน์เทศน์ก็เปลี่ยนไปด้วย คือ ถ้าเทศน์ธรรมาสน์เดียวก็จัดอย่างหนึ่ง ถ้า 2-3 หรือ 6 ธรรมาสน์ ก็จัดกันอีกอย่างหนึ่ง ที่สำคัญต้องจัดตั้งธรรมาสน์ให้อยู่ในที่พอเหมาะ คือไม่ไกลคนฟังเทศน์มากไปที่ตั้งธรรมาสน์ก็ต้องจัดแต่งให้ดูสวยงามตามความเหมาะสมของแต่ละท้องถิ่น การตั้งธรรมาสน์เทศน์นั้นนิยมตั้งธรรมาสน์บนอาสน์สูงเด่นเพื่อจะให้ผู้เข้าร่วมงานได้เห็นพระผู้เทศน์ ด้านหลังธรรมาสน์ประดับด้วยกิ่งไทรซึ่งควรมีขนาดใหญ่พอสมควรเหมือนเป็นฉากถ้าจะให้สวยก็ต้องประดับกิ่งไทรนั้นด้วยดอกไม้ชนิดต่าง ๆ ที่ไม่เหยงายที่แต่งเช่นนี้เพราะในอรธกถากล่าวไว้ว่า พระพุทธเจ้าทรงเทศนาเรื่องพระเวสสันดรที่นิโครธาราม (สวนไทร) ฉะนั้น จึงเริ่มต้นด้วยการสร้างบรรยากาศของจุดที่เป็นศูนย์กลางของงานให้มีลักษณะคล้ายสวนไทร เพื่อจะได้เกิด

ความรู้สึกว่ากำลังมาพึ่งพระบรมโพธิสมภารของพระพุทธเจ้าที่มুমุธรรมาสน์ทั้งสองข้างซึ่งพระนั่งเทศน์ผูกประดับด้วยต้นกล้วย ต้นอ้อย ทำให้ดูเหมือนบรรณศาลาของพระเวสสันดรที่เขาวงกต ถัดจากธรรมาสน์ออกมาตั้งซุ้มไว้เป็นทางเข้าสู่บรรณศาลา ทั้งนี้ต้องไม่ให้รุ่งรังเพราะจะบังพระผู้เทศน์ บางครั้งเขาก็ตั้งซุ้มนี้ไว้ที่ปากประตูทางจะเข้าตัวศาลาธรรม เน้นให้มีการตกแต่งธรรมาสน์เทศน์และที่ตั้งเครื่องกัณฑ์เทศน์ให้ดูเป็นระเบียบเรียบร้อยและสวยงาม

6.3.2 ประโยชน์ที่ได้จากการเทศน์มหาชาติ

สิ่งที่ได้รับเมื่อฟังเทศน์มหาชาติ ได้แก่ สอนให้คนรู้จักทำความดี ประกอบกรรมดี รู้จักการบำเพ็ญบุญ บริจาคทาน สละความเห็นแก่ตัว สละทรัพย์เพื่อสาธารณประโยชน์ เป็นการลดความตระหนี่ในใจ ลดความเห็นแก่ตัว ทำให้ไม่ยึดติดกับสิ่งที่เป็นรูป รสกลิ่น เสียง ที่เป็นอนิจจัง เพราะเวลาจากโลกนี้ไปแล้วไม่มีใครนำสิ่งต่าง ๆ ติดตัวไปได้มีแต่ความดีและความชั่วเท่านั้นที่สามารถเอาไปได้ในภพหน้า นอกจากนั้นพุทธศาสนิกชนยังมีความเชื่อว่าการได้ฟังพุทธวจนะ เช่น การฟังเทศน์มหาชาติย่อมเกิดอานิสงส์และกุศลราศีแก่ตน ดังนั้น การเทศน์มหาชาติจึงเป็นการสนับสนุนให้มีการศึกษาปริยัติธรรมและเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาอีกด้วย

6.3.3 ทำนองการเทศน์มหาชาติ

ในระยะเริ่มแรกการเทศน์มหาชาติใช้ภาษาบาลีล้วน ที่เรียกว่า “เทศน์คาถาพัน” ทำให้ประชาชนทั่วไปฟังไม่เข้าใจเนื้อเรื่องขาดความน่าสนใจ นอกจากความเชื่อที่ว่าได้บุญเพียงอย่างเดียว ต่อมาสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงพิจารณาเห็นว่าหากปล่อยให้เป็นอย่างนี้ต่อไป เวสสันดรชาดกจะสูญสิ้นไป จึงมีรับสั่งให้นักปราชญ์ราชบัณฑิตแต่งมหาชาติคำหลวงขึ้น มหาชาติคำหลวงไม่ได้แต่งสำหรับเทศน์ แต่แต่งสำหรับสวดให้อุบาสกอุบาสิกาฟังในเวลาไปอยู่บำเพ็ญกุศลที่วัดในวันพระขึ้น/แรม 8 ค่ำ หรือ 15 ค่ำ หรือนำมาสวดในวันสำคัญทางพุทธศาสนา ครั้นสมัยรัตนโกสินทร์นี้ก็ยังรักษาประเพณีการสวดมหาชาติคำหลวงอยู่โดยสวดมหาชาติคำหลวงทำนองเก่าถวายขณะเสด็จพระราชดำเนินไปบำเพ็ญพระราชกุศลถวายพุ่มเทียนแก่เจ้าอาวาสพระอารามหลวงสมเด็จพระราชาคณะ พระราชาคณะ และพระครูสัญญาบัตร ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 9 ของเทศกาลเข้าพรรษา ณ วัดพระศรีรัตนศาสดารามและการที่เด็กนักเรียนไปนั่งสวดหนังสือเรื่องต่าง ๆ ตามทำนองซึ่งเรียกว่า “สวดโถ้ไฉ้ววิหารราย” ตามศาลารายในวัดพระศรีรัตนศาสดารามก็สืบเนื่องมาจากประเพณีนี้เช่นกัน

ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมโปรดเกล้าฯ ให้แต่งหนังสือมหาชาติคำหลวงขึ้นอีกครั้งหนึ่ง หรือเรียกว่า กาพย์มหาชาติ เป็นคำประพันธ์ชนิดร้อยยาว แต่งไว้สำหรับพระเทศน์ให้สาธุชนฟัง แต่มีเนื้อเรื่องยาวมากไม่อาจเทศน์ให้จบภายในวันเดียวได้ หากเทศน์เพียงอย่างเดียวจะทำให้หน้าเบื่อ พระที่เทศน์จึงมีการใส่ลีลา น้ำเสียง สำเนียง ท่วงทำนองในแต่ละบทบาทของตัวละครในแต่ละกัณฑ์ เพื่อให้เกิดจินตนาการชวนติดตาม การเทศน์มหาชาติด้วยทำนองต่าง ๆ จึงน่าจะ

เริ่มต้นจากกาพย์มหาชาติที่แต่งขึ้นในรัชสมัยของพระเจ้าทรงธรรมนี้ และได้รับความนิยมแพร่หลายมาจนถึงปัจจุบัน

พระครูวินัยธรรมานพ กนตสีโล (2553) วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ได้อธิบายไว้ว่า ทำนองในการเทศน์มหาชาติมีทำนองหลักอยู่ 2 แบบ คือ

1) การเทศน์มหาชาติทำนองหลวง เป็นการเทศน์แบบทำนองธรรมวัตรและทำนองแหล่ ซึ่งต้องเทศน์ไปตามเนื้อหาที่มีอยู่ในคัมภีร์ ทำนองหลวงถือเป็นทำนองมาตรฐานหรือทำนองราชการโบราณถือเป็นแบบฉบับของการเทศน์มหาชาติ การเทศน์แบบทำนองธรรมวัตรเป็นการเทศน์ที่ใช้ทำนองธรรมดา มีการเอื้อนเสียงอยู่บ้าง แต่ไม่มากนักการเทศน์มหาชาติแบบทำนองแหล่ตามทำนองหลวงเป็นการเทศน์ที่มีท่วงทำนองไปตามเนื้อหาที่มีอยู่ในคัมภีร์ หรือที่เรียกกันว่าแหล่ พระที่จะเทศน์มหาชาติแบบนี้ได้ต้องฝึกการเอื้อนเสียงขึ้น-ลง และต้องมีเสียงค่อนข้างดี มีความชัดเจนต้องใช้เสียงเป็นการเทศน์ทำนองแบบนี้ พระเทศน์ต้องฝึกมาเป็นอย่างดี จึงจะเทศน์ได้น่าฟังเพราะการเทศน์มหาชาติแต่ละครั้งจะต้องมีการเล่นเสียงและใช้เสียงมากมีทั้งทำเสียงเล็กเสียงใหญ่ ทำนองมหาชาติแต่ละกัณฑ์จึงมีความแตกต่างกัน เช่นเดียวกับความแตกต่างของเพลงหน้าพาทย์ทั้ง 13 เพลง อันเป็นเพลงประจำกัณฑ์

2) การเทศน์มหาชาติทำนองราษฎร์ หรือการแหล่แบบทำนองราษฎร์ หมายถึง ทำนองแหล่ที่มีเนื้อหาลงนอกคัมภีร์ไม่ว่าจะเป็นแหล่ นอกเทียบกับเนื้อที่มีเนื้อความอยู่ในมหาชาติทั้ง 13 กัณฑ์ หรือแหล่ นอกที่มีเนื้อความไม่เกี่ยวข้องกับเนื้อความในมหาชาติเลย เช่น แหล่พร แหล่ นอกที่มีเนื้อความเกี่ยวกับพุทธประวัติ การแหล่ประเภทนี้ขึ้นอยู่กับพระนักเทศน์เลือกมานำเสนอกับคนฟังตามความเหมาะสมของโอกาสและเวลา

พระพิจิตรธรรมพาที (ชัยวัฒน์ ธมมวฑฒโน, 2543) ได้อธิบายไว้ว่าทำนองในการเทศน์มหาชาติมีทำนองหลักอยู่ 3 ทำนอง คือ

1. ทำนองประจำกัณฑ์ ได้แก่ ทำนองทางราชการหรือที่เรียกว่า “ทำนองหลวง” หรือทำนองในเนื้อ (เนื้อเรื่อง)

2. ทำนองประจำตัว ได้แก่ ทำนองที่ผู้แต่งหรือผู้แหล่จะคิดประดิษฐ์ขึ้นหรือยกย้ายให้เกิดความไพเราะตามความสามารถของตน

3. ทำนองประจำภาค ได้แก่ ทำนองที่เป็นไปตามสำเนียงภาษาของแต่ละท้องถิ่น เฉพาะทำนองประจำกัณฑ์ ยังแบ่งออกไปอีกหลายลักษณะหลายทำนอง เช่น ทำนองธรรมวัตร ทำนองธรรมวัตรกราย ทำนองธรรมวัตรแท้ ทำนองเดิน ทำนองเดินกราย ทำนองขึ้น ทำนองขึ้นสูง ทำนองย้าย

ทำนองการเทศน์มหาชาติจัดได้ว่าเป็นศิลปะของใจคนเข้าสู่ศาสนา ศิลธรรมโดยอาศัยลีลา น้ำเสียง ท่วงทำนอง เป็นตัวดำเนินเรื่องให้เห็นถึงลักษณะของบุคคลทั้งในด้านดีและเลว

และเป็นการจรรโลงจิตใจสาธุชนให้สัมผัสถึงอรรถรสของธรรมะ เกิดความเพลิดเพลินในการรับฟัง และนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

เพลงประกอบการเทศน์มหาชาติ นับแต่โบราณการประกอบพิธีกรรม หรือ กิจกรรมต่าง ๆ ในวิถีชีวิตมักใช้ดนตรีเป็นองค์ประกอบหนึ่งในการจัดกิจกรรมเสมอไม่ว่าเป็นพิธีกรรม ทางการเกิด การตาย การทำบุญต่าง ๆ ในการเทศน์มหาชาติก็เช่นเดียวกัน การใช้ดนตรีบรรเลงใน พิธีกรรมเพื่อการจูงใจให้สาธุชนที่อยู่ห่างไกลได้ทราบว่ามีกิจกรรมเทศน์มหาชาติขึ้น พร้อมทั้ง เชิญชวนให้มาร่วมงานบุญ และเป็นการช่วยทำให้พิธีกรรมนั้น ๆ ศักดิ์สิทธิ์กระตุ้นเร้าจิตใจ และช่วย เสริมให้การเทศน์ในแต่ละกัณฑ์ได้อรรถรสยิ่งขึ้น การใช้เพลงประกอบนั้นใช้เมื่อพระขึ้นธรรมมาสน์ เทศน์ และเมื่อจบการเทศน์ในแต่ละกัณฑ์ เมื่อพระขึ้นธรรมมาสน์เทศน์บรรเลงเพลงสาธุการเพื่อบูชา พระรัตนตรัย และอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ลงมายังมณฑลพิธีเพื่อฟังพระธรรมเทศนา และเมื่อเทศน์จบแต่ ละกัณฑ์บรรเลงเพลงประจำกัณฑ์ตามจุดเด่นของแต่ละกัณฑ์

7. แนวคิดกลวิธีในการสื่อสารผ่านการเทศน์มหาชาติ

กลยุทธ์ของกระบวนการสื่อสารเป็นเครื่องมือเทคนิคอัจฉริยะเพิ่มเติมในการนำเสนอที่ ต้องดูแล้วเห็นแล้วน่าสนใจ สามารถดึงดูดใจให้ผู้รับสาร นั่นคือ กลุ่มประชาชนคนไทยทุกภาคส่วน ทุกเพศ ทุกวัย ติดตามข้อมูลข่าวสารได้อย่างใส่ใจ สนใจ เข้าใจ และจดจำได้อย่างตราตรึงเข้าไปใน ความรู้สึกนึกคิดและจินตนาการของผู้คน สิ่งสำคัญ คือ สื่ออัจฉริยะครบเครื่องนี้ต้องสามารถสร้าง ค่านิยมในทางบวก เปลี่ยนแปลงทัศนคติไปในทางบวก กระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมในทางบวกต่อสรรพ สิ่งที่แวดล้อมคน ๆ นั้น โดยจุดหมายปลายทาง คือ การสร้างความเป็นพลเมืองชั้นดี (Good Citizen) ที่มีความรับผิดชอบต่อทั้งตนเองและคนรอบข้าง มีความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติให้กับ ประชาชนคนไทยทุกหมู่เหล่าเพื่อปลุกฝังในการสร้างจิตสำนึกความเป็นประชาธิปไตยโดยมีปัจจัย สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้ ประชาชนจะต้องมีความเป็น “พลเมือง” (ณัฐนันท์ ศิริเจริญ, 2555)

7.1 กลวิธีทางภาษา

ในการสื่อสารที่นอกจากจะทำหน้าที่ถ่ายทอดข่าวสาร ข้อมูล ความรู้ ประสบการณ์ ความรู้สึก ความคิดเห็น ความต้องการ จากผู้ส่งสาร แทนความคิดและสื่อแทนปฏิบัติสัมพันธ์ระหว่าง บุคคลแล้วคนเราเลือกใช้การสื่อสารนั้น ยังมีเจตนาและอำนาจในเชิงความคิดบางอย่างที่แฝงอยู่ด้วย ดังจะเห็นได้จากการตีความหมายที่สื่อถึงบทบาทและความสัมพันธ์ การตีความและอธิบายถึงความคิด บางอย่างที่แฝงอยู่ในการสื่อสารก็เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยเข้าใจการสื่อความหมาย ดังนั้นการอธิบาย

ลักษณะการสื่อสารที่นำเสนอออกไปจึงเป็นการอธิบายที่มีวัตถุประสงค์บางอย่างแฝงอยู่หรือเรียกว่า กลวิธี (strategies) (จันทิมา อังคพณิชกิจ, 2561)

กลวิธีที่ปรากฏในถ่ายทอดทางภาษาเป็นถ้อยคำเพื่อสื่อไปยังผู้รับสาร คือ กลวิธีทางภาษา (linguistic strategies) ซึ่งเป็นหนึ่งในกลวิธีของการผลิตตัวบท หมายรวมทั้ง ตัวบทที่มีรูปถ้อยคำ หรือ วจนภาษา (verbal text) และตัวบทที่ไม่มีรูปถ้อยคำ หรือ อวจนภาษา (nonverbal text) กลวิธีทางภาษาทั้งที่เป็นวจนภาษา และอวจนภาษาปรากฏอยู่ทั่วไปในข้อความ เนื่องจากตัวบทแต่ละตัวบทผ่านการเลือกใช้ภาษาที่แฝงวัตถุประสงค์หรือมีเจตนามุ่งหมายของผู้ส่งสาร (หรือผู้ผลิตตัวบท) สื่อไปยังผู้รับสาร (ผู้บริโภครูปตัวบท) ท่ามกลางกิจกรรมการสื่อสารบางประการ ตัวบทหรือข้อความประเภทต่าง ๆ ก็มักจะเจือปนด้วยกลวิธีทางภาษาที่แตกต่างกันไปด้วย นอกเหนือจากรูปแบบหรือแบบแผนของข้อความตามประเภทแล้ว (เช่น รูปแบบของข่าวหนังสือพิมพ์ รูปแบบของจดหมาย รูปแบบของข้อความโฆษณา ฯลฯ) ยังต้องมีระบบของการเลือกใช้ภาษาให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ด้วย

7.1.1 กลวิธีทางวจนภาษา

กลวิธีทางวจนภาษาเป็นการสื่อสารในระบบคำและประโยค โดยจะมีคำเป็นตัวสื่อความหมาย ของลักษณะภาษาในการเทศน์มหาชาติ ต้องใช้คำง่าย ถูกต้องตรงความหมาย ผู้ฟังเข้าใจความหมายที่จะสื่อได้ง่าย ใช้คำที่ไม่เป็นอุปสรรคคิดขวางกระบวนการคิด ใช้ทำนองแหล่เป็นการเทศน์ที่มีทำนองไปตามเนื้อหาที่มีอยู่ในคัมภีร์ หรือที่เรียกกันว่าแหล่ ใช้การเอื้อนเสียงขึ้นลง และต้องมีเสียงค่อนข้างดี มีความชัดเจน ต้องใช้เสียงเป็นการเทศน์ทำนอง เทศน์ได้นำฟัง มีการเล่นเสียง และใช้เสียงมากมีทั้งทำเสียงเล็กเสียงใหญ่ ผู้ส่งสารหรือพระนักเทศน์อาจเลือกใช้หลากหลายกลวิธีก็ได้ เพื่อให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการ ดังนี้

- กลวิธีทางศัพท์ เป็นการใช้ภาษาเพื่อสื่อแทนความคิดหรือประสบการณ์ของผู้ส่งสารเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งผ่านการเลือกใช้คำศัพท์ อันเป็นการแสดงความคิดและความหมายเชิงบรรยายสภาพและการกระทำของสิ่งที่ต้องการกล่าวถึงตามความคิดและมุมมองของผู้ส่งสาร (ภททิรา วิภาววิทยุ, 2558)

- กลวิธีการอ้างส่วนใหญ่ เป็นการเลือกใช้คำที่มีความหมายอ้างถึงบุคคลต่าง ๆ ในสังคม ทั้งสังคมจริงและสังคมสมมุติขึ้นในเรื่อง ซึ่งคำที่ใช้อ้างถึงบุคคล เช่น ทุกคน เพื่อน ๆ คนส่วนใหญ่ กลุ่ม ฯลฯ เป็นการเพิ่มน้ำหนักความน่าเชื่อถือให้ผู้ฟังเห็นคล้อยตามและต้องการปฏิบัติตาม อย่างไรก็ตามการศึกษาตัวบทหรือข้อมูลจำเป็นต้องศึกษากลวิธีทางภาษาอย่างละเอียดเพื่อให้เข้าใจและเกิดความกระจ่างในการสื่อความหมายของภาษา

7.1.2 กลวิธีทางอวจนภาษา

อวจนภาษา มีความหมายว่า “ภาษาที่ไม่ใช้ถ้อยคำ แต่สามารถสื่อความหมายและความเข้าใจระหว่างกันได้” จากนิยามข้างต้น อธิบายได้ว่า อวจนภาษา (Nonverbal language)

หมายถึงพฤติกรรมของมนุษย์หรือสิ่งที่มนุษย์ตั้งใจสร้างและกำหนดขึ้น เพื่อใช้สื่อความหมายได้ เหมือนกับถ้อยคำในภาษา และเป็นที่ยอมรับกันในสังคมนั้น ดังนั้นอวัจนภาษาจึงหมายถึง การสื่อสารด้วยอวัจนภาษา (ภากิตต์ ตรีสกุล, 2551)

สรุป ภาษาที่ปรากฏนอกจากจะทำหน้าที่สื่อแทนความคิด และสื่อแทนปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล พอสรุปได้ว่า กลวิธีทางภาษา หมายถึง กลวิธีที่ผู้เขียนใช้ภาษาในการถ่ายทอดความคิด แบ่งเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ กลวิธีทางวัจนภาษา และกลวิธีทางอวัจนภาษา เพื่อสร้างและผลิตตัวบทเพื่อสื่อสารออกไป ทั้งนี้เป้าหมายของการวิเคราะห์ความหมายของการสื่อสาร จึงมิใช่เพียงการวิเคราะห์ลักษณะภาษาเท่านั้น คือ การวิเคราะห์วิถีคิดและการเปิดเผยความคิดที่แฝงอยู่ในข้อความนั้นด้วย ได้แก่ วิเคราะห์การใช้คำศัพท์ วลี ประโยค ลักษณะทางวัจนลีลา และวิเคราะห์ด้านเจตนาของภาษาที่สื่อออกไป

7.2 กลวิธีการสื่อสาร

7.2.1 ความหมายของกลวิธีการสื่อสาร

คำว่า กลวิธีการสื่อสาร (Communication strategies) นำมาใช้เป็นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1972 โดย Selinker (1972) ในขณะที่กำลังศึกษาข้อผิดพลาดในการใช้ภาษาของผู้เรียนภาษาที่สอง คำว่า กลวิธีการสื่อสาร หมายถึง ความพยายามเพื่อที่จะสื่อความหมายในขณะที่ผู้เรียนมีความรู้ในภาษาเป้าหมายไม่เพียงพอ

Tarone (1980) ให้ความหมายของ กลวิธีการสื่อสาร ว่า เป็นความพยายามร่วมกันระหว่างคู่สนทนาที่จะสนทนาสื่อสารให้ทั้งสองฝ่ายเข้าใจตรงกันในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่ไม่สามารถสนทนาสื่อสารได้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ของภาษาเป้าหมาย

Corder (1981) นิยาม กลวิธีการสื่อสาร ว่า เป็นการที่ผู้พูดใช้เทคนิคอย่างมีระบบในการสื่อสารความหมายในสถานการณ์ที่ต้องเผชิญกับความยากลำบากในการสื่อสาร

Faerch and Kasper (1983) ศึกษาวิธีการสื่อสารในแง่มุมมองที่แตกต่างจาก Tarone เพราะเขาให้ความสนใจในกระบวนการทางความคิดของคู่สนทนาแต่ละบุคคลมากกว่าการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างคู่สนทนา ดังนั้นเขาจึงให้ความหมายกลวิธีการสื่อสารว่า เป็นการวางแผนอย่างมีสติของแต่ละบุคคลในการแก้ปัญหาเพื่อให้การสื่อสารบรรลุเป้าหมาย

Poulisse (1990) กล่าวว่า กลวิธีการสื่อสาร เป็นกลวิธีที่ผู้ใช้ภาษาใช้เพื่อที่จะประสบความสำเร็จในการสื่อความหมายตามที่ต้องการ ด้วยความตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นเนื่องจากการขาดความรู้ทางภาษาในระหว่างการวางแผนการพูด

Dörnyei (1995) พิจารณาว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างการสื่อสารนั้น นอกจากการขาดความรู้ทางภาษาของผู้พูดหรือคู่สนทนาแล้ว อาจเป็นเพราะผู้พูดต้องการเวลามากขึ้น

ในการคิดหาคำพูด ดังนั้นผู้พูดจึงต้องใช้ความพยายามที่จะแก้ปัญหา โดยการใช้กลวิธีการขอเพิ่มเวลา เพื่อช่วยให้มีเวลาในการคิด และทำให้การสื่อสารดำเนินต่อไปได้

สรุป ความหมายของกลวิธีการสื่อสารข้างต้นโดยมีความหมายที่หลากหลาย และยังไม่มีคำจำกัดความ หรือ คำนิยามใดที่เป็นที่ยอมรับอย่างเป็นทางการ อย่างไรก็ตามคำจำกัดความต่าง ๆ เหล่านี้ มี 3 องค์ประกอบที่เหมือนกัน ได้แก่ 1.ปัญหา (Problematicity) กล่าวคือ กลวิธีการสื่อสารจะถูกนำมาใช้ก็ต่อเมื่อประสบปัญหาในระหว่างการสื่อสาร 2.การตระหนักรู้ (Consciousness) ผู้รับสารมีความตระหนักรู้ว่าจะเลือกใช้กลวิธีการสื่อสารใดเพื่อให้บรรลุผลทางการสื่อสาร 3.ความตั้งใจ (Intentionality) ผู้ส่งสารสามารถควบคุมคลังความรู้ของตน และใช้มันอย่างรอบคอบในการบรรลุเป้าหมายการสื่อสาร และเนื่องจากคำจำกัดความของกลวิธีการสื่อสารที่หลากหลายส่งผลให้เกิดการจำแนกประเภทของกลวิธีการสื่อสารที่หลากหลายเช่นกัน

7.2.2 ประเภทของกลวิธีการสื่อสารผ่านการเทศน์มหาชาติ

จากการศึกษาประเภทของกลวิธีการสื่อสารของนักวิจัยและนักการศึกษาที่ผ่านมา พบว่าประเภทของกลวิธีการสื่อสารนั้นถูกแบ่งตามชื่อของผู้คิดค้น และใช้คำว่า “Taxonomy” หรือ “อนุกรมวิธาน” ต่อท้ายชื่อผู้คิดค้นเพื่ออธิบายการจัดหมวดหมู่ของประเภทกลวิธีการสื่อสารอย่างเป็นระบบ ผู้วิจัยจะขอยกตัวอย่างประกอบให้สอดคล้องกับการเทศน์มหาชาติ ดังนี้

Tarone’s taxonomy (1977 อ้างถึงใน Tarone, 1983) ได้แบ่งประเภทของกลวิธีการสื่อสารตามแนวคิดด้านปฏิสัมพันธ์ออกเป็น 3 ประเภทหลัก ดังนี้

1. การถอดความ ประกอบไปด้วย 3 กลวิธีย่อย ได้แก่

1.1 การใช้คำใกล้เคียง คือ การใช้คำหรือโครงสร้างของภาษาเป้าหมายที่ผู้พูดทราบว่าไม่ถูกต้องแต่สามารถให้ความหมายใกล้เคียงกับคำที่พูดผู้ต้องการจะกล่าวถึง และตรงตามความต้องการของผู้พูด ยกตัวอย่างเช่น เทศน์มหาชาติ บางท่านอาจใช้เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า เทศนา เวสสันดรชาดก ที่เป็นคำใกล้เคียงกัน

1.2 การสร้างคำใหม่ คือ การที่ผู้พูดสร้างคำขึ้นมาใหม่เพื่อใช้สื่อความหมายตามที่ต้องการ

1.3 การพูดอ้อมค้อม คือ การที่ผู้พูดบรรยายลักษณะหรือองค์ประกอบของวัตถุหรือการกระทำต่าง ๆ แทนการใช้คำหรือโครงสร้างที่เหมาะสมในภาษาเป้าหมาย

2. การถ่ายโอนภาษา ประกอบด้วย 4 กลวิธีย่อย คือ

2.1 การแปลคำต่อคำ คือ การที่ผู้พูดแปลคำศัพท์จากภาษาแม่แบบคำต่อคำ

2.2 การสลับภาษา คือ การที่ผู้พูดใช้คำในภาษาแม่โดยปราศจากการแปล

2.3 การขอความช่วยเหลือ คือ การที่ผู้พูดขอความช่วยเหลือจากคู่สนทนาให้

2.4 การทำท่าทำใบ้ คือ การที่ผู้พูดใช้ท่าทางแทนคำพูด เช่น ผู้พูดทำท่าปรบมือ

3. การหลีกเลี่ยง ประกอบด้วย 2 กลวิธีย่อย ดังนี้

3.1 การหลีกเลี่ยงหัวข้อสนทนา คือ การที่ผู้พูดพยายามไม่พูดเกี่ยวกับหัวข้อสนทนาที่ผู้พูดไม่ทราบคำศัพท์หรือโครงสร้างประโยคของภาษาเป้าหมาย

3.2 การละทิ้งข้อความ คือ การที่ผู้พูดเริ่มการสนทนาเกี่ยวกับเรื่อง ๆ หนึ่ง แต่ไม่สามารถดำเนินการสนทนาต่อไปได้ จึงหยุดการสนทนาไว้กลางคัน

Faerch and Kasper's taxonomy ปรับจากกลวิธีการสื่อสารที่ Faerch and Kasper คิดขึ้นในปี 1983 (Faerch Kasper, 1983 อ้างถึงใน Rabab'ah, 2002, p. 16 และ Kongsom, 2009, และในปี 1984 (Faerch Kasper, 1984, อ้างถึงในเพ็ญนภา เลิศกิติไพบุลย์, 2559) จำแนกประเภทกลวิธีการสื่อสารได้เป็น 2 ประเภทหลัก ดังต่อไปนี้

1. กลวิธีการตัดทอน เป็นกลวิธีการสื่อสารที่ใช้เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาที่เกิดขึ้นในการสื่อสาร แบ่งออกเป็น 2 ประเภทย่อย ดังนี้

1.1 การตัดทอนรูปแบบภาษา ได้แก่

1.1.1 การตัดทอนเสียง คือ การที่ผู้พูดหลีกเลี่ยงออกเสียงคำที่ออกเสียงยาก

1.1.2 การตัดทอนหน่วยคำ คือ การที่ผู้พูดหลีกเลี่ยงการพูดคำที่ไม่ทราบ

1.1.3 การตัดทอนไวยากรณ์ คือ การที่ผู้พูดไม่ทราบกฎเกณฑ์ไวยากรณ์

1.2 การตัดทอนหน้าที่ทางภาษา

1.2.1 การตัดทอนการกระทำ คือ การที่ผู้พูดไม่ทราบวิธีการแนะนำบุคคลให้รู้จักกันจึงหลีกเลี่ยงที่จะปฏิบัติสิ่งเหล่านี้

1.2.2 การตัดทอนหัวข้อสนทนา คือ การที่ผู้พูดไม่ทราบคำศัพท์เกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ จึงหลีกเลี่ยงหัวข้อสนทนานั้นไป

1.2.3 การตัดทอนรูปแบบ คือ การที่ผู้พูดไม่ทราบวิธีการพูดตามทำเนียบภาษาหรือสำนวนเพื่อแสดงความรู้สึก เช่น ผู้พูดไม่ทราบวิธีการใช้ประโยคหรือคำให้เหมาะสมกับบุคคลที่อยู่ต่างฐานะ หรือผู้พูดไม่ทราบสำนวนที่ใช้แสดงความรู้สึกประหลาดใจดีใจ หรือเสียใจ เป็นต้น

2. กลวิธีการทำให้สำเร็จ เป็นกลวิธีการสื่อสารที่ใช้เพื่อก่อให้เกิดความสำเร็จในการสื่อความหมาย แบ่งออกเป็น 2 ประเภทย่อย ดังนี้

2.1 กลวิธีไม่ขอความร่วมมือ หมายถึง กลวิธีที่ผู้พูดพยายามใช้กลวิธีการสื่อสารเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการสื่อสารได้ด้วยตนเองโดยไม่พึ่งพาความร่วมมือจากคู่สนทนา ประกอบด้วย 13 กลวิธีย่อย ดังนี้

2.1.1 การสลับภาษา คือ การที่ผู้พูดพูดภาษาแม่หรือภาษาอื่นสลับกับภาษาที่สองที่พูดอยู่ในขณะนั้น

2.1.2 การพูดภาษาแม่ด้วยสำเนียงภาษาที่สอง คือ การที่ผู้พูดออกเสียงคำศัพท์ในภาษาแม่ด้วยสำเนียงภาษาที่สอง เป็นต้น

2.1.3 การใช้คำอื่นแทน คือ การที่ผู้พูดนึกคำศัพท์คำนั้นไม่ออก จึงใช้คำที่มีความหมายใกล้เคียงหรือเหมือนกันมาแทน

2.1.4 การใช้คำสรุป คือ การที่ผู้พูดใช้คำที่มีความหมายกว้าง กล่าวแทนคำศัพท์ที่ไม่ทราบ

2.1.5 การให้ตัวอย่าง คือ การที่ผู้พูดยกตัวอย่างประกอบเพื่อให้ทราบความหมายที่ต้องการจะสื่อสาร

2.1.6 การสร้างคำใหม่ คือ การที่ผู้พูดสร้างคำใหม่ที่ไม่มีอยู่ในภาษาที่สอง

2.1.7 การเรียงรูปประโยคใหม่ คือ การที่ผู้พูดเปลี่ยนโครงสร้างประโยคใหม่หลังจากได้เริ่มพูดไปแล้วเพราะไม่สามารถทำให้ประโยคนั้นเสร็จสมบูรณ์ได้

2.1.8 การบรรยาย คือ การที่ผู้พูดบรรยายถึงลักษณะทางกายภาพของคำศัพท์นั้น ๆ เช่น ขนาด รูปร่าง สี เป็นต้น

2.1.9 การทำท่าไป คือ การที่ผู้พูดใช้ท่าทางต่าง ๆ แทนคำศัพท์ที่ต้องการกล่าวถึง

2.1.10 การพูดเลียนเสียง คือ การที่ผู้พูดใช้การเลียนเสียงแทนคำศัพท์ที่ต้องการจะกล่าวถึง

2.1.11 การพูดซ้ำ คือ การที่ผู้พูดกล่าวคำซ้ำ ซ้ำหน่วยคำเดียว หรือหลาย ๆ หน่วยคำซ้ำกัน

2.1.12 การแก้ไขด้วยตนเอง คือ การที่ผู้พูดพบว่าตนเองสื่อสารด้วยคำศัพท์ผิดแล้วพยายามแก้ไขคำใหม่ให้ถูกต้อง

2.1.13 การเริ่มต้นด้วยเสียง คือ การที่ผู้พูดเปล่งเสียงออกมาก่อนที่จะมีการพูด หรือเมื่อผู้พูดหยุดการพูดเป็นช่วง ๆ

2.2 กลวิธีการขอความร่วมมือ หมายถึง กลวิธีที่ผู้พูดพยายามจะขอความร่วมมือจากคู่สนทนา เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการสื่อสาร แบ่งเป็น 1 กลวิธีย่อย ได้แก่

2.2.1 การขอความช่วยเหลือ คือ การที่ผู้พูดกล่าวขอความช่วยเหลือโดยตรงจากคู่สนทนา เมื่อไม่ทราบคำศัพท์นั้น ๆ

Dörnyei's taxonomy ได้มาจากการที่ Dörnyei (1995) ศึกษาประเภทของกลวิธีการสื่อสารของ Váradi (1973) Tarone (1977) Faerch and Kasper (1983) และ Bialystok (1990) เพื่อสรุปประเภทของกลวิธีการสื่อสารที่มีความเหมือนหรือคล้ายกัน (Dörnyei, 1995 อ้างถึงใน Kongsom, 2009) โดยสามารถแบ่งประเภทของกลวิธีการสื่อสาร 3 ประเภทหลัก ดังนี้

1. กลวิธีการหลีกเลี่ยงหรือตัดทอน หมายถึง กลวิธีที่ผู้พูดใช้เพื่อหลีกเลี่ยงหรือตัดทอนการสนทนาเมื่อประสบกับปัญหาการสื่อสารซึ่งประกอบด้วย 2 ประเภทย่อย ได้แก่

1.1 การหลีกเลี่ยงหัวข้อสนทนา คือ การที่ผู้พูดหลีกเลี่ยงที่จะไม่พูดถึงหัวข้อสนทนาที่ตนเองมีปัญหาในการใช้ภาษา

1.2 การละทิ้งข้อความ คือ การที่ผู้พูดละทิ้งข้อความที่ยังสื่อสารไม่เสร็จสิ้นเนื่องจากขาดความรู้ทางภาษาเป้าหมาย

2. กลวิธีการทำให้สำเร็จหรือชดเชย หมายถึง กลวิธีที่ผู้พูดพยายามใช้ความรู้ทางภาษาที่ตนมีชดเชยความบกพร่องในภาษาที่สองเพื่อทำให้การสนทนาดำเนินต่อไป ซึ่งประกอบด้วย 10 ประเภทย่อย ได้แก่

2.1 การพูดอ้อมค้อม คือ การที่ผู้พูดบรรยาย หรือยกตัวอย่างวัตถุ หรือการกระทำที่ต้องการจะสื่อสารในภาษาเป้าหมาย

2.2 การใช้คำใกล้เคียง คือ การที่ผู้พูดเลือกใช้คำศัพท์อื่นที่มีความหมายใกล้เคียงที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ในการสื่อสารคำในภาษาเป้าหมาย

2.3 การใช้คำอเนกประสงค์ คือ การที่ผู้พูดใช้คำศัพท์อื่นที่เป็นคำความหมายกว้างในการสื่อสารแทนคำที่ต้องการจะสื่อถึงในภาษาเป้าหมาย

2.4 การสร้างคำใหม่ คือ การที่ผู้พูดสร้างคำศัพท์ที่ไม่มีอยู่จริงในภาษาที่สอง (ภาษาเป้าหมาย) เพื่อแทนที่คำศัพท์ที่ตนไม่ทราบในภาษาเป้าหมาย

2.5 การพูดตามแบบแผน คือ การที่ผู้พูดใช้วลีหรือประโยคที่เป็นแบบแผนจากคลังคำศัพท์ที่มีอยู่ เพื่อการเอาตัวรอดในการสื่อสาร นอกจากนี้ Biber et al (1999 อ้างถึงใน ศุภชาติ โภธิโชติ, 2553, หน้า 19) อธิบายเพิ่มเติมว่า คำสุภาพตามแบบแผน หมายถึง ถ้อยคำภาษาอังกฤษที่ใช้สนทนาโต้ตอบในวัจนกรรม ต่าง ๆ เช่น การขอบคุณ การขอโทษ การขอร้อง ฯลฯ

2.6 การใช้อวัจนภาษา คือ การที่ผู้พูดใช้ภาษาใบ้ ท่าทาง การแสดงออกทางสีหน้า หรือการเลียนเสียง เพื่อเป็นการสื่อสารคำศัพท์ที่ตนไม่ทราบ แทนการใช้อวัจนภาษา

2.7 การแปลคำต่อคำ Literal translation คือ การที่ผู้พูดแปลคำศัพท์สำนวน หรือไวยากรณ์จากภาษาที่หนึ่ง และนำไปใช้ในภาษาที่สองโดยไม่ได้คำนึงถึงรูปแบบหรือโครงสร้างไวยากรณ์ในภาษาที่สอง

2.8 การพูดภาษาแม่ด้วยสำเนียงภาษาที่สอง คือ การที่ผู้พูดใช้คำในภาษาที่หนึ่ง ด้วยการออกเสียงแบบภาษาที่สอง หรือการใช้หน่วยคำแบบภาษาที่สอง

2.9 การสลับภาษา คือ การใช้คำในภาษาที่หนึ่งด้วยสำเนียงภาษาที่หนึ่ง หรือการใช้คำในภาษาที่สามด้วยสำเนียงภาษาที่สามในระหว่างการสื่อสารด้วยภาษาที่สอง (ภาษาเป้าหมาย)

2.10 การขอความช่วยเหลือ คือ การที่ผู้พูดขอความช่วยเหลือทั้งทางตรง และทางอ้อมจากคู่สนทนา เช่น ผู้พูดถามคู่สนทนาโดยตรง หรือ ถามทางอ้อม เช่น การขึ้นเสียงท้าย ของประโยคแบบประโยคคำถาม การหยุด การสบตา การแสดง สีหน้าสงสัย เป็นต้น

3. กลวิธีการขอเวลา หมายถึง กลวิธีที่ผู้พูดใช้การใช้คำเสริมความหรือเครื่อง แสดงความลังเลใจ เพื่อเพิ่มเวลาในการคิดหาคำศัพท์ที่จะใช้สื่อสารแทนคำศัพท์ที่ตนไม่ทราบ เพื่อยืดเวลา ให้การสนทนาดำเนินต่อไปได้

กลวิธีการสื่อสารแบบยังสามารถสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถทางภาษา ของผู้ใช้ภาษาพูดในการสื่อสาร การเทศน์มหาชาตินั้นต้องใช้คำ น้ำเสียงในแต่ละกัณฑ์แตกต่างกัน ยกตัวอย่างเช่น กัณฑ์ทศพรจะใช้เสียงเรียบ ๆ ดังปานกลาง และฟังดูองอาจน่าเคารพยำเกรง กัณฑ์ชูชก ต้องใช้เสียงดัง ๆ สนุกสนาน แบบตลกคะนองบ้าง ส่วนกัณฑ์มัทรีจะต้องใช้พระนักรเทศน์เสียงเล็ก แหลมแบบผู้หญิง เวลาจำให้ คร่ำครวญจะแสดงอารมณ์โศกได้ทันที ในด้านทำนองการเทศน์ก็มีความ โดดเด่นเฉพาะตน ยกตัวอย่างเช่น กัณฑ์วนประเวศน์ นักเทศน์นิยมแหล่ถึงกษัตริย์เดินดง ชมนก ชมไม้ เปล่าเปลี่ยวเดียวดาย โหยหา ผู้อยู่เบื้องหลังเป็นบางครั้ง การใช้ภาษาโดยกลวิธีการสื่อสารให้เหมาะสมกับ กาลเทศะหรือ รูปแบบของวิธภาษาที่แตกต่างกันตามสถานการณ์การสื่อสาร เนื้อหาวรรณกรรม เวสสันดรชาดกเกี่ยวกับประวัติพระเวสสันดรชาดก ตั้งแต่การ ประสูติจนกระทั่งสวรรคตโดยแบ่ง เนื้อหาเป็น 13 ตอน หรือ 13 กัณฑ์ ประกอบด้วย กัณฑ์ทศพร มี 19 คาถา กัณฑ์หิมพานต์ มี 134 คาถา กัณฑ์ทานกัณฑ์ มี 209 คาถา กัณฑ์วนประเวศน์ มี 57 คาถา กัณฑ์ชูชก มี 79 คาถา กัณฑ์จุลพน มี 35 คาถา กัณฑ์มหาพน มี 80 คาถา กัณฑ์กุมาร มี 101 คาถา กัณฑ์มัทรี มี 90 คาถา กัณฑ์สักกบรรพ มี 43 คาถา กัณฑ์มหาธาต มี 69 คาถา กัณฑ์ฉกษัตริย์ มี 36 คาถา และกัณฑ์นครกัณฑ์ มี 48 คาถา ซึ่งแต่ละกัณฑ์ ก็มีการใช้กลวิธีการสื่อสารในด้านการใช้ภาษา ถ้อยคำที่แตกต่างกันออกไปเป็นไปตามสมัยปัจจุบันที่ เรียกว่า มหาชาติประยุกต์ ทำนองแต่ยังคงเป็นร่ายยาวเช่นเดียวกับเวสสันดรชาดก แต่ปรับปรุงให้ฟัง เข้าใจง่ายขึ้น เพื่อใช้เทศน์ให้ผู้ฟังเข้าใจง่าย ไม่เบื่อหน่าย และประหยัดเวลา

ประเพณีเทศน์มหาชาติมีพัฒนาการควบคู่กับวรรณกรรมเรื่องมหาชาติหรือมหา เวสสันดรชาดกนับตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ในปัจจุบัน และเห็นได้ชัดว่ามีการ เปลี่ยนแปลงทั้งในด้านท่วงทำนองของการแต่งในวรรณกรรมเรื่องมหาชาติ และด้านประเพณีการ เทศน์ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสแห่งโลกาภิวัตน์ พื้นฐานของความเป็นพลเมืองดีที่พึง ประสงค์สำหรับสังคมไทยที่ควรได้รับการพัฒนา 4 ด้านหลัก คือ 1. ด้านกาย ได้แก่ 1) มีความสามารถ ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 2) มีความสามารถในการสื่อสารรับรู้ข่าวสาร 2. ด้านทักษะทางสังคม ได้แก่ 1) มีความรับผิดชอบ 2) เคารพกฎหมาย 3) มีความซื่อสัตย์สุจริต 3. ด้านจิตใจ ได้แก่ 1) มีสำนึกความ เป็นไทย 2) มีความยุติธรรม 3) มีจิตสาธารณะ 4. ด้านปัญญา ได้แก่ 1) มีความคิดเชิงสร้างสรรค์ 2) มีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครอง 3) แก้ปัญหาแบบสันติวิธี และ 4) เคารพความแตกต่าง

8. การจัดการการสื่อสารผ่านการเทศน์มหาชาติ

การจัดการทางการสื่อสาร เป็นแนวความคิดที่เกิดจากการผสมผสานหลักการสื่อสาร และการจัดการเข้าด้วยกัน การจัดการทางการสื่อสารที่ถูกต้องและเหมาะสม ทั้งการวางแผน การดำเนินงาน การติดตามผล และการปรับปรุงการสื่อสารทุกรูปแบบอย่างให้เป็นระบบระเบียบ และมุ่งเน้นไปที่การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาเป็นเครื่องมือที่จะทำให้องค์กรสามารถสื่อสารสื่อสารผ่านการเทศน์มหาชาติเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ซึ่งจะทำให้ประสิทธิภาพในการดำเนินงานให้ดำเนินไปอย่างราบรื่นและประสบความสำเร็จ

8.1 องค์ประกอบการจัดการทางการสื่อสารผ่านการเทศน์มหาชาติ

การเทศน์มหาชาติโดยการจัดการทางการสื่อสาร ประกอบไปด้วย

- 1) การวางกลยุทธ์การสื่อสารขององค์กร คือ วัด
- 2) การออกแบบกิจกรรมการสื่อสารทั้งภายในและภายนอกองค์กร
- 3) การควบคุมการไหลของข่าวสาร และการสื่อสารโดยใช้เทคโนโลยี (สุรพงษ์

โสธนะเสถียร และ อรรถพร กงวิไล , 2550)

เทคโนโลยีในปัจจุบันนี้มีความก้าวหน้าทั้งในแง่ของการใช้งานและความรวดเร็ว ซึ่งผู้บริหารจะต้องพัฒนาและแสวงหาความรู้อยู่เสมอ และยังกล่าวเพิ่มเติมอีกว่าวิธีการดำเนินงานในการจัดการทางการสื่อสารที่ทำได้ง่ายที่สุดนั้น คือ การสื่อสารที่ใช้วิธีการง่าย ๆ ง่าย ๆ ไม่มีความซับซ้อน แต่ต้องเป็นการสื่อสารที่จัดลำดับขั้น เป็นการสื่อสารที่มีสองทิศทาง รวมไปถึงการให้รางวัลในรูปแบบที่ง่าย ๆ เพื่อเป็นการจูงใจ (เชริษา ดีสมบุญ, 2555) ได้เสนอการนำแนวคิดการจัดการทางการสื่อสารขององค์กรมาปรับใช้ในการสื่อสารโดยใช้เป็นเครื่องมือเชิงกลยุทธ์อย่างหนึ่งในการบริหารจัดการภายในองค์กร เพื่อผลักดันการดำเนินงานภายในองค์กรให้บรรลุวัตถุประสงค์ การบริหารจัดการพฤติกรรมการทำงานเป็นกลุ่มของบุคลากร เพื่อให้เกิดทีมเวิร์ค (Teamwork) และเปิดโอกาสให้บุคลากรได้เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินงาน ภายในองค์กรอย่างแท้จริง โดยใช้การจัดการทางการสื่อสาร ตั้งแต่ขั้นตอนการวางแผนจนไปสู่การดำเนินงานการจัดการการสื่อสารของผู้บริหาร เพื่อให้เกิดการสื่อสารแบบสองทิศทาง และเป็นโอกาสให้บุคลากรสามารถสื่อสารไปยังผู้บริหารได้มากขึ้น การจัดการทางการสื่อสารซึ่งเป็นการศึกษาขององค์กรหลากหลายประเภท และมีขนาดใหญ่ พบว่าการจัดการทางการสื่อสารนั้น สามารถระบุตัวแปรที่จำเป็นในการอธิบายปรากฏการณ์การจัดการทางการสื่อสารได้ทั้งหมด 22 ตัวแปร เมื่อนำมาวิเคราะห์องค์ประกอบแล้ว จึงสามารถจัดระบบของตัวแปรได้ 2 กลุ่ม ได้แก่ การจัดระเบียบทางการสื่อสาร และ ปัจจัยในกระบวนการทางการจัดการ

สื่อสาร โดยมีคุณสมบัติ และคุณลักษณะ ของการจัดการทางการสื่อสาร (สุรพงษ์ โสธนะเสถียร, 2550)

8.2 การจัดระเบียบทางการสื่อสาร

การจัดระเบียบทางการสื่อสารมีตัวแปรที่เป็นกลยุทธ์ในการสนับสนุนปัจจัยในการจัดการทางการสื่อสารเพื่อช่วยให้ปัจจัยในกระบวนการทางการจัดการสื่อสารสามารถทำงานได้ราบรื่น ประกอบไปด้วยปัจจัย ดังนี้

1. แบบภาษาที่ใช้ หมายถึง การใช้ลักษณะถ้อยคำในการสื่อสาร ทั้งวจนภาษา และอวจนภาษา หากเป็นการติดต่อสื่อสารกันแบบเป็นทางการ ต้องการเก็บไว้เป็นลายลักษณ์อักษร และสามารถ ทำความเข้าใจได้โดยตรง เรียกการสื่อสารลักษณะนี้ว่า วจนภาษา แต่ถ้าหากเป็นลักษณะ การใช้คำที่ไม่เป็นทางการ แต่สามารถสื่อสารความหมายให้เข้าใจได้ในระดับหนึ่ง เรียกว่าอวจนภาษา

2. วิธีการติดต่อสื่อสาร หมายถึง การจัดระเบียบวิธีการของการติดต่อสื่อสารเพื่อให้บุคลากรภายในองค์กรมีความเข้าใจในข้อมูลข่าวสารที่มีการรับส่งเกิดขึ้นภายในองค์กรโดยสามารถทำได้หลายวิธี โดยมีวิธีพื้นฐานอยู่ทั้งหมด 3 ลักษณะ ได้แก่

1) การสื่อสารแบบซึ่งหน้า เป็นวิธีการสื่อสารระหว่าง ผู้รับสาร และผู้ส่งสาร โดยตรง เช่น การสนทนาแบบต่อหน้า การจัดประชุม ทำให้ผู้รับสารสามารถทำความเข้าใจได้อย่างรวดเร็ว แต่การสื่อสารในลักษณะนี้จะไม่สามารถเก็บเป็นหลักฐานได้

2) การสื่อสารแบบลายลักษณ์อักษร เป็นวิธีการสื่อสารโดยใช้การเขียนเพื่อสร้างความเข้าใจให้กับผู้รับสาร เช่น หนังสือเวียน บันทึกการประชุม ซึ่งข้อดีของการใช้การสื่อสารแบบลายลักษณ์ คือ การที่ทั้งผู้รับสารและผู้ส่งสารสามารถเก็บเป็นหลักฐานได้ แต่ก็จะมี ความเป็นทางการมาก

3) การสื่อสารโดยอาศัยเครื่องมือทางการสื่อสารเข้ามาช่วย เป็นวิธีการสื่อสารที่ช่วยให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผล เมื่อเงื่อนไขของผู้รับสารและผู้ส่งสาร มีความแตกต่างกันออกไป เช่น การใช้เครื่องขยายเสียงเมื่อมีกลุ่มผู้รับสารจำนวนมาก หรือ การประชุมทางไกล เมื่อผู้ส่งสารและผู้รับสารนั้นอยู่ในระยะทางที่ไกลกัน

3. ขอบเขตการสื่อสาร หมายถึง การแบ่งระบบการสื่อสารขององค์กรออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ การสื่อสารภายในองค์กร และการสื่อสารภายนอกองค์กร ซึ่งในส่วนที่เกี่ยวกับการสื่อสารภายในองค์กรนั้นจะเป็นเรื่องของพฤติกรรมในองค์กร และการปฏิบัติงานในองค์กร ส่วนการสื่อสารภายนอกองค์กรจะเกี่ยวข้องกับภาพลักษณ์ขององค์กร และการให้บริการเมื่อเปรียบเทียบทั้ง 2 ส่วนนี้แล้วจะ พบว่า การสื่อสารขององค์กรนั้นจะมีความเกี่ยวข้องกับการสื่อสารภายในมากกว่า ซึ่งการสื่อสารภายในที่มีคุณภาพนำไปสู่ผลงานและบริการที่ดีก็จะสามารถส่งเสริมการสื่อสารภายนอกขององค์กรไปได้โดยปริยาย

4. ยุทธศาสตร์การสื่อสาร หมายถึง ความเข้าใจในเรื่องขอบเขตของการสื่อสาร และแนวทางการพิจารณาปรับปรุงการจัดการ ที่มีส่วนในการกำหนดยุทธศาสตร์การสื่อสารขององค์กร โดยต้องใช้ทักษะการสื่อสารในองค์กรว่ากำหนดให้ยุทธศาสตร์เป็นไปในทิศทางใดโดยยุทธศาสตร์ในการสื่อสาร มีแนวทางที่สำคัญ 3 แนวทาง ได้แก่

- 1) ปริมาณและคุณภาพในการไหลเวียนของข้อมูลข่าวสาร
- 2) แนวทางการเลือกอุปกรณ์ทางการสื่อสารที่จำเป็นต้องใช้ในองค์กร
- 3) การกำหนดเงื่อนไขในการจัดการทางการสื่อสาร ทั้งในแง่ของ ทิศทางองค์กร และวิธีการสื่อสารกับผู้รับข้อมูลข่าวสาร

เมื่อพิจารณาทุกแนวทางแล้วพบว่าคนในองค์กรเชื่อมั่นว่ายุทธศาสตร์การสื่อสารที่สำเร็จนั้นจะขึ้นอยู่กับปริมาณถึงปริมาณ และคุณภาพในการไหลเวียนของข่าวสารภายในองค์กร มากกว่าการจัดหาอุปกรณ์ในการสื่อสาร และบุคลากรในองค์กรจะใส่ใจกับเงื่อนไขในการจัดการทางการสื่อสารน้อยกว่ายุทธศาสตร์ทางการสื่อสาร

5. แนวทางปรับปรุงการจัดการ หมายถึง วิธีการที่พิจารณาในการแก้ไขหรือปรับปรุง ปัญหาที่เกิดขึ้นภายในองค์กร โดยมี 2 แนวทาง ได้แก่

- 1) การพิจารณาในลักษณะองค์รวมจะเป็นการมองภาพรวม มองไปทั้งระบบ เพราะเชื่อว่า การแก้ปัญหาเพียงบางส่วนนั้น ไม่สามารถปรับปรุงองค์กรให้ดีขึ้นได้ ต้องพิจารณาแก้ทุกส่วนไปพร้อมๆ กันรอบด้าน

- 2) การพิจารณาในลักษณะองค์ประกอบจะพิจารณาเป็นส่วน ๆ ไป เพราะเชื่อว่าการแก้ปัญหาแบบองค์รวมนั้นเป็นไปได้ยาก แต่การเลือกแก้ปัญหาเป็นส่วน ๆ จะทำให้เข้าถึงการแก้ปัญหาได้อย่างลึกซึ้ง ละเอียด มีเวลาในการแก้ปัญหา และมีโอกาสประสบความสำเร็จในการแก้ไข ปัญหา ซึ่งตามแนวความคิดของการจัดการในปัจจุบันพบว่ามีแนวโน้ม ที่จะยอมรับการพิจารณาในลักษณะองค์รวมและมีอิทธิพลต่อทัศนคติของบุคลากรในองค์กรมากกว่า การพิจารณาในลักษณะองค์ประกอบ

8.3 แผนงานในการจัดงานเทศน์มหาชาติเพื่อจัดระเบียบทางการสื่อสาร ดังนี้

1. การเตรียมสถานที่ตกแต่งบริเวณพิธีให้มีบรรยากาศคล้ายอยู่ในบริเวณป่า ตามท้องเรื่องเวสสันดรชาดกโดยนำเอา ต้นกล้วย ต้นอ้อย และกิ่งไม้มาผูกตามเสา และบริเวณรอบ ๆ ธรรมาสน์ประดับธงทิว และ ราวตี ฉัตร ตามสมควร

2. ตั้งขันสาครใหญ่ หรือ จะใช้อ่างใหญ่ที่สมควรก็ได้ใส่น้ำสะอาดเต็ม สำหรับปักเทียนบูชาประจำกัณฑ์ ในระหว่างที่พระเทศน์ น้ำในภาชนะที่ตั้งนี้เสร็จพิธีแล้ว ถือว่าเป็นน้ำพระพุทธรมณต์ที่สำคัญ ภาชนะใส่น้ำที่ตั้งหน้าธรรมาสน์ กลางบริเวณพิธี

3. เตรียมเทียนเล็ก ๆ จำนวน 1,000 เล่ม แล้วนับแยกจำนวนเป็นมัด มัดหนึ่งมีจำนวนเท่าคาถาของกัณฑ์หนึ่ง แล้วทำเครื่องหมายไว้ให้ทราบ ว่ามัดไหนสำหรับบูชาคาถากัณฑ์ใด เมื่อถึงคราวเทศน์กัณฑ์นั้นก็จะเอาเทียนมัดนั้นออกจุดบูชาติดรอบ ๆ ภาชนะน้ำ ต่อกันไปจนจบกัณฑ์ ให้หมดมัดพอดี ครบ 13 กัณฑ์ถ้วน จำนวน 1,000 เล่ม เท่าจำนวนคาถา บางแห่งนิยมทำธงเล็ก ๆ 1,000 คัน แบ่งจำนวนเท่าคาถาประจำกัณฑ์เช่นอย่างเทียน แล้วปักธงบูชาระหว่างกัณฑ์บนหยวกกล้วย แต่การใช้ธงไม่เป็นที่นิยม เช่น เทียน การจุดเทียนหรือปักธงบูชากัณฑ์ดังกล่าวเป็นหน้าที่ของเจ้าภาพผู้รับกัณฑ์นั้น ๆ การเทศน์เวสสันดร มีวิธีเทศน์เป็นทำนองโดยเฉพาะ จะต้องได้รับการฝึกอบรมศึกษาต่อท่านผู้ทรงคุณวุฒิทางนี้เป็นพิเศษ ส่วนการเทศน์จตุราริยสังกถา เป็นการเทศน์ปกติธรรมดาเหมือนการเทศน์ทั่วไป แต่เนื้อหาที่จะเทศน์จะกล่าวถึงหลักธรรมอริยสัง 4 คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค (คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2544)

การจัดระเบียบทางการสื่อสาร มีตัวแปรที่เป็นกลยุทธ์ ในการสนับสนุนปัจจัยในการจัดการทางการสื่อสาร เพื่อช่วยให้ปัจจัยในกระบวนการทางการจัดการสื่อสาร สามารถทำงานได้ราบรื่น ในการจัดงานเทศน์มหาชาติเป็นงานที่ต้องมีการเตรียมงานเพื่อจัดระเบียบ เตรียมสถานที่ เตรียมอุปกรณ์เครื่องตกแต่ง เตรียมออกปฏิทินมนต์พระ เตรียมเครื่องกัณฑ์เทศน์ที่จะต้องถวายพระ ฉะนั้นการจัดงานเทศน์มหาชาติจึงมีเรื่องสำคัญที่ต้องพิจารณาเพื่อวางแผนในการสื่อสาร ดังนี้

1. ช่วงเวลาการจัดงานเทศน์มหาชาติ และจำนวนวันงาน
2. การกำหนดตัวเจ้าภาพ
3. การเลือกพระผู้เทศน์
4. สถานที่และการจัดเตรียมสถานที่
5. การเตรียมเครื่องกัณฑ์และหมากประจำกัณฑ์
6. การปฏิบัติตัวของเจ้าภาพประจำกัณฑ์
7. วิธีการเทศน์
8. ปีพาทย์ประกอบการเทศน์

8.4 การจัดการสื่อสารเพื่อผลการดำเนินงาน

การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ คือ การที่ผู้ส่งสาร สามารถสื่อความต้องการของตัวเอง ออกไปผ่านคำพูดหรือตัวหนังสือได้อย่างกระชับ ชัดเจน ตรงประเด็น เรียกความสนใจจากผู้รับสารให้หันมารับรู้สิ่งที่ตนกำลังสื่อสารและเข้าใจสิ่งที่สื่อออกมาได้อย่างไม่ผิดเพี้ยน เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่จะทำให้องค์กรประสบผลสำเร็จ พร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงจากสถานการณ์ สามารถเปลี่ยนวิกฤติต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นให้กลายเป็นโอกาสได้เพื่อช่วยให้องค์กรบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ และได้เปรียบในการแข่งขันในทุกสถานการณ์ มีความเจริญก้าวหน้าเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

8.4.1 วิธีการจัดการเพื่อผลการดำเนินงาน

1. การติดตามผลและให้ข้อมูลย้อนกลับ (follow-up and feedback) เป็นวิธีการที่ใช้ในการตรวจสอบข้อมูลจากผู้ส่งสารส่งไปยังผู้รับสารเพื่อให้ทราบว่าผู้รับสารเข้าใจตรงกัน
2. การใช้การสื่อสารหลายวิธี (parallel channels and repetition) การใช้วิธีการสื่อสารและช่องทางการสื่อสารหลายวิธีจะช่วยให้การติดต่อสื่อสารมีความถูกต้องแม่นยำมากขึ้น
3. ระยะเวลา (timing) การสื่อสารที่เบี่ยงเบนทั้งในแง่ความกดดันด้านเวลาและความไม่เหมาะสมก็เป็นอีกหนึ่งปัญหาด้านระยะเวลา
4. ให้ความสนใจกับภาษา (attention to language) การเลือกใช้คำศัพท์ระดับของคำและความหมายของคำในการถ่ายทอด เป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยลดความผิดพลาดในการสื่อสารได้ การเลือกใช้คำ
5. ศูนย์กลางข้อมูล (information communication and information centers) การใช้ศูนย์กลางเป็นแหล่งกระจายข้อมูลข่าวสารเป็นการสื่อสารที่รวดเร็วและยืดหยุ่นและมีความถูกต้องของข้อมูลมากขึ้น
6. การให้รู้เท่าที่จำเป็น (the exception principle and the need to know) เป็นวิธีการวางระบบในการสื่อสารภายในองค์กรให้มีการรับรู้เฉพาะข้อมูลที่จำเป็น
7. การใช้ธรรมเนียมปฏิบัติในการสื่อสาร (communication etiquette) เป็นความพยายามที่จะวางระบบในการสื่อสารโดยใช้เทคโนโลยีในการสื่อสาร เช่น Line Application เพื่อสื่อสารในเรื่องที่จำเป็นและเร่งด่วน เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจกับสถานการณ์ที่ต้องแข่งขัน
8. การฟังอย่างตั้งใจ (listen actively) จะทำให้ข้อมูลจากผู้ส่งสารต้องการส่งถึงผู้รับสารครบถ้วนเป็นการลดความผิดพลาดจากการสื่อสาร

สรุป วิธีการจัดการเพื่อผลการดำเนินงานในการจัดงานเทศมหาชาติ การจัดงานจะมีประสิทธิภาพมากน้อยต้องมีการวางแผนการบริหารการสื่อสารที่ดี มีการใช้สื่อได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ให้ทันกับยุค ทันเหตุการณ์สามารถทำให้บุคลากรในองค์กรเข้าใจและร่วมกันผลักดันองค์กรไปในทิศทางตามที่องค์กรหวังเพื่อให้ประสบความสำเร็จได้ และยังคงปฏิเสธไม่ได้ว่าการจัดการสื่อสารผลการดำเนินงานในองค์กรมักจะต้องควบคู่กันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เมื่อมีการพัฒนาองค์กรต้องนำมาประยุกต์ใช้ในการสื่อสารภายในองค์กรเสมอ อาจมีหลายปัจจัยการสื่อสารจากเป็นสิ่งสนับสนุนการสื่อสารกลายมาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการสื่อสารที่ช่วยในการตัดสินใจให้ประสบความสำเร็จในการสร้างความแตกต่างในการนำเสนอ ความสำคัญในการโน้มน้าวให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการทำงาน ผู้บริหารควรหันมาให้ความสำคัญกับการสื่อสารภายในองค์กร ด้วยการสร้างประสิทธิภาพในการสื่อสารภายในองค์กรเพื่อผลการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ

9. แนวทางการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการความเป็นพลเมืองผ่านการเทศน์มหาชาติ

พระสงฆ์มีบทบาทหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาซึ่งมีหลายรูปแบบวิธีการไม่ว่าเป็นการเทศน์ การบรรยาย การปาฐกถา และวิธีการที่ได้ผลมากที่สุด คือ การเทศน์ เพราะการเทศน์หมายถึง การบอก การแสดง การแจกแจง การเปิดเผย การทำให้แจ่มแจ้งซึ่งพระธรรมคำสอน และมีชื่อเรียกเฉพาะอย่างหนึ่งว่า การแสดงพระธรรมเทศนา การเทศน์เป็นเรื่องของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่สำคัญและศักดิ์สิทธิ์ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงถือปฏิบัติด้วยพระองค์เองตลอด 45 ปี อันเป็นเหตุให้พระพุทธศาสนามั่นคงตราบเท่าทุกวันนี้ ผู้เทศน์ คือ ผู้แทนพระพุทธเจ้า (พระมหาโพธิวงศาจารย์, 2563) การแสดงธรรมสั่งสอน หรือ การแสดงพระธรรมเทศนานั้น มี 2 อย่าง คือ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์, 2564)

1. บุคคลาธิษฐานเทศนา เทศนามีบุคคลเป็นที่ตั้งอ้างถึงบุคคลเป็นหลักฐานในการอธิบาย เช่นการอ้างนิทานชาดกมาประกอบ พระสูตรต้นตปิฎกเป็นการสอนแบบบุคคลาธิษฐาน
2. ธรรมาธิษฐานเทศนา เทศนามีธรรมเป็นที่ตั้ง คือ สอนธรรมะล้วน ๆ ไม่มีตัวอย่างเหมือนการสอนในอภิธรรมปิฎกเพราะเป็นปรัชญาที่ลึกซึ้ง

จะเห็นได้ว่า พระเทศน์มีบทบาทสำคัญเพราะเป็นส่วนหนึ่งของพระรัตนตรัยเป็นกำลังสำคัญของพระพุทธศาสนา (เสถียร พันธรังสี, 2516) พระสงฆ์นั้นส่วนใหญ่เป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตรง ปฏิบัติถูกทาง ปฏิบัติสมควรเป็นผู้ควรแก่การคำนับ ควรแก่การต้อนรับ ควรแก่การกราบไหว้ เป็นเนื้อบุญอันยอดเยี่ยมของโลก (ม.ม. (ไทย) 12/74/66) คุณสมบัติของผู้เทศน์นั้นควรยึดแนวทางของพระพุทธเจ้า ดังปุ๊กกุสาดิกราบทุลสรรมเสริญพระพุทธเจ้าว่า พระสมณโคดมผู้ศายกบุตรเสด็จออกผนวชแล้วมีกิตติศัพท์ฟุ้งไปงามอย่างนี้ว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นเป็นผู้ไกลจากกิเลส รู้เองโดยชอบ ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ ดำเนินไปดี รู้แจ้งโลก เป็นสารถิผู้ฝึกบุรุษที่ควรฝึกอย่างหาคนอื่นยิ่งกว่ามิได้ เป็นครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายเป็นผู้ตื่นแล้วเป็นผู้แจกธรรมดังนี้ (ม.อ. (ไทย) 14/343/402.) พระสงฆ์ผู้แสดงธรรมต้องมีคุณลักษณะดังกล่าวและเพียบพร้อมด้วยวิชา คือ ความรู้ความสามารถและจรณะ คือ ข้อวัตรประพฤติปฏิบัติในปัจจุบัน และในการแสดงธรรมนั้นต้องไม่ว่าร้ายไม่ทำร้ายผู้อื่น สรรวมในพระธรรมวินัย ไม่เห็นแก่ปากท้องของตน ยินดีในสถานที่อันสงบหมั่นอบรมฝึกฝนจิตของตนเอง มีจิตเมตตาต่อผู้ฟังเป็นการเสริมสร้างกำลังใจพระพุทธองค์ตรัสสองคแห่งพระธรรมกถึกไว้ 5 ประการ (อง.ปญจก. (ไทย) 22/159/205)

1. เราจักแสดงธรรมไปโดยลำดับ ไม่ตัดลัดให้ขาดความ ซึ่งจะให้ผู้ฟังเข้าใจผิดหรือจับประเด็นสาระไม่ได้เรียบเรียงข้อความอรรถแห่งธรรมไม่ได้เหมือนเขารกเข้าพวง

2. เราจักแสดงธรรมอย่างเหตุผลแนะนำให้ผู้ฟังเข้าใจ ชี้แจงให้เข้าใจชัดในแต่ละประเด็นแต่ละข้อโดยอธิบายขยายความไปตามแนวเหตุผลแห่งธรรมนั้น ๆ

3. เราจักแสดงธรรมอาศัยความเอ็นดูตั้งจิตเมตตาปรารถนาให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง คือ มองเห็นผู้ฟังเป็นเหมือนญาติของตนที่จะแนะนำให้เขาได้ดีหรือมีความสุขประสบความสำเร็จในชีวิต

4. เราจักเป็นผู้ไม่เพ่งอามิสแสดงธรรมหรือไม่แสดงธรรมเพราะแก่เห็นลาภยศ ต้องมีจิตใจที่บริสุทธิ์ไม่มุ่งผลตอบแทนที่เป็นอามิสสินจ้างหรือค่าตอบแทน เพราะถ้าคิดอย่างนั้นจะทำให้ผู้แสดงธรรมมีจิตที่ไม่บริสุทธิ์

5. เราจักไม่แสดงธรรมกระทบตนและผู้อื่นยกตนข่มท่านเสียสติผู้อื่น ให้เกียรติผู้ฟังอย่าไปคิดว่าเขาไม่มีความรู้เลยยกตนเหนือคนอื่นเพราะผู้ฟังต้องการความรู้มากกว่าการรอดตน นอกจากพระผู้เทศน์จะมีคุณสมบัติแห่งพระธรรมกถึกทั้ง 5 ประการแล้ว พระผู้เทศน์ต้องมีจิตประกอบด้วยเมตตาปรารถนาเพื่อให้ได้รับประโยชน์และมีความหวังดีปรารถนาดีเพื่อให้ประชาชนได้อยู่อย่างมีความสุข ประกอบด้วยคุณลักษณะของครูที่ดีตามหลักคำสอนพระพุทธศาสนา คือ “กัลยาณมิตตาธรรม” (อง.สตตก. (ไทย) 23/37/57) มี 7 ประการ

1. ปิโย คือ น่ารัก ทำตัวเป็นที่วางใจชวนให้อยากเข้าไปปรึกษาหาความรู้ด้วยมีเมตตาธรรมยิ้มแย้มแจ่มใสกับผ้าสูงอายุเป็นกันเองสร้างความรักและความเมตตา

2. ครุ คือ นำเคารพ หนักแน่น ทำตัวให้เกิดความรู้สึกรอบอุ้มใจเป็นที่พึ่งได้และปลอดภัย และมีความรู้อย่างแท้จริงฟังพวอาศัยยามที่มีปัญหาแก้ไขไม่ได้สามารถแก้ไขปัญหาชีวิตเขาได้

3. ภาวนีโย คือ นำเจริญใจยกย่องสรรเสริญความรู้ภูมิปัญญาแท้จริงทั้งเป็นผู้อบรมและปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ มีความรู้และภูมิปัญญาอย่างแท้จริงมีคุณธรรมควรแก่การกราบไหว้บูชา

4. วตฺตา คือ รู้จักพูดให้ได้ผลรู้จักให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน กระทำตนให้เป็นบุคคลที่เคารพภักดีมีระเบียบแบบแผน เป็นที่ปรึกษาที่ดียามมีความทุกข์หาทางออกของชีวิตไม่ได้แต่สามารถชี้แนะชี้แนะพาได้

5. วจนกฺขโม คือ อดทนต่อถ้อยคำพร้อมที่จะรับฟังคำซักถามต่าง ๆ อยู่เสมอ และสามารถรับฟังด้วยความอดทนไม่เบื่อ พร้อมรับฟังข้อซักถามให้คำปรึกษาหรือแนะนำ ไม่เอาอารมณ์ตนเป็นที่ตั้งหรือตนเป็นใหญ่

6. คมภีรญฺจ กถิ กตฺตา คือ กล่าวชี้แจงแถลงเรื่องต่าง ๆ ที่ลึกซึ้งได้ อรรถาธิบายเรื่องที่ยุกยากซับซ้อนให้เข้าใจง่ายอธิบายเรื่องราวต่าง ๆ ได้อย่างแจ่มแจ้ง มีความรอบรู้ในเรื่องที่จะเทศน์

7. โน จฏฺฐาเน นิโยชเย คือ ไม่แนะนำหรือชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสีย ไม่ชักนำไปในทางที่ต่ำหรือความเสื่อมโทรมทางจิต ในขณะที่เดียวกันผู้เทศน์เองต้องหลีกเลี่ยงสิ่งที่เป็นอบายมุข

พระราชธรรมวาที (2549) ได้ให้ความสำคัญของพระนักเทศน์ว่า พระนักเทศน์เป็นเพื่อน ยามสบาย พระนักเทศน์เป็นสหายยามโศกสลด พระนักเทศน์เป็นมิตรนิจนิรันดร์ พระนักเทศน์เป็นเป็น มิ่งขวัญของปวงชน (องค์การเผยแผ่วัดประยุรวงศาวาส, 2549) พระผู้เทศน์จึงมีอิทธิพลต่อผู้ฟังธรรม พระนักเทศน์ต้องยึดหลักแนวทางการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการความเป็นพลเมืองผ่านการเทศน์มหาชาติ ตามหลักการของพระพุทธเจ้า 4 ประการ (ที.สี. (ไทย) 92/198/161) ดังนี้

1. สันติสนทนา ได้แก่ การชี้แจงเรื่องที่เทศน์ให้เห็นแจ่มแจ้งชัดเจนสามารถแยกแยะ อรรถาธิบายแสดงให้เห็นเหตุผลให้เข้าใจง่ายลึกลับซึ่งไม่คลุมเครือมีเหตุผล มีอุปมาสาธกชี้ให้เห็นทาง ดำเนินชีวิตและทางแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตได้และส่งเสริมการความเป็นพลเมือง

2. สมาทปนา ได้แก่ การเทศน์เกิดความตั้งใจเพื่อนำเอาไปปฏิบัติอย่างแท้จริงในชีวิต เป็นการสอนให้เห็นว่าสิ่งใดควรปฏิบัติแนะนำให้ชาวซึ่งในคุณค่าและเห็นความสำคัญที่ต้องฝึกฝนจน ยอมรับนำไปปฏิบัติให้เกิดศรัทธาอย่างไม่หวั่นไหว

3. สมุตเตชนา ได้แก่ การสร้างความอาจหาญแก่กล้าปลุกเร้าจิตใจให้กระตือรือร้น เกิดอุตสาหะให้บรรลุเป้าหมายเมื่อลงมือปฏิบัติก็สามารถทำได้ปฏิบัติได้ สอนให้รู้ว่าชีวิตกล้ารับรู้อัน ปัญหาทุกอย่างทั้งทัศนคติที่ถูกต้องแก้ปัญหาด้วยวิธีที่ถูกต้องให้กำลังใจโดยนิกวาดภาพให้เป็นดังที่ ตนเองชอบหรือมีความสุข (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์, 2561)

4. สัมปหังสนา ได้แก่ การเทศน์แบบปลุกปลอบใจ สร้างความสดชื่นร่าเริงเติมขวัญ กำลังใจเข้มแข็งเบิกบานเห็นคุณประโยชน์ในการปฏิบัติทำให้มีความหวังเห็นคุณของตนเอง

สรุป หลักการทั่วไปหรือหลัก “4 ส” เป็นแนวทางการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการความเป็น พลเมืองผ่านการเทศน์มหาชาติในด้านการส่งเสริมด้านสันติสนทนา คือ การอธิบายให้แจ่มแจ้งชัดเจนใน หลักธรรมดำเนินชีวิตตามหลักพลเมืองในระบบประชาธิปไตย ส่งเสริมด้านสมาทปนา คือ ให้ผู้ฟัง เกิดแรงจูงใจเกิดศรัทธามั่นคงในความดีที่ทำมาและทำดีต่อไป ส่งเสริมด้านสมุตเตชนา คือ มีความ แก่กล้ามั่นใจว่าตนเองสามารถดำเนินชีวิตตามหลักพลเมืองในระบบประชาธิปไตยได้เหมือนคน ทั่วไป ส่งเสริมด้านสัมปหังสนา คือ สร้างความร่าเริงเบิกบานใจ หลักธรรมในพระพุทธศาสนามีส่วนที่ สอดคล้องกับหลักประชาธิปไตยมีความกลมกลืนกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มีส่วนเกื้อกูล สร้างสรรค์ให้คนอยู่ในระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย

10. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ถวิลวดี บุรีกุลและรัชชวดี แสงมเหษณ์ (2554) ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความเป็นพลเมืองในประเทศไทย” พบว่า คุณสมบัติของการเป็นพลเมืองที่ประชาชนให้ความสำคัญที่สุด 5 อันดับแรก คือ การทำงานแบบสุจริต การมีความภูมิใจในการเป็นคนไทย การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การเต็มใจที่จะเสียภาษีและการปฏิบัติตามกฎหมาย ในขณะที่คนไทยเองมีคุณสมบัติของการเป็นพลเมืองใน 5 อันดับแรก คือ การมีความภูมิใจในการเป็นคนไทย การทำงานแบบสุจริต การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การเต็มใจที่จะเสียภาษี และการปฏิบัติตามกฎหมาย สิ่งที่แตกต่างกันของระหว่างคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองที่พึงประสงค์ กับคุณสมบัติที่มีอยู่จริงของความเป็นพลเมือง คือ การสามารถวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นทางการเมือง และมีความรู้เกี่ยวกับการเมืองการปกครอง การศึกษานี้ยังทำให้เกิดตัวชี้วัดที่แสดงคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองที่มีอยู่ในสังคมไทย ซึ่งตามทฤษฎีของ Kahne และ Westheimer (2004) สามารถแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ ตัวชี้วัดความเป็นพลเมืองในด้านที่ให้ความสำคัญกับวิถีวัฒนธรรม ด้านที่เน้นชุมชน และด้านการเน้นเรื่องอิสรภาพและความคิดที่ก้าวหน้า

ณัฐนันท์ ศิริเจริญ (2555) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การใช้สื่อบูรณาการเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองกับอนาคตประชาธิปไตยไทย” พบว่า การดำเนินงานในด้านบูรณาการสื่อทุกประเภทเข้ามาช่วยในการประสานงานสร้างเครือข่ายสังคมทุกภาคส่วน ทั้งหน่วยงานหรือองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน เพื่อให้มีความชัดเจนและมีความผลิตผลไปกับการเรียนรู้ ในการที่จะสร้างความเป็นพลเมืองให้กับประชาชนชาวไทยให้ได้มากที่สุดต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจในการกำหนดนโยบาย แผนงาน ยุทธศาสตร์ คือ การรวมใจให้เป็นหนึ่งเดียว เพราะเมื่อเราสามารถพลังของคนในชาติได้ ก็จะสามารถสร้างความเป็นพลเมืองให้กับประชาชนของเราได้อย่างรวดเร็วมากขึ้น จะส่งผลให้การรักษาไว้และการพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นไป ความเป็นพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตย ได้แก่ การเป็นผู้ที่มีหลักการทางประชาธิปไตยในการดำรงชีวิต มีความรับผิดชอบต่อสิ่งที่ตนเองได้กระทำขึ้นทั้งถูกและผิด การปฏิบัติตามกฎหมายที่กำหนด ข้อห้าม ข้อยกเว้น และข้อที่ต้องปฏิบัติไว้ การดำรงตนให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและท้องถิ่นโดยมีความเอื้ออาทร มีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมและประเทศชาติให้เป็นสังคมและประเทศประชาธิปไตยอย่างแท้จริงต่อไปในอนาคตตามหลักการทางประชาธิปไตย รวมทั้งการเป็นผู้ที่ยึดมั่นในหลักคุณธรรม จริยธรรมของศาสนาและจรรยาบรรณในวิชาชีพของแต่ละบุคคล ชาวไทยทุกภาคส่วนทุกคนควรตระหนักถึงความสำคัญของการสร้างความเป็นพลเมืองให้กับทั้งคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่เพื่อที่จะได้นำพาอนาคตประชาธิปไตยของประเทศไทยเจริญรุ่งเรือง

พนิดา เกษมมงคล (2565) ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการสร้างความเป็นพลเมืองเชิงสร้างสรรค์ของเยาวชน” พบว่า 1) องค์ประกอบและอัตลักษณ์ความเป็นพลเมืองของเยาวชนไทย ดังนั้น ความเป็นพลเมืองมีองค์ประกอบหลักที่สำคัญ เช่น การแสดงออกในความเป็นประชาธิปไตย มีคุณธรรมจริยธรรม เคารพต่อกฎหมาย มีความกตัญญู มีรับผิดชอบต่อตนเอง สังคมและส่วนรวมในการพัฒนา 2) กระบวนการพัฒนาความเป็นพลเมืองเชิงสร้างสรรค์ การพัฒนาความเป็นพลเมืองเชิงสร้างสรรค์ของเยาวชนในสังคมไทย 3) เสริมสร้างเครือข่ายความเป็นพลเมืองเชิงสร้างสรรค์ของเยาวชนในสังคมไทย 3.1 เครือข่ายการสร้างความเป็นพลเมืองในการศึกษาพื้นที่กรุงเทพมหานคร ซึ่งประกอบไปด้วยมหาวิทยาลัยทั้งภาครัฐบาลและภาคเอกชนที่อยู่ภายใต้การกำกับของภาครัฐบาล เป็นสถาบันที่ควรมีพื้นที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ ประสานงานการทำงาน องค์ความรู้พลเมือง การปลูกฝัง บ่มเพาะพลเมืองและจัดทำหลักสูตร กระบวนการจัดกิจกรรมและคู่มือนักเรียน รู้เท่าทันสื่ออันเป็นการออกแบบจากความต้องการของผู้เรียน ผู้สอนและรากฐานของสภาพแวดล้อมที่ควรเป็นไปได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้โครงสร้างหลัก คือ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษาต้องเชื่อมโยงในการหาทางออกร่วมกันที่จะทำให้เยาวชนได้รับแนวทางที่ดีในการออกไปแสดงความคิดเห็นในสังคม ส่วนเครือข่ายอื่นคอยสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีต่อไป

วิรัตน์ คำศรีจันทร์ (2544) ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาจิตสำนึกพลเมืองในบริบทประชาสังคมไทยโดยศึกษาเงื่อนไขการก่อเกิดและปัจจัยเกื้อหนุนหรือเป็นอุปสรรคต่อการมีจิตสำนึกพลเมือง/สาธารณชน (Civic minded) ในบริบทสังคมไทย” ผลการศึกษาพบว่า คุณลักษณะของการมีจิตสำนึกพลเมืองนั้นมีอยู่หลายมิติ ได้แก่ การมีวินัยในตน ทั้งในเรื่องส่วนตัวและส่วนงาน เคารพกติกาที่ร่วมกันสร้างขึ้น ปฏิบัติสิทธิหน้าที่อย่างเต็มความสามารถด้วยจิตใจอาสา ให้ความสำคัญต่อผลประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าส่วนตน ใส่ใจกิจการสาธารณะมีส่วนร่วมและให้ความร่วมมือเพื่อประโยชน์สุขของชุมชนทั้งในเชิงเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง การมีความกล้าหาญทางจริยธรรม ปกป้องความถูกต้องเพื่อความดี ความยุติธรรมและสันติภาพของสังคม การมีความผูกพันและยึดมั่นในอุดมการณ์ประชาธิปไตย ปฏิบัติตนผู้อื่นเยี่ยงกัลยาณมิตร เท่าเทียมและเอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน ส่วนเงื่อนไขการก่อเกิดจิตสำนึกพลเมืองที่สำคัญในบริบทประชาสังคมไทย คือ การมีชีวิตของชุมชนซึ่งทำให้สมาชิกมีความสัมพันธ์กันในแนวราบ การปฏิบัติจิตสำนึกพลเมืองอยู่ในวิถีชีวิตความเป็นชุมชนซึ่งสมาชิกเชื่อมโยงกันในฐานะพลเมืองมีความเท่าเทียมและเสมอภาคในเชิงการเมือง มีความเป็นเอกภาพสามัคคี ข้อเสนอแนะในการเสริมสร้างจิตสำนึกพลเมืองเพื่อพัฒนาเชิงคุณภาพของประชากรหรือแก้ปัญหาผ่านการสร้างคนและการจัดการของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม โอกาส และหลายช่องทางซึ่งความเป็นธรรมชาติและเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิต

จรรยาตรี มาติลโกวิทช์ และคณะ (2550) ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย พบว่า

1. การจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยใน 4 ประเทศ มีสถาบันการศึกษาเป็นแกนหลักในการจัดการศึกษาและมีการร่วมมือระหว่างองค์กร สถาบันต่าง ๆ มีเป้าหมายเพื่อสร้างพลเมืองที่มีคุณลักษณะเฉพาะในระบอบประชาธิปไตย เน้นหาเน้นแนวคิด ประชาธิปไตยพื้นฐานและเนื้อหาที่เป็นประเด็นการร่วมสมัยแนวทาง วิธีดำเนินการของการจัดการศึกษามีการจัดรายวิชาไว้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานจัดเป็นรายวิชาเดี่ยวและบูรณาการกับ รายวิชาอื่นจัดกิจกรรมนอกหลักสูตรเพื่อส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย จัดเอกสารประกอบหลักสูตร แจกจ่ายให้ทุกโรงเรียนจัดแหล่งเรียนรู้สำหรับครูและพัฒนาครูผู้สอนเน้นผู้เรียนแบบมีส่วนร่วม เน้น การเรียนแบบผสมผสาน ร่วมมือระหว่างสถาบันทั้งในและนอกประเทศ การประเมินผลมีการประเมิน ตามช่วงชั้นเป็นระยะ ประเมินโดยโรงเรียนและองค์กรกลาง

2. คุณลักษณะความเป็นประชาธิปไตยที่พึงประสงค์ของคนไทย มี 3 ด้าน คือ (1) คุณลักษณะ ด้านทักษะส่วนบุคคล (2) คุณลักษณะด้านการอยู่ร่วมกันในสังคม ไม่ใช่ความรุนแรง และ (3) คุณลักษณะ ด้านความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตย

3. รูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยมีองค์ประกอบ ดังนี้ องค์ประกอบที่ 1. ผู้จัดแกนหลักในการจัดการศึกษา คือ ครอบครัว ชุมชนสถานศึกษา สถาบัน การเมืองการปกครององครรัฐ เอกชน องค์กรอิสระ องค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรและสื่อ องค์ประกอบที่ 2 หลักการ แนวคิดของการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย โดยหลักคือ เน้น การศึกษาตลอดชีวิตเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ องค์ประกอบที่ 3 เป้าหมายในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต เพื่อส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย โดยหลักคือ เพื่อสร้างพลเมืองที่มีจิตวิญญาณประชาธิปไตยและมีความกระตือรือร้น องค์ประกอบที่ 4 เนื้อหาสาระสำคัญในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อส่งเสริม ความเป็นประชาธิปไตย ควรเป็นองค์ประกอบเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนพฤติกรรมพลเมืองได้เน้นแนวคิด ประชาธิปไตยและเป็นประชาธิปไตยที่สังคมไทยต้องการ องค์ประกอบที่ 5 แนวทางและวิธีการ ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย โดยหลักควรแบ่งกลุ่มผู้เรียนรู้ ให้ชัดเจน จัดการเรียนการสอนให้หลากหลายรูปแบบผสมผสานความรู้กับประสบการณ์ องค์ประกอบที่ 6 การติดตามและประเมินผลผลการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย ควรมี การติดตามและรายงานผลเป็นระยะและใช้หลักการมีส่วนร่วมและจากการนำรูปแบบการจัดการ การศึกษาไปทดลองใช้ในชุมชน พบว่า ชุมชน สามารถเป็นแกนหลักในการจัดการศึกษาได้มีการร่วมมือ ในกิจกรรมและต้องการให้มีการสานต่อในโครงการต่าง ๆ เพื่ออนาคตชุมชนต่อไป

อเนก เหล่าธรรมทัศน์ (2550) กล่าวเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองว่า หลักสำคัญของกลุ่ม แนวคิดสาธารณนิยม (Civic Republicanism) มีอยู่ด้วยกัน 2 ประการคือ 1. ความคิดเรื่องพลเมือง (Citizenship) ซึ่งย้ำว่าสมาชิกของระบบประชาธิปไตยต้องภูมิใจในความเป็นพลเมือง เป็นผู้มีศักดิ์ศรี มีความเท่าเทียมหรือค่อนข้างเท่าเทียมกับผู้อื่น ไม่ปรารถนาครอบงำใครและไม่ให้ใครมาครอบงำหรือ

อุปถัมภ์ค้ำจุนตน พลเมืองจะไม่ใช้ไพร่ ที่ยอมรับสถานภาพสูงต่ำ บงการ รับผิดชอบ เห็นตัวเองเป็นผู้มีน้อย และไม่ใช้ราษฎร ที่ยอมรับอำนาจและกฎหมายของผู้ปกครองแต่ไม่สนใจการปกครองตนเองหรือมีส่วนร่วมทางการเมือง 2. การเมือง คือ คุณธรรม (Virtue) หรือการเมือง คือ กิจกรรมเพื่อส่วนรวม เป็นการสร้างคุณธรรม คุณค่าเพื่อผู้อื่นและเสียสละเพื่อส่วนรวม มิใช่เรื่องการแข่งขันหรือการแย่งกันใช้แย่งกันหาอำนาจ แนวคิดสาธารณนิยม ซึ่งเน้นบทบาทของพลเมืองในด้านนี้เป็นความคิดที่เกิดขึ้นในสมัยประชาธิปไตยแห่งนครรัฐในยุคกลาง และเคยถูกแนวคิดปัจเจกชนเสรีนิยมเบียดบังเลือนหายไป แต่แนวคิดสาธารณนิยมที่เน้นบทบาทพลเมืองนั้นแพร่หลายในสหรัฐอเมริกา เอทซิโอนี (Etzioni) ย้ำว่าทางรอดของอเมริกา คือ การสร้างภาคสังคม ชุมชน เอกชนให้เข้มแข็งและต้องทุ่มเทด้านการศึกษาก่อสร้างพลเมือง

ปริญญญา เทวานฤมิตรกุล (2555) กล่าวว่า ประชาธิปไตย หมายถึง การปกครองที่อำนาจสูงสุดเป็นของประชาชน และมีฐานะเป็นเจ้าของประเทศ ไม่ใช่ผู้อาศัย จึงเป็นการปกครองกันเองหรือปกครองตนเองของประชาชน ประชาธิปไตยจึงก่อให้เกิดหลักสิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคขึ้น ประชาชนในรัฐมีความเท่าเทียมกันในฐานะเจ้าของประเทศ สามารถเลือกวิถีชีวิตของตนเอง มีความเห็นที่เหมือนและแตกต่างกันได้ กติกาหรือกฎหมายที่บังคับใช้ก็ต้องมาจากประชาชนเช่นกัน เรียกว่า การปกครองโดยกฎหมาย (The Rule of Law) การปกครองในระบบนี้จะประสบความสำเร็จได้ ประชาชนต้องเป็น “พลเมือง” ตามระบอบประชาธิปไตย กล่าวคือ ประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจที่ปกครองกันเองต้องมี “ความสามารถ” ด้วยความเป็นพลเมือง (Citizenship) ของระบอบประชาธิปไตย หมายถึง การเป็นสมาชิกของสังคมที่มีอิสรภาพควบคู่กับความรับผิดชอบ และมีสิทธิเสรีภาพควบคู่กับหน้าที่ มีความสามารถในการยอมรับความแตกต่าง เคารพกติกาการอยู่ร่วมกัน และมีส่วนร่วมต่อความเป็นกับการแก้ไขปัญหาในสังคมของตนเอง ประกอบด้วย 6 ลักษณะคือ 1. รับผิดชอบตนเองและพึ่งตนเองได้ 2. เคารพสิทธิผู้อื่น 3. เคารพความแตกต่าง 4. เคารพหลักความเสมอภาค 5. เคารพกติกา และ 6. รับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม และยังกล่าวว่าประชาธิปไตยนั้นไม่ใช่กฎธรรมชาติ เช่น ปลาใหญ่กินปลาเล็ก หรือคนอ่อนแอยอมพ่ายแพ้ จึงเป็นเรื่องการฝืนธรรมชาติ จึงต้องมีการฝึกฝนให้คนมีความเป็นพลเมือง โดยเฉพาะด้วยทางการศึกษาการพัฒนาพลเมืองผู้ซึ่งจะสร้างสังคมประชาธิปไตยในอนาคต ให้มีความหมายที่ครอบคลุมดังเช่นหลายประเทศได้กระทำแล้ว

พระครูพิมลธรรมภาณ (มานพ กนตสีโล) (2564) ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดงานเทศน์มหาชาติ” ผลการวิจัย พบว่า สภาพการบริหารจัดงานเทศน์มหาชาติ เป็นการบริหารจัดงานเพื่อสืบสานประเพณีอันดีงานทางพุทธศาสนาและเพื่อให้เกิดความสามัคคีในชุมชนระหว่างบ้าน วัด และราชการ ซึ่งในความเชื่อ ความเลื่อมใสในพุทธศาสนิกชนเกี่ยวกับเป้าหมายของการเทศน์มหาชาติ เชื่อกันสืบ ๆ กันมาแต่โบราณกาลพัฒนารูปแบบการบริหารจัดงานเทศน์มหาชาติ จากการศึกษาเอกสาร งานวิจัย การสัมภาษณ์ และผลจากการสนทนากลุ่ม พัฒนารูปแบบได้ 4 ส่วน คือ ส่วนที่ 1

ส่วนนำ ส่วนที่ 2 ตัวแบบ ส่วนที่ 3 ขั้นตอนการนำไปใช้ และส่วนที่ 4 เงื่อนไขความสำเร็จ เสนอรูปแบบการบริหารจัดงานเทศน์มหาชาติ ประกอบด้วย 4 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ส่วนนำ ได้แก่ สภาพแวดล้อม หลักการ วัตถุประสงค์ ส่วนที่ 1 ตัวแบบ ประกอบด้วย การปฏิบัติตามกระบวนการที่วางแผนเอาไว้ เพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของรูปแบบที่กำหนดไว้ซึ่งประกอบด้วย องค์ประกอบของการบริหาร องค์ประกอบของการจัดการ ลักษณะของการจัดการที่ดี ขั้นตอนการจัดการ โครงการเฉลิมพระเกียรติฯ และคำสั่งแต่งตั้ง ส่วนที่ 3 ขั้นตอนการนำไปใช้ ประกอบด้วย โครงสร้าง การตัดสินใจ แนวทางการประเมิน และ ส่วนที่ 4 เงื่อนไขความสำเร็จโดยการจัดงานเทศน์มหาชาตินั้นจะต้องอาศัยความร่วมมือ ร่วมมือ ร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมทำกันของแต่ละแห่งเพื่อให้การบริหารจัดงานเทศน์มหาชาติเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและบรรลุวัตถุประสงค์

พระครูวินัยธรมานพ ปาละพันธ์ และพระครูสุธี คัมภีร์ญาณ (2549) ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบ เนื้อหา และวิธีการเทศน์มหาชาติในยุคปัจจุบัน ผลการวิจัยพบว่า (1) รูปแบบการเทศน์มหาชาติแบ่งเป็น 4 ประเภท คือ รูปแบบการจัดการเทศน์ รูปแบบการนิมนต์พระเทศน์ รูปแบบการจัดสถานที่เทศน์ และรูปแบบการจัดธรรมาส์เทศน์ รูปแบบการจัดการเทศน์ มี 2 รูปแบบ คือ การจัดการเทศน์แบบเรียงกัณฑ์และแบบประยুক্ত รูปแบบการนิมนต์พระเทศน์มี 3 รูปแบบ คือ เจ้าอาวาสเป็นผู้นิมนต์ เจ้าอาวาสมอบหมายให้พระที่รับผิดชอบในการเทศน์เป็นผู้นิมนต์ และเจ้าของกัณฑ์เทศน์เป็นผู้นิมนต์ รูปแบบการจัดสถานที่เทศน์ แบ่งเป็น 2 รูปแบบ คือ จัดสถานที่เทศน์ภายนอก และจัดสถานที่เทศน์ภายใน รูปแบบการจัดธรรมาส์เทศน์ เน้นให้มีการตกแต่งธรรมาส์เทศน์และที่ตั้งเครื่องกัณฑ์เทศน์ให้ดูเป็นระเบียบเรียบร้อยสวยงาม (2) เนื้อหาที่ใช้ในการเทศน์มหาชาติ มี 2 ประเภท ได้แก่ เนื้อหาในคัมภีร์ จำนวน 13 กัณฑ์ และเนื้อหานอกคัมภีร์ที่เกี่ยวกับชาดกในพระเจ้าสิบชาติ พุทธประวัติ นิทานชาดก นิทานพื้นบ้าน วรรณคดี และคำสอน (3) วิธีการเทศน์มหาชาติแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ แบ่งตามท่วงทำนอง และแบ่งตามเนื้อเรื่อง วิธีการเทศน์มหาชาติที่แบ่งตามท่วงทำนอง มี 2 แบบ คือ ทำนองหลวงและทำนองราษฎร์ การเทศน์ทำนองหลวงเป็นการเทศน์ตามเนื้อหาในคัมภีร์ทั้ง 13 กัณฑ์

งานวิจัยต่างประเทศ

Dorney และ Terrell (1995) ศึกษาวิจัยเรื่อง “กลวิธีการสื่อสารเพื่อพัฒนาทักษะในการสื่อสาร” พบว่า มีหลักฐานที่สามารถยืนยันได้ว่ากลวิธีในการสื่อสารสามารถพัฒนาทักษะในการสื่อสารซึ่งทดสอบกับผู้เรียนชาวฮังการี ผลปรากฏว่าผู้เรียนสามารถใช้กลวิธีในการสื่อสารในแง่ของการสื่อความหมายและผู้เรียนมีความคล่องในการพูดมากขึ้น ผู้เรียนมองเห็นประโยชน์และมีทัศนคติที่ดีต่อการฝึกการใช้กลวิธีในการสื่อสารและการมีทัศนคติที่ดีมีแรงจูงใจในการเรียนและความมั่นใจที่จะใช้

ภาษาถือเป็นคุณสมบัติที่ดีของผู้เรียนภาษา เพราะผู้เรียนเหล่านี้จะมีความกระตือรือร้นในการเรียน ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ในที่สุด

Kim, Y. Y., & McKay-Semmler, K. (2012) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางสังคมและการปรับตัวข้ามวัฒนธรรม: การตรวจสอบกิจกรรมการสื่อสารระหว่างบุคคลโดยตรงและเป็นสื่อกลางของผู้มีการศึกษาที่ไม่ใช่เจ้าของภาษาในสหรัฐอเมริกา” พบว่า การศึกษานี้สำรวจว่ากิจกรรมการสื่อสารระหว่างบุคคลที่ใช้เทคโนโลยีเป็นสื่อกลางกับชาติพันธุ์ร่วมทำให้บทบาทสำคัญที่ทำให้การมีส่วนร่วมทางสังคมโดยตรงกับสมาชิกของสังคมเจ้าบ้านอ่อนแอลงในกระบวนการปรับตัวข้ามวัฒนธรรมหรือไม่ ทั้งนี้ตามทฤษฎีบูรณาการของคิมเรื่องการปรับตัวข้ามวัฒนธรรม การศึกษานี้ตอบคำถามนี้ผ่านการตรวจสอบโดยละเอียดเกี่ยวกับขอบเขตที่คนที่ไม่ใช่เจ้าของภาษามีส่วนร่วมในการสื่อสารระหว่างบุคคลแบบตัวต่อตัว และการสื่อสารระหว่างบุคคลทางเชื้อชาติผ่านความสัมพันธ์แบบ dyadic และความเกี่ยวพันในองค์กร ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ที่อาศัยอยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งมีการศึกษาค่อนข้างดีจำนวน 51 คน ผลการวิจัยระบุว่า: (1) รูปแบบการสื่อสารที่ใช้เทคโนโลยีเป็นสื่อกลาง เช่น อีเมลและอินเทอร์เน็ตเป็นวิธีการหลักในการรักษาการติดต่อกับครอบครัวและเพื่อนที่ยังคงอยู่ในประเทศต้นทาง (2) ไม่ใช่ชาวพื้นเมืองมีส่วนร่วมในกิจกรรมการสื่อสารระหว่างบุคคลโฮสต์มากกว่าการสื่อสารระหว่างบุคคลทางชาติพันธุ์ และ (3) การมีส่วนร่วมของผู้ที่ไม่ใช่ชาวพื้นเมืองในการสื่อสารระหว่างบุคคลโฮสต์โดยตรงแต่ไม่ใช้การสื่อสารระหว่างบุคคลทางชาติพันธุ์ การค้นพบเหล่านี้และที่เกี่ยวข้องชี้ให้เห็นถึงความสำคัญอย่างต่อเนื่องของการมีส่วนร่วมทางสังคมโดยตรงของผู้ที่ไม่ใช่เจ้าของภาษากับสมาชิกของสังคมเจ้าบ้านในกระบวนการปรับตัวข้ามวัฒนธรรม

McLellan, J.A. & Younise, J. (2003) (อ้างใน Hua, C.W. & Wan, K.E., 2011) พบว่า ผู้ปกครองเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นพลเมือง โดยเฉพาะปัจจัยด้านระดับการศึกษาและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมอาสาสมัคร กล่าวคือ ผู้ปกครองที่มีการศึกษาสูง จะมีความรู้ทางการเมืองและพลเมืองสูง และผู้ปกครองจะส่งผ่านความรู้ดังกล่าวมายังบุตรได้ นอกจากนี้ผู้ปกครองที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมอาสาสมัครของชุมชน จะมีส่วนผลักดันให้บุตรเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าวได้ และมีส่วนในการปลูกฝังความรู้สึกความเป็นพลเมืองให้แก่บุตรตั้งแต่ยังเป็นเด็กได้อีกทางหนึ่งด้วย

โครงการ “The Australian Temperament Project” ได้ศึกษาพัฒนาการของเด็กในรัฐวิกตอเรียประเทศออสเตรเลียตั้งแต่ปี 1983-2000 (Prior, M., et al., 2000 อ้างถึงใน Smart, D., et al., 2000) พบว่า ตัวแปรอิสระสำคัญตัวหนึ่งที่สามารถทำนายความตระหนักรู้ด้านการเมืองของความเป็นพลเมืองได้ คือ สถานะทางสังคมและเศรษฐกิจของครอบครัว กล่าวคือ เป็นสภาพแวดล้อมที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาความตระหนักรู้ในความเป็นพลเมืองในด้านนี้ได้ โดยเฉพาะครอบครัวที่มี

สถานะทางสังคมและเศรษฐกิจสูง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากครอบครัวที่มีสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจสูงจะประพาดิตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง

ทั้งนี้ จากการทบทวนแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการสื่อสารเพื่อการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยทั้งในประเทศและต่างประเทศ จะเห็นได้ว่าการสื่อสารมีบทบาทสำคัญในการดำเนินกิจกรรมด้านต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันซึ่งการตระหนักในความเป็นพลเมืองมีความสำคัญอย่างมากในยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีการสื่อสารที่รวดเร็วและซับซ้อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย เนื่องจากพลเมืองเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย พลเมืองมีการเสพสื่อสังคมกันอย่างมากและใช้อย่างหลากหลาย การเทศน์มหาชาติจึงเป็นการสื่อสารอย่างหนึ่งที่มีอิทธิพลอย่างมากในชุมชน ถือเป็นสื่อสารที่เข้ามาช่วยในการประสานงานสร้างเครือข่ายวัดกับประชาชน เพื่อให้มีความชัดเจนและมีความเพลิดเพลิน เป็นกิจกรรมที่ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจในรูปแบบการหารือแบบการสนทนาระหว่างพระนักเทศน์และผู้รับฟัง กระบวนการสนทนาจึงถือเป็นหัวใจสำคัญของรูปแบบการสื่อสารแบบโดยมีผลในด้านที่ตติต่อจิตใจจึงทำให้เกิดพฤติกรรมในการร่วมกิจกรรมเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาความเป็นพลเมืองที่เหมาะสมกับสังคมไทยในการดำรงตนให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและท้องถิ่น โดยมีความเอื้ออาทร มีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันอันจะก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมและประเทศชาติให้ เป็นสังคมและประเทศประชาธิปไตยอย่างแท้จริงต่อไป ในอนาคตตามหลักการทางประชาธิปไตย รวมทั้งการเป็นผู้ที่ยึดมั่นในหลักคุณธรรม จริยธรรมของศาสนาและจรรยาบรรณในวิชาชีพของแต่ละบุคคลได้แก่ การเป็นผู้ที่มีหลักการทางประชาธิปไตยในการดำรงชีวิต มีความรับผิดชอบต่อสิ่งที่ตนเองได้กระทำขึ้นทั้งถูกและผิด การปฏิบัติตามกฎหมายที่กำหนดข้อห้าม ข้อยกเว้น และข้อที่ต้องปฏิบัติไว้การดำรงตนให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและท้องถิ่น โดยมีความเอื้ออาทร มีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันอันจะก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การสื่อสารเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ผ่านการเทศน์มหาชาติ มีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งเน้นการศึกษาเกี่ยวกับ 1) เพื่อศึกษาประเด็นเนื้อหาสาระในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย 2) เพื่อศึกษาวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย 3) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาประเด็นเนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยบทที่ 3 ซึ่งเป็นว่าด้วยวิธีการดำเนินการวิจัย ประกอบด้วย 5 ส่วน ได้แก่ 1) แบบการวิจัย 2) ผู้ให้ข้อมูลหลัก 3) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 4) การเก็บรวบรวมข้อมูล และ 5) การวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การสื่อสารเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ผ่านการเทศน์มหาชาติ การวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา คัมภีร์สำคัญอื่น ๆ รวมทั้งหนังสือ ได้แก่ พลเมืองประชาธิปไตย หนังสือแนวทางการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย หนังสือพิมพ์พลังพลเมืองเพื่อขับเคลื่อนประเทศไทย หนังสือประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม หนังสือการสร้างสำนึกพลเมือง หนังสือความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย จุลสารเรื่องการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ 2559 หนังสือเทศน์มหาชาติ เป็นต้น เอกสารที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) พระนักเทศน์มหาชาติ 2) คฤหัสถ์ ผู้เคยฟังเทศน์มหาชาติ 3) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อศึกษาถึง 1) ประเด็นเนื้อหาสาระ 2) วิธีการนำเสนอสาร 3) แนวทางการพัฒนาประเด็นเนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอสารเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองผ่านการเทศน์มหาชาติ เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย รวมถึงผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาถึงแนวคิด ทฤษฎี เนื้อหาหลักของเรื่องการเทศน์มหาชาติ คตินิยมในการฟังเทศน์มหาชาติ เพื่อผลประโยชน์สูงสุดของมวลมนุษยชาติ

เป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยเรื่องการสื่อสารเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยผ่านการเทศน์มหาชาติ

2. ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงในการสื่อสารเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยผ่านการเทศน์มหาชาติ และผู้เชี่ยวชาญด้านการสื่อสาร โดยการเลือกแบบเจาะจง รวมจำนวน 20 คน ประกอบด้วย

2.1 พระนักเทศน์มหาชาติ กำหนดจากเกณฑ์ประสบการณ์เป็นพระนักเทศน์ไม่ต่ำกว่า 5 ปี โดยผู้วิจัยใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposefully Selected) จำนวน 9 รูป

2.1.1 พระเทพวิสุทธิดิลก (เจ้าอาวาสวัดวัดสามพระยา, ป.ศ.9)

2.1.2 พระมงคลธรรมภาณ (ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดเสมียนนารี)

2.1.3 พระมหาโสภณ สุธีโร (วัดเวฬุวนาราม, ป.ศ.4)

2.1.4 พระครูศรีธรรมประสิทธิ์ (ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดหลักสี่ พระอารามหลวง, ป.ศ.6)

2.1.5 พระครูวิสุทธิธรรมประสิทธิ์ (ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดหลักสี่ พระอารามหลวง, ป.ศ.3)

2.1.6 พระมหากรวิก อธิสโก (ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสุทัศนเทพวราราม ดร., ป.ศ.7)

2.1.7 พระครูโมลีธรรมมากร (ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสุวรรณาาราม, ป.ศ.3)

2.1.8 พระมหาสมชาย สนั่นดิโร (รองเจ้าคณะอำเภอบางบาล, เจ้าอาวาสวัดเปรมประชา, ป.ศ.7)

2.1.9 พระมหาจรรุวัฒน์ (วัดเวฬุวนาราม, ป.ศ.4)

2.2 คฤหัสถ์ ผู้ที่ติดตามการฟังเทศน์มหาชาติเป็นประจำ โดยผู้วิจัยใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposefully Selected) จำนวน 8 คน ประกอบด้วย

2.2.1 นายกนก โกศล

2.2.2 บุญเชิด ชำนิศาสตร์

2.2.3 นายวีระชญา วีระคำ

2.2.4 นางสาวกรรณา ภิรมย์ธรรม

2.2.5 นายอำนาจ นาคบุรินทร์

2.2.6 นายประโลม พูลกำลัง

2.2.7 นางพิสมัย พูลกำลัง

2.2.8 นายปราโมทย์ เมืองสังข์

2.3 นักวิชาการ เป็นผู้มีความเชี่ยวชาญและมีประสบการณ์การเป็นนักวิชาชีพด้านการสอนการสื่อสารและการศาสนา ไม่น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 3 คน เป็นหน่วยในการวิเคราะห์บทเทศน์มหาชาติ 13 กัณฑ์ โดยผู้วิจัยใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposefully Selected) จำนวน 3 ท่าน ประกอบด้วย

2.3.1 รองศาสตราจารย์ ดร.กมลรัฐ อินทรทัศน์ อาจารย์ประจำสาขาวิชานิติศาสตรมหาวิทาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

2.3.2 พระครูพิมลธรรมภาณ ดร. นักวิชาการ

2.3.3 รองศาสตราจารย์ ดร.สมาน งามสนิท อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ สังกัด ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ได้แก่

3.1.1 **แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง** สำหรับกลุ่ม 1) พระนักเทศน์มหาชาติ มีประสบการณ์ในการเทศน์มหาชาติ ในประเด็นเนื้อหาสาระในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยผู้วิจัยได้ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่สร้างขึ้นในเบื้องต้นให้ครอบคลุมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ศึกษา หลังจากนั้นปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาและให้ผู้ทรงคุณวุฒิดำเนินการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ซึ่งแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบสัมภาษณ์ในการสนทนากลุ่ม

3.1.2 **แบบสังเกต** สำหรับใช้ในการบันทึกการสื่อสารเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยผ่านการเทศน์มหาชาติของกลุ่มเป้าหมาย แบบสังเกต (Observation form) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้าของผู้สังเกตในการศึกษา การสังเกตแบ่งตามวิธีการสังเกต 2 ประเภท คือ

1) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) การสังเกตแบบนี้จะเป็นลักษณะที่ผู้สังเกตเข้าไปมีส่วนร่วมหรือทำกิจกรรมร่วมกับ ผู้ถูกสังเกต โดยที่ผู้ถูกสังเกตไม่รู้ตัวว่าถูกสังเกตอยู่

2) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant observation) การสังเกตแบบนี้จะเป็นลักษณะผู้สังเกตไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมหรือไม่ได้เข้าทำกิจกรรมกับผู้สังเกต

3.1.3 **สมุดบันทึกสนาม** สำหรับบันทึกข้อมูลจากการสังเกต

ตารางที่ 3.1 แสดงข้อมูลโครงสร้างประเด็นการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การสังเกต
 ในประเด็นกระบวนการสื่อสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง
 ในระบอบประชาธิปไตย

ประเด็นคำถาม	รายละเอียดคำถาม	หมายเหตุ
กระบวนการสื่อสารเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย	1. กลุ่มผู้ส่งสาร ได้แก่ พระนักเทศน์มหาชาติ มีจุดมุ่งหมาย ความรู้ ความชำนาญ ทักษะการสื่อสาร ทักษะการมีต่อตนเอง เนื้อหาสาร และผู้รับสาร โดยมีประสบการณ์การเทศน์และสร้างความน่าเชื่อถือ 2. สาร ได้แก่ ประเด็นเนื้อหาสาร วิธีการเผยแผ่ 3. สื่อ ได้แก่ ประเภทสื่อที่ใช้ 4. กลุ่มผู้รับสาร ได้แก่ จุดมุ่งหมาย ความรู้ ทักษะการสื่อสาร และทัศนคติผู้รับสารที่มีต่อตนเอง ต่อเนื้อหาสาร และต่อผู้รับสาร	-ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกต -ใช้การสนทนากลุ่ม
1. ด้านกาย รับรู้ข่าวสาร 2. สังคม รับผิดชอบ/เคารพกฎ/ข้อสัตย์ 3. ด้านจิตใจ สำนึกความเป็นไทย/มีความยุติธรรม/ มีจิตสาธารณะ 4. ด้านปัญญา มีส่วนร่วม การเมืองการปกครอง/สันติวิธี/เคารพความแตกต่าง	1. กลุ่มผู้รับสาร เนื้อหาสาร ได้แก่ ประเภทสื่อที่ต้องการ วิธีการเผยแผ่ที่ต้องการ แรงจูงใจในการเข้ามาฟังเทศน์มหาชาติ พฤติกรรมการเปิดรับสื่อ ได้แก่ ช่วงเวลา ประเภทสื่อ ลักษณะการเปิดรับ	-ใช้การสนทนากลุ่ม

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ได้แก่

3.2.1 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก สำหรับคณาจารย์ ผู้ที่ติดตามการพึ่งเทศน์มหาชาติเป็นประจำ ในประเด็นวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยผู้วิจัยได้ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่สร้างขึ้นในเบื้องต้นให้ครอบคลุมและสอดคล้องกับ วัตถุประสงค์ที่ศึกษา หลังจากนั้นปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาและให้ผู้ทรงคุณวุฒิดำเนินการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ซึ่งแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง เพื่อใช้ในการ สัมภาษณ์เชิงลึก และแบบสัมภาษณ์ในการสนทนากลุ่ม

3.2.2 แบบสังเกต สำหรับใช้ในการบันทึกการสื่อสารเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง ในระบอบประชาธิปไตยผ่านการเทศน์มหาชาติของกลุ่มเป้าหมาย

3.2.3 สมุดบันทึกสนาม

ตารางที่ 3.2 แสดงข้อมูลโครงสร้างประเด็นการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การสังเกต

เกี่ยวกับวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบ ประชาธิปไตย

ประเด็นคำถาม	รายละเอียดคำถาม	หมายเหตุ
1. การเปิดเรื่องหรือเข้าสู่เนื้อเรื่อง	1. เนื้อหาชัดเจน 2. ถูกต้อง 3. ครบถ้วน 4. หนักแน่นมีสาระ 5. กระชับได้ใจความ 6. สมเหตุสมผล 7. เรียงราว	-ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกต -ใช้การสนทนากลุ่ม
2. เนื้อหาของเรื่อง	-เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ - ความเสมอภาค - ความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม	-ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกต -ใช้การสนทนากลุ่ม
3. การสรุปประเด็น	สรุปความสำคัญต่อหัวใจหรือประเด็นหลักของเรื่อง แสดงความคิดรวบยอด สรุปและทิ้งท้าย สร้างคำใหม่ให้จดจำ	-ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกต -ใช้การสนทนากลุ่ม

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ได้แก่

3.3.1 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก สำหรับกลุ่ม นักวิชาการ ในประเด็นแนวทางการพัฒนาประเด็นเนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยผู้วิจัยได้ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่สร้างขึ้นในเบื้องต้นให้ครอบคลุมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ศึกษา หลังจากนั้นปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาและให้ผู้ทรงคุณวุฒิดำเนินการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ซึ่งแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบสัมภาษณ์ในการสนทนากลุ่ม

ตารางที่ 3.3 แสดงข้อมูลโครงสร้างประเด็นการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การสังเกต

เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาประเด็นเนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

ประเด็นคำถาม	รายละเอียดคำถาม	หมายเหตุ
1. ด้านกาย	1. ส่งเสริมด้านสันติสนา: แจ่มแจ้ง/ชัดเจนในหลักธรรม/ดำเนินชีวิตตามหลักพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย	-ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก
2. ด้านจิตใจ	2. ส่งเสริมด้านสมาธิ: ให้ผู้ฟังเกิดแรงจูงใจเกิดศรัทธามั่นคงในความดีที่ทำมา	-ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก
3. ด้านสังคม	3. ส่งเสริมด้านสมุทเตชนา: มีความกล้า/มั่นใจว่าตนเองสามารถดำเนินชีวิตตามหลักพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยได้เหมือนคนทั่วไป	-ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก
4. ด้านปัญญา	4. ส่งเสริมด้านสัมปหังสนา: สร้างความร่าเริงเบิกบานใจทั้งอดีตปัจจุบันและอนาคต	-ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลตามกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ร่วมกับการสังเกตจากผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ 1) พระนักเทศน์มหาชาติ การพูดคุยในการสัมภาษณ์จะมีการขออนุญาตเพื่อจดบันทึกบันทึกเสียง และถ่ายภาพ ร่วมกับการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการทบทวนเอกสาร

4.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลตามกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ร่วมกับการสังเกตจากผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ 1) คลุ้สผู้เคยฟังเทศน์มหาชาติทั้งผู้ที่ฟังเทศน์เป็นประจำ และไม่ประจำที่มีผลต่อการพัฒนาการเทศน์มหาชาติในการส่งเสริมความพลเมือง ระหว่าง การพูดคุยในการสัมภาษณ์จะมีการขออนุญาตเพื่อจดบันทึก บันทึกเสียง และถ่ายภาพ ร่วมกับการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการทบทวนเอกสาร

4.3 การเก็บรวบรวมข้อมูลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลตามกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ร่วมกับการสังเกตจากผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ 1) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ ในการสัมภาษณ์จะมีการขออนุญาตเพื่อจดบันทึก บันทึกเสียง และถ่ายภาพ ร่วมกับการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการทบทวนเอกสาร

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการสร้างข้อสรุปจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ร่วมกับการสังเกต ตามประเด็นที่ศึกษา คือ ในประเด็นเนื้อหาสาระในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ได้แก่ 1. ด้านกาย เชิญชวนให้เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อรับรู้ข่าวสาร 2. ด้านสังคม รับผิดชอบต่อสังคม เคารพกฎหมาย ซื่อสัตย์สุจริต 3. ด้านจิตใจ สำนึกความเป็นพลเมืองไทย มีความยุติธรรม มีจิตสาธารณะ 4. ด้านปัญญา มีส่วนร่วม การเมืองการปกครองสันติวิธี เคารพความแตกต่าง

5.2 การวิเคราะห์ข้อมูล ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการสร้างข้อสรุปจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ร่วมกับการสังเกต ตามประเด็นที่ศึกษา คือ วิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

5.2.1 การเปิดเรื่องหรือเข้าสู่เนื้อเรื่อง ได้แก่ 1) เนื้อหามีความชัดเจน 2) ถูกต้อง 3) ครบถ้วน 4) หนักแน่นมีสาระ 5) กระชับ 6) สมเหตุสมผล 7) มีมารยาท เป็นเรื่องราวเหตุการณ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์กับเนื้อเรื่องด้านการส่งเสริมความเป็นพลเมือง

5.2.2 เนื้อหาของเรื่อง ได้แก่ 1) เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ 2) ความเสมอภาค 3) ความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม

5.2.3 การสรุปประเด็น สรุปความสำคัญต่อหัวใจหรือประเด็นหลักของเรื่อง แสดงความคิดรวบยอด สรุปและทิ้งท้ายสร้างคำใหม่ให้จดจำ

5.3 การวิเคราะห์ข้อมูล ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการสร้างข้อสรุปจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ร่วมกับการสังเกต ตามประเด็นที่ศึกษา แนวทางการพัฒนาประเด็นเนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ได้แก่ 1) ส่งเสริมด้านสันติสนา: แจ่มแจ้ง/ชัดเจนในหลักธรรม/ดำเนินชีวิตตามหลักพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย 2) ส่งเสริมด้านสมาธิ: ให้ผู้ฟังเกิดแรงจูงใจเกิดศรัทธามั่นคงในความดีที่ทำมาและทำดีต่อไป 3) ส่งเสริมด้านสมุทเตชนา: มีความกล้า/มั่นใจว่าตนเองสามารถดำเนินชีวิตตามหลักพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยได้เหมือนคนทั่วไป 4) ส่งเสริมด้านสัมพันธสนา: สร้างความร่าเริงเบิกบานใจทั้งอดีตปัจจุบันและอนาคต

6. การตรวจสอบข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ด้วยการตรวจสอบโดยวิธีต่าง ๆ ในด้านข้อมูล (Data Triangulation) และด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ถูกต้อง และชัดเจนมากที่สุด รวมทั้งทำการยืนยันข้อมูล ดังนี้

6.1 การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) เป็นการตรวจสอบข้อมูลที่ได้มาว่ามีความเหมือนกันหรือตรงกันหรือไม่ จากผู้ให้ข้อมูลที่ต่างกัน ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลหลักและผู้ที่เกี่ยวข้อง ทั้งในเรื่อง เนื้อหาสาระ กลวิธี การจัดการ และการพัฒนา ด้านการส่งเสริมความเป็นพลเมืองผ่านการเทศน์มหาชาติ ซึ่งข้อมูลที่ได้มาถูกต้องตรงกัน มีแนวคิดและทฤษฎีในการอ้างอิง แสดงว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มานั้นมีความถูกต้อง เชื่อถือได้

6.2 การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) โดยวิธีการสังเกตควบคู่กับการสัมภาษณ์ ประกอบกับการศึกษาข้อมูลจากแหล่งเอกสารที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาเรื่อง “การสื่อสารเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยผ่านการเทศน์มหาชาติ” มีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งเน้นการศึกษาเกี่ยวกับ 1) เพื่อศึกษาประเด็นเนื้อหาสาระในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย 2) เพื่อศึกษาวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย 3) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาประเด็นเนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย โดยบทที่ 4 ซึ่งเป็นบทที่ว่าด้วยผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลหลักตามวัตถุประสงค์ที่ศึกษาโดยแบ่งการนำเสนอผลการวิจัยออกเป็น 3 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 ผลการศึกษาเนื้อหาสาระในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย

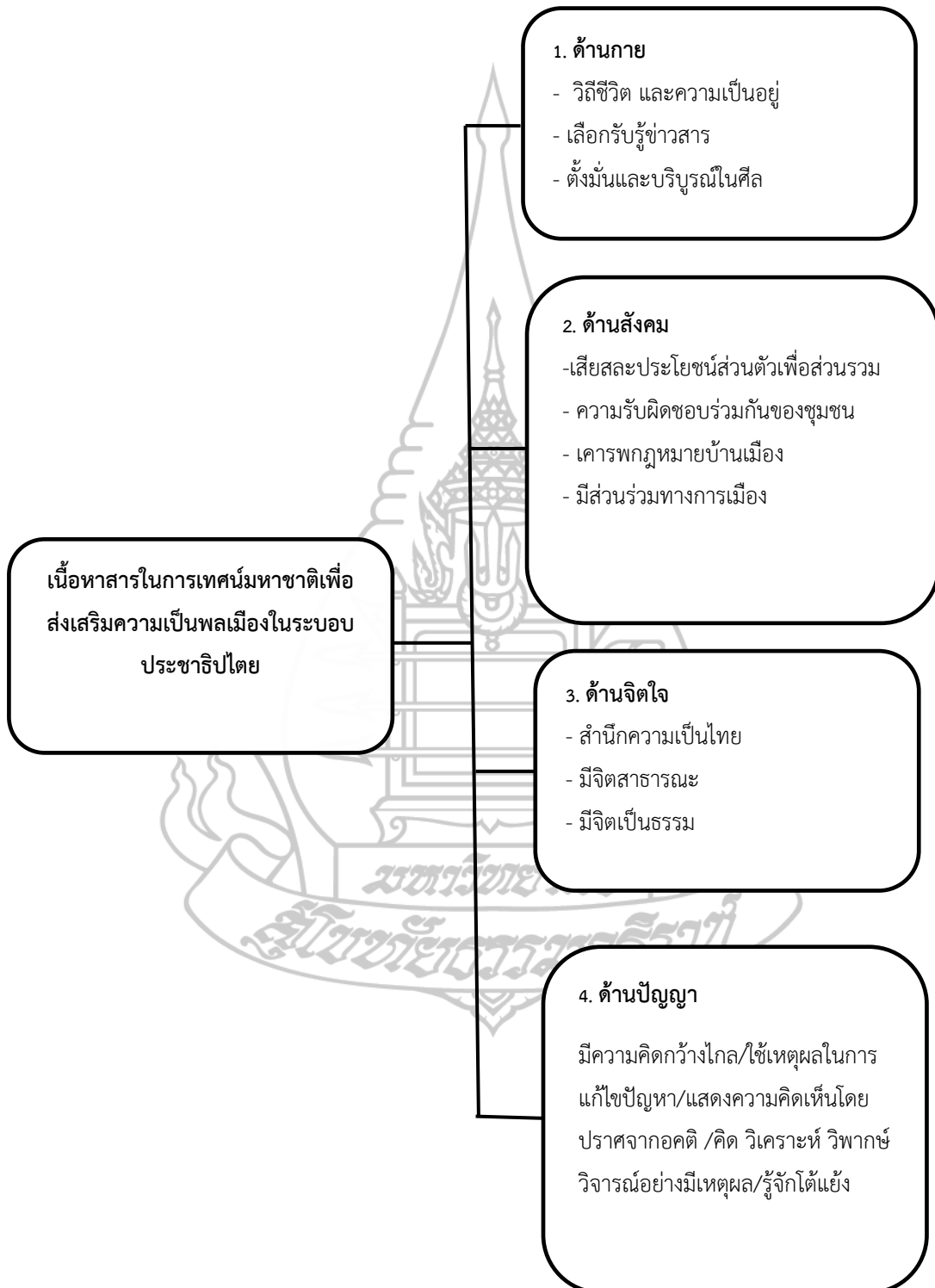
ส่วนที่ 2 ผลการศึกษาวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย

ส่วนที่ 3 ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาประเด็นเนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย

ส่วนที่ 4 องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากงานวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งผู้ให้ข้อมูลหลัก แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มดังนี้ คือ ผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) พระนักเทศน์มหาชาติ กำหนดจากเกณฑ์ประสบการณ์เป็นพระนักเทศน์ไม่ต่ำกว่า 5 ปี โดยผู้วิจัยใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposefully Selected) จำนวน 9 รูป 2) คฤหัสถ์ ผู้ที่ติดตามการฟังเทศน์มหาชาติเป็นประจำ โดยผู้วิจัยใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposefully Selected) จำนวน 8 คน 3) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นผู้มีชื่อเสียงชาวยุทธและมีประสบการณ์การเป็นนักวิชาการด้านการสอนการสื่อสารและการศาสนา ไม่ต่ำกว่า 5 ปี จำนวน 3 คน รวมทั้งหมด 20 รูป/คน ผลการศึกษาประเด็นเนื้อหาสาระ วิธีการนำเสนอสาร แนวทางการพัฒนาประเด็นเนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย ดังนี้

ส่วนที่ 1 ผลการศึกษาเนื้อหาสาระในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง
ในระบบประชาธิปไตย

ภาพที่ 4.1 เนื้อหาสาระในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย

1.1 เนื้อหาสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ดังนี้

จากการศึกษาเนื้อหาสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย พบว่า การสื่อสารเป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการประชาธิปไตย ซึ่งเกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนอุดมการณ์ การปรึกษาหารือร่วมกันการพัฒนาความเข้าใจซึ่งกันและกัน การใช้วาทกรรม และการแสวงหาทางออกต่าง ๆ ร่วมกัน เป็นการกระจายอำนาจไปสู่ประชาชนในระดับชุมชน เป็นการเพิ่มพลังอำนาจให้กับชุมชนและการฝึกฝนให้ชุมชนเรียนรู้การจัดการและการพึ่งตนเองในการสื่อสารระหว่างประชาชนให้เรียนรู้แนวทางการปกครองให้เป็นที่ยอมรับภายใต้การปกครองประชาธิปไตย เนื้อหาสารจึงมีความสำคัญกับการส่งเสริมเพื่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยชี้ให้เห็นว่าเนื้อหาในเทศน์มหาชาติได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบของการสื่อสารจากเดิมซึ่งได้แก่ การสื่อสารภายใต้กระบวนการหลักแห่งความทันสมัยนิยม ซึ่งเน้นการสื่อสารจากบนลงล่างหรือการสื่อสารจากผู้มีอำนาจในสังคม อาทิ พระนักเทศน์ลงไปยังประชาชนไปสู่การสื่อสารแบบใหม่ภายใต้กระบวนการทัศน์แบบทางเลือก ซึ่งให้ความสำคัญกับการสนทนาโต้ตอบกันในลักษณะของการปรึกษาหารือกัน เพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกได้หันหน้าเข้าหากัน พุดจา เกรจากัน เพื่อทำความเข้าใจกับข้อมูลข่าวสารเบื้องต้น หลักการและแนวทางที่หลากหลายสำหรับการตัดสินใจร่วมกันเกี่ยวกับสังคมของตนจากการที่ได้ฟังเนื้อหาในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย เพราะเนื้อหาสารจะเข้าถึงกลุ่มประชาชนได้เป็นอย่างดี

การเทศน์มหาชาติมีอิทธิพลต่อสังคมไทยในด้านความเชื่อเกี่ยวกับอานิสงส์ในการฟังเทศน์มหาชาติ คือ 1. สันนิษฐานว่าเป็นเพราะอิทธิพลของมัลลยสูตร ที่กล่าวถึงพระมัลลยเถระ ผู้นำข่าวสารจากพระศรีอริยเมตไตรยมาแจ้งแก่ชาวโลกว่า ผู้ใดฟังเทศน์มหาชาติครบ 13 กัณฑ์ 1,000 คาถาให้จบในวันเดียว จะได้ไปเกิดในศาสนาพระศรีอริย์ ซึ่งจะมาอุบัติเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต (พระครูวิจิตรธรรมโกศล, 2536) 2. คนไทยเชื่อในอานิสงส์ของการฟังเทศน์มหาชาติจบในวันเดียวว่า จะได้ไปสู่สุคติ โลกสวรรค์ ไม่ไปเกิดในอบาย จะเป็นผู้มีลาภยศ และจะได้บรรลุ มรรค ผล นิพพาน (กรมการศาสนา, 2558) จากเหตุผล 2 ประการดังกล่าวข้างต้นส่งผลให้คนไทยส่วนใหญ่นิยมยินดีฟังเทศน์มหาชาติกันตลอดมา จนเกิดเป็นประเพณีเทศน์มหาชาติประจำปีทุกปีมาจนทุกวันนี้ นอกจากนี้ยังมีอิทธิพลต่อสังคมไทยในด้านต่าง ๆ เช่น ศิลธรรม จริยธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี วรรณกรรม จิตรกรรม การศึกษา ตลอดถึงการเมืองการปกครองของไทย รวมถึงด้านการส่งเสริมความเป็นพลเมืองอีกด้วย การถ่ายทอดเรื่องราวเนื้อหาในการเทศน์มหาชาติ ผู้วิจัยจะยกเนื้อหาโดยย่อทั้ง 13 กัณฑ์ในความหมายทางด้านการส่งเสริมความเป็นพลเมืองผ่านการเทศน์มหาชาติ ดังนี้

“..... เนื้อหาตอนที่ 1 กัมภีร์ทศพร: ก่อนจุติลงมาเป็นพระราชมารดาของพระเวสสันดรภาคสวรรค์ เมื่อพระนางมุสลินบุญ ท้าวสักกะเทวราชสวามี พาไปประทับยังสวนนันทวันในเทวโลกพร้อมกับให้พร 10 ประการ ในความหมายทางด้านการส่งเสริมความเป็นพลเมือง คือ การทำบุญจะได้ตั้งประสงค์ ต้องอธิษฐานจิต ตั้งเป้าหมายชีวิตที่ตนปรารถนาไว้ การมองเป้าหมายไปที่ละขั้นช่วยสร้างกำลังใจให้กับตนเองด้วยการยินดี ให้กำลังใจ และชื่นชมตนเอง กับเรื่องเล็ก ๆ นำไปสู่เป้าหมายใหญ่ที่สำเร็จก่อให้เกิดความสุขในชีวิต โดยตั้งมั่นและบริบูรณ์ในศีล ได้แก่ การทำความดี รักษาความดี และหมั่นเพิ่มพูนความดีให้มากยิ่งขึ้น”

(พระมหาสมชาย สนติกโร, พระนักเทศน์มหาชาติ สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....เนื้อหาตอนที่ 2 กัมภีร์หิมพานต์: เมื่อพระนางเทพมุสดีจุติลงมาเป็นพระราชธิดาของพระเจ้ามัททราช ครั้นเจริญพระชนม์ได้ 16 พรรษา ได้อภิเษกสมรสกับพระเจ้ากรุงสญชัย ต่อมาได้ประสูติพระโอรสชื่อ พระเวสสันดร วันประสูติได้มีนางช่างฉัททันต์ตกถูกเป็นช่างเผือกสีขาบริสุทธิ จึงได้นำมาไว้ในโรงช่างต้นคูพระบารมีให้นามว่า “ปัจฉัยนาค” ต่อมาเมื่อพระเวสสันดรเจริญพระชนม์ชีพ 16 พรรษา พระราชบิดาได้กราชสมบัติ และทรงอภิเษกสมรสกับพระนางมัทรีมีพระโอรส 1 องค์นาม ซาลี และพระธิดา 1 องค์ ชื่อ กัณหา พระองค์ได้สร้างโรจนานขึ้น เพื่อบริจาคทานแก่ผู้เชื่องใจ พระนามของพระเวสสันดรในเรื่องของทานบริจาคระบือไกล จนถึงพระเจ้ากาลิงคะได้สดับก็มาขอพระราชทานช่าง “ปัจฉัยนาค” ได้ทรงพระราชทานแก่พระเจ้ากาลิงคะตามที่กราบบังคมทูลขอชาวกรุงสญชัย พวกกันขับได้พระเวสสันดรออกนอกพระนครนับแต่นั้น ในความหมายทางด้านการส่งเสริมความเป็นพลเมือง คือ อุปสรรคมักจะเกิดขึ้นในขณะที่กำลังทำความดี พยายามแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ อย่าพยายามแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ”

(พระมหาสมชาย สนติกโร, พระนักเทศน์มหาชาติ สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....เนื้อหาตอนที่ 3 กัมภีร์ทานกัณณท์: พระเวสสันดรทรงแจกมหาสัตว์สตกทาน คือ การแจกทานครั้งยิ่งใหญ่ ก่อนที่พระเวสสันดรพร้อมด้วยพระนางมัทรี ซาลี และกัณหา ออกจากพระนครเป็นการบริจาคทานครั้งยิ่งใหญ่ประกอบด้วย ช่าง ม้า โคนม นารี ทาสี ทาสา สรรพวัตถุอารมณ์ต่าง ๆ ในความหมายทางด้านการส่งเสริมความเป็นพลเมือง คือ พึงยอมเสียสละประโยชน์สุขส่วนตัวเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม มีน้ำใจเอื้อเพื่อเสียสละแบ่งปันให้แก่งัน ไม่มีจิตใจคับแคบ เห็นแก่ตัว ความเสียสละจึงเป็นคุณธรรมเครื่องผูกมิตรไมตรี ยึดเหนี่ยวจิตใจไว้เป็นลักษณะนิสัยให้เป็นคนที่เห็นแก่ประโยชน์สุขส่วนรวมมากกว่าประโยชน์สุขส่วนตัว”

(พระมหาสมชาย สนติกโร, พระนักเทศน์มหาชาติ สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....เนื้อหาตอนที่ 4 กัณฑ์วนประเวศ: การเดินทางสู่เขาวงกตของสี่กษัตริย์ เมื่อถึงนครเจตราชได้ทรงประทับพักหน้าศาลาพระนคร กษัตริย์ผู้ครองนครเจตราชทราบข่าว ได้เสด็จมาทูลเสด็จครองเมือง แต่พระเวสสันดรทรงปฏิเสธครั้งนั้นเดินทางถึงเขาวงกตก็ได้พบศาลาอาศรม ซึ่งทำวิษณุกรรมได้เนรมิตขึ้นตามพระบัญชาของท้าวลักกะเทวราช และกษัตริย์ทั้งสี่ได้ทรงผนวชเป็นฤษีพำนักในอาศรมนั้น ในความหมายทางการส่งเสริมความเป็นพลเมือง คือ หากเราในฐานะผู้เป็นพลเมืองหากมีที่ปรึกษาหรือมิตรแท้ แม้ในยามลำบากทุกข์ยากย่อมไม่ทอดทิ้งกัน มิตรที่ติงามยอมให้ของที่ติงามที่ให้ได้ยาก รับทำกิจที่ทำได้ยาก อดทนต่อถ้อยคำหยาบคายแม้ยากที่จะอดใจไว้ได้ ไม่ละทิ้งในยามวิบัติ”

(พระมหาสมชาย สุนติกโร, พระนักเทศน์มหาชาติ สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....เนื้อหาตอนที่ 5 กัณฑ์ชูชก: ในแคว้นกาลิงคะนั้น ยังมีพราหมณ์แก่คนหนึ่งชื่อว่าชูชก มีอาชีพเป็นขอทาน ครั้นได้เงินมาก็นำไปฝากไว้กับพราหมณ์ผิวเมี้ยาคู่หนึ่ง ครั้นมาทวงคืนไม่มีเงินคืนให้จึงยกนางอมิตดาให้เป็นภรรยาของนางอมิตดาทำหน้าที่ของภรรยาอย่างสมบูรณ์ จนเป็นขี้ปากชายทั้งหลายว่ากล่าวกับภรรยาของตนให้ดูนางอมิตดาเป็นเยี่ยงอย่าง บรรดาเมียทั้งหลายจึงพากันทูปตินางอมิตดาชูชกจึงไปเฝ้าพระเวสสันดรที่เขาวงกต เพื่อทูลขอพระโอรสและพระธิดามาเป็นทาส ในความหมายทางการส่งเสริมความเป็นพลเมือง คือ อย่าฝากของมีค่าของสำคัญ หรือของหวงแหนไว้กับผู้อื่น ทุกสิ่งย่อมมีคุณค่าในตนเอง การเห็นคุณค่าตนเองในภาวะที่สมดุลงานนั้นจึงจะทำให้บุคคลประสบความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ได้ด้วยดี เป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับตนเอง ทำให้เป็นคนที่มีความมุ่งมั่น มีความมานะพยายามในการทำงานให้ประสบผลสำเร็จ

(พระมหาสมชาย สุนติกโร, พระนักเทศน์มหาชาติ สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....เนื้อหาตอนที่ 6 กัณฑ์จุลพน: เมื่อชูชกเดินทางมาถึงเขาวงกต ได้รับการขัดขวางจากพรานเจตบุตรผู้รักษาประตูป่า ชูชกได้ชุกถัดพริกขิงแก่พรานและอ้างว่าเป็นพระราชสาสน์ของพระเจ้ากรุงสญชัย พรานจึงพาไปที่อาศรมฤษี ในความหมายทางการส่งเสริมความเป็นพลเมือง คือ การรอบรู้กิจการงาน เพื่อปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง การรับรู้ข่าวสารจะทำให้สามารถปรับปรุงการงานของตนเอง ผู้ที่ไม่รู้กิจการงานที่ทำแม้จะเป็นคนฉลาดเฉลียวก็อาจทำให้การงานเสียหายได้ แต่ถ้าคนฉลาดได้เรียนรู้ก็จะทำหน้าที่โดยเฉพาะความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยได้ดี เปรียบได้กับการมีอำนาจแต่ขาดปัญญาก็ไม่อาจประสบความสำเร็จได้

(พระมหาสมชาย สุนติกโร, พระนักเทศน์มหาชาติ สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....เนื้อหาตอนที่ 7 กัณฑ์มหาพน: เมื่อชูชกมาถึงอาศรมฤๅษี ได้พบกับอจุตฤๅษี ได้ใช้คารมหลอกล่อจนอจุตฤๅษีหลงเชื่อ ยินยอมให้ชูชกพักแรมที่อาศรมหนึ่งคืน ก่อนจะชี้ทางไปยังอาศรมของพระเวสสันดร ในความหมายทางการส่งเสริมความเป็นพลเมือง คือ การเป็นคนฉลาด หากขาดสติก็อาจพลาดท่าเสียที่ได้ ดังนั้นจึงต้องมีสติไตร่ตรองและรู้เท่าทันคนอื่น เพราะการขาดสติไตร่ตรองก่อนลงมือทำอะไรสิ่งใดสิ่งหนึ่งย่อมเกิดผลเสีย”

(พระมหาสมชาย สนติกโร, พระนักเทศน์มหาชาติ สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....เนื้อหาตอนที่ 8 กัณฑ์กุมาร: คือนั้นพระนางมัทรีฝันร้าย เข้าขึ้นมาถืออกป่าหาอาหารชูชกมาถึงเข้าเฝ้าทูลขอสองกุมาร สองกุมารหลบหนีลงไปซ่อนตัวอยู่ในสระบัวพระเวสสันดรลงเสด็จติดตาม และมอบสองกุมารให้กับชูชก ในความหมายทางการส่งเสริมความเป็นพลเมือง คือ ความเป็นผู้รู้จักกาลเทศะ รู้จักโอกาส รู้ความควรไม่ควร จะเป็นผู้ประสบความสำเร็จ”

(พระมหาสมชาย สนติกโร, พระนักเทศน์มหาชาติ สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....เนื้อหาตอนที่ 9 กัณฑ์มัทรี: ถึงเวลาเย็นพระนางมัทรีกลับจากป่า มีเทวดาแปลงกายเป็นเสือนอนขวางทางจนตกเวลาค่ำเดินทางถึงอาศรม พระเวสสันดรกล่าวหาว่านางนอกใจ พระนางมัทรีเดินตามหาลูกทั้งสองจนเหนื่อยอ่อน กลับมาสิ้นสติต่อเบื้องพระพักตร์ ทรงตกพระทัยจนล้มว่าเป็นดาบส ตรงเข้าอุ้มพระนางมัทรีและทรงกันแสงเมื่อพระนางมัทรีฟื้นก็ทราบความจริงทุกอย่าง จึงทรงอนุโมทนา ในความหมายทางการส่งเสริมความเป็นพลเมือง คือ ความรักเป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่ การให้ คือ การสละหรือการยอมเสียไป ทำให้การให้กลายเป็นความสุข

(พระมหาสมชาย สนติกโร, พระนักเทศน์มหาชาติ สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....เนื้อหาตอนที่ 10 กัณฑ์สักกบรรพ: ท้าวสักกเทวราชแปลงเป็นพราหมณ์ เข้ามาทูลขอพระนางมัทรีพระเวสสันดรก็พระราชทานให้ เพื่อเป็นการร่วมทานบารมีให้สำเร็จ พระนางมัทรีก็ทรงอนุโมทนา เป็นเหตุให้เกิดแผ่นดินไหวสะท้านจนท้าวสักกะในร่างพราหมณ์ยังมียอมรับพระนางมัทรีไป พร้อมกับตรัสบอกความจริงแก่พระเวสสันดร และถวายพระนางมัทรีคืนพร้อมกับถวายพระพร 8 ประการ ในความหมายทางการส่งเสริมความเป็นพลเมือง คือ การทำความดีแม้ไม่มีใครเห็น แต่เทวดาอารักษ์ย่อมรู้ย่อมเห็น เหมือนการปิดทองหลังพระก็คือการทำความดีไม่จำเป็นต้องประกาศให้ใครรู้ ให้ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ ในการทำหน้าที่การเป็นพลเมืองที่ดี

(พระมหาสมชาย สนติกโร, พระนักเทศน์มหาชาติ สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....เนื้อหาตอนที่ 11 กัณฑ์มหाराช: กล่าวถึงชุกกพาสองกุมารมาถึงป่าใหญ่ ผูกสองกุมารไว้โคนไม้ส่วนตนเองขึ้นไปนอนบนต้นไม้ เหล่าเทวดาแปลงร่างลงมาปกป้องสองกุมารชุกกพาสองกุมารเดินทางถึงกรุงลิพี่ พระเจ้ากรุงลิพี่ได้นิมิตฝันที่ดีมาก ครั้นได้ทอดพระเนตรเห็นสองกุมาร และทรงทราบความจริงจึงได้ทรงพระราชทานค่าไถ่ต่อมาชุกกก็สิ้นชีพเพราะเดโชธาตุไม่ย่อย ชาลีได้ทูลขอให้ไปรับพระบิดาพระมารดานิวัตสู่พระนคร ขณะเดียวกัน พระเจ้ากาลิงคก็ได้คืนช้างปัจจัยนาคแก่นครลิพี่ด้วย ในความหมายทางการส่งเสริมความเป็นพลเมือง คือ คนดีกินน้ำไม่ไหลตกไฟไม่ไหม้ ย่อมได้รับการคุ้มครองปกป้องในทุกที่ทุกสถานหากมีคุณธรรมของความเป็นพลเมืองความวุ่นวาย ด้วยภัยต่าง ๆ เช่น โจรภัย ราชภัย หรือแม่แต่ภัย คือ สงครามก็จะไม่เกิดขึ้น

(พระมหาสมชาย สุนติกโร, พระนักเทศน์มหาชาติ สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....เนื้อหาตอนที่ 12 กัณฑ์ฉกษัตริย์: พระเจ้ากรุงสยชัยเดินทางถึงเขาวงกตพร้อมด้วยกำลังทหารและเสียงโห่ร้อง ทำให้พระเวสสันดรคิดว่าเป็นข้าศึกแอบดูกับพระนางมัทรีอยู่บนยอดเขา พระนางมัทรีเห็นเป็นพระราชบิดาก็ทูลพระเวสสันดรทรงทราบ หกษัตริย์ทรงกันแสงเมื่อพบพระพักตร์กันอีกครั้งหนึ่ง ป่าใหญ่ทั้งป่าก็ครื้นครื้นด้วยฝน ในความหมายทางการส่งเสริมความเป็นพลเมือง คือการให้อภัยสามารถลบรอยร้าวฉานและความบาดหมาง เป็นจุดเริ่มของมิตรภาพที่ยั่งยืนเพราะมิตรภาพ ที่หล่อเลี้ยงมนุษย์ในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข

(พระมหาสมชาย สุนติกโร, พระนักเทศน์มหาชาติ สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....เนื้อหาตอนที่ 13 กัณฑ์นครกัณฑ์: เมื่อพระเจ้ากรุงสยชัยตรัสสารภาพผิด พระเวสสันดรก็ทรงออกผนวชพร้อมด้วยพระนางมัทรี เสด็จกลับลิพีนคร ท้าวโกสีห์ทรงบันดาลให้มีฝนแก้ว 7 ประการ ตกลงมาท่วมเมืองลิพี่สูงถึงหน้าแข้ง พระเวสสันดรประกาศให้ประชาชนมาขนของเอาไป ตามความปรารถนา ที่เหลือก็ขนเข้าพระคลังหลวง และทรงขึ้นครองลิพีนครด้วยความร่มเย็น ในความหมายทางการส่งเสริมความเป็นพลเมือง คือ การทำความดีย่อมได้รับผลตอบแทน การทำความดีโดยไม่หวังผลตอบแทน ลาก ยศ สรรเสริญ เป็นสิ่งที่ควรกระทำ เพราะขณะที่ทำความดีโดยไม่หวังผลตอบแทน การใช้ธรรมะในการปกครองบ้านเมือง นอกจากมีหลักธรรมในการปกครองแล้ว จำเป็นต้องมีคุณธรรมในการปกครองด้วยคุณธรรมจะช่วยให้บ้านเมืองมีการปกครองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประชาชนจะรัก ประเทศชาติสงบ ประชาชนมีความเป็นอยู่ผาสุก มีความหวังในชีวิต อารยประเทศทั้งหลายก็จะยอมรับความมั่นคงของประเทศ

(พระมหาสมชาย สุนติกโร, พระนักเทศน์มหาชาติ สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

1.2 ด้านกาย

เนื้อหาสาระด้านการส่งเสริมความเป็นพลเมืองผ่านการเทศน์มหาชาติ เชื่อกันว่าพุทธวจนะที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสประทานแก่ภิกษุสงฆ์ พุทธบริษัท หากผู้ใดได้สดับรับฟังย่อมเกิดเป็นสิริมงคล เป็นกุศล เกิดเป็นปิติ รื่นเริงบันเทิงใจ ความเชื่อนี้ทำให้ผู้คนมีความมุ่งหมายที่จะรับฟังเทศน์มหาชาติ เป็นการกระตุ้นให้ทำความดีเหมือนเป็นแรงบันดาลใจในการทำ ความดี เพราะการที่เราจะเริ่มต้นประกอบการงาน การเรียน หรือทำอะไรสักอย่างในชีวิตจำเป็นต้องมีความปรารถนาอันแรงกล้าในการทำเรื่องราวบางอย่างให้สำเร็จ มีความมุ่งมั่น เป็นสิ่งที่กระตุ้นเตือนบางสิ่งให้ลุกขึ้นมา ทบทวนความคิด หรือมีความพยายามมากขึ้น เพราะในแต่ละคนก็ต่างความคิดที่แตกต่างกันออกไป หากเรามีหลักธรรมประจำใจนำคำสอนไปปฏิบัติเพราะคำสอนในพระพุทธศาสนามีหลักธรรมเกี่ยวกับการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1.2.1 คุณค่า วิถีชีวิต และความเป็นอยู่

ในการสร้างความเป็นพลเมืองในสังคมไทยที่ส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย หรือ ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ย่อมต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิต และความเป็นอยู่ของ ผู้คนรวมถึงแบบแผนของการดำเนินชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศาสนา วัฒนธรรม เศรษฐกิจ ที่แตกต่างกันออกไปเป็นพื้นฐานสำคัญของการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ หมายความว่า พลเมืองที่เป็น ผู้ที่ยึดมั่นในหลักศีลธรรมและคุณธรรมของศาสนา มีหลักการทางประชาธิปไตยในการดำรงชีวิต มีสิทธิและหน้าที่ในฐานะประชาชนของประเทศใดประเทศหนึ่ง หรือประชาชนที่อยู่ภายใต้ผู้ปกครอง เดียวกัน มักมีวัฒนธรรมเดียวกัน เช่น คนไทยทุกคนควรทำตัวเป็นพลเมืองดี คือ นอกจากตระหนักถึง สิทธิของตนเองแล้ว ยังต้องทำหน้าที่ที่กฎหมายรัฐธรรมนูญกำหนดและปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อ สังคมโดยมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันอันจะก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมและประเทศชาติเพื่อให้เป็นสังคม และเป็นประเทศประชาธิปไตยอย่างแท้จริงตามหลักการทางประชาธิปไตย

จากผลการศึกษาพบว่า คนไทยส่วนใหญ่ที่นับถือศาสนาพุทธมักมีความเชื่อในเรื่อง กรรมและการให้ผลของกรรมในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาที่มีความสำคัญมาก เพราะเป็น หลักธรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับชีวิตของมนุษย์ ชีวิตของคนในโลกปัจจุบันนี้มีปัญหาให้ขบคิดกัน อยู่เสมอ ศาสนาจึงเป็นที่พึ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ เป็นเครื่องช่วยปลอบประโลมจิตใจ บำรุงขวัญ ทำให้ สบายใจ บางคนหวังพึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือยังต้องอาศัยสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อทำความศักดิ์สิทธิ์นั้นเองให้ ประณีต ให้สูง ให้ดั่งงามขึ้นไปให้ความศักดิ์สิทธิ์เกิดจากคุณานุภาพ คือ อำนาจความบริสุทธิ์และคุณธรรม ประกอบด้วยพระปัญญาคุณ พระวิสุทธิคุณ และพระมหากรุณาคุณที่เป็นของยั่งยืน เพื่อจะได้ดึงคน ทั้งหลายที่มาพึ่งนั้นให้ก้าวต่อสูงขึ้นไปสู่การพัฒนาชีวิตด้วยศีล สมาธิ และปัญญา ดังที่ผู้ให้ข้อมูลได้ กล่าวไว้ ดังนี้

“.....ด้านกายเรื่องการกราบไหว้ ความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นโบราณเขามีอยู่แล้วก่อน พุทธศาสนา บางคนที่มาพึ่งเทคนต์ ก้อยากมีที่พึ่งทางใจเป็นที่ยึดเหนี่ยว จุดสำคัญอยู่ที่เหนี่ยวแล้วดึงขึ้น เพื่อให้เดินหน้าต่อไปด้วย ตรงนี้แหละที่เป็นลักษณะสำคัญ พระพุทธศาสนาเน้นตรงนั้น ดังนั้นการ สอนคตินิยม และปลูกฝังค่านิยมอันดีงาม สร้างความเป็นพลเมืองในสังคมไทยที่ส่งเสริมความเป็น ประชาธิปไตย ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ย่อมต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิต และความ เป็นอยู่ของของคนในชุมชน โดยแบ่งเป็น วิธีการเริ่มเรื่องการเทศน์แบบเรียงกัณฑ์ และวิธีการเริ่มเรื่อง การเทศน์แบบประยุกต์ เพื่อให้เป็นคติสอนใจประกอบการเทศน์มหาชาติ”

(พระเทพวิสุทธิดิลก, พระนักเทศน์มหาชาติ สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....ด้านกายด้วยการไปวัด ฟังเทศน์ ฟังธรรม ยังคงเป็นวิถีชีวิตของคนไทยทุกยุค ทุกสมัยวัดจึงกลายเป็นศูนย์กลางของสังคม เป็นที่รวมจิตใจของประชาชน เป็นที่สืบทอดวัฒนธรรม ประเพณี รวมถึง การเทศน์มหาชาติด้วย ซึ่งผูกพันกับชีวิตของทุกคนในระยะเวลาและเหตุการณ์ ต่าง ๆ ของชีวิตตามวัฒนธรรมประเพณี คือ ความเป็นพลเมืองจะเป็นผู้ที่ยึดมั่นในหลักศีลธรรมและ คุณธรรมของศาสนา”

(พระมงคลธรรมภาณ, พระนักเทศน์มหาชาติ สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“..... ประเพณีการเทศน์มหาชาติ เป็นวิถีไทยที่สืบทอดกันมาแต่โบราณส่วนมากจัด ให้มีในวัด เป็นหน้าที่ของชาวบ้านและวัดนั้น ๆ จะตกลงร่วมกัน ทำให้คนในชุมชนมีเจริญก้าวหน้า หากคนในชุมชนละทิ้งประเพณีไปก็จะต้องสูญเสียวิถีชีวิตอันดีงามแบบไทย ความเป็นพลเมืองก็จะลด น้อยถอยลงไปด้วย ”

(พระมหาโสภณ สุทธิโร, พระนักเทศน์มหาชาติ สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....เราที่มีฐานะเป็นคนไทยควรทำตัวเป็นพลเมืองดี คือ นอกจากตระหนักถึงสิทธิ ของตนเองแล้ว ยังต้องทำหน้าที่ที่กฎหมายรัฐธรรมนูญกำหนดและปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันอันจะก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมและประเทศชาติตามหลักการทาง ประชาธิปไตยโดยมีศาสนาเป็นพื้นฐานที่ดีต่อจิตใจ”

(นายกนก โกสุม, คฤหัสถ์ ผู้ฟังเทศน์มหาชาติ สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....วิธีการทางความเชื่อของคนไทยเหมาะกับความต้องการของตนเอง ความเป็น พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ย่อมต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตโดยเฉพาะวิถีในแบบชุมชน”

(บุญเชิด ชำนิศาสตร์, คฤหัสถ์ ผู้ฟังเทศน์มหาชาติ สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....ด้านกายด้านความเป็นอยู่ในพื้นที่นั้น ๆ ความสำคัญของการเป็นพลเมืองดี ค่านิยมพื้นฐาน พฤติกรรมของพลเมืองดีที่แสดงให้เห็นถึงการเคารพในกฎระเบียบการอยู่ร่วมกันใน สังคมและการใช้เหตุผลในการดำเนินชีวิตประจำวัน

(นายวีระชญา วีระคำ, คฤหัสถ์ ผู้ฟังเทศน์มหาชาติ สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....การที่เรามีที่พึ่งทางจิตใจหรือยังต้องอาศัยสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อทำความศักดิ์สิทธิ์ นั้นเองให้เกิดความดีงาม การฟังเทศน์มหาชาติก็มีความศักดิ์สิทธิ์เกิดจากคุณานุภาพจากการฟังด้วย แล้วทำให้เป็นพื้นฐานของการมีจิตใจที่ดีทำให้เกิดคุณค่าในการดำเนินชีวิตเพราะพฤติกรรมของ พลเมืองที่ดีเกิดขึ้นจากการปลูกฝังจากจิตใจไปสู่การสร้างความปลอดภัยของสมานฉันท์”

(นางสาวกรรณา ภิรมย์ธรรม, คฤหัสถ์ ผู้ฟังเทศน์มหาชาติ สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....ด้านกายด้วยการฟังเทศน์มหาชาติเป็นการสร้างความปลอดภัยของสมานฉันท์ของ คนในชุมชนหากทุกคนน้อมนำหลักธรรมทางศาสนาที่ตนนับถือเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ เป็นหลักธรรม น้อมนำสู่การปฏิบัติเป็นความเป็นพลเมืองดีก็จะเกิดขึ้นภายในจิตใจ”

(นายอำนาจ นาคบุรินทร์, คฤหัสถ์ ผู้ฟังเทศน์มหาชาติ สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

กล่าวโดยสรุป วิถีชีวิต และความเป็นอยู่ของคนไทยในปัจจุบันที่นับถือศาสนาพุทธ ยังคงมีความเชื่อในการดำเนินชีวิตเรื่องบาปบุญ ความเชื่อศรัทธาต่าง ๆ ตามหลักของศาสนา ชาวพุทธ มีเสรีภาพในการเชื่อและศรัทธา และเชื่อกรรมลิขิต คนไทยในสังคมปัจจุบันยังต้องการศาสนาเป็นที่พึ่ง อยู่มาก トラบใดที่คนยังมีปัญหาในชีวิต เพราะศาสนาไม่มีบทบาทสนองความต้องการทางจิตใจคนใน สังคมได้เสมอขึ้นอยู่กับว่าแต่ละคนจะเลือก รูปแบบ วิธีการทางความเชื่อเหมาะสมกับความต้องการของ ตนเอง ความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยย่อมต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ในพื้นที่ นั้น ๆ ความสำคัญของการเป็นพลเมืองดี ค่านิยมพื้นฐาน พฤติกรรมของพลเมืองดีที่แสดงให้เห็นถึง การเคารพในกฎระเบียบการอยู่ร่วมกันในสังคมและการใช้เหตุผลในการดำเนินชีวิตประจำวัน หากจะ ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมยังคงต้องอาศัยความเชื่อในหลักการของศาสนาเข้ามาเป็นตัวช่วยให้ เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ตั้งไว้ตามเป้าหมาย

1.2.2 รับรู้ข่าวสาร

การที่เราจะสร้างความเป็นพลเมืองดีให้กับประชาชนคนไทยทั้งประเทศ เพื่อให้ทำ ให้อาณาเขตประชาธิปไตยไทยเข้มแข็งนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องให้คนรับรู้ข้อมูลข่าวสารเพราะเป็น สิ่งที่สื่อความหมายให้รู้เรื่องราวข้อเท็จจริง ข้อมูล หรือสิ่งใด ๆ การเทศน์มหาชาติจึงเข้ามาช่วยในการ ประสานงานเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสังคม ชุมชน ประชาชน ในการรับฟังเสียงสะท้อนกลับความรู้สึก

หรือความต้องการของผู้ฟัง โดยใช้เครื่องมือให้เหมาะสมและสอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อให้ข้อมูลข่าวสารสามารถเข้าไปปรับเปลี่ยนค่านิยม ทศนคติ พฤติกรรมและจิตใจประชาชนกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวดเร็วมมากขึ้น จะส่งผลให้การรักษาไว้และการพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นไป เพื่อให้มีการรับรู้ข่าวสารเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และมีความเพลิดเพลินไปกับการรับรู้ในการที่จะสร้างความเป็นพลเมืองให้กับประชาชน การเทศน์มหาชาติที่จัดขึ้นเป็นภารกิจที่ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจในการวางแผนงาน ที่ต้องเห็นพ้องต้องกัน คือ การรวมใจให้เป็นหนึ่งเดียวสร้างความเป็นพลเมืองให้กับประชาชนได้โดยเริ่มจากชุมชนกลุ่มเล็ก ๆ

จากผลการศึกษาพบว่า การสื่อสารเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิตที่มีความสำคัญ ข้อมูลข่าวสารสามารถเข้าไปปรับเปลี่ยนค่านิยม ทศนคติ พฤติกรรมและจิตใจให้กับผู้รับข้อมูลข่าวสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวดเร็วมมากขึ้น ส่งผลให้การรักษาไว้และการพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นไป เพื่อให้มีการรับรู้ข่าวสารเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และมีความเพลิดเพลินไปกับการรับรู้ในการที่จะสร้างความเป็นพลเมืองให้กับประชาชน โดยเฉพาะการเทศน์มหาชาติกลายเป็นหัวใจสำคัญของการรวมพลังความสามัคคีของคนในชุมชน หมายถึง การเป็นผู้สร้างสรรคัวัฒนธรรมของสังคม หรือบางครั้งมีพฤติกรรมการขึ้นนำผู้คนในสังคมให้คิดให้ยอมรับตามที่ผู้ส่งสารต้องการ เพราะคนในสังคมสมัยใหม่รับรู้เหตุการณ์หรือปรากฏการณ์โดยอ้อม คือ ผ่านการสื่อสารโดยมีวัฒนธรรมโดยมีสื่อเป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร

“.....การรับรู้ข่าวสาร ทุกวันนี้หากต้องการแจ้งข่าวสารให้ชาวบ้านรับรู้รับทราบก็จะประกาศเสียงตามสายในงานเทศน์มหาชาติ โดยการใช้เครื่องขยายเสียงในการถ่ายทอดข้อมูลสามารถเข้าถึงผู้รับสารได้อย่างสะดวกมากขึ้นแต่สิ่งที่ย้ำเตือนออกไปต้องมีความถูกต้องและความน่าเชื่อถือเป็นจริงไม่บิดเบือน เป็นประโยชน์ เป็นข้อมูลที่ทันสมัย หรือมีการปรับปรุงให้สอดคล้องกับเวลาที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างสม่ำเสมอไม่ตกยุค จากนั้นเมื่อชาวบ้านรับรู้ข่าวสาร ก็จะปากต่อปาก สามารถส่งข่าวสารถึงกันในการสื่อสารเพื่อบอกเล่าให้รับรู้กันภายในชุมชน ทำให้ทางวัดเวลาจัดกิจกรรมชาวบ้านก็จะทราบข่าวสารข้อมูลอย่างรวดเร็ว”

(พระครูศรีธรรมประสิทธิ์, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“..... การรับรู้ข่าวสารในการเข้ามาฟังเทศน์มหาชาติทำให้ได้รับข้อมูลข่าวสาร ไม่ว่าจะเป็นการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย เช่น มีการรับรู้ถึงหน้าที่การเป็นพลเมืองที่ดี เคารพกฎหมาย ปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม เป็นต้น ทำให้ประชากรมีความคิดและทัศนคติที่เปลี่ยนไปจากเดิม มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทำให้เกิดพัฒนาในชุมชน”

(พระครูวิสุทธิธรรมประสิทธิ์, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“..... ชาวบ้านเลือกให้ความสนใจในการเลือกรับข้อมูลข่าวสารตามความสนใจของตนเองช่วยสนับสนุนความคิด หรือความเชื่อเดิมที่บุคคลมีอยู่ในสิ่งที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ โดยเฉพาะในเรื่องของบุญ กรรม การทำความดี เป็นต้น จะแสดงออกมาในแบบของความชอบ เช่น บ้างก็มาฟังเทศน์บ่อย ๆ เข้าวัด ทำบุญ”

(พระมหากรรวิก อหีสโก, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“..... การรับรู้ข่าวสารในการเข้ามาฟังเทศน์มหาชาติทำให้ได้รับข้อมูลข่าวสาร ไม่ว่าจะเป็นการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย เช่น มีการรับรู้ถึงหน้าที่การเป็นพลเมืองที่ดี เคารพกฎหมาย ปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม เป็นต้น ทำให้ประชากรมีความคิดและทัศนคติที่เปลี่ยนไปจากเดิม มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทำให้เกิดพัฒนาในชุมชน”

(พระครูโฆสิตธรรมา, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

กล่าวโดยสรุป การรับรู้ข่าวสาร คือ การที่บุคคลเปิดรับข่าวสาร การตั้งใจรับข้อมูล และทำความเข้าใจความหมาย ความคิดเห็นต่อปัจจัยการสื่อสาร ที่ส่งผลต่อการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ผู้รับสารเป็นตัวที่สามารถบอกข้อมูลอันเป็นประโยชน์ในการสื่อสาร และเป็นการรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผู้รับสารที่สามารถบอกได้ถึงความต้องการ ความสนใจ ความรู้สึกนึกคิด และค่านิยม ตามความสนใจเพื่อไปสนับสนุนทัศนคติเดิมที่มีอยู่และมักจะหลีกเลี่ยงข่าวสารที่ไม่สอดคล้องกับหรือเป็นข่าวสารที่ไม่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง หากข่าวสารมีประโยชน์ต่อผู้รับและผู้รับสนใจข่าวสารนั้นก็ก่อให้เกิดความสำเร็จในการสื่อสาร ทั้งนี้การรับรู้ข่าวสารส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยผ่านการเทศน์มหาชาติ ทำให้ผู้รับรู้ข่าวสารเข้าถึงความเป็นพลเมืองมากขึ้นและตระหนักในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย มีส่วนร่วมในชุมชน หากวัดที่เป็นศูนย์กลางชุมชนมีการให้ข้อมูลข่าวสารที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหลังการรับรู้ข่าวสารนั้น

1.2.3 ตั่งมั่นและบริบูรณ์ในศีล

จากผลการศึกษาพบว่า ศีล คือ สภาวะความเป็นปกติของสัตว์ทั้งหลาย นอกจากศีลจะเป็นตัวเจตนากระตุ้นชักชวน ภาย วาจา ให้ตั้งอยู่ในกิริยามารยาทที่ดีแล้ว ยังมีหน้าที่ปิดช่อง และรักษาภายวาจาไม่ให้เป็นไปในทางทุจริต ส่วนการป้องกันรักษามีให้มนุทุจริตเกิด เป็นหน้าที่ของภavana โดยเฉพาะ ธรรมชาติโดยอ้อมทรงไว้ซึ่งกุศลกรรม (มีสมาธิ ปัญญา และวิมุตติ เป็นต้น) รวมความแล้ว ศีลมีหน้าที่ กระตุ้น ชักชวน ปิดช่อง รักษาให้กาย วาจา ไม่เป็นไปในทางทุจริต และยังสามารถอุดหนุนให้กุศลธรรมต่าง ๆ มีสมาธิ ปัญญา มรรค ผล เกิดขึ้นอุปมาเหมือนศีลเป็นพื้นดิน สามารถเป็นที่อาศัย

เกิดของสิ่งต่าง ๆ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ถ้าขาดพื้นดินแล้วสิ่งเหล่านั้นย่อมเกิดไม่ได้ อุปมาข้อนั้นฉันใด สมาริ ปัญญา และมรรค ผล ย่อมต้องอาศัยศีลกุศลเป็นพื้นฐานช่วยอุปการะให้เกิด ฉะนั้นถ้าปราศจากศีล รองรับอยู่ ความดีงามดังกล่าวจะเกิดขึ้นไม่ได้เลย

“.....อำนาจของกิเลส ได้แก่ โลภะ โทสะ โมหะ เป็นตัวก่อกำเนิดเป็นเหตุให้เกิดการ ทุจริต เป็นอกุศลกรรม โลภะ คือ ความอยากได้ โทสะ คือ ความคิดประทุษร้าย โมหะ คือ ความหลง ที่ครอบงำจิตใจ การประพฤตชั่ว มี 3 ทาง ได้แก่ กายทุจริต คือ ความประพฤติชั่วด้วย กาย วชิทุจริต คือ ความประพฤติชั่วด้วยวาจา มโนทุจริต คือ ความประพฤติชั่วด้วยใจ หากเราไม่ตั้งมั่นอยู่ในศีล ไม่รักษาศีลให้ถึงพร้อม ก็จะทำให้พฤติกรรมเป็นไปทางเสื่อม”

(พระมหาสมชาย สุนติกโร, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....ตามหลักธรรมคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้แก่ พระธรรมพระวินัย และใช้กิจกรรมพิธีกรรมทางพุทธศาสนา เช่น การมาฟังเทศน์มหาชาติเพื่อยึดถือปฏิบัติรวมไปถึง บทลงโทษจากกฎหมายที่สังคมกำหนดขึ้นจะช่วยป้องกันไม่ให้เกิดการประพฤตในทางเสื่อมเสียเป็น พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยมีหิริโอตตบะทำให้คนเกิดความละอายบาปเกรงกลัวบาป สติสัมปชัญญะทำให้มีความรู้สึกตัวในการดำเนินชีวิต ตั้งมั่นอยู่ในศีลในธรรม”

(พระมหาจรรุวัฒน์, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....ศีล คือ ความไม่ล่วงละเมิดของผู้มีเจตนา ความตั้งใจเว้นจากความชั่วทาง กาย วาจา และอาจตลอดไปถึงใจด้วยบางคนอาจจะไม่ล่วงละเมิดเพราะตั้งใจไว้ก่อน เช่น ตั้งใจว่าจะ ไม่ฆ่าสัตว์ ก็ไม่ฆ่า ตามที่ตั้งใจไว้ แต่บางคนก็ไม่ล่วงละเมิดโดยที่มิได้ตั้งใจไว้ก่อน ต่อเมื่อมีเหตุที่จะให้ ล่วงละเมิดเกิดขึ้นเฉพาะหน้า ก็คิดงดเว้นไม่ล่วงละเมิดได้เอง เช่น ไม่ทำร้ายผู้อื่นถึงแม้จะมีปากเสียง กัน หักห้ามใจได้ การกระทำ เช่นนี้ก็เป็นศีล แต่เป็นศีลที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า โดยมีได้มีเจตนาคิดจะงด เว้นมาก่อน ศีลจึงเป็นเครื่องขัดเกลาทางกาย วาจา รวมไปถึงใจให้สะอาดเป็นเครื่องขัดเกลาจิตใจอย่าง ทยายบที่จะล่วงออกมาทางกาย ทางวาจา ใจ เป็นต้น”

(พระเทพวิสุทธิดิลก, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....ศีลนั้นแม้จะมีความหมายหลายอย่าง แต่โดยทั่วไปมักแปลกันว่า ปกติ คือ ปกติของกาย ของวาจา ซึ่งโดยปกติจะสงบไม่รุกราน ไม่เบียดเบียนทำร้ายใคร แต่เมื่อละปกติ คือ ผิดปกติ ก็ไม่สงบ รุกราน เบียดเบียนทำร้ายผู้อื่น ด้วยอำนาจของจิตใจที่ผิดปกติเพราะ โลภะ โทสะและโมหะ”

(พระมงคลธรรมภาณ, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....ศีลโดยรวมแล้ว คือ การแต่งจิต ให้อยู่ในลักษณะปกติ คือ โลภ โกรธ หลง เบบาง เป็นพื้นฐานความเป็นมนุษย์ และการกระทำไม่สร้างศัตรู ใช้สติปัญญาและเหตุผลในการดำเนินชีวิต ดังนั้นจึงถือได้ว่า เป็นพลเมืองที่ดี ฟังเทศน์มหาชาตินอกจากจะได้ประโยชน์แล้วยังทำให้เราตั้งมั่นอยู่ในศีลในธรรม พร้อมกับได้รับอานิสงส์ด้วย”

(นายกนก โกสุม คฤหัสถ์ ผู้ฟังเทศน์มหาชาติ, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

กล่าวโดยสรุป อำนาจของกิเลส ได้แก่ โลภะ โทสะ โมหะ เป็นตัวก่อกำเนิดเป็นมูลเหตุให้เกิดพฤติกรรมเสื่อม เป็นอกุศลกรรม โลภะ คือ ความอยากได้ โทสะ คือความคิดประทุษร้าย โมหะ คือ ความหลงที่ครอบงำจิตใจของแต่ละบุคคล ประพฤติชั่ว มี 3 ทาง ได้แก่ กายทุจริต คือ ความประพฤติชั่วด้วย กาย วาจา ทุจริต คือ ความประพฤติชั่วด้วยวาจา มโนทุจริต คือ ความประพฤติชั่วด้วยใจ การป้องกัน ประพฤติชั่ว ก็โดยการประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้แก่ พระธรรมพระวินัย และใช้กิจกรรมพิธีกรรมทางพุทธศาสนา เช่น การฟังเทศน์ เข้าวัด ทำบุญ ยึดถือปฏิบัติ และยังใช้บทลงโทษจากกฎหมายที่สังคมกำหนดขึ้น จะช่วยป้องกันไม่ให้เกิดพฤติกรรมชั่ว หิริโอตตปัสสะ ทำให้คนเกิดความละอายบาปเกรงกลัวบาป สติสัมปชัญญะทำให้มีความรู้สึกตัว ในขณะที่ทำอยู่ ผู้มีสติสัมปชัญญะย่อมรู้ถึงศีล ผู้มีศีลนั้นหอมด้วยศีลด้วยธรรม ไม่มีพิษมีภัยต่อผู้ใด มีกิริยาวาจา ละมุนละไม ประกอบด้วยความเมตตากรุณาเป็นนิมิต ศีล คือ ความไม่ล่วงละเมิดของผู้อื่นมีเจตนาความ ตั้งใจ งดเว้นจากความชั่วทางกาย วาจา ใจ จากการเบียดเบียนใด ๆ แม้แต่ตนเอง กล่าวคือ ไม่เบียดเบียนชีวิตคนอื่นสัตว์อื่น ด้วยการไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิตไม่เบียดเบียนทรัพย์สินของคนอื่นไม่เบียดเบียนของรักของหวง คนรักของผู้อื่นไม่เบียดเบียนคนอื่นด้วยการโกหกหลอกลวงไม่เบียดเบียนตนเองด้วยการดื่มสุรายาเมา เป็นพื้นฐานของการเป็นพลเมืองที่ดี

1.3 ด้านจิตใจ

1.3.1 สำนึกความเป็นไทย

จากผลการศึกษาพบว่า ความเป็นไทยนับเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชาติไทยของเราดำรงอยู่อย่างมั่นคงเป็นปึกแผ่น จึงเป็นสิ่งที่คนไทยทุกคนควรตระหนัก และระลึกอยู่เสมอว่าความเป็นไทยจะดำรงอยู่ได้ด้วยวัฒนธรรมของชาติมีส่วนเชื่อมโยงจิตใจของคนไทยทุกคนให้สมัครสมานสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และร่วมสร้างสรรค์ความเจริญ มั่นคงเป็นปึกแผ่นให้แก่ประเทศชาติ วัฒนธรรมไทยจึงมีคุณค่าที่เราทุกคนจะต้องธำรงรักษาไว้สืบไปด้วย สำหรับประชาชนที่อาศัยอยู่บนผืนแผ่นดินไทย

“.....การสืบทอดวัฒนธรรมไทยและส่งเสริมความเป็นไทยจะกระทำได้อีกต่อเมื่อทุกฝ่ายร่วมมือร่วมใจกัน ถือเป็นหน้าที่ของพลเมืองที่จะดำรงไว้ และได้รับการสนับสนุนให้มากยิ่งขึ้น

(นายวีรชญา วีระคำ คฤหัสถ์ผู้ฟังเทศน์มหาชาติ, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....ความเป็นไทยที่คนไทยรู้จักเป็นอย่างดี ได้แก่ การไหว้ การแต่งกาย การนับถือศาสนาพุทธ การเข้าวัด ฟังธรรม การฟังเทศน์มหาชาติ ทำบุญ การพูดจา มารยาทที่เรียบร้อยแบบไทย เป็นนิสัยของคนไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน”

(นางสาวกรรณา ภิรมย์ธรรม คฤหัสถ์ผู้ฟังเทศน์มหาชาติ, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....ความเป็นพลเมืองที่ดีของคนไทยอีกประการ คือ ความรักในชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เป็นรากฐานแสดงความเป็นตัวตน เอกลักษณ์ของไทยทำให้เกิดความภูมิใจในชาติตน”

(นายอำนาจ นาคบุรินทร์ คฤหัสถ์ผู้ฟังเทศน์มหาชาติ, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

กล่าวโดยสรุป การปลูกจิตสำนึกความเป็นไทยซึ่งเป็นรากฐานแสดงความเป็นตัวตน เอกลักษณ์ของไทยทำให้เกิดความภูมิใจในชาติตน มีความสำคัญและควรปฏิบัติเริ่มจาก พ่อแม่ สถาบันครอบครัว อบรมสั่งสอนให้ตระหนักถึงคุณค่าของความเป็นไทย สถาบันการศึกษา ชุมชน สังคม และองค์กรต่าง ๆ ทุกภาคส่วนมีการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ เพื่อรักษาและสืบทอดความเป็นไทย เพราะความเป็นไทยจะแสดงถึงคุณค่าและเอกลักษณ์ที่แตกต่างจากชาติอื่น ซึ่งประชาชนทุกคนต้องตระหนักถึงคุณค่าของความเป็นไทย ได้แก่ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

1.3.2 มีจิตสาธารณะ

จากผลการศึกษาพบว่า การมีจิตสาธารณะเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย คือ จิตสำนึกที่ดีในการรู้จักหน้าที่ ความรับผิดชอบ เสียสละเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ยึดมั่นทั้งในด้านคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนร่วมมือในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ โดยไม่ขัดต่อกฎหมายลักษณะของผู้ที่มีจิตสาธารณะ จะต้องเป็นผู้ที่ให้และคอยช่วยเหลือผู้อื่นที่เดือดร้อนด้วยความเต็มใจ ไม่หวังผลตอบแทน ไม่เห็นแก่ตัว เข้าใจผู้อื่น ไม่เป็นคนใจแคบ รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เริ่มได้จากตัวเราที่จะต้องตระหนักและให้ความสำคัญในการมีจิตสาธารณะ การอบรมสั่งสอนหมั่นเพิ่มพูนความรู้ และจัดกิจกรรมส่งเสริมความรู้ เช่น การจัดการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ที่สอดแทรกคตินิยมเรื่องการเมืองการมีจิตสาธารณะ เป็นต้น

“.....คุณธรรมจากตัวละครเอกในเทศน์มหาชาติ เวสสันดรชาดก ที่เป็นต้นแบบการดำเนินชีวิตแบบวิถีพุทธ พบว่า พฤติกรรมของตัวละครเอก คือ พระเวสสันดร สะท้อนให้เห็นคุณธรรมในด้านมีจิตสาธารณะ ได้แก่ มีความเสียสละไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ยึดมั่นในความดี เอื้ออาทรต่อประชาชน และยึดมั่นในมติมหาชน เป็นแบบอย่างของผู้ปกครองที่ดีในระบอบประชาธิปไตย”

(นายประโลม พูลกำลัง คฤหัสถ์ผู้ฟังเทศน์มหาชาติ, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....ตัวอย่าง พระมหาเวสสันดรในเวสสันดรชาดกที่มีว่าพระองค์กระทำ มหาบริจาคอันไม่เคยมีใครจะทำได้อย่างพระองค์เลยพระองค์ทรงให้ทานแก่พราหมณ์เฒ่าชุกผู้ยอมจัดว่าเป็นมหาทาน หรือ มหากุศล พระองค์ก็ทรงสละได้ทั้งหมดโดยมิได้อาลัยหรือเสียดาย”

(นางพิสมัย พูลกำลัง คฤหัสถ์ผู้ฟังเทศน์มหาชาติ, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

กล่าวโดยสรุป จิตสาธารณะในระบอบประชาธิปไตยที่ได้จากเนื้อหาสาระ คือ การตระหนักรู้ตนที่จะทำสิ่งใด ๆ เพื่อเห็นแก่ประโยชน์ของส่วนรวม การคิดที่สร้างสรรค์ที่เป็นกุศล และมุ่งทำกรรมดีที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม คิดสร้างสรรค์คิดในทางที่ดีไม่ทำลายบุคคล สังคม วัฒนธรรม ประเทศชาติ และสิ่งแวดล้อม ทั้งการกระทำ และคำพูดที่มาจากความคิดที่ดีเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น ต่อสังคม ไม่เห็นแก่ตัว ไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อน ไม่คอร์รัปชัน ไม่เอาเปรียบผู้อื่น เคารพสิทธิเสรีภาพผู้อื่น รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นรับฟังข้อมูลข่าวสารใหม่ ๆ คาดการณ์ปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้น และหาทางป้องกันปัญหาเพื่อลดความรุนแรง เพื่อสังคมระบอบประชาธิปไตย

1.3.3 มีจิตเป็นธรรม

จากผลการศึกษาพบว่า มีจิตเป็นธรรมในระบอบประชาธิปไตย คือ ความดีงามที่ถูกปลูกฝังขึ้นในจิตใจ มีความสามัคคี มีวินัย มีน้ำใจ และ เป็นสุภาพชน เป็นต้น จนเกิดจิตสำนึกที่ดี รู้สิทธิรับผิดชอบ ชั่ว ดี เกรงกลัวต่อการกระทำความชั่วโดยประการต่าง ๆ เมื่อจิตเกิดคุณธรรมขึ้นแล้ว จะทำให้เป็นผู้มีจิตใจดี และคิดแต่สิ่งที่ดีจึงได้ชื่อว่าเป็นผู้มีจิตคุณธรรม การมีจิตคุณธรรมเป็นพฤติกรรมที่แสดงถึงมาตรฐานทางศีลธรรม และเป็นรูปแบบของความคิดและการกระทำบนพื้นฐานของมาตรฐานทางศีลธรรม คุณธรรมอาจนับรวมในบริบทกว้าง ๆ ของค่านิยม บุคคลแต่ละคนละมีแก่นของค่านิยมภายในที่เป็นหลักของความเชื่อ ความคิด ความเห็นของคน ๆ นั้น ความซื่อสัตย์ต่อเอง (integrity) ในแง่ของค่านิยม คือ คุณธรรมที่เชื่อมค่านิยมของคน ๆ นั้นเข้ากับความเชื่อ ความคิด ความเห็น และการกระทำ สังคมในระบอบประชาธิปไตย มีค่านิยมร่วมที่คนในสังคมยึดถือร่วมกันเพื่อความเป็นประชาธิปไตย

“.....ยกตัวอย่างกัณฑ์นครกัณฑ์ ท้าวโกสีห์ทรงบันดาลให้มีฝนแก้ว 7 ประการ ตกลงมาท่วมเมืองลพบุรี พระเวสสันดรประกาศให้ประชาชนมาชนของเขาไปตามความปรารถนา ที่เหลืออีก

ชนเข้าพระคลังหลวง และทรงขึ้นครองสิริยศด้วยความร่มเย็น ในความหมายทางการส่งเสริมความเป็นพลเมือง คือ การทำความดีย่อมได้รับผลตอบแทน การทำความดีโดยไม่หวังผลตอบแทน ลาก ยศ สรรเสริญ เป็นสิ่งที่ควรกระทำ เพราะขณะที่ทำความดีโดยไม่หวังผลตอบแทนนั้นเป็นกุศลจิต กุศลกรรม มีจิตเป็นธรรม”

(นายปราโมทย์ เมืองสังข์ คฤหัสถ์ผู้ฟังเทศน์มหาชาติ, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....ในการปกครองบ้านเมืองด้วยจิตที่เป็นธรรมจะนำพาประเทศชาติสงบ ประชาชนมีความเป็นอยู่อย่างผาสุก บ้านเมืองมีแต่ความสงบร่มเย็น และประเทศชาตินั้นจะร่มเย็นเป็นสุข”

(นายกนก โกสุม คฤหัสถ์ผู้ฟังเทศน์มหาชาติ, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

กล่าวโดยสรุป ศาสนา เป็นตัวแทนในการขัดเกลาจิตใจของคนในสังคมยึดมั่นในสิ่งที่ดีงาม มีให้มีจิตเป็นธรรม มีความประพฤติในทางที่ถูกที่ควรซึ่งเป็นลักษณะหรือคุณสมบัติทางบวกที่ถือกันว่าดีงาม ทั้งทางกาย วาจา และใจ ดังนั้นถ้าต้องการให้สมาชิกในสังคมมีจิตที่เป็นธรรมสิ่งแรกที่สังคมจะต้องมี คือ ปัจจัยเกื้อหนุนให้สมาชิกของสังคมได้รับรู้ถึงคุณธรรม และมีความรู้ความเข้าใจ วิเคราะห์แยกแยะสิ่งถูก สิ่งผิด สิ่งที่ดีควรทำ และสิ่งที่ไม่ควรทำได้

1.4 ด้านสังคม

1.4.1 เสี่ยสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อส่วนรวม

จากผลการศึกษาพบว่า เนื้อหาคุณธรรมที่ปรากฏในการเทศน์มหาชาติมีอยู่มากมายที่สามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันตามวิถีชีวิตของผู้คนตามยุคสมัย ได้แก่ การรู้จักแบ่งปันให้ผู้อื่น จิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสี่ยสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อส่วนรวม โดยคุณธรรมทั้งหมดดังกล่าวด้านสังคมก่อให้เกิดคุณค่าในการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งแก่ตนเองและสังคม ทำให้คนทำดีมีความสุขแท้ตามความเป็นจริง คือ แสวงหาความสุขด้วยการสร้างสรรค์ ปรับตัว ร่วมมือ และแสวงหาการสร้างสรรค์ ได้แก่ การสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นมงคลหรือคุณงามความดีให้เกิดขึ้นกับชีวิต การปรับตัว หมายถึง รู้จักอ่อนน้อมถ่อมตนและมีปัญญาในการปรับตัว ไม่แบ่งพรรคแบ่งพวกเพื่อแข่งขันชิงดีชิงเด่นด้วยความอวดดีธรรม ส่วนการแสวงหา คือ เมื่อรู้ว่าตนเองยังขาดสิ่งใดที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตก็ชวนชวนหาสิ่งเหล่านั้นหรือฝึกฝนอบรมให้เกิดมีขึ้นและพัฒนาขึ้นไป

“.....หากสมาชิกในสังคมเสี่ยสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อส่วนรวมซึ่งจะเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อสังคมประชาธิปไตยอย่างยิ่งเพราะ สังคมประชาธิปไตยจะดำรงอยู่ได้และสามารถพัฒนาให้มีความสุขเจริญก้าวหน้าได้อย่างมาก ถ้าสมาชิกใน สังคมเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม และยอมเสี่ยสละ

ประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนร่วมเสมอ อาจจะเริ่มจากจุดเล็ก ๆ เช่น จากตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม เป็นต้น”

(พระมหาโสภณ, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....ทั้งนี้ก็เพราะสมาชิกในสังคมประชาธิปไตยมักจะมีความคิดเห็นในปัญหาต่าง ๆ ของสังคม และแนวทางแก้ไขปัญหานั้นแตกต่างกัน จึงจำเป็นต้องใช้เสียงข้างมากหาข้อยุติในการแก้ไขปัญหานั้น ๆ แต่ทั้งนี้ส่วนมากจะต้องเคารพความคิดเห็นของเสียงส่วนมาก และจะต้องไม่ถือว่าเสียงส่วนน้อยเป็นฝ่ายผิด จึงจะทำสังคมประชาธิปไตยดำรงอยู่ได้อย่างสันติ”

(พระครูศรีธรรมประสิทธิ์, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....เสียสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อส่วนรวมเป็นคุณธรรมที่ช่วยให้สังคมประชาธิปไตยมีความก้าวหน้า คือ ถ้าสมาชิกในสังคมประชาธิปไตยยึดมั่นเสียสละประโยชน์ส่วนตัว ดังเช่น สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงแสดงเวสสันดรชาดกเป็นมหาชาติ คือ พระชาติสุดท้ายอันยิ่งใหญ่ของพระโพธิสัตว์ก่อนตรัสรู้ เพราะได้ทรงบำเพ็ญพระบารมีครบถ้วนทั้ง 10 ประการ โดยเฉพาะทานบารมี พระองค์ทรงสละทุกสิ่งอย่างได้ เพื่อประโยชน์อันยิ่งใหญ่กว่าในเบื้องหน้า กล่าวคือ พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ อันจักช่วยเรือชนสรรพสัตว์ให้พ้นภัยแห่งวัฏสงสาร พุทธศาสนิกชนนิยมฟังเทศน์มหาชาติ เพราะเชื่อกันว่าจะได้อานิสงส์มาก อยากรู้ว่า ผู้ฟังธรรมฟังระลึกไว้เสมอว่า พระธรรมที่สมเด็จพระบรมศาสดาทรงแสดงทั้งสิ้นนั้น ล้วนเป็นไปเพื่อให้เกิดความละ วาง ว่าง คลาย จากความโลภ โกรธ และหลง ดังที่สมเด็จพระสังฆราช ทรงย้ำคติธรรมเทศน์มหาชาติ เสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม”

(พระครูวิสุทธิธรรมประสิทธิ์, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

กล่าวโดยสรุป เนื้อหาสาระในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยย่อมได้คตินิยมให้มียุติธรรมเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม มิใช่เพื่อหวังได้มาซึ่งลาภ ยศ สรรเสริญ และสุข เพราะฉะนั้น การฟังเทศน์มหาชาติ จงอบรมปัญญาจนบังเกิดปัญญาในการอุทิศตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวมดุจดั่งพระเวสสันดร เป็นการเจริญกุศล คือ ความฉลาดแห่งสติปัญญา สมเจตนาธรรมของการแสดงธรรม และการสดับธรรมได้อย่างแท้จริง สอดคล้องกับคุณธรรมจริยธรรมการเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย 8 ประการได้แก่ 1. การรับฟังความคิดเห็นของกันและกัน และเคารพในมติของเสียงส่วนมาก ในการหาข้อยุติในการแก้ไขปัญหานั้น ๆ 2. การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม เพราะสังคมประชาธิปไตยจะดำรงอยู่ได้และสามารถพัฒนาให้มีความสุขเจริญก้าวหน้าถ้าสมาชิกในสังคมเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม 3. การมีระเบียบวินัยและเคารพ

ต่อหน้าที่ เป็นคุณธรรมที่ช่วยให้สังคมประชาธิปไตยมีความก้าวหน้า คือ ถ้าสมาชิกในสังคมประชาธิปไตย ยึดมั่นในระเบียบวินัย ควบคุมตนเองได้ สังคมประชาธิปไตยนั้นก็มีความสุข 4. ความซื่อสัตย์สุจริต เป็นคุณธรรมที่ให้ประโยชน์สูงสุด เพราะถ้าสมาชิกในสังคมยึดมั่นในความซื่อสัตย์สุจริต ไม่เห็นแก่ผู้มี ตลिनจ้าง ไม่ทำการทุจริต สังคมนั้นจะมีความสุขและความเจริญก้าวหน้าขึ้นเรื่อย ๆ 5. ความสามัคคี เป็นคุณธรรมที่ให้ประโยชน์แก่สังคมประชาธิปไตย ประเทศไทยจะมีความเข้มแข็งเป็นที่น่าเกรงขาม ของนานาชาติ รวมทั้งจะทำให้สถาบันประชาธิปไตยมีความมั่นคงไปด้วย 6. ความละเอียดและเกรง กลัวในการทำมาชั้ว คือ ถ้าสมาชิกในสังคมมีความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำชั่วแล้ว สิ่งไม่ ดีไม่งามต่าง ๆ ก็จะไม่เกิดขึ้นในสังคม 7. ความกล้าหาญและความเชื่อมั่นในตนเอง เพราะในระบอบ ประชาธิปไตยนั้นต้องการให้มีการแสดง ความคิดเห็นเชิงสร้างสรรค์เพื่อประโยชน์ส่วนรวม ดังนั้นถ้า สมาชิกในสังคมมีความกล้าที่จะ แสดงความคิดเห็นในเชิงสร้างสรรค์อยู่เสมอ ๆ ก็จะเป็นประโยชน์ต่อ สังคม 8. การส่งเสริมให้คนดีปกครองบ้านเมือง ดังนั้นในการเลือกตั้งผู้แทนประชาชนควรเลือกคนดีให้ ไปทำหน้าที่แทนตน เพราะถ้าเราได้ผู้แทนที่ดี เราก็จะได้รัฐบาลที่ดีอันส่งผลให้การปกครองระบอบ ประชาธิปไตยสามารถอำนวยประโยชน์สูงให้แก่ ประชาชนอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

1.4.2 ความรับผิดชอบร่วมกันของชุมชน

จากผลการศึกษาพบว่า เรื่องมหาชาติหรือมหาเวสสันดรชาดกนี้เป็นที่นิยมกัน มากในหมู่พุทธศาสนิกชนมา ทั้งนี้เนื่องมาจากเนื้อเรื่องมี ความสนุกสนานและมีคติธรรมสอนไปในตัว พุทธศาสนิกชนจึงได้นำเอาหลักคำสอนที่แฝงอยู่ในเนื้อเรื่องมาเป็น แบบอย่างในการดำเนินชีวิต เนื้อหาสาระของเรื่องก็ครอบคลุมพฤติกรรมของมนุษย์ และสิ่งแวดล้อมทางสังคม และวัฒนธรรมของ มนุษย์เกือบทั้งหมด คตินิยมในการฟังเทศน์มหาชาติจึงได้กลายเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิตของคนไทย

“.....เป้าหมายการบริหารจัดงานเทศน์มหาชาติถือเป็นภูมิปัญญาที่นำศึกษา มีการ ปลุกฝัง สืบสานอย่างต่อเนื่องเป็นการสร้างความรับผิดชอบร่วมกันของชุมชน เช่น มหาวิทยาลัย โรงเรียน มีความสนใจจัดให้มีพิธีบุญเทศน์มหาชาติก็จะเป็นการสืบสานภูมิปัญญาเทศน์มหาชาติ และ ยังเป็นการส่งเสริมความรับผิดชอบร่วมกันของชุมชนอีกด้วย”

(พระมหากรรวิง อหีสโก, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....ได้มีการแบ่งงานการบริหารจัดงานเทศน์มหาชาติ คือ มีการแบ่งงานตามความรู้ ความสามารถของแต่ละคนออกเป็นฝ่าย ผู้ที่จัดจะต้องแบ่งงานคอยควบคุมงานแต่ละแผนกให้เรียบร้อยจัดการประชุมเตรียมงานแบ่งแผนกงานอย่างชัดเจนเป็นความรับผิดชอบร่วมกันของชุมชน เสมือนหน้าที่ของพลเมืองที่จะต้องมีความสามัคคี มีหน้าที่ต้องปฏิบัติอย่างเป็นระบบแบบแผนทำให้การดำเนินงานเพื่อพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น”

(พระครูโฆสิตธรรมากร, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

กล่าวโดยสรุป ความเป็นพลเมืองทางประชาธิปไตย คือ การมีส่วนร่วมสาธารณะในเรื่องของการเมืองซึ่งไม่จำกัดอยู่เพียงการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเท่านั้น แต่รวมถึงการเป็นสมาชิกของชุมชนหรือสังคมหนึ่ง ๆ ที่มีสิทธิหน้าที่อันพึงได้ มีความเท่าเทียมกันกับผู้อื่น มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่และสังคมโดยเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ และมีความรู้ทางการเมือง การปกครอง เพื่อประกอบร่วมในการตัดสินใจโดยไม่ให้ใครมาครอบงำ และกิจกรรมงานเทศน์มหาชาติก็เป็นอีกกิจกรรมที่ทำให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมที่สมาชิกของชุมชนที่กระทำการออกมาในลักษณะของการทำงานร่วมกัน ที่จะแสดงให้เห็นถึงความต้องการร่วม ความสนใจร่วม มีความต้องการที่จะบรรลุถึงเป้าหมายร่วมกัน รับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย การตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ รวมทั้ง การจัดสรรทรัพยากรของชุมชน ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในชุมชนนั้น ๆ

1.4.3 เคารพกฎหมายบ้านเมือง

จากผลการศึกษาพบว่า จิตใจที่มีคุณธรรม ซื่อสัตย์ มีระเบียบวินัยสร้างจิตสำนึกให้คนไทยมีความรับผิดชอบต่อสังคม เคารพกฎหมายบ้านเมือง หลักสิทธิมนุษยชน การสร้างศักยภาพและความสามารถในการพัฒนาทางสังคม ส่งเสริมความเข้มแข็งและการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันของท้องถิ่นและสังคม เป็นสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขด้วยความเสมอภาคเป็นธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง การพัฒนาพลเมืองของรัฐที่จะนำไปสู่การสร้างพลเมืองตามหลักการบูรณาการตามหลักธรรมโดยอาศัยการเทศน์มหาชาติเข้ามาบพบาท ประกอบด้วยคุณธรรมด้านการประพฤติปฏิบัติตนของพลเมืองในชุมชนตามหลักธรรมาธิปไตย

“.....มหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ที่ 13 กัณฑ์นครกัณฑ์ ประกอบกิจการยกขบวนพยุหยาตราของพระเวสสันดร พรั่งพร้อมด้วยขบวนพระอิสริยยศอย่างสมพระเกียรติ กัณฑ์นี้ประดับด้วยคาถา 48 พระคาถา ข้อคิดจากกัณฑ์ การทำความดีย่อมได้รับผลดีตอบแทน การใช้ธรรมะในการปกครอง จะทำให้บ้านเมืองมีแต่ความสงบและร่มเย็น ชาวเมืองเคารพกฎหมายบ้านเมือง อยู่เย็นเป็นสุข”

(พระมหาสมชาย สุนติกโร, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....เมื่อพระเวสสันดรเสด็จขึ้นปราสาทแล้วรับสั่งประกาศให้ชาวเมืองปล่อยสัตว์ที่ กักขังไว้ให้หมด ครั้นเวลารাত্রีก็นั่งรำพึงว่า พรุ่งนี้ประชาชนต่างก็จะแตกตื่นกันมาคอยรับพระราชทาน แล้วจะได้สิ่งใดแจกจ่ายให้แก่ประชาชนทั้งหลายเหล่านั้นทันใดนั้นท้าวโกสีย์ทรงทราบความปริวิตก ของพระเวสสันดรแล้ว ก็ทรงบันดาลฝนแก้ว 7 ประการให้ตกลงในพระนครสี่ทิศสูงถึงหน้าแข้ง เฉพาะ ในพระราชวังท่วมถึงเอวพระเวสสันดรทรงประกาศให้ประชาชนมาชนเอาไปตามปรารถนาเหลือนั้นก็ ให้ชนเข้าท้องพระคลังหลวง พระเวสสันดรเสด็จเถลิงราชสมบัติปกครองพระนครสี่ทิศโดยทศพิธราชธรรม ให้บ้านเมืองเป็นสุข ตัวละครสะท้อนคุณธรรม ชาวเมืองสี่ทิศ เป็นตัวอย่างของผู้รักษาสีลธรรม ตามระบอบ ประชาธิปไตย เมื่อไม่พอใจก็แสดงความคิดเห็น คัดค้านและเรียกร้องให้มีการลงโทษ เคารพกฎหมาย บ้านเมือง เมื่อพอใจก็ยอมรับ และยุติ พร้อมกับรู้จักขอโทษในสิ่งที่ได้กระทำผิดไป ในกัณฑ์ที่ 13 กัณฑ์ นครกัณฑ์ สามารถนำมาปรับใช้เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบ ประชาธิปไตย การที่ประเทศชาติจะเจริญก้าวหน้าได้นั้น พลเมืองในประเทศต้องรู้จักบทบาทหน้าที่ ของตนเอง เคารพกฎหมายบ้านเมือง หากเราทุกคนทำหน้าที่ของตนเองได้เป็นอย่างดีเชื่อว่าบ้านเมือง จะเจริญก้าวหน้าไปในทางที่ดีได้”

(พระมหาจรรุวัฒน์, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....การเคารพกฎหมายบ้านเมืองคุณสมบัตินั้นพื้นฐานตามบทบาทและหน้าที่ที่ ควรจะมีของพลเมืองดี ผู้ที่สามารถปฏิบัติหน้าที่ที่ต้องทำและควรทำได้อย่างครบถ้วน สอดคล้องกับ หลักธรรม วัฒนธรรม ประเพณีที่ได้กำหนดไว้ ในมหาเวสสันดรชาดกเป็นต้นแบบการดำเนินชีวิตแบบ วิถีเชิงพุทธ ได้ยกตัวอย่างการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ รู้จักการปฏิบัติตนให้อยู่ร่วมกับผู้อื่น ในสังคมได้อย่างราบรื่นต้องเคารพกฎหมาย มีระเบียบวินัย ตามที่สังคมได้วางไว้ ดังเช่น ตัวละครเอก ได้แก่ พระเวสสันดร พระเจ้าสญชัย พระนางผุสดี พระนางมัทรี เป็นต้น”

(พระเทพวิสุทธิดิลก, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....คุณธรรมที่ปรากฏในมหาเวสสันดรชาดก เช่น คุณธรรมของพระเจ้าสญชัยใน ฐานะที่เป็นกษัตริย์ปรากฏ ได้แก่ ความยึดมั่นในมติของมหาชน เคารพกฎหมายบ้านเมือง เสียสละ เพื่อปวงชน อันเป็นแบบอย่างของกษัตริย์ที่ดี คุณธรรมของกษัตริย์เจตราชฎาร์ในฐานะที่เป็นมิตรสหาย ที่ปรากฏ ได้แก่ ความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การป้องกันภัยอันเป็นแบบอย่างของมิตรสหายที่ดี จะเห็น ได้ว่าที่กล่าวมา ทุกตัวละครมีหน้าที่และทำหน้าที่ของตนได้เป็นอย่างดีเหมาะสมที่จะนำมาเป็นแนวทาง ในการดำเนินชีวิตในสังคม พร้อมส่งเสริมทางด้านคุณธรรมเพื่อเผยแพร่ต้นแบบที่ดีในด้านศีลธรรม จรรยาไปยังสังคมทุกหมู่เหล่า อันจะเป็นเหตุนำมาซึ่งความสันติสุขแก่บุคคลในสังคมนั้นรวม”

(พระมงคลธรรมภาณ, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

กล่าวโดยสรุป คุณธรรมที่ปรากฏในมหาเวสสันดรชาดกโดยเฉพาะกัณฑ์ที่ 13 กัณฑ์ นครกัณฑ์ สะท้อนคุณธรรมเป็นตัวอย่างของผู้รักษาสีลพิธีตามระบอบประชาธิปไตย เมื่อไม่พอใจก็แสดงความคิดเห็น คัดค้านและเรียกร้องให้มีการลงโทษ เคารพกฎหมายบ้านเมือง เมื่อพอใจก็ยอมรับ และยุติพร้อมกับรู้จักขอโทษในสิ่งที่ได้กระทำผิดไป คุณธรรมของพระเจ้าสญชัยในฐานะที่เป็นกษัตริย์ปรากฏ ได้แก่ ความยึดมั่นในมติของมหาชน เคารพกฎหมายบ้านเมือง เสียสละเพื่อปวงชน อันเป็นแบบอย่างของกษัตริย์ที่ดี คุณธรรมของกษัตริย์เจตราชฎาธิ์ในฐานะที่เป็นมิตรสหายที่ปรากฏ ได้แก่ ความมีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การป้องกันภัยอันเป็นแบบอย่างของมิตรสหายที่ดี จะเห็นได้ว่าที่กล่าวมา ทุกตัวละคร มีหน้าที่และทำหน้าที่ของตนได้เป็นอย่างดีเหมาะที่จะนำมาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตในสังคม สามารถนำมาปรับใช้เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย การที่ประเทศชาติจะเจริญก้าวหน้าได้นั้น พลเมืองในประเทศต้องรู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง เคารพกฎหมายบ้านเมือง หากเราทุกคนทำหน้าที่ของตนเองได้เป็นอย่างดีเชื่อว่าบ้านเมืองจะเจริญก้าวหน้าไปในทางที่ดีได้

1.5 ด้านปัญญา

1.5.1 มีความคิดกว้างไกล

จากผลการศึกษาพบว่า การมีความคิดกว้างไกลสามารถลดทอนจุดเปราะบาง และสร้างสะพานเชื่อมโยงที่เข้มแข็งระหว่างความคิดที่หลากหลายเข้าหากันได้โดยใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา ทางดำเนินชีวิตอันประเสริฐ (มรรคมืองค์ 8) เป็นเรื่องปกติที่ประชาชนจะมีการเห็นต่าง เนื่องด้วยเหตุปัจจัยหลายประการ เช่น จุดยืน ความสัมพันธ์ สภาพแวดล้อม ฯลฯ ที่แตกต่างกัน ถ้าเราสามารถมองเห็นเรื่องราวและสรรพสิ่งต่าง ๆ ในมุมมองที่หลากหลายและลึกซึ้งไม่ด่วนสรุปโอกาสที่จะค้นพบสิ่งใหม่ และสิ่งดีที่จะเกิดขึ้นในชีวิตและสังคมรอบข้างได้

“.....เปิดใจให้พร้อมที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เช่น การเข้าวัดฟังเทศน์ ด้วยการเปิดใจก็ทำให้มุมมองของเรากว้างขึ้นแล้ว เป็นเคล็ดลับความสำเร็จของการเรียนรู้ของพลเมือง”

(บุญเชิด ขำนิศาตร์ คฤหัสถ์ผู้ฟังเทศน์มหาชาติ, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....การเดินทางตามแนวอันประเสริฐของพระพุทธองค์ ได้แก่ ชีวิตหรือกาย วาจา ใจ เพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์เรียกว่า อริยมรรค แปลว่าทางอันประเสริฐ”

(นายวีระชญา วีระคำ คฤหัสถ์ผู้ฟังเทศน์มหาชาติ, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....การปรับเปลี่ยนวิธีคิดให้กว้างไกลตามแนวทางของมรรค ๘ อาจไม่ใช่เรื่องง่ายเหมือนการเปิดใจแต่ก็ไม่ยากเกินไปที่จะฝึกฝน”

(นางสาวกรรณา ภิรมย์ธรรม คฤหัสถ์ผู้ฟังเทศน์มหาชาติ, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

กล่าวโดยสรุป การมีความคิดกว้างไกลโดยปฏิบัติตามแนวทางของมรรค 8 ในเนื้อหาเทศน์มหาชาติ ดังนี้ (1) สัมมาทิฏฐิ คือ ปัญญาเห็นชอบ หมายถึง เห็นถูกต้องตามความเป็นจริงด้วยปัญญาเข้าใจอริยสัจ 4 (2) สัมมาสังกัปปะ คือ ดำริชอบ หมายถึง การใช้สมองความคิดพิจารณาแต่ในทางกุศลหรือความดีงาม (3) สัมมาวาจา คือ เจรจาชอบ หมายถึง การพูดสนทนา แต่ในสิ่งที่สร้างสรรค์ดีงาม (4) สัมมากัมมัฏเฐ คือ การประพฤติดีงาม ทางกายหรือกิจกรรมทางกายทั้งปวง (5) สัมมาอาชีวะ คือ การทำมาหากินอย่างสุจริตชน (6) สัมมาวายามะ คือ ความอุตสาหะพยายาม ประกอบความเพียรในการกุศลกรรม (7) สัมมาสติ คือ การไม่ปล่อยให้เกิดความพลั้งเผลอ จิตเลือนลอย ดำรงอยู่ด้วยความรู้ตัวอยู่เป็นปกติ (8) สัมมาสมาธิ คือ การฝึกจิตให้ตั้งมั่น สงบ สงัด จากกิเลส นีวรณอยู่เป็นปกติ

1.5.2 ใช้เหตุผลในการแก้ไข้ปัญหา

จากผลการศึกษาพบว่า ในการใช้เหตุผลในการแก้ไข้ปัญหาโดยการนำกฎเกณฑ์คำสั่ง หรือข้อบังคับที่ถูกตั้งขึ้นนั้นคือ กฎหมาย มาอ้างอิงเพื่อนำไปสู่วิธีการแก้ไข้ปัญหา ในเรื่องมหาเวสสันดรชาดกนั้นนอกจากจะสะท้อนภาพของสังคมบางส่วนที่ดำเนินตามวิถีชีวิตในขณะนั้นแล้วยังเป็นแบบอย่างที่ดีต่อการปฏิบัติตนให้มีความสุขโดยเฉพาะการแก้ไข้ปัญหาความขัดแย้งในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่ต้องใช้ชีวิตร่วมกับบุคคลอื่น แต่ละบุคคลมีความรู้สึกนึกคิด มีความคาดหวัง มีสิ่งที่ต้องการ ทุกคนต่างดิ้นรนชวนช่วยเพื่อให้บรรลุเป้าหมายประสบผลสำเร็จในการดำเนินชีวิต

“.....นิทานชาดกนี้ในเทศน์มหาชาติที่นำมาบรรยายเพื่อแสดงหลักธรรมในแง่ต่าง ๆ ประกอบด้วย การบำเพ็ญบารมี 10 ประการ และ เป็นอุทาหรณ์ในการสอนศีลธรรมแก่พลเมือง ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ฟังพระธรรมเทศนาจากพระพุทธรองค์เข้าใจได้ง่ายยิ่งขึ้น นอกจากนี้ส่วนมากสาวกหรือพุทธบริษัททูลถามปัญหาข้อสงสัยแทนที่พระพุทธรเจ้าจะทรงตอบปัญหานั้นโดยตรงทรงเล่านิทานเปรียบเทียบเพื่อแก้ไข้ปัญหาเหล่านั้นและใช้เหตุผลในการแก้ไข้ปัญหา”

(พระมหาโสภณ สุธีโร, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....การแก้ไข้ความขัดแย้งโดยใช้เหตุผลในการแก้ไข้ปัญหาโดยรวมหลังจากฟังเทศน์มหาชาติ คือ ได้ทราบว่า เมื่อความขัดแย้งเกิดขึ้น ควรรีบแก้ไข้อย่างถูกต้อง ไม่ให้ส่งผลกระทบต่อตัวผู้ขัดแย้งเองและต่อผู้อื่น และการแก้ไข้ปัญหา อย่างหนึ่งที่พลเมืองควรนำไปใช้ คือ การใช้หลักธรรม

อริยสัจ 4 แก้ไขปัญหา เป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ ได้แก่ ทุกข์ สภาพปัญหาที่เกิดขึ้น หรือ ความขัดแย้ง สมุทัย ค้นหาสาเหตุของปัญหา นิโรธ ความดับทุกข์ และมรรค แนวทางปฏิบัติ หรือ วิธีการแก้ไขปัญหา”

(นายอำนาจ นาคบุรินทร์ คฤหัสถ์ผู้ฟังเทศน์มหาชาติ, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

กล่าวโดยสรุป การดำเนินชีวิตสะท้อนภาพวิถีการดำเนินชีวิตเกี่ยวกับการเป็นพลเมือง โดยการใช้เหตุผลในการแก้ไขปัญหาในลักษณะแตกต่างกันตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะเดียวกันก็ได้แฝงคุณธรรมที่ล้ำค่าในวิธีการคลี่คลายปัญหาด้วยวิธีที่แยบยลชาญฉลาด ทั้งนี้จะเป็นแนวทางสำคัญให้กับสังคมในยุคปัจจุบันที่กำลังประสบปัญหาเรื่องความขัดแย้ง การแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งในมหาเวสสันดรชาดกจะช่วยซึมซับให้ผู้ศึกษาได้มีคุณธรรมประจำใจสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมที่ตนอยู่ร่วมได้อย่างราบรื่นเกิดความสงบสุข

1.5.3 แสดงความคิดเห็นโดยปราศจากอคติ

จากผลการศึกษาพบว่า สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย นอกจากที่บัญญัติคุ้มครองไว้เป็นการเฉพาะในรัฐธรรมนูญแล้ว การใดที่มีได้ห้ามหรือจำกัดไว้ในรัฐธรรมนูญหรือในกฎหมายอื่น บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่จะทำเช่นนั้นได้และได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ トラบเท่าที่ใช้สิทธิหรือเสรีภาพเช่นว่านั้นไม่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น เป็นพื้นฐานของความเจริญของสังคมและความงอกงามของปัจเจกบุคคล คุณภาพการศึกษา การสร้างและพัฒนาเทคโนโลยี ความก้าวหน้าของภาคธุรกิจ และการเข้าถึงความยุติธรรม ล้วนมีพื้นฐานจากการที่บุคคลทุกคนในสังคมมีเสรีภาพที่จะพูด เขียน แลกเปลี่ยน หรือถกเถียงความคิดเห็นต่าง ๆ ในพื้นที่สาธารณะ เพื่อให้ความคิดเหล่านั้นพัฒนาต่อยอดนำไปสู่ความรุ่งเรืองของสังคม

“.....อคติ คือ การยึดเชื่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยไม่ฟังเหตุผลของอีกฝ่ายถ้ากรณี แม้ว่าตอนแรกเราอาจจะเชื่อแบบหนึ่งแต่เราก็พร้อมที่จะรับฟังเหตุผลอีกฝ่ายและสามารถที่จะเปลี่ยนใจโดยตัดสินจากตัวเหตุผล”

(นายประโลม พูลกำลัง คฤหัสถ์ผู้ฟังเทศน์มหาชาติ, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....การฟังเป็นทักษะที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ที่จะทำให้ทุกคนได้หันหน้ามาหารือกันอย่างสันติวิธี แสดงความคิดเห็นโดยปราศจากอคติ และเคารพความคิดเห็นของแต่ละฝ่ายบนพื้นฐานของเหตุและผล เช่น การฟังเทศน์มหาชาติแล้วนำหลักธรรมคำสอนมาใช้ให้เกิดสติ เปิดใจรับฟังโดยไม่ถือคติ”

(นางพิสมัย พูลกำลัง คฤหัสถ์ผู้ฟังเทศน์มหาชาติ, สัมภาษณ์ 20 พฤศจิกายน 2566)

กล่าวโดยสรุป การถือคตินอกจากจะทำร้ายตัวเองแล้วยังทำร้ายผู้อื่นด้วย ดังนั้นเมื่อใดที่มีความลำเอียงและอคติบดบังทัศนคติ พยายามลดอคติลงเพื่อที่เราจะได้ใช้ชีวิตอย่างมีความสุขโดยใช้สติ ในการแสดงความคิดเห็นบนเหตุผล ประสบการณ์ และข้อมูลที่เป็นจริง หากตัดสินใจจากอารมณ์ส่วนตัวโดยไม่ใช้เหตุผล ไม่ฟังความเห็นผู้อื่น ไม่สนใจข้อเท็จจริง สิ่งเหล่านี้จะนำไปสู่อคติในการตัดสินใจ ทำให้มองความเป็นจริงผิดเพี้ยนไป จนอาจจะนำไปสู่ผลลัพธ์ที่เลวร้าย ดังนั้น การเข้าใจว่าเมื่อถือคติควรจะหาวิธีแก้ไข จะทำให้การมองโลกบนพื้นฐานของเหตุผลและความเป็นจริงและช่วยให้ตัดสินใจได้ถูกต้องและแม่นยำซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการเป็นพลเมืองที่ดีได้

1.5.4 คติวิเคราะห์ วิพากษ์ วิจัยอย่างมีเหตุผล

จากผลการศึกษาพบว่า คติวิเคราะห์ วิพากษ์ วิจัยเป็นกระบวนการคิดวิพากษ์ โดยใช้วิจยญาณหรือการตัดสินใจอย่างมีเหตุผลรอบด้าน โดยใช้เหตุผลในการวิเคราะห์ประเด็น รวมทั้งการรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ รอบด้าน การสำรวจองค์ประกอบอื่น ๆ ที่อาจมีอิทธิพลต่อข้อสรุป เพื่อตรวจสอบพิจารณา ตัดสินและประเมินความถูกต้อง หรือสิ่งที่เป็นประเด็นในขณะนั้น ๆ ให้แม่นยำ

“.....การฟังเทศน์มหาชาตินอกจากจะได้ประโยชน์ในปัจจุบัน คือ ทำให้ผู้ฟังได้ฝึกคติวิเคราะห์ และเชื่ออย่างมีเหตุผลอยู่ในกรอบของศีลธรรม จัดเป็นเรื่องราวที่มีค่าแก่การศึกษาเพื่อเพิ่มพูนสติปัญญาให้กับพลเมือง”

(นายปราโมทย์ เมืองสังข์ คฤหัสถ์ผู้ฟังเทศน์มหาชาติ, สัมภาษณ์ 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....โครงเรื่องมหาเวสสันดรชาดกเป็นโครงเรื่องที่มีความขัดแย้งที่ค่อนข้างรุนแรง แต่ในความขัดแย้งก็ยังเสนอความเป็นเหตุเป็นผล”

(นายกนก โกสุม คฤหัสถ์ผู้ฟังเทศน์มหาชาติ, สัมภาษณ์ 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....เรื่องพระมหาเวสสันดรชาดกเป็นภาพสะท้อนชีวิตความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียม และค่านิยมของคนในยุคหนึ่ง ๆ ว่ามีการซื้อขาย บุคคลเป็นทาส นิยมการบริจาทานเพื่อหวังบรรลุนิพพาน ทำให้ผู้ฟังเกิดการคิดวิเคราะห์ตาม วิพากษ์ วิจัยอย่างมีเหตุผล”

(นายบุญเชิด ชำนิศาสตร์คฤหัสถ์ผู้ฟังเทศน์มหาชาติ, สัมภาษณ์ 20 พฤศจิกายน 2566)

กล่าวโดยสรุป ทักษะการคิดนั้นมีอยู่หลากหลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับการเลือกใช้ให้เหมาะสมจะช่วยให้รู้จักกระบวนการคิดอย่างรอบคอบและถี่ถ้วนมากยิ่งขึ้น นำมาซึ่งการวิพากษ์ วิจัยอย่างมีเหตุผล การวิเคราะห์เพื่อตอบสนองความต้องการและพฤติกรรม คิดวิเคราะห์ว่ามีข้อเท็จจริงหรือความถูกต้องเพียงใด ซึ่งจะอย่างไรให้ข้อมูลเหล่านั้นถูกแยกแยะหรือกรองก่อนที่จะถึงผู้รับสารได้อย่างมีคุณภาพ ส่วนการคิดเชิงวิพากษ์เป็นทักษะการคิดที่มีลำดับการคิดอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ซึ่งคนที่สามารถคิดแบบเชิงวิพากษ์ได้นั้นจะเป็นผู้ที่สามารถเชื่อมโยงข้อมูลต่าง ๆ เพื่อสรุปผลลัพธ์จากสิ่งที่รู้และเข้าใจวิธีใช้ประโยชน์จากข้อมูลที่มีอยู่เพื่อแก้ไขปัญหา รวมถึงการคิดอย่างมีเหตุมีผลมีการจัดลำดับความคิด โดยไม่ใช้อารมณ์กับความรู้สึกในการจัดการสิ่งต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยให้พลเมืองเข้าใจและจัดการสถานการณ์ตามข้อเท็จจริงช่วยให้ตัดสินใจได้ดีและรอบคอบมากยิ่งขึ้น

1.5.5 การโต้แย้งอย่างมีเหตุผล

จากผลการศึกษาพบว่า การโต้แย้งเป็นการแสดงความคิดเห็นของตนเอง ซึ่งแตกต่างจากความคิดเห็นที่ได้รับฟังหรืออ่านมา โดยมุ่งอธิบายให้เห็นถึงความบกพร่อง ความผิดพลาดของเหตุผลหรือข้อมูลที่จะโต้แย้งด้วยนั้น แล้วสนับสนุนความคิดเห็นของตนเองด้วยเหตุผลหรือข้อมูลที่ดีกว่า ด้วยการให้เหตุผลเชื่อมโยงจากข้ออ้างนำไปสู่ข้อสรุป แต่การให้เหตุผลก็ผิดพลาดได้เสมอ ส่วนหนึ่งก็เป็นเพราะข้ออ้างที่ยกมาไม่เป็นจริง อีกส่วนหนึ่งก็เป็นเพราะวิธีการอ้างนั้นไม่สมเหตุสมผล

“.....บางครั้งด้วยความรู้ที่จำกัดของเรานั้น ทำให้เราเชื่อว่าความคิดเห็นของเรานั้นถูกต้องที่สุดมีเหตุผลที่สุด อย่างไรก็ตามก็เป็นไปได้ว่าการโต้แย้งของฝ่ายตรงกันข้ามนั้นอาจจะเป็นสิ่งที่ถูกต้องก็เป็นได้”

(นายวีระชญา วีระคำ คฤหัสถ์ผู้ฟังเทศน์มหาชาติ, สัมภาษณ์ 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....เราไม่ควรเดาเอาเองว่าคำตอบที่ถูกต้องนั้นมีอยู่คำตอบเดียว คนอื่นอาจมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันเพราะการอยู่ร่วมในสังคมประชาธิปไตยทุกคนย่อมมีสิทธิ์แสดงความคิดเห็น เราอาจจะเชื่อว่า ความคิดเห็นนั้นถูกต้อง แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าความคิดเห็นของคนอีกคนนั้นผิด”

(นางสาวกรรณา ภิรมย์ธรรมคฤหัสถ์ผู้ฟังเทศน์มหาชาติ, สัมภาษณ์ 20 พฤศจิกายน 2566)

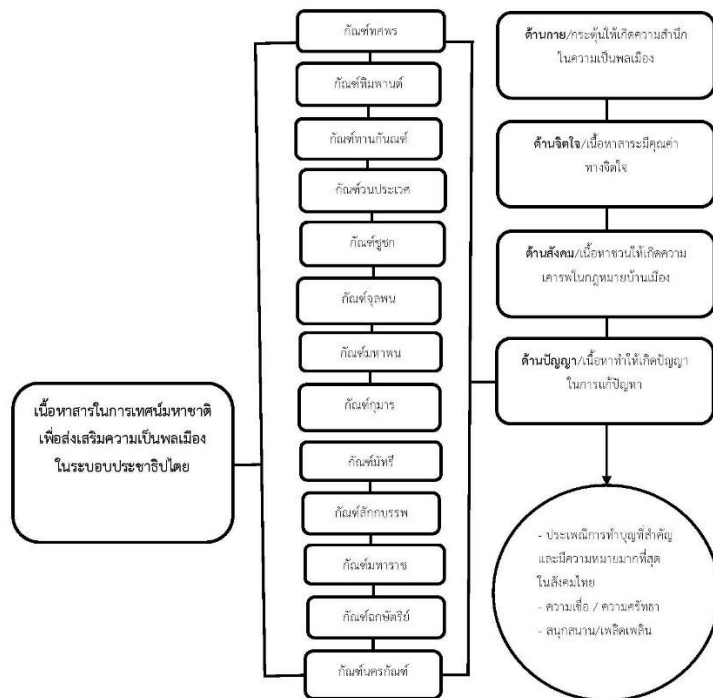

“.....ยกตัวอย่างการโต้แย้งอย่างมีเหตุผลในพระเวสสันดรกับการตอบข้อสงสัยโดยการแสดงความคิดเห็นในหลายมิติโดยมีหลักเกณฑ์มาใช้อธิบายอย่างเป็นระบบและอย่างมีเหตุผลเกิดขึ้นในด้านวรรณกรรมแต่ละสมัยเพื่อสร้างความเข้าใจในเนื้อหาอย่างลึกซึ้ง”

(นายอำนาจ นาคบุรินทร์ คฤหัสถ์ผู้ฟังเทศน์มหาชาติ, สัมภาษณ์ 20 พฤศจิกายน 2566)

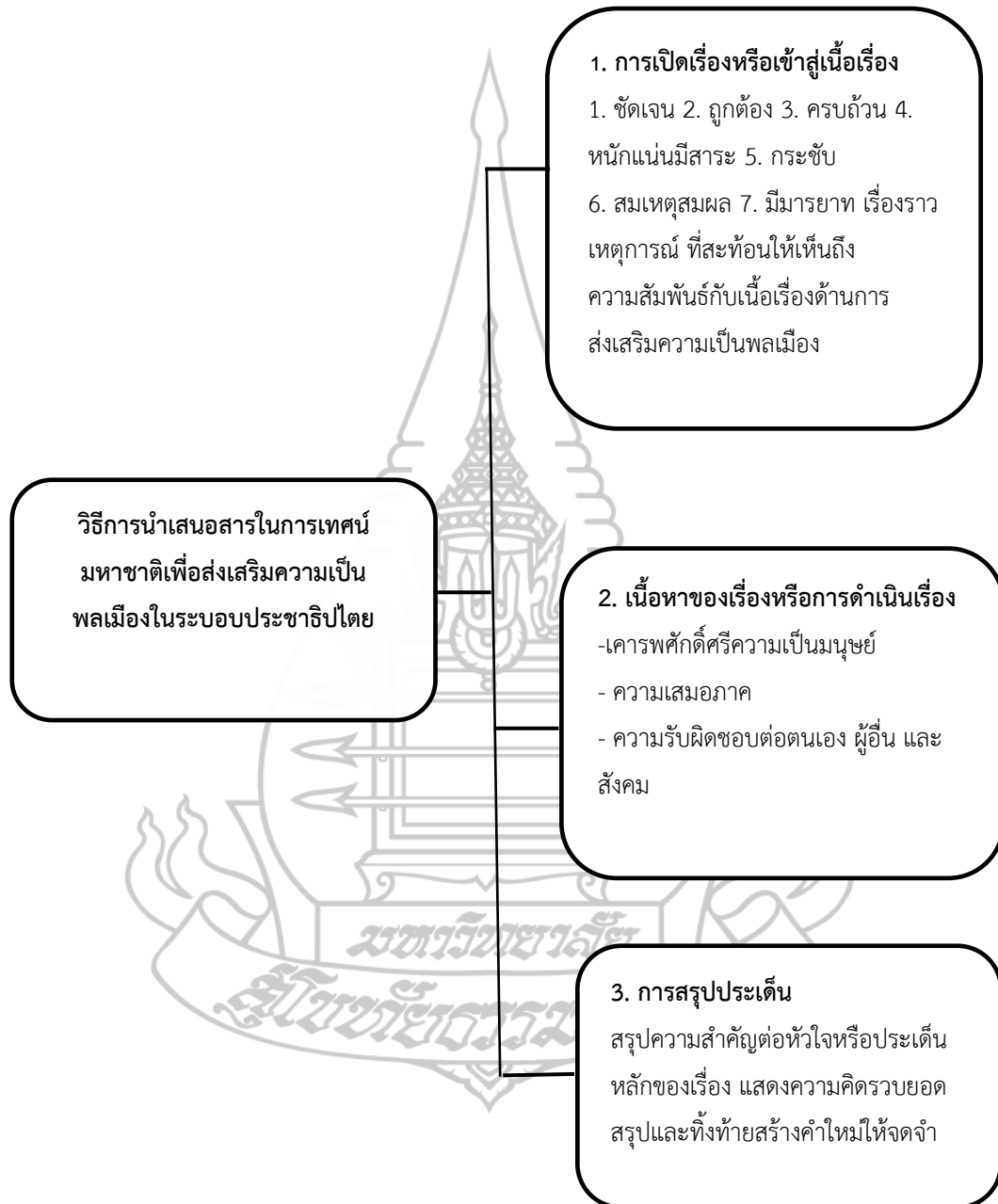
กล่าวโดยสรุป การโต้แย้งอย่างมีเหตุผลไม่ควรโต้แย้งด้วยความเห็นที่รุนแรงจนก่อให้เกิดความแตกแยกในสังคม ต้องระมัดระวังในการใช้ภาษา ไม่ควรใช้ภาษาที่ไม่สุภาพ ไม่ใช้คำที่เสียดสี เยาะเย้ย ดุฎกหรือดูหมิ่นผู้เขียนบทความ ไม่เขียนด้วยอารมณ์ ไม่พาดพิงให้เกิดความกระทบกระเทือนแก่ผู้อื่น อันอาจเป็นบุคคลหรือเป็นสิ่งที่บุคคลจำนวนมากเคารพนับถือ ซึ่งอาจกลายเป็นชนวนให้เกิดความแตกแยก หรือความเข้าใจผิดลุกลามต่อไปได้ เราควรพิจารณาโต้แย้งที่เหตุผลเป็นสำคัญเท่านั้น

ผลการศึกษาเนื้อหาสาระในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย สามารถสรุปเป็นแผนภาพ รายละเอียดได้ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 4.2 ผลการศึกษาเนื้อหาสาระในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย

ส่วนที่ 2 ผลการศึกษาวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็น
พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

ภาพ 4.3 วิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง
ในระบอบประชาธิปไตย

วิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ถือเป็นหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการสื่อสารเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยในองค์การ ผู้วิจัยจึงตรวจสอบวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการวิเคราะห์เอกสาร เพื่อแสวงหาคำตอบโดยมีผลการศึกษาในประเด็นดังต่อไปนี้ 1) การเปิดเรื่องหรือเข้าสู่เนื้อเรื่อง 2) เนื้อหาของเรื่อง 3) การสรุปประเด็น สรุปเป็นแผนภูมิตามตัวอย่างขยายความดังนี้

2.1 การเปิดเรื่องหรือการเข้าสู่เนื้อเรื่อง

จากผลการศึกษาพบว่า การสื่อสารที่สามารถโน้มน้าวใจให้ผู้ฟังคล้อยตามหรือปฏิบัติตามด้วยความศรัทธาและความเชื่อ คือ ถ้อยคำ ที่พระนักเทศน์ได้กล่าวออกมาได้อย่างน่าฟัง ไพเราะ ชัดเจน ถูกต้อง และมีเหตุผล การเลือกใช้ถ้อยคำในการเปิดเรื่องจึงเป็นการสื่อสารที่ต้องใช้ศิลปะแห่งการพูดให้เกิดประสิทธิภาพ เหมาะสมกับกลุ่มผู้ฟัง เหมาะสมกับสถานการณ์สภาพแวดล้อม มีหลักฐานมีการเสนอเหตุผลอย่างถูกต้อง น่าเชื่อถือ มีการใช้ถ้อยคำสำนวนและโวหารที่ดี สามารถทำให้ผู้ฟังเกิดจินตนาการ เกิดอารมณ์ตามเนื้อเรื่อง และมีความคิดเห็นคล้อยตามจนปฏิบัติตามในสิ่งที่ผู้เป็นนักเทศน์ได้ตั้งเป้าหมายไว้ วิธีการเทศน์มหาชาติมีวิธีการ 3 ขั้นตอนด้วยกัน คือ การเริ่มเรื่อง การดำเนินเรื่อง และการจบเรื่อง ในส่วนของการเริ่มเรื่องเมื่อกล่าวคำอาราธนาธรรมจบแล้ว พระสงฆ์ผู้รับหน้าที่ในการแสดงธรรมในกัณฑ์นั้น ๆ จะตั้งนะโมประจำกัณฑ์ จากนั้นจะเป็นการกล่าวคาถาประจำกัณฑ์ ซึ่งจะเป็นการอารัมภบทนำเรื่องในแต่ละกัณฑ์ ซึ่งผู้แสดงธรรมจะกล่าวเป็นทำนองประจำกัณฑ์ของแต่ละกัณฑ์ เมื่อกล่าวอารัมภบทคาถาจบแล้ว จะมีการกล่าวทักทายผู้ฟัง บางรูปก็จะแหล่งพรให้แก่คนฟัง บางรูปก็จะกล่าวทักทายปราศรัยธรรมดา หรือบางรูปก็จะเข้าสู่การดำเนินเรื่องในกัณฑ์ที่ตนเองมาเทศน์ก็มี โดยวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจะสอดแทรกและใช้การตีความเพื่อหาความหมายที่สอดคล้องในความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยในแต่ละกัณฑ์

“.....การเปิดเรื่องในเทศน์มหาชาติ ผู้เทศน์ต้องมีความพร้อมในการเตรียมตัวฝึกการใช้ทำนองในการเทศน์ สีสำนวน ชัดเจน ถูกต้อง ลึกซึ้ง แดกฉาน เมื่อผู้ฟังรับฟังจะได้เกิดความเข้าใจได้ในทันที และสามารถเข้าใจถึงการสื่อสารไปในทางเดียวกัน ไม่เกิดข้อสงสัยหรือความขัดแย้ง”

(พระเทพวิสุทธิดิลก, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....การเปิดเรื่องเพื่อจูงใจหรือเร้าความสนใจของผู้ฟังให้มุ่งติดตามเนื้อหาเป็นการปูพื้นความคิด ความรู้ หรือ ความรู้สึกบางประการที่สอดคล้องกับเรื่องที่จะเทศน์ เพื่อให้ผู้ฟังเกิดความใคร่รู้ใคร่ติดตามต่อไป อาจมีการกล่าวนำ ข้อควรระวังในการเปิดเรื่อง คือ เรื่องราว เหตุการณ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์กับเนื้อเรื่องในการนำเสนอเรื่องราวให้น่าสนใจ ให้ผู้ฟังมีจินตนาการนึกภาพตามเนื้อเรื่องที่เทศน์ในทันทีนั้น ๆ”

(พระมงคลธรรมญาณ, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....อรรถรสจากการฟังเทศน์มหาชาติจากการเปิดเรื่องแบบอ่านตามคัมภีร์หรือการพูดอย่างเรียบ ๆ มาเป็นทำนองที่มีลีลาการแหลที่มีทำนองหลากหลายซึ่งให้ทั้งสาระและความเพลิดเพลินทำให้ผู้ฟังสนใจติดตามจบเนื้อหา”

(พระมหาโสภณ สุธีโร, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....พระนักเทศน์บางรูปจะถนัดการเปิดเรื่องโดยใช้คำง่าย ๆ ประโยคสั้น ๆ เพื่อความกะทัดรัด ใช้โวหารพรรณนาด้วยคำหรรษาที่ไม่ฉูดฉาด จึงจำเป็นต้องเลือกกลวิธีการเปิดเรื่องที่ใช้ถ้อยคำ ภาษาให้สอดคล้องกับความถนัดของพระนักเทศน์แต่ละรูป”

(พระครูศรีธรรมประสิทธิ์, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....การเปิดเรื่องด้วยถ้อยคำสนทนา กล่าวทักทายญาติโยม เป็นถ้อยคำที่สุภาพ มีมารยาทเรียบร้อยเป็นที่น่าสนใจและสัมพันธ์กับเรื่องที่จะเทศน์ ทำให้การเทศน์มหาชาติน่าฟังและเป็นจุดสนใจให้ติดตามเนื้อหาต่อไป”

(พระครูวิสุทธิธรรมประสิทธิ์, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....การเปิดเรื่องด้วยบทร้อยกรอง ภาษิต หรือ สำนวน ที่เป็นภาษาท้องถิ่น ทำให้คนฟังเริ่มเรื่องได้อย่างรวดเร็วและง่ายต่อความเข้าใจ เปิดเรื่องอย่าให้ยาวมากเกินไป ให้ผู้ฟังเกิดความนึกคิด ใช้จินตนาการร่วมกับผู้เทศน์”

(พระมหากรวิก อธิสโก, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....ในการกล่าวเปิดเรื่องนักเทศน์ที่ดีต้องเลือกใช้ถ้อยคำ สำนวนโวหาร เป็นลีลาเฉพาะตน ในการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นของนักเทศน์และละครูป ต้องมีความแม่นยำ ชัดเจนเหมาะสม มีมารยาท กาลเทศะ กะทัดรัด ใช้คำน้อยแต่กินใจ ดึงดูดผู้ฟังให้คล้อยตามในสิ่งที่พูด

สามารถสอดแทรกหลักคำสอนเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย จนผู้ฟังคิดและนำไปปฏิบัติตามตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งเป้าไว้”

(พระครูโฆสิตธรรมากร, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....การฟังเทศน์มหาชาติจากการเปิดเรื่องโดยพระนักเทศน์ มีความลึกซึ้ง แดกฉาน ชัดเจน ไม่ขัดกับคำสอนของพระผู้มีพระภาค ชัดเจน ฟังได้อย่างต่อเนื่อง”

(พระมหาสมชาย สอนติกโร, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....มีความเชื่อว่าบุญหรือกุศลจากการฟังเทศน์มหาชาติ เป็นสภาพธรรมที่มีจริง เป็นฝ่ายดีเกิดร่วมด้วย ไม่มีอกุศลที่เป็นโลภะ โทสะ และโมหะเกิดขึ้นเป็นบุญ”

(พระมหาจรรุวัฒน์, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....อุบายในการฟังเทศน์มหาชาติ คือ เตือนบุคคลให้น้อมรำลึกถึงการบำเพ็ญบุญ คือ ความดี ในการอยู่ร่วมกันในสังคม”

(พระเทพวิสุทธิดิลก, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

กล่าวโดยสรุป การกล่าวเปิดเรื่องเป็นการนำเสนอด้วยกลวิธีที่น่าติดตาม ชักนำให้ผู้ฟังรู้สึกว่เนื้อหาที่กล่าวต่อไปน่าติดตาม น่าค้นหา ชวนให้เกิดความสนใจเป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง การเปิดเรื่องอาจมีความแตกต่างกันออกไป ดังนี้ 1) การเปิดเรื่องด้วยการกล่าวแสดงความยินดีและการอนุโมทนาบุญต่อผู้ฟัง เช่น เชื่อกันว่าถ้าได้ฟังเทศน์มหาชาติครบ 13 กัณฑ์จบภายในวันเดียวจะได้รับอานิสงส์มาก เป็นต้น 2) การเปิดเรื่องด้วยสถานการณ์ที่สอดคล้องกับการบรรยาย โดยสอดแทรกหลักธรรม เช่น กล่าวเปิดเรื่องด้วยคุณงามความดีเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย จนผู้ฟังคิดและนำไปปฏิบัติตามตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งเป้าไว้ 3) การเปิดเรื่องด้วยการกล่าวถึงวัตถุประสงค์ที่บรรยาย และเปิดเรื่องด้วยการเข้าสู่เนื้อหาที่บรรยายทันที 4) การเปิดเรื่องด้วยบทนมัสการตามด้วยพุทธภาษิต การเทศน์มหาชาติแบ่งตามท่วงทำนองเป็น 2 แบบ คือ การเทศน์มหาชาติทำนองหลวง และการเทศน์มหาชาติทำนองราษฎร์ พระนักเทศน์จะต้องฝึกหัดการอ่านมาเป็นอย่างดี ต้องเตรียมตัวให้พร้อมในการเปิดเรื่องเพื่อเข้าสู่เนื้อเรื่องในเทศน์มหาชาติมีการฝึกซ้อม หัดอ่านภาษาบาลีให้ถูกต้อง ชุ่มพูด ชุ่มແ່ล่ง ทำจิตใจตนเองให้อาจหาญ สอดคล้องกับความสนใจของผู้ฟังเป็นแรงจูงใจในการทำ ความดี และสร้างสัมพันธ์กับผู้ฟัง วิธีการเริ่มเรื่องเทศน์มหาชาติในปัจจุบัน คือ เริ่มเรื่องการเทศน์แบบ เรียงกัณฑ์และวิธีการเริ่มเรื่องการเทศน์แบบประยุกต์

2.2 เนื้อหาของเรื่องหรือการดำเนินเรื่อง

จากผลการศึกษาพบว่า การดำเนินเรื่องครอบคลุมประเด็นสำคัญและสนองจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ได้ รวมทั้งยังต้องมีศิลปะในการนำเสนอเรื่องราวให้น่าสนใจได้โดยสอดแทรกเรื่องราว เหตุการณ์ ความเชื่อเกร็ดต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับเนื้อหาของเรื่องเพื่อทำให้ผู้ฟังเข้าใจสาระสำคัญได้ เช่น ต้องการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยนำเสนอเรื่องราวและสอดแทรก ยกตัวอย่าง สถานการณ์ปัจจุบันที่ทันสมัย หรือสร้างประเด็นปัญหาให้ผู้ฟังเกิดความสงสัยใคร่รู้ ดำเนินเรื่องตามลำดับความสำคัญ ให้สอดคล้องกับรูปแบบการจัดงานเทศน์มหาชาติและวัตถุประสงค์ของการจัดงานให้แตกต่างกัน เพื่อเป็นการกระตุ้นให้ผู้ฟังตระหนักว่าสิ่งที่เรากำลังทำในขณะนี้มีความสำคัญอย่างไร และจะส่งผลต่อตนเองและสังคมในอนาคตอย่างไร เพื่อให้ผู้ฟังได้แสวงหาคำตอบโดยการนำประเด็นที่สนใจออกมาต่อยอดเป็นองค์ความรู้ใหม่

“.....การสอดแทรกเนื้อหาการดำเนินเรื่อง ยกตัวอย่าง สถานการณ์ในเทศน์มหาชาติ ที่บทบาทสำคัญยิ่งโดยมีส่วนเสริมสร้างอุปนิสัยของคนในชาติให้รักความสงบ มีความเสียสละ มีความรักและยึดมั่นอยู่ในสามัคคีธรรม ยกตัวอย่างเช่น กษัตริย์ต้องฟังเสียงของประชาชนด้วย ดังปรากฏใน เวสสันดรชาดก พระเวสสันดรซึ่งขณะนั้นดำรงพระยศเป็นพระโอรสของพระเจ้าสุทนต์กษัตริย์เมืองสีพี ทรงประทานช้างปัจจัยนาคร ซึ่งเป็นช้างคู่บ้านคู่เมืองให้แก่พวกพราหมณ์ต่างเมืองทั้ง 8 คน ที่มาขอช้างคู่บ้านคู่เมือง ทำให้ประชาชนเมืองสีพีทั้งหลายโกรธเป็นอันมาก พวกเขามาเข้าเฝ้าพระเจ้าสุทนต์กษัตริย์ให้ขับไล่พระเวสสันดรออกนอกเมืองซึ่งพระเจ้าสุทนต์ก็ต้องทำตาม ดังมีข้อความที่ชาวเมืองสีพีทูลแก่พระเจ้าสุทนต์ว่า พระองค์อย่าได้รับสั่งให้ฆ่าพระเวสสันดรนั้นด้วยท่อนไม้หรือค้อนตราเลย ทั้งพระเวสสันดรนั้นก็สมควรแก่เครื่องพันธนาการ แต่จงทรงขับไล่พระเวสสันดรเสียจากแคว้นแคว้นจงไปอยู่ที่เขาวงกตเถิด”

(พระมวงคณธรรมภาน, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....การเล่าดำเนินเรื่อง พระท่านเล่าละเอียด ชัดเจนดี ยกตัวอย่าง พระนางมุสตี ซึ่งเป็นพระมเหสีของพระเจ้าสุทนต์จะตัดทอน แต่พระเจ้าสุทนต์ก็ไม่ทรงยินยอมเพราะทรงรับฟังเสียงประชาชนดังที่ปรากฏในเวสสันดรชาดก ดังนี้ ข้าแต่มหाराช เพราะฉะนั้น เกล้ากระหม่อมฉันขอกราบทูลพระองค์ว่า ประโยชน์อย่าได้ล่วงพระองค์ไปเสียเลย ขอพระองค์อย่าทรงขับไล่พระราชโอรสผู้ไม่มี ความผิด เพราะถ้อยคำของชนชาวสีพีเลย”

(พระมหาโสภณ สุธีโร, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

กล่าวโดยสรุป การดำเนินเรื่องที่ดีจะครอบคลุมเนื้อหาประเด็นสำคัญและสนองจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ได้ รวมทั้งศิลปะในการนำเสนอเนื้อหา เรื่องราวที่น่าสนใจตลอดการดำเนินเรื่องจนจบเนื้อหา โดยสอดแทรกเรื่องราว เหตุการณ์ ความเชื่อ ที่สอดคล้องกับการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยเพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจในสาระสำคัญได้ ในการเทศน์มหาชาติถึงแม้จะเป็นการถ่ายทอดบทบาทชีวิตพระเวสสันดร เป็นเรื่องราวที่มีคุณค่าแก่การศึกษาเพื่อเพิ่มพูนสติปัญญาแก่คนสังคมในยุคปัจจุบัน แต่ผู้ฟังสามารถตีความในเนื้อหาจากการฟัง เนื่องด้วยคนไทยยึดมั่นอยู่ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีความเคารพบูชาพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นสรณะ พระพุทธศาสนาจึงมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อชีวิตโดยมีส่วนเสริมสร้างอุปนิสัยให้รักความสงบ มีความเสียสละ แกล้วกล้า อัจฉริยะ รอบรู้ฐานะ อฐานะ มีความรักและยึดมั่นอยู่ในสามัคคีธรรม และเนื้อหาของเรื่องยังสะท้อนการปกครองในสังคม เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ได้มาซึ่งการมีเสถียรภาพทางสังคมและการนำสังคมไปสู่ความเจริญก้าวหน้า ความผาสุก การบริหารและการปกครองของสังคมในอดีตมีความสัมพันธ์กับศาสนาอย่างใกล้ชิด มีการพึ่งพิงอาศัยซึ่งกันและกัน ศาสนาจึงเป็นที่มาของอุดมการณ์รูปแบบเดียว เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการธำรงรักษาความชอบธรรมของการปกครองและการยอมรับของประชาชนที่มีต่อผู้ปกครอง

การดำเนินเรื่องโดยใช้ประเด็นของเรื่องและสอดแทรกเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ บรรยายดำเนินเรื่องด้วยการลำดับเนื้อหาที่ต้องบรรยาย และเรียงลำดับตามความสำคัญสอดคล้องกับรูปแบบการจัดงานเทศน์มหาชาติในครั้งนี้และวัตถุประสงค์ของการจัดงานเป็นที่ดึงดูด สร้างความสนุกสนานเพลิดเพลินให้กับผู้เข้ามาฟังเทศน์มหาชาติเป็นการกระตุ้นให้ผู้ฟังตระหนักสิ่งที่ต้องการนำเสนอ ทำให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคมในอนาคต เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย เช่น แบบอย่างของการเสียสละ พระเวสสันดร ทรงตัดสินพระทัยเสียสละประโยชน์ส่วนตัว โดยให้ช่างมลงคลแก่เมืองกลิงคราชภูร์เพื่อมิให้ประเทศชาติและประชาชนลำบากจากการเกิดศึกสงคราม แม้พระองค์ต้องถูกเนรเทศได้รับความลำบากก็ตาม เป็นการเสียสละส่วนน้อยเพื่อรักษาส่วนใหญ่ คุณลักษณะของผู้ปกครอง ผู้ปกครองที่ดีจะใช้ปัญญาพิจารณาทั้งกฎหมาย ประเพณีและหลักการปกครองในภาวะเดือดร้อนจะใช้หลักรัฐศาสตร์เพื่อให้บ้านเมืองสงบสุขไม่เกิดความขัดแย้งและเกิดสงครามนอกจากนี้ยังทรงมองการณ์ไกลว่าถ้าอยู่ที่เมืองเจตราชูร์ก็จะเกิด ความขัดเคืองใจกันไม่เป็นผลดีแก่ทุกฝ่าย จึงยอมทุกข์เพียงเฉพาะพระองค์ไม่ย่อท้อต่อความยากลำบากใด ๆ ได้เห็นจุดอ่อนของประชาธิปไตย เช่น สี่พันครประชาชนไม่พอใจโกรธแค้นพระเวสสันดรพากันมาเข้าเฝ้าพระเจ้ากรุงสยชัยให้ขับไล่ออกจากเมืองเป็นจุดอ่อนของการปกครองบ้านเมืองอ่อนแอเกิดความวุ่นวายเพราะผู้มีปัญญาและมีวิสัยทัศน์กว้างไกลมีจำนวนน้อยยอมจะแพ้นคนที่ปัญญาน้อยแต่มีจำนวนมาก

2.3 การสรุปประเด็น

จากผลการศึกษาพบว่า การสรุปประเด็นเพื่อปิดเรื่องในเทศน์มหาชาติ เป็นการสรุปประเด็นที่ได้บรรยายมาแล้ว เพื่อให้ผู้ฟังจดจำง่ายและกล่าววยพรให้แก่ผู้ฟังถือว่าเป็น รูปแบบการเทศน์มหาชาติในปัจจุบันแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะที่เป็นที่นิยม คือ 1. การเทศน์มหาชาติแบบเรียงกัณฑ์ โดยจะนิมนต์พระสงฆ์มาเทศน์มหาชาติเรียงไปตามลำดับกัณฑ์ ตั้งแต่เริ่มกัณฑ์คาถาพันเรียงไปตามลำดับกัณฑ์ต่อไปเรื่อย ๆ จนจบที่กัณฑ์สุดท้าย 2. การเทศน์มหาชาติแบบประยุกต์ โดยเป็นที่นิยมทั่วไปจะนิมนต์พระสงฆ์เทศน์เป็น 3 ธรรมาสน์ แล้วเริ่มเทศน์ตั้งแต่กัณฑ์แรกไปจบที่กัณฑ์สุดท้าย หรือนิมนต์พระสงฆ์มาสรุปเดี่ยวแล้วเทศน์ทั้ง 13 กัณฑ์

“.....เมื่อเทศน์ตามเนื้อหาของกัณฑ์ทศพรจบเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ก็จะให้พรแก่ญาติโยมผู้ที่มารับฟังก่อนลงจากธรรมาสน์เพื่อมารับเครื่องกัณฑ์เทศน์ เมื่อพระลงเทศน์ลงจากธรรมาสน์แล้วก็จะประชาสัมพันธ์ประมาณ 5 นาที จากนั้นพระรูปต่อไปจะขึ้นสู่ธรรมาสน์เพื่อเทศน์กัณฑ์หิมพานต์ต่อ”

(พระครูศรีธรรมประสิทธิ์, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....เมื่อพระเทศน์กัณฑ์หิมพานต์เสร็จเป็นที่เรียบร้อย ก็จะให้พรแก่เจ้าของกัณฑ์ โดยให้พรเป็นภาษาบาลี เมื่อให้พรเสร็จแล้วก็จะลงจากธรรมาสน์เพื่อมารับเครื่องกัณฑ์เทศน์ถวายจากเจ้าภาพก็ถือว่าเสร็จจากเทศน์ในกัณฑ์หิมพานต์ แล้วพัก 5 นาที”

(พระครูวิสุทธิธรรมประสิทธิ์, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....เมื่อพระสงฆ์แสดงพระธรรมเทศนาจบลงแล้ว พระสงฆ์ก็จะให้พรเป็นภาษาบาลี เมื่อให้พรเสร็จแล้วก็จะลงจากธรรมาสน์เพื่อมารับเครื่องกัณฑ์เทศน์จากเจ้าภาพ พระสงฆ์ผู้เป็นประธานก็จะนำน้ำพระพุทธรูปที่อยู่ในชั้นสาครมาประพรมให้แก่ผู้มารับฟังเทศน์มหาชาติ พระสงฆ์ทั้งหมดที่อยู่ในพิธีจะสวดชัยมงคลคาถา เป็นอันเสร็จพิธี”

(พระมหากรวิก อธิสโก, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

กล่าวโดยสรุป การสรุปประเด็นเป็นการสร้างความประทับใจให้กับคนฟัง เป็นการระดมคำพูดทั้งหมดให้มีน้ำหนักและเข้าใจให้ผู้ฟังกระทำการตามที่ต้องการและควรยาวพอที่จะประมวลความคิดให้ชัดเจน เช่น การสรุปประเด็นเพื่อปิดเรื่องในเทศน์มหาชาติ เป็นการสรุปประเด็นที่ได้บรรยายมาแล้วเพื่อให้ผู้ฟังจดจำสวดแทรกการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

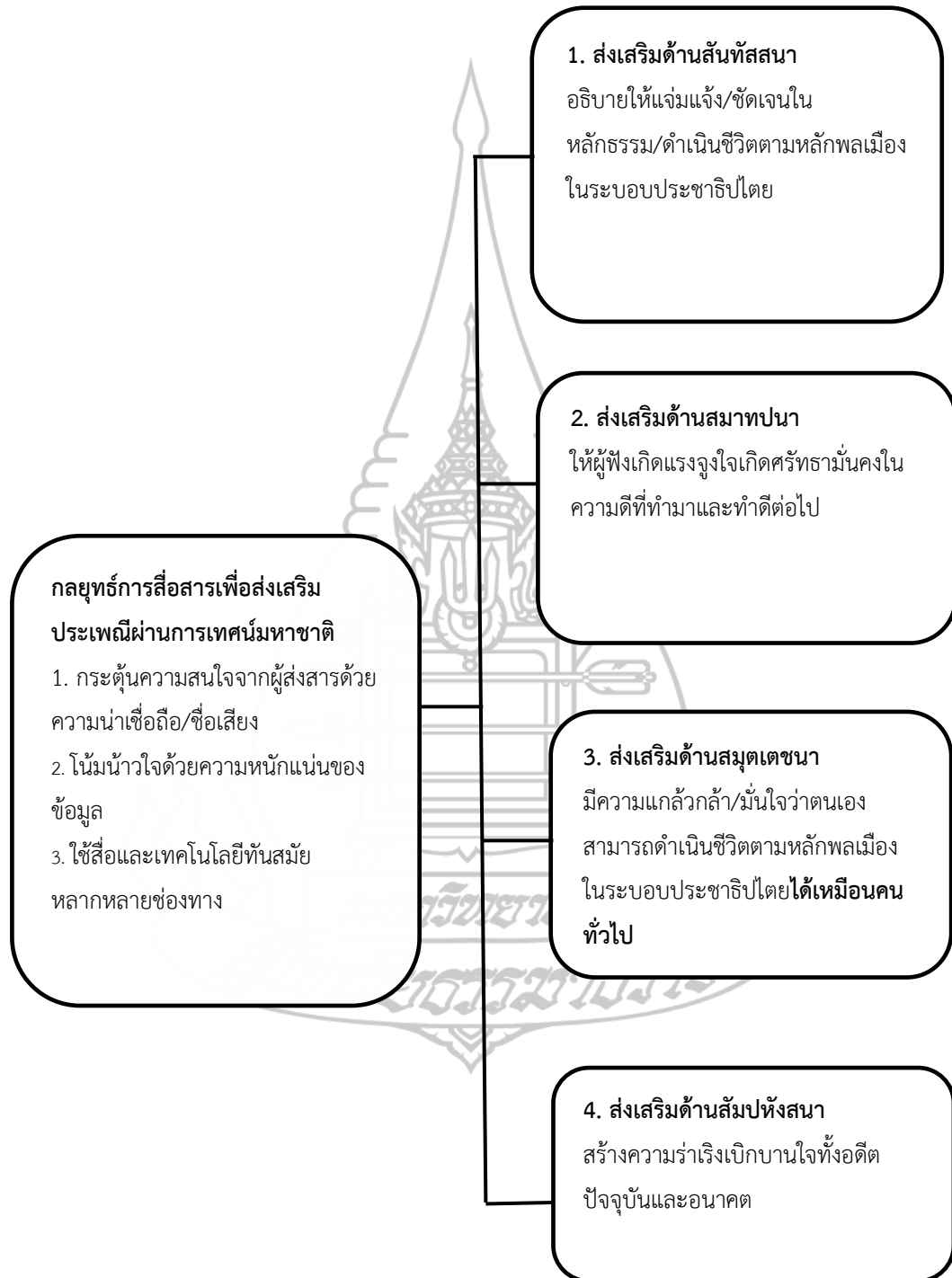

ผลการศึกษาวีธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองใน
ระบอบประชาธิปไตย รายละเอียดได้ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 4.4 ผลการศึกษาเนื้อหาสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง
ในระบอบประชาธิปไตย

ส่วนที่ 3 ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาประเด็นเนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

ภาพที่ 4.5 แนวทางการพัฒนาประเด็นเนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติ

เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

แนวทางการพัฒนาประเด็นเนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย คือ แนวทางที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสภาพเดิมที่เป็นอยู่ให้ดีขึ้นกว่าสภาพเดิมที่เป็นอยู่อย่างเป็นระบบ โดยการพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารเพื่อส่งเสริมประเพณีผ่านการเทศน์มหาชาติ ด้วยการส่งเสริมให้ประเด็นเนื้อหา และวิธีการนำเสนอมีประสิทธิภาพที่ดีขึ้นในโดยผู้วิจัยจะยึดหลักการทางพระพุทธศาสนาในการส่งเสริมประเด็นเนื้อหาสาระ และวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ดังนี้

3.1 กระตุ้นความสนใจด้วยผู้ส่งสาร

การสื่อสารที่เกิดขึ้นกับตัวเองหรือการพูดคุยกับตัวเอง ซึ่งอาจเป็นไปได้ทั้งการคิด การวิเคราะห์ การตัดสินใจทำอะไรบางอย่าง โดยทั้งหมดจะเป็นการตัดสินใจและตีความหมายด้วยตัวเองทั้งสิ้น การกระตุ้นความสนใจดังกล่าวด้วยผู้ส่งสารโดยใช้ความมีชื่อเสียงความน่าเชื่อถือและเป็นที่ยอมรับจะเป็นการจูงใจในการนำเสนอสารได้เป็นอย่างดี

“.....หลังจากได้ฟังเทศน์มหาชาติจะผู้เทศน์ที่มีชื่อเสียงทำให้ตนเองได้พัฒนาทางความคิด สามารถคิดวิเคราะห์ และตัดสินใจในการดำเนินชีวิตตามหลักความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยได้เองโดยไม่ต้องมีใครมาบังคับ เพราะเชื่อใจในผู้ส่งสาร”

(นายกนก โกสุม, คฤหัสถ์ผู้ฟังเทศน์มหาชาติ, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....พระนักเทศน์ในสายตาของผู้ฟังในฐานะเป็นตัวแทนของวัดซึ่งจะมีลักษณะน่าเชื่อถือเป็นการกระตุ้นทำให้อยากเข้าร่วมกิจกรรมที่ทางวัดจัดขึ้นเพราะพระนักเทศน์เก่ง ๆ เป็นที่รู้จักจะเทศน์ได้นำฟังและทำให้เข้าใจในเนื้อหาที่จะถ่ายทอดได้เป็นอย่างดี”

(นายกนก โกสุม, คฤหัสถ์ผู้ฟังเทศน์มหาชาติ, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

กล่าวโดยสรุป ศักยภาพของการเทศน์มหาชาติในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย โอกาสที่เอื้อให้ผู้ฟังได้มีส่วนร่วม และแสดงปฏิกิริยาตอบกลับ ความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร คือ พระนักเทศน์ในสายตาของผู้ฟังในฐานะเป็นตัวแทนของวัดซึ่งจะมีลักษณะน่าเชื่อถือและความนิยมกอปรกับมีชื่อเสียงในสายตาผู้ฟัง มีศักยภาพในการเข้าถึงผู้ฟังทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ โอกาสในการมีส่วนร่วมของผู้ฟังเพื่อส่งเสริมให้เกิดประสิทธิผลในการรับรู้และช่วยให้เกิดความเข้าใจในความหมายที่สอดคล้องกับความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

3.2 โน้มน้าวใจด้วยความหนักแน่นของข้อมูล

การสื่อสารที่เกิดขึ้นระหว่างพระนักเทศน์มหาชาติกับผู้ฟังเทศน์มหาชาติหรืออาจเรียกว่าการสื่อสารระหว่างบุคคล มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การตั้งคำถาม การแบ่งปันแนวคิด ปรัชญาหรือเกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ ด้วยความหนักแน่นของข้อมูลในการถ่ายทอดมาสู่ผู้ฟังให้เข้าใจ ทำให้เกิดการไว้นับถือใจกัน สามารถนำประเด็นการสื่อสารไปสนับสนุนแนวคิดของตนเอง และอาจลดความกังวลในเรื่องบางอย่างได้เช่นกัน

“.....เชื่อว่าเทศน์มหาชาติมีเนื้อหาที่ถ่ายทอดมาอย่างยาวนานเมื่อได้ฟังทำให้เปลี่ยนความคิด ทศนคติ ลดความกังวลในเรื่องบางอย่างได้”

(บุญเชิด ขำนิศาสตร์, คฤหัสถ์ผู้ฟังเทศน์มหาชาติ, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....รูปแบบการเทศน์มีการโน้มน้าวใจในการสร้างความเชื่อมั่น มีการยกตัวอย่างเพื่อประกอบการตัดสินใจ ภาษาที่ใช้และน้ำเสียงของพระนักเทศน์มีพลัง สื่อให้เห็นถึงความจริงใจ ขณะเดียวกันก็มีความนุ่มนวลแฝงอยู่”

(นางสาวกรรณา ภิรมย์ธรรม, คฤหัสถ์ผู้ฟังเทศน์มหาชาติ, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....ผู้ฟังเทศน์ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการไหว้พระสวดมนต์ สร้างความศรัทธา ได้ใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนา พระนักเทศน์มีความจริงใจ อยู่บนพื้นฐานความเป็นจริง ทำให้เกิดการคล้อยตาม เชื่อในสิ่งที่พระนักเทศน์สั่งสอนด้วยความน่าเชื่อถือ”

(นายกนก โกศล, คฤหัสถ์ผู้ฟังเทศน์มหาชาติ, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

กล่าวโดยสรุป โดยปกติผู้ฟังเทศน์มหาชาติมักเลือกรับเนื้อหาสาระหรือสารซึ่งสอดคล้องกับความรู้สึกรู้สึกนึกคิด ความสนใจของตน และสิ่งที่พิจารณาแล้วว่าเป็นประโยชน์แก่ตน และจะหลีกเลี่ยงการรับสารที่ขัดแย้งกับความรู้ ทศนคติ หรือความเชื่อของตน ดังนั้นพระนักเทศน์ควรคำนึงถึงประเด็นดังกล่าวและสอดคล้องเนื้อหาที่สอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของผู้ฟัง หรือในกรณีที่ต้องการสื่อสารเพื่อปรับเปลี่ยนความรู้ ทศนคติ และพฤติกรรมของผู้ฟังก็ควรระมัดระวังในการสร้างสารเพื่อทำให้ผู้ฟังเห็นประโยชน์เชิงเปรียบเทียบ ลดการต่อต้าน และสร้างการยอมรับ โน้มน้าวใจด้วยความหนักแน่นของข้อมูล เพราะผลของการโน้มน้าวใจจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติและความเชื่อ ซึ่งสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงด้านอารมณ์ ความรู้ และพฤติกรรม จากเนื้อหาสาระที่มีความน่าเชื่อถือ และตั้งอยู่บนข้อเท็จจริง สามารถพิสูจน์ให้เห็นได้

3.3 ใช้สื่อหลายช่องทาง/หลากหลาย

จากพัฒนาการของการใช้สื่อเพื่อการสื่อสารในปัจจุบัน ผลการศึกษาพบว่า สื่อใหม่เป็นเทคโนโลยีด้านการสื่อสาร หรือเครื่องมืออำนวยความสะดวกในการสื่อสาร ทำให้สถานะของการสื่อสารมีความรวดเร็ว เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้รวดเร็ว และมีกลุ่มเป้าหมายที่มากขึ้น อาทิคอมพิวเตอร์ ฮาร์ดแวร์ เครื่องมือสื่อสารชนิดต่าง ๆ โมบายล์โฟน ที่คนสามารถเข้าถึงได้ทุกแห่ง รวมไปถึงระบบโซเชียลมีเดีย เช่น บล็อก เว็บไซต์ไลน์ เฟซบุ๊ก ซึ่งเป็นเครื่องมือสื่อสารใหม่ในยุคปัจจุบัน หากสามารถนำแนวทางการเผยแพร่เหล่านี้ไปใช้จะเป็นประโยชน์ในการสื่อสารในวงกว้างที่ได้ทั้งประโยชน์ ประหยัด และสอดคล้องกับกาลสมัยได้อย่างแท้จริง

“.....มีการนำสื่อทางออนไลน์ เช่น การเทศน์โดยผ่านอุปกรณ์ที่พกพาได้สะดวกอย่างสมาร์ตโฟน หรือแท็บเล็ตที่เชื่อมต่อกับอินเทอร์เน็ต ใช้แพลตฟอร์มออนไลน์ อาทิ Facebook ไลฟ์สด และ YouTube แพลตฟอร์มเหล่านี้สามารถทำให้ผู้คนรู้สึกมีส่วนร่วมได้มากกว่าการรับชมทางโทรทัศน์ทั่วไป”

(นางสาวกรรณา ภิรมย์ธรรม, คฤหัสถ์ผู้ฟังเทศน์มหาชาติ, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....เราควรจะต้องตั้งเป้าหมายให้ชัดเจนว่าเราจะไลฟ์สดเพื่ออะไรกลุ่มเป้าหมายเป็นใคร และอยากให้กลุ่มเป้าหมายของเราทำอะไรหลังจากรับชมไลฟ์สดของเรา”

(นายอำนาจ นาคบุรินทร์, คฤหัสถ์ผู้ฟังเทศน์มหาชาติ, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....ในการส่งเสริมเพื่อพัฒนากลยุทธ์ทางการสื่อสารบางครั้งเป็นไปได้ยากเนื่องจากหลายปัจจัย เพราะไม่ใช่ทุกคนที่จะสนใจในการฟังเทศน์มหาชาติ ดังนั้นการสื่อสารระดับมวลชนจำเป็นต้องมีการใช้สื่อเพื่อเป็นการเผยแพร่ผ่าน เช่น ทางโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ หรือในปัจจุบันก็เป็นช่องทางออนไลน์รูปแบบต่าง ๆ เช่นไลฟ์สดการเทศน์ผ่านแพลตฟอร์มต่าง ๆ อย่าง YouTube, Facebook, TikTok, Twitch ฯลฯ”

(นางพิสมัย พูลกำลัง, คฤหัสถ์ผู้ฟังเทศน์มหาชาติ, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....การสื่อสารทันสมัยมากยิ่งขึ้น และไม่จำกัดอยู่ในวงแคบ ทำให้ผู้ฟังได้รับรู้ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนของโลก ก็สามารถรับฟังได้อย่างรวดเร็ว การมีสื่อและเทคโนโลยีที่หลากหลายจะทำให้การเข้าถึงเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ”

(นายปราโมทย์ เมืองสังข์, คฤหัสถ์ผู้ฟังเทศน์มหาชาติ, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

กล่าวโดยสรุป แนวทางการพัฒนาประเด็นเนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยโดยใช้สื่อที่มีความหลากหลาย เนื่องจากปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศ หรือสื่อออนไลน์บนโลกอินเทอร์เน็ต คอมพิวเตอร์และโทรศัพท์เคลื่อนที่เข้ามามีอิทธิพลในการใช้ชีวิตประจำวันกับคนและสังคม กล่าวได้ว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในการเข้าถึงและเผยแพร่การเทศน์มหาชาติได้อย่างกว้างขวางภายใต้บริบทและแนวโน้มของผู้ฟังเทศน์ในโลกออนไลน์จากหลายช่องทาง

หลักการทางพระพุทธศาสนาในการส่งเสริมประเด็นเนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย ถือเป็นแนวทางการพัฒนาการสื่อสารให้มีประสิทธิภาพ เพราะหลักการทางศาสนาเป็นเหมือนแรงจูงใจเป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งสำหรับการเรียนรู้ เพราะแรงจูงใจเป็นพลังผลักดันให้คนเรากระทำพฤติกรรมต่าง ๆ ออกมา บุคคลที่ได้รับแรงจูงใจที่ถูกต้องจะเกิดความกระตือรือร้น และพยายามดิ้นรนเพื่อหาทางทำสิ่งนั้น ๆ ให้บรรลุเป้าหมาย (พงพันธ์พงษ์โสภา, 2544:131) ดังนี้

3.4 ส่งเสริมด้านสันติศาสนา

จากผลการศึกษาพบว่า การส่งเสริมด้านสันติศาสนาด้วยการอธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้งเหมือนจูงมือไปดูเห็นกับตาในความหมาย ได้แก่ การชี้แจงประเด็นเนื้อหาที่จะเทศน์ให้เห็นแจ่มแจ้งชัดเจนสามารถแยกแยะอรรถาธิบายแสดงให้เห็นเหตุผล เข้าใจง่าย ลึกซึ้ง ไม่คลุมเครือ มีเหตุผลมีอุปมาสาธก ชี้ให้เห็นทางดำเนินชีวิตและทางแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต และส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยได้

“.....ในการเทศน์มหาชาติ พระสงฆ์มีบทบาทหน้าที่ในการเทศน์ การเทศน์เป็นการสื่อสารเพื่อเป็นการบอก การแสดง การแจกแจง การเปิดเผย การทำให้แจ่มแจ้งซึ่งพระธรรมคำสอน เพราะผู้ฟังเทศน์มีความรู้สึกว่าคุณเทศน์ คือ ผู้แทนพระพุทธเจ้า พระเทศน์มหาชาติจึงมีบทบาทสำคัญ เป็นผู้ควรแก่การค้ำบั บควรแก่การกราบไหว้”

(พระเทพวิสุทธิดิลก, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....พระสงฆ์ในการเทศน์มหาชาติเป็นผู้แสดงธรรมต้องมีคุณลักษณะดังกล่าวเพียบพร้อมด้วยวิชา คือ ความรู้ความสามารถ วิธีที่จะส่งเสริมประเด็นเนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอ คือ จะต้องยึดหลักสันติศาสนาด้วยการอธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้ง”

(พระมหากรวิก อหีสโก, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....หากมีแรงจูงใจในการฟังเทศน์มหาชาติ จะทำให้มีพลังผลักดันให้เรากระทำการงานได้อย่างบรรลุเป้าหมาย ดำรงตนเป็นพลเมืองที่ดีได้อย่างสมบูรณ์แบบ”

(บุญเชิด ขำนิศาสตร์, คฤหัสถ์ผู้ฟังเทศน์มหาชาติ, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

กล่าวโดยสรุป การเทศน์มหาชาติถือเป็นการสื่อสารที่ยึดหลักตามพระพุทธองค์ คือ แสดงธรรมโดยลำดับ ไม่ตัดลัดให้ขาดความ ซึ่งจะทำให้ผู้ฟังเข้าใจผิดหรือจับประเด็นสาระไม่ได้เรียบร้อย ข้อความอรรถแห่งธรรม 2. เนื้อหาอ้างเหตุผลแนะนำให้ผู้ฟังเข้าใจ ชี้แจงให้เข้าใจชัดในแต่ละประเด็นแต่ละข้อโดยอธิบายขยายความไปตามแนวเหตุผลแห่งธรรมนั้น 3. แสดงธรรมอาศัยความตั้งใจเมตตาปรารถนาให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง คือ มองเห็นผู้ฟังเป็นเหมือนญาติของตนที่จะแนะนำให้เขาได้ดีหรือมีความสุขประสบความสำเร็จในชีวิต 4. เป็นผู้ไม่เพ่งอามิสแสดงธรรมหรือไม่แสดงธรรม เพราะแก่เห็นลาภยศ ต้องมีจิตใจที่บริสุทธิ์ไม่มุ่งผลตอบแทนที่เป็นอามิสสินจ้างหรือค่าตอบแทน เพราะถ้าคิดอย่างนั้นจะทำให้ผู้แสดงธรรมมีจิตที่ไม่บริสุทธิ์ 5. ไม่แสดงธรรมกระทบตนและผู้อื่นยกตนข่มท่าน ทำให้ผู้ฟังเห็นประเด็นเนื้อหาที่ให้แจ่มแจ้งชัดเจนสามารถแยกแยะอรรถาธิบายแสดงให้เห็นเหตุผล เข้าใจง่าย ลึกซึ้ง ไม่คลุมเครือ มีเหตุผล มีอุปมาสาธก ชี้ให้เห็นทางดำเนินชีวิตและทางแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต และส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยได้

3.6 ส่งเสริมด้านสมาธิ

จากผลการศึกษาพบว่า การส่งเสริมด้านสมาธิเป็นการชักจูงผู้ฟังเทศน์เห็นจริงตามวัตถุประสงค์ เป็นการสื่อสารเพื่อกระตุ้นความอยากรู้อยากเห็น อยากสัมผัสในผลสำเร็จของสิ่งที่สอนให้เกิดแก่ผู้ฟัง นิยมใช้กับผู้ฟังเทศน์ที่มีศรัทธา ทั้งนี้ผู้ฟังที่มีอุปนิสัยแตกต่างกันทำให้เกิดรูปแบบการถ่ายทอดทางการสื่อสารในลักษณะที่ต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอุปนิสัย จริต ธรรมหรือสิ่งที่เป็นสัปปายะ และที่เป็นข้าศึกต่อผู้ฟัง กล่าวคือ อย่างน้อยผู้ฟังได้ความรู้เป็นอุปนิสัยต่อการเข้าถึงธรรม ผู้ฟังเกิดความเลื่อมใส ผู้ฟังเข้าถึงธรรมจึงเลือกใช้วิธีการที่เหมาะสมกับผู้ฟัง

“.....พระนักเทศน์ต้องมีสมาธิ คือ ชวนใจให้ผู้ฟังเทศน์อยากรับเอาไปปฏิบัติ สิ่งใดควรปฏิบัติก็หัดทำ ก็แนะนำหรือบรรยายให้ซาบซึ้งในคุณค่า มองเห็นความสำคัญ ที่จะต้องฝึกฝนบำเพ็ญจนใจยอมรับ อยากลงมือทำ หรือนำไปปฏิบัติ”

(พระมหาโสภณ สุธีโร, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....การสื่อสารด้วยการถ่ายทอดข้อมูลไปยังผู้รับสารถือเป็นหน้าที่การสอน การชี้แนะหรือการชี้แนะแนวทางให้ผู้ฟังสามารถเห็นชอบ และสามารถชี้บอกทางที่ถูกต้องเนื่องจากพระพุทธเจ้าเป็นบุคคลมีปัญญาสูงสุด สามารถรู้เหตุเกิด เหตุตั้งอยู่ เหตุดับของทุกขได้”

(พระครูศรีธรรมประสิทธิ์, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“.....กลวิธีในการนำเสนอเพื่อการสื่อสารของพระพุทธองค์ คือ วิธีการนำเสนอแบบสุภาพ ได้แก่ วิธีการแสดงธรรมโดยใช้วาจา หรือข้อเปรียบเทียบสนับสนุนความรู้สึของผู้ฟังโดยเริ่มแสดงธรรมเพื่อเตือนสติ ทำให้เรารู้แจ้งัจธรรมเป็นวิธีที่อนุโลมตามจริตนิสัยของผู้ฟังโดยมุ่งการเข้าถึงธรรมเป็นสำคัญ”

(พระครูวิสุทธิธรรมประสิทธิ์, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

กล่าวโดยสรุป การส่งเสริมด้านสมาธิพัฒนาเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาประเด็นเนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยเป็นการจูงใจให้เห็นจริงด้วย ชวนให้คล้อยตามจนต้องยอมรับและนำไปปฏิบัติสอดคล้องกับทฤษฎีการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ กล่าวคือ การร่วมมือร่วมใจกันของทุกฝ่ายตามกับจุดประสงค์หลักที่วางไว้คือ การส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยอย่างเหมาะสมต่อเนื้อและยั่งยืนบนฐานของความสมานฉันท์ ลดความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ทั้งนี้เพื่อให้สรรพกำลังทั้งหลายของชาติรวมกันเป็นหนึ่งเดียวภายใต้ระบอบการปกครองที่มีความเสมอภาค ยุติธรรม และเป็นประชาธิปไตยและที่สำคัญเพื่อให้สามารถยืนหยัดต่อสู้กับปัญหาวิกฤตต่าง ๆ ในโลกยุคโลกาภิวัตน์ที่มีการต่อสู้แข่งขันกันอย่างรุนแรง ประเทศไทยต้องมีเสถียรภาพในทุกมิติ

3.7 ส่งเสริมด้านสมุทเตชนา

จากผลการศึกษาพบว่า สมุทเตชนาเป็นการสื่อสารเพื่อการกระตุ้นหรือสร้างบรรยากาศให้ผู้ฟังเทศน์เกิดความอยากรู้อยากเห็น แก่แล้วถ้าเป็นการเสริมสร้างความมั่นใจว่า คำสอนเป็นไปเพื่อความเสร็จประโยชน์อย่างแน่นอน ปัจจัยต่าง ๆ ทำให้ผู้ฟังเกิดความมั่นใจในคำสอน อาทิ ความน่าเชื่อถืออำนาจทางสังคมของพระนักเทศน์ บทบาทในสังคมด้วยตำแหน่งหน้าที่ สัมพันธภาพความไว้วางใจกันมาอย่างยาวนานกับผู้รับสาร และลักษณะทางประชากรอื่น ๆ เช่น อายุ เพศ อาชีพ ในส่วนของเนื้อหาของสารที่ถูกถ่ายทอดออกมามี ลักษณะของการจัดเรียงเรียงสาร ข้อโต้แย้งที่ใช้ภาษา ตลอดจนลักษณะของท่วงทำนองลีลาของผู้ส่งสาร คือ พระนักเทศน์

“..... ขอยกตัวอย่าง พระพุทธเจ้าผู้มีความน่าเชื่อถือได้ทรงชี้แจงให้ผู้ฟังเห็นชัด ชักชวนให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เราใจให้อาจารย์แล้ว เราใจให้แก่วัดแล้วบังเกิดกำลังใจ ปลุกให้มี

อุตสาหกรรมแข่งขัน มันใจว่าจะทำให้สำเร็จได้ไม่หวั่นระย่อต่อความเหนื่อยยาก แสดงให้เห็นว่าพระพุทธเจ้าได้รับการยอมรับจากผู้ฟังในเรื่องของความน่าไว้วางใจ เป็นผู้มีภาวะกระตือรือร้น”

(พระมหากรรวิก อหีสโก, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

“..... ความคุ้นเคยหรือคุ้นชินของพระนักเทศน์กับผู้โยมที่เข้ามาฟังเทศน์มีผลต่อความเชื่อ สามารถสร้างความมั่นใจได้ว่าสารที่ถ่ายทอดออกไปล้วนแล้วแต่เป็นความจริงมีความน่าเชื่อถือ ทั้งนี้ผู้พูดต้องเป็นผู้มีสติปัญญาลึกซึ้ง มีไหวพริบเขาว์ปัญญาประกอบด้วยวิจรรณญาณอย่างดี แสดงให้เห็นว่ามีความปรารถนาดีต่อผู้ฟัง มีความตั้งใจจริงที่จะรักษาประโยชน์และแสดงให้เห็นว่าเป็นผู้มีนิสัยดี มีอยู่ในศีลธรรม”

(พระครูโฆสิตธรรมากร, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

กล่าวโดยสรุป การส่งเสริมด้านสมทบนาแนวทางการพัฒนาประเด็นเนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย นักสื่อสารจะสร้างความสัมพันธ์กับคู่สื่อสารก่อนการสื่อสารโดยการเข้าใจความต้องการของผู้ฟังพูดในเรื่องที่ผู้ฟังสนใจ อยู่ในโลกของผู้ฟัง มีความรักให้กับผู้ฟัง อยากช่วยเหลือผู้ฟัง มากกว่าความต้องการของผู้สื่อสารเพียงอย่างเดียว ทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึที่ดี และความเข้าใจในเจตนาของผู้สื่อสาร ว่าต้องการสื่อสารเพื่อจุดประสงค์ใด ถ้าผู้สื่อสารเปิดใจก่อน ก็จะได้รับเปิดใจจากผู้ฟัง เช่นเดียวกันเป็นการกระตุ้นหรือสร้างบรรยากาศให้ผู้ฟังเทศน์เกิดความอยากรู้อยากเห็น แกล้วกล้าเป็นการเสริมสร้างความมั่นใจในคำสอน นักสื่อสารที่ดีจะเริ่มต้นการพูดนำเสนอ มีพลังในการสื่อสารกระตุ้นให้ผู้ฟังเกิดความกระตือรือร้นที่จะรับฟัง โดยการทำให้ผู้ฟังมองเห็นสิ่งต่าง ๆ ได้ชัดเจน

3.8 ส่งเสริมด้านสัมพันธสนา

จากผลการศึกษาพบว่า ด้านสัมพันธสนาเป็นการสื่อสารเพื่อขโลมใจให้เข้มขึ้น ำเรียงเบิกบาน ฟังไม่เบื่อและเปี่ยมด้วยความหวังเพราะมองเห็นคุณประโยชน์ที่จะได้รับการปฏิบัติ

“.....ผู้เป็นนักเทศน์จะต้องเข้าใจธรรมชาติของผู้ฟัง ซึ่งผู้ฟังอยากได้รับความสนใจ อยากได้รับการยอมรับ และชอบคำชมมากกว่าคำตำหนิ คำสอนจะทำให้เขามองเห็นคุณค่าในตนเอง เปี่ยมไปด้วยความศรัทธา”

(พระมหาสมชาย สนติกโร, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

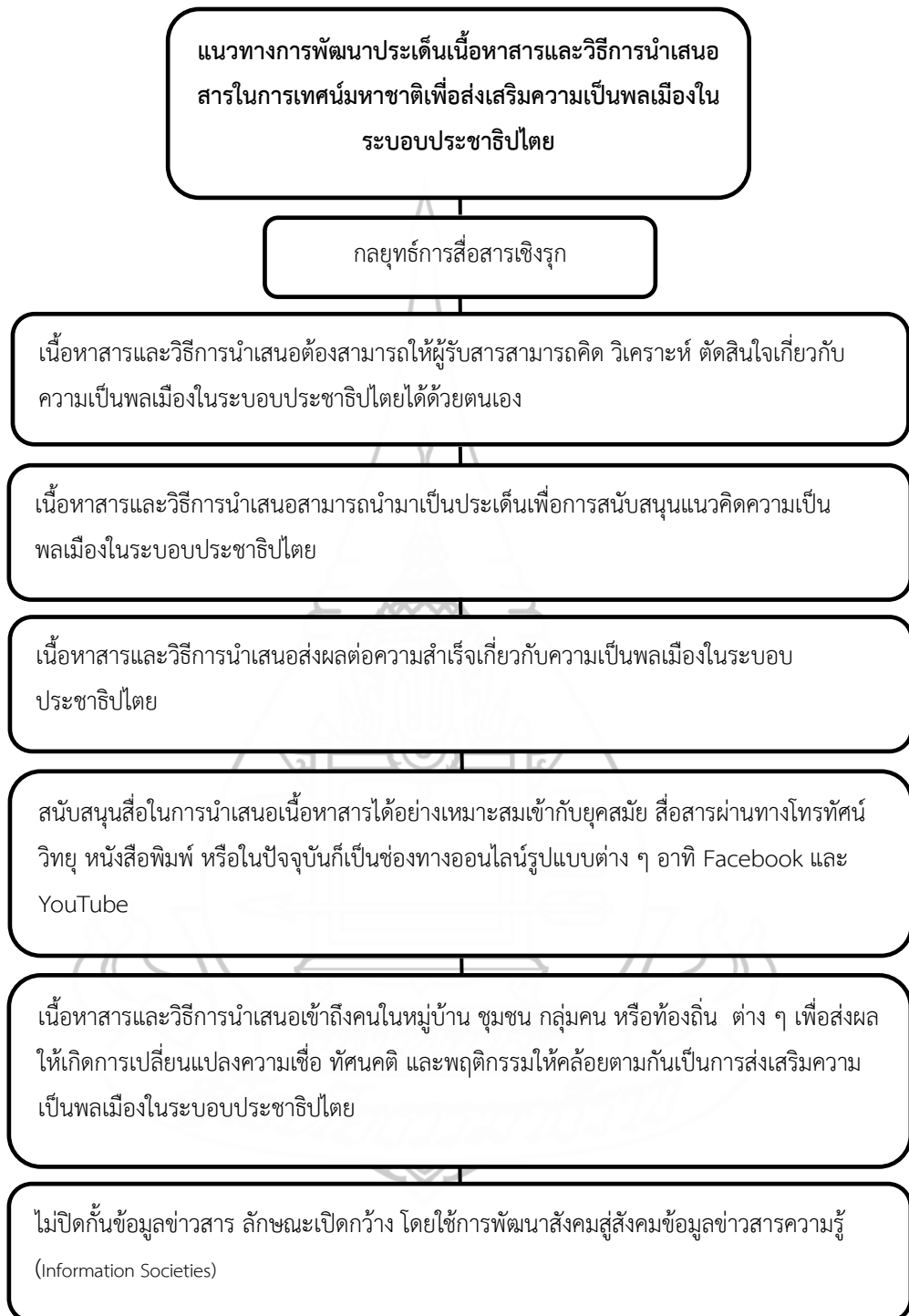
“.....พระนักเทศน์ต้องเทศน์ให้ผู้ฟังไม่เกิดความเบื่อหน่าย ให้ผู้ฟังเกิดพลังใจที่ดี สามารถต่อเชื่อมกับผู้ฟังได้และตรงตามที่ผู้ฟังต้องการ จะทำให้ข้อความหรือข้อมูล และวิธีการที่ใช้ในการสื่อสาร เหมาะสมกับผู้ฟังมากยิ่งขึ้น”

(พระมหาจรรุวัฒน, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2566)

กล่าวโดยสรุป ผู้วิจัยได้นำหลักวิธีการสื่อสารเป็นการสอนที่มีองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้

แนวทางการพัฒนาประเด็นเนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติ เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย คือ แนวทางที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสภาพเดิมที่เป็นอยู่ให้ดีขึ้นกว่าสภาพเดิมที่เป็นอยู่อย่างเป็นระบบ โดยการพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารเพื่อส่งเสริมประเด็นผ่านการเทศน์มหาชาติ ด้วยการส่งเสริมให้ประเด็นเนื้อหา และวิธีการนำเสนอมีประสิทธิภาพที่ดีขึ้นในระดับของการสื่อสาร ได้แก่ 1. กระตุ้นความสนใจจากผู้ส่งสารด้วยความน่าเชื่อถือ/ชื่อเสียง 2. โน้มน้าวใจด้วยความหนักแน่นของข้อมูล 3. ใช้สื่อและเทคโนโลยีทันสมัยหลากหลายช่องทาง และนำหลักการทางพระพุทธศาสนาในการส่งเสริมประเด็นเนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอสาร ดังนี้ 1. สันทัตสนา คือ การอธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้งมีความชัดเจนในประเด็นเนื้อหาที่จะเทศน์สามารถแยกแยะอธิบายแสดงให้เห็นเหตุผล ชี้ให้เห็นทางดำเนินชีวิตและทางแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต และส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยได้ 2. สมาทปนา คือ เพื่อจูงใจให้เห็นตามความเป็นจริง ให้ผู้ฟังเกิดการคล้อยตามจนต้องยอมรับและนำไปปฏิบัติสอดคล้องกับทฤษฎีการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ กล่าวคือ การร่วมมือร่วมใจกันของทุกฝ่ายตามกับจุดประสงค์หลักที่วางไว้ คือ การส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยอย่างเหมาะสมต่อเนื่องและยั่งยืนบนฐานของความสมานฉันท์ 3. สมุตเตชนา คือ การสื่อสารเพื่อการกระตุ้นหรือสร้างบรรยากาศให้ผู้ฟังเทศน์เกิดความอาลัยหา แกล้วกล้าเป็นการเสริมสร้างความมั่นใจว่า เนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยเป็นคำสอนเพื่อความสำเร็จและเป็นประโยชน์อย่างแน่นอนจนความมั่นใจในคำสอน รวมถึงความน่าเชื่อถืออำนาจทางสังคมของพระนักเทศน์ บทบาทในสังคมด้วยตำแหน่งหน้าที่ สัมพันธภาพความไว้วางใจกันมาอย่างยาวนานกับผู้รับสารหรือผู้ฟังเทศน์ 4. ด้านสัมปหังสนา คือ การปลอบขโลมใจให้ผู้รับสารเกิดความสดชื่นร่าเริงเป็นการบำรุงจิตให้เข้มแข็งเบิกบาน ฟังไม่เบื่อ เต็มเปี่ยมด้วยความหวังเพราะมองเห็นคุณประโยชน์ที่จะได้รับการปฏิบัติเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย เพราะแนวทางการพัฒนาที่ดี คือ ผู้ฟังต้องได้รับประโยชน์สูงสุดจากผู้ส่งสาร

ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาประเด็นเนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย รายละเอียดได้ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 4.6 ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาประเด็นเนื้อหาสารและวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

ส่วนที่ 4 องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากงานวิจัย

ภาพที่ 4.7 แสดงองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากงานวิจัย

จากแผนภาพที่ 4.7 แสดงให้เห็นว่าการสื่อสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย พบว่า การเทศน์มหาชาติเป็นการสื่อสารระดับชุมชน (Public Communication) ที่มีผู้รับข้อมูลข่าวสารเป็นจำนวนมาก ซึ่งแน่นอนว่ามีจำนวนคนที่มากกว่าการสื่อสารกลุ่มย่อยโดยอาจเป็นได้ในรูปแบบกลุ่มคนในหมู่บ้าน ชุมชนในพื้นที่ กลุ่มคนในตำบล หรือท้องถิ่นต่าง ๆ และเกิดขึ้นเนื่องในโอกาสพิเศษที่ไม่ได้เกิดขึ้นบ่อยครั้งนัก เพื่อส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความเชื่อ ทักษะคติ และพฤติกรรมให้คล้อยตามกันเป็นการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยได้อย่างไม่ยากนัก เนื่องจากอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของชาวพุทธเป็นวิถีชีวิตที่

ผูกพันใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนาอย่างแนบแน่น ทั้งด้านภาษา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี โดยผ่านการแสดงธรรมในรูปแบบเทศนา วิธีการเทศน์ที่มีความเหมาะสม ย่อมสามารถสื่อสารสอดแทรก ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยไปในหมู่ประชาชนได้เป็นอย่างดี

ด้านเนื้อหาสาร ผู้ส่งสารมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้รับสารเข้ามามีส่วนร่วมในการรับฟังเทศน์ มหาชาติเพื่อให้เข้าถึงการรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านความเป็นพลเมืองผ่านกิจกรรมที่ทางวัดจัดขึ้น ให้ตระหนักถึงการตั้งมั่นและบริบูรณ์ในศีล มีความรับผิดชอบ เคารพกฎหมาย และมีความซื่อสัตย์ สำนึกความเป็นพลเมืองไทย มีความยุติธรรม มีจิตสาธารณะยอมเสียสละประโยชน์สุขส่วนตัว เพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม มีส่วนร่วมการเมืองการปกครอง ยึดสันติวิธีและเคารพความแตกต่าง ด้านวิธีการนำเสนอโดยการการเปิดเรื่องหรือเข้าสู่เนื้อเรื่อง เนื้อหาต้องมีความชัดเจน ถูกต้อง ครบถ้วน เป็นเรื่องราวเหตุการณ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์กับเนื้อเรื่องด้านการส่งเสริมความเป็นพลเมือง โดยมีความหมายแฝงไว้เพื่อให้ข้อคิด ใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์ให้ภาพพจน์ ใช้ลีลาภาษาประดับคำและ ประโยคมุ่งให้เกิดความงามในลักษณะด้านภาพพจน์ การสรุปประเด็น สรุปความสำคัญต่อหัวใจหรือ ประเด็นหลักของเรื่อง แสดงความคิดเห็นสรุปและทิ้งท้ายสร้างคำใหม่ให้จดจำ การจัดการการ สื่อสาร ผู้ส่งสารใช้การจัดการสื่อสารในการวางแผนก่อนมีการจัดงานเทศน์มหาชาติ แก้ไขปัญหาใน การปฏิบัติงาน พร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงจากสถานการณ์ สามารถเปลี่ยนวิกฤติต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ให้กลายเป็นโอกาสช่วยให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

แนวทางการพัฒนาประเด็นเนื้อหาสารและวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อ ส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย คือ การพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารให้เข้าถึงคนใน หมู่บ้าน ชุมชน กลุ่มคน หรือท้องถิ่น เพื่อส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความเชื่อ ทศนคติ และพฤติกรรม ให้คล้อยตามกันเป็นการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยไม่ปิดกั้นข้อมูลข่าวสาร ลักษณะเปิดกว้าง โดยใช้การพัฒนาสังคมสู่สังคมข้อมูลข่าวสารความรู้ สนับสนุนสื่อในการนำเสนอ เนื้อหาสารได้อย่างเหมาะสมเข้ากับยุคสมัย ใช้สื่อทางช่องทางออนไลน์ผ่านทางโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ Facebook และ YouTube กอปรกับหลักการทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสภาพ เดิมที่เป็นอยู่ให้ดีขึ้นกว่าสภาพเดิมที่เป็นอยู่อย่างเป็นระบบ ด้วยการส่งเสริมให้ประเด็นเนื้อหา และ วิธีการนำเสนอมีประสิทธิภาพที่ดีขึ้น

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การสื่อสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบบอบ
ประชาธิปไตย มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาประเด็นเนื้อหาสาระในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความ
เป็นพลเมืองในระบบอบประชาธิปไตย 2) ศึกษาวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริม
ความเป็นพลเมืองในระบบอบประชาธิปไตย 3) ศึกษาแนวทางการพัฒนาประเด็นเนื้อหาสาระและวิธีการ
นำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบบอบประชาธิปไตย โดยผู้วิจัย
แบ่งการนำเสนอเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 สรุปผลการวิจัย ส่วนที่ 2 อภิปรายผล และส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

1. สรุปการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง การสื่อสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองใน
ระบบอบประชาธิปไตย ผู้วิจัยนำเสนอตามลำดับ ดังนี้ 1.1 วัตถุประสงค์การวิจัย 1.2 วิธีดำเนินการวิจัย
1.3 สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.1 วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1.1.1 เพื่อศึกษาประเด็นเนื้อหาสาระในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็น
พลเมืองในระบบอบประชาธิปไตย

1.1.2 เพื่อศึกษาวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็น
พลเมืองในระบบอบประชาธิปไตย

1.1.3 เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาประเด็นเนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอสารใน
การเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบบอบประชาธิปไตย

1.2 วิธีการดำเนินวิจัย

การวิจัยเรื่อง การสื่อสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองใน
ระบบอบประชาธิปไตย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Focus Group Discussion และการสังเกตภาคสนาม
(Field Observation) ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) จำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) พระนักเทศน์
มหาชาติ มีประสบการณ์ในการเทศน์มหาชาติ รวมจำนวน 9 รูป 2) คฤหัสถ์ ผู้ที่ติดตามการฟังเทศน์

มหาชาติเป็นประจำ จำนวน 8 คน 3) นักวิชาการ ผู้มีความเชี่ยวชาญและมีประสบการณ์การเป็นนักวิชาชีพด้านการสอนการสื่อสารและการศาสนา ไม่นต่ำกว่า 5 ปี จำนวน 3 คน เป็นหน่วยในการวิเคราะห์บทเทศน์มหาชาติ 13 กัณฑ์ รวมทั้งสิ้น 20 รูป/คน มีวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ประเด็นการสนทนากลุ่ม แบบสังเกตวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงอุปนัย (Analytic Induction) และการตีความเชิงพรรณนาเพื่อหาข้อสรุป มีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) โดยการตรวจสอบด้านข้อมูล (Data Triangulation) และด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation)

1.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยโดยสรุปผลออกเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

1.3.1 เนื้อหาสาระในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

1.3.2 วิธีการนำเสนอสาระในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

1.3.3 แนวทางการพัฒนาประเด็นเนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอสาระในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

ผลการวิจัยสรุป ดังนี้

1.3.1 เนื้อหาสาระในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

ผลการศึกษาประเด็นเนื้อหาสาระในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนอุดมการณ์ การปรึกษาหารือร่วมกันผ่านการเทศน์มหาชาติเป็นการการพัฒนาความเข้าใจซึ่งกันและกัน การใช้วาทกรรม และการแสวงหาทางออกร่วมกัน เป็นการกระจายอำนาจไปสู่ประชาชนในระดับชุมชน เป็นการเพิ่มพลังอำนาจให้กับชุมชนและการฝึกฝนให้ชุมชนเรียนรู้การจัดการและการพึ่งตนเอง ในการสื่อสารระหว่างประชาชนให้เรียนรู้แนวทางการปกครองให้เป็นที่ยอมรับภายใต้การปกครองประชาธิปไตย เนื้อหาสาระจึงมีความสำคัญกับการส่งเสริมเพื่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยชี้ให้เห็นว่าเนื้อหาในเทศน์มหาชาติได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบของการสื่อสารจากเดิม ซึ่งได้แก่ การสื่อสารภายใต้กระบวนหลักแห่งความทันสมัยนิยม ซึ่งเน้นการสื่อสารจากบนลงล่างหรือการสื่อสารจากผู้มีอำนาจในสังคม อาทิ พระนักเทศน์ลงไปยังประชาชนไปสู่การสื่อสารแบบใหม่ภายใต้กระบวนทัศน์แบบทางเลือก ซึ่งให้ความสำคัญกับการสนทนาโต้ตอบกันในลักษณะของการปรึกษาหารือกัน เพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกได้หันหน้าเข้าหากัน พุดจาเจรจากันเพื่อทำความเข้าใจกับข้อมูลข่าวสารเบื้องต้น หลักการและแนวทางที่หลากหลายสำหรับการตัดสินใจร่วมกันเกี่ยวกับสังคมของตนจากการที่ได้ฟังเนื้อหาในการ

เทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยเพราะเนื้อหาสาระจะเข้าถึงกลุ่มประชาชนได้เป็นอย่างดี เนื้อหาสาระในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยทั้ง 13 กัณฑ์ ดังนี้

1) กัณฑ์ทศพร: ในความหมายทางการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย คือ การทำบุญจะได้ดังประสงค์ ต้องอธิษฐานจิต ตั้งเป้าหมายชีวิตที่ตนปรารถนาไว้ เปรียบเหมือนการมองเป้าหมายไปที่ละขั้นช่วยสร้างกำลังใจให้กับตนเองด้วยการยินดี ให้กำลังใจ และชื่นชมตนเองกับเรื่องเล็ก ๆ นำไปสู่เป้าหมายใหญ่ที่สำเร็จก่อให้เกิดความสุขในชีวิต โดยตั้งมั่นและบริบูรณ์ในศีล ได้แก่ การทำความดี รักษาความดี และหมั่นเพิ่มพูนความดีให้มากยิ่งขึ้น

2) กัณฑ์หิมพานต์: ในความหมายทางการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย คือ อุปสรรคมักจะเกิดขึ้นในขณะที่กำลังทำความดี พยายามแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ อย่าพยายามแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ

3) กัณฑ์ทานกัณฑ์: พระเวสสันดรทรงแจกมหาสัตตกทาน คือ การแจกทานครั้งยิ่งใหญ่ ในความหมายทางการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย คือ พึงยอมเสียสละประโยชน์สุขส่วนตัวเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม มีน้ำใจเอื้อเพื่อเสียสละแบ่งปันให้แก่กัน ไม่มีจิตใจคับแคบ เห็นแก่ตัว ความเสียสละจึงเป็นคุณธรรมเครื่องผูกมิตรไมตรี ยึดเหนี่ยวจิตใจไว้เป็นเครื่องมือสร้างลักษณะนิสัยให้เป็นคนดีที่เห็นแก่ประโยชน์สุขส่วนรวมมากกว่าประโยชน์สุขส่วนตัว

4) กัณฑ์วนประเวศ: ในความหมายทางการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย คือ มิตรแท้ แม้ในยามลำบากทุกข์ยากยอมไม่ทอดทิ้งกัน มิตรที่ดั่งมีย่อมให้ของที่ดั่งงามที่ได้ยาก รับทำกิจที่ได้ยาก อดทนต่อถ้อยคำหยาบคายแม้ยากที่จะอดใจไว้ได้ไม่ละทิ้งในยามวิบัติ

5) กัณฑ์ชูชก: ในความหมายทางการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย คือ อย่าฝากของมีค่าของสำคัญหรือของหวงแหนไว้กับผู้อื่น ทุกสิ่งย่อมมีคุณค่าในตนเอง การเห็นคุณค่าตนเองในภาวะที่สมดุลงานนั้นจึงจะทำให้บุคคลประสบความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้ด้วยดี เป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับตนเองทำให้เป็นคนที่มีความมุ่งมั่น มีความมานะพยายามในการทำงานให้ประสบผลสำเร็จ

6) กัณฑ์จุลพน: ในความหมายทางการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย คือ การรอบรู้กิจการงาน เพื่อปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง การรับรู้ข่าวสารจะทำให้สามารถปรับปรุงการงานของตนเอง ผู้ที่ไม่รู้กิจการงานที่ทำแม้จะเป็นคนฉลาดเฉลียวก็อาจทำให้การงานเสียหายได้ แต่ถ้าคนฉลาดได้เรียนรู้ก็จะทำภารกิจได้ดี (มีอำนาจแต่ขาดปัญญาก็ไม่อาจประสบความสำเร็จในการทำกิจการงาน)

มีคุณธรรมในการปกครองด้วย เพราะคุณธรรมจะช่วยให้บ้านเมืองมีการปกครองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประชาชนจะรัก ประเทศชาติสงบ ประชาชนมีความเป็นอยู่อย่างผาสุก

เนื้อหาสาระในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยย่อมได้คตินิยมย้าให้มีอุดมการณ์เสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม มิใช่เพื่อหวังได้มาซึ่งลาภ ยศ สรรเสริญ และสุข เพราะฉะนั้น การฟังเทศน์มหาชาติ จึงอบรมปัญญาจนบังเกิดปัญญาในการอุทิศตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวมดุจดั่งพระเวสสันดร เป็นการเจริญกุศล คือ ความฉลาดแห่งสติปัญญา สมเจตนาธรรมของการแสดงธรรม และการสดับธรรมได้อย่างแท้จริง สอดคล้องกับคุณธรรมจริยธรรมการเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย แบ่งเป็น 4 มิติ ได้แก่

1) ด้านกาย

เนื้อหาสาระด้านการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยผ่านการเทศน์มหาชาติ พบว่า พุทธวจนะที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสประทานแก่ภิกษุสงฆ์ พุทธบริษัท หากผู้ใดได้สดับรับฟังย่อมเกิดเป็นสิริมงคล เป็นกุศล เกิดเป็นปิติ รื่นเริงบันเทิงใจ ความเชื่อนี้ทำให้ผู้คนมีความมุ่งหมายที่จะรับฟังเทศน์มหาชาติ เป็นการกระตุ้นให้ทำความดีเหมือนเป็นแรงบันดาลใจในการทำ ความดี เป็นสิ่งที่จะกระตุ้นเตือนให้ลุกขึ้นมาทบทวนความคิด หรือมีความพยายามมากขึ้น เพราะในแต่ละคนก็ต่างความคิดที่แตกต่างกันออกไป หากเรามีหลักธรรมประจำใจนำคำสอนไปปฏิบัติ เพราะคำสอนในพระพุทธานุศาสนามีหลักธรรมเกี่ยวกับการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในด้านต่าง ๆ ได้แก่ คุณค่า วิถีชีวิต และความเป็นอยู่ การรับรู้ข่าวสาร ตั้งมั่นและบริบูรณ์ในศีล เพราะอำนาจของกิเลส ได้แก่ โลภะ โทสะ โมหะ เป็นตัวก่อกำเนิดเป็นมูลเหตุให้เกิดพฤติกรรมเสื่อม เป็นอกุศลกรรม โลภะ คือ ความอยากได้ โทสะ คือ ความคิดประทุษร้าย โมหะ คือ ความหลงที่ครอบงำจิตใจของแต่ละบุคคล ประพฤติชั่ว มี 3 ทาง ได้แก่ กายทุจริต คือ ความประพฤติชั่วด้วย กาย วาจาทุจริต คือ ความประพฤติชั่วด้วยวาจา มโนทุจริต คือ ความประพฤติชั่วด้วยใจ จะช่วยป้องกันไม่ให้เกิดพฤติกรรมชั่ว หิริโอตตปะทำให้คนเกิดความละอายบาปเกรงกลัวบาป สติสัมปชัญญะทำให้มีความรู้สึกตัว ในขณะที่ทำอยู่ ผู้มีสติสัมปชัญญะย่อมรู้ถึงศีลงดเว้นจากความชั่วทางกาย วาจา ใจ

2) ด้านจิตใจ

เนื้อหาสาระด้านการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยการปลูกจิตสำนึกความเป็นไทย มีจิตสาธารณะ และเป็นธรรม ซึ่งเป็นรากฐานแสดงความเป็นตัวตน ทำให้เกิดความภูมิใจในชาติตน ตระหนักรู้ตนที่จะทำสิ่งใด ๆ เพื่อเห็นแก่ประโยชน์ของส่วนรวม การคิดที่สร้างสรรค์ที่เป็นกุศล และมุ่งทำกรรมดีที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมในทางที่ไม่ทำลายบุคคล สังคม วัฒนธรรม ประเทศชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการกระทำและคำพูดที่มาจากจิตที่ดีเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น ต่อสังคม ไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อน ไม่คอร์รัปชัน ไม่เอาเปรียบผู้อื่น เคารพสิทธิเสรีภาพผู้อื่น รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นรับฟังข้อมูลข่าวสารใหม่ ๆ และหาทางป้องกันปัญหาเพื่อลดความรุนแรง

เพื่อสังคมระบอบประชาธิปไตยและมีศาสนา เป็นตัวแทนในการขัดเกลาคติใจของคนในสังคมยึดมั่นในสิ่งที่ดีงาม มีให้มีจิตเป็นธรรม มีความประพฤติในทางที่ถูกที่ควรซึ่งเป็นลักษณะหรือคุณสมบัติทางบวกที่ถือกันว่าดีงาม ทั้งทางกาย วาจา และใจ ดังนั้นถ้าต้องการให้สมาชิกในสังคมมีจิตที่เป็นธรรมสิ่งแรกที่สังคมจะต้องมี คือ ปัจจัยเกื้อหนุนให้สมาชิกของสังคมได้รับรู้ถึงคุณธรรม และมีความรู้ความเข้าใจ วิเคราะห์แยกแยะสิ่งที่ควรทำ และสิ่งที่ไม่ควรทำได้

3. ด้านสังคม

เนื้อหาสาระในการเทศน์มหาชาติย่อมได้คตินิยมย้าให้มีอุดมการณ์เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ได้แก่ เสียสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อส่วนรวม ความรับผิดชอบร่วมกันของชุมชน เคารพกฎหมายบ้านเมืองในการส่งเสริมความเข้มแข็งและการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันของสังคมเป็นสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขด้วยความเสมอภาคเป็นธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง โดยคุณธรรมทั้งหมดดังกล่าวด้านสังคมก่อให้เกิดคุณค่าในการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งแก่ตนเองและสังคม ทำให้คนทำดีมีความสุขแท้ตามความเป็นจริง คือ แสวงหาความสุขด้วยการสร้างสรรค์ ปรับตัว ร่วมมือ และแสวงหาการสร้างสรรค์ ได้แก่ การสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นมงคลหรือคุณงามความดีให้เกิดขึ้นกับชีวิต การปรับตัว หมายถึง รู้จักอ่อนน้อมถ่อมตนและมีปัญญาในการปรับตัว ไม่แบ่งพรรคแบ่งพวกเพื่อแข่งขันชิงดีชิงเด่นด้วยอย่าง อยู่ดีธรรม ส่วนการแสวงหา คือ เมื่อรู้ว่าตนเองยังขาดสิ่งใดที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตก็ชวนชวนหาสิ่งเหล่านั้นหรือฝึกฝนอบรมให้เกิดมีขึ้นและพัฒนาขึ้นไป การพัฒนาพลเมืองของรัฐที่จะนำไปสู่การสร้างพลเมืองตามหลักการบูรณาการตามหลักธรรมโดยอาศัยการเทศน์มหาชาติเข้ามามีบทบาท สามารถนำมาปรับใช้เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย การที่ประเทศชาติจะเจริญก้าวหน้าได้นั้น พลเมืองในประเทศต้องรู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง เคารพกฎหมายบ้านเมือง หากเราทุกคนทำหน้าที่ของตนเองได้เป็นอย่างดีเชื่อว่าบ้านเมืองจะเจริญก้าวหน้าไปในทางที่ดีได้

4) ด้านปัญญา

เนื้อหาสาระด้านการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย จะช่วยเพิ่มทักษะการคิด เนื้อหาที่เหมาะสมจะช่วยให้รู้จักกระบวนการคิดอย่างรอบคอบและถี่ถ้วนมากยิ่งขึ้น นำมาซึ่งการวิพากษ์ วิจารณ์อย่างมีเหตุผล การวิเคราะห์เพื่อตอบสนองความต้องการและพฤติกรรม คิดวิเคราะห์ว่ามีข้อเท็จจริงหรือความถูกต้องเพียงใด ซึ่งจะทําอย่างไรให้ข้อมูลเหล่านั้นถูกแยกแยะหรือกรองก่อนที่จะถึงผู้ฟังได้อย่างมีคุณภาพ ส่วนการคิดเชิงวิพากษ์เป็นทักษะการคิดที่มีลำดับการคิดอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ซึ่งคนที่สามารถคิดแบบเชิงวิพากษ์ได้นั้นจะเป็นผู้ที่สามารถเชื่อมโยงข้อมูลต่าง ๆ เพื่อสรุปผลลัพธ์จากสิ่งที่รู้และเข้าใจวิธีใช้ประโยชน์จากข้อมูลที่มีอยู่เพื่อแก้ไขปัญหา รวมถึงการคิดอย่างมีเหตุมีผลมีการจัดลำดับความคิด โดยไม่ใช้อารมณ์กับความรู้สึกในการ

จัดการสิ่งต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยให้พลเมืองเข้าใจและจัดการสถานการณ์ตามข้อเท็จจริงช่วยให้ตัดสินใจได้ดี และรอบคอบมากยิ่งขึ้นเป็นการส่งเสริมด้านการเป็นพลเมืองดีในระบบประชาธิปไตยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.3.2 วิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย

ผลการศึกษาวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย ประกอบด้วย รายละเอียดเกี่ยวกับการเปิดเรื่องหรือเข้าสู่เนื้อเรื่อง เนื้อหาของเรื่องหรือการดำเนินเรื่อง และการสรุปประเด็นของเรื่อง ในรูปแบบการเทศน์มหาชาติแบบแบบเรียงกัณฑ์ และการเทศน์มหาชาติแบบประยุกต์ ดังนี้

1) การเปิดเรื่องหรือเข้าสู่เนื้อเรื่อง

การกล่าวเปิดเรื่อง เป็นการนำเสนอด้วยกลวิธีที่น่าติดตาม ชักนำให้ผู้ฟัง รู้สึกว่าเนื้อหาที่กล่าวต่อไปน่าติดตาม น่าค้นหา ชวนให้เกิดความสนใจเป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง การเปิดเรื่องอาจมีความแตกต่างกันออกไป ดังนี้

1) การเปิดเรื่องด้วยการกล่าวแสดงความยินดีและการอนุโมทนาบุญต่อผู้ฟัง เช่น เชื่อกันว่าถ้าได้ฟังเทศน์มหาชาติครบ ๑๓ กัณฑ์จบภายในวันเดียวจะได้รับอานิสงส์มาก เป็นต้น

2) การเปิดเรื่องด้วยสถานการณ์ที่สอดคล้องกับการบรรยาย โดยสอดแทรกหลักธรรม เช่น กล่าวเปิดเรื่องด้วยคุณงามความดีเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย จนผู้ฟังคิดและนำไปปฏิบัติตามตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งเป้าไว้

3) การเปิดเรื่องด้วยการกล่าวถึงวัตถุประสงค์ที่บรรยาย และเปิดเรื่องด้วยการเข้าสู่เนื้อหาที่บรรยายทันที

4) การเปิดเรื่องด้วยบทนมัสการตามด้วยพุทธภาษิต การเทศน์มหาชาติแบ่งตามท่วงทำนองเป็น 2 แบบ คือ การเทศน์มหาชาติทำนองหลวง และการเทศน์มหาชาติทำนองราษฎร์ พระนักเทศน์จะต้องฝึกหัดการอ่านมาเป็นอย่างดี ต้องเตรียมตัวให้พร้อมในการเปิดเรื่องเพื่อเข้าสู่เนื้อเรื่องในเทศน์มหาชาติมีการฝึกซ้อม หัดอ่านภาษาบาลีให้ถูกต้อง ซ้อมพูด ซ้อมแปล ทำจิตใจตนเองให้อาจหาญ สอดคล้องกับความสนใจของผู้ฟังเป็นแรงจูงใจในการทำมาความดี และสร้างสัมพันธ์กับผู้ฟัง วิธีการเริ่มเรื่องเทศน์มหาชาติในปัจจุบัน คือ เริ่มเรื่องการเทศน์แบบเรียงกัณฑ์และวิธีการเริ่มเรื่องการเทศน์แบบประยุกต์

2) เนื้อหาของเรื่องหรือการดำเนินเรื่อง

การดำเนินเรื่องที่ดีจะครอบคลุมเนื้อหาประเด็นสำคัญและสนองจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ได้ รวมทั้งศิลปะในการนำเสนอเนื้อหา เรื่องราวที่น่าสนใจตลอดการดำเนินเรื่องจนจบ

เนื้อหา โดยสอดแทรกเรื่องราว เหตุการณ์ ความเชื่อ ที่สอดคล้องกับการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยเพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจในสาระสำคัญได้ ในการเทศน์มหาชาติถึงแม้จะเป็นการถ่ายทอดบทบาทชีวิตพระเวสสันดร เป็นเรื่องราวที่มีคุณค่าแก่การศึกษาเพื่อเพิ่มพูนสติปัญญาแก่คนสังคมในยุคปัจจุบัน แต่ผู้ฟังสามารถตีความในเนื้อหาจากการฟัง เนื่องด้วยคนไทยยึดมั่นอยู่ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีความเคารพบูชาพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นสรณะ พระพุทธศาสนาจึงมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อชีวิตโดยมีส่วนเสริมสร้างอุปนิสัยให้รักความสงบ มีความเสียสละ แกล้วกล้า อัจฉริยะ รอบรู้ฐานะ อฐานะ มีความรักและยึดมั่นอยู่ในสามัคคีธรรม และเนื้อหาของเรื่องยังสะท้อนการปกครองในสังคม เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ได้มาซึ่งการมีเสถียรภาพทางสังคมและการนำสังคมไปสู่ความเจริญก้าวหน้า ความผาสุก การบริหารและการปกครองของสังคมในอดีตมีความสัมพันธ์กับศาสนาอย่างใกล้ชิด มีการพึ่งพิงอาศัยซึ่งกันและกัน ศาสนาจึงเป็นที่มาของอุดมการณ์รูปแบบเดียว เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการธำรงรักษาความชอบธรรมของการปกครองและการยอมรับของประชาชนที่มีต่อผู้ปกครอง

การดำเนินเรื่องโดยใช้ประเด็นของเรื่องและสอดแทรกเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ บรรยายดำเนินเรื่องด้วยการลำดับเนื้อหาที่ต้องบรรยาย และเรียงลำดับตามความสำคัญสอดคล้องกับรูปแบบการจัดงานเทศน์มหาชาติและวัตถุประสงค์ของการจัดงานเป็นที่ดึงดูด สร้างความสนุกสนานเพลิดเพลินให้กับผู้ที่เข้ามาฟังเทศน์มหาชาติเป็นการกระตุ้นให้ผู้ฟังตระหนักสิ่งที่จะต้องการนำเสนอทำให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคมในอนาคต เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย เช่น แบบอย่างของการเสียสละ พระเวสสันดร ทรงตัดสินพระทัยเสียสละประโยชน์ส่วนตัว โดยให้ช้างมงคละแก่เมืองกลิงคราชภูริ์เพื่อมิให้ประเทศชาติและประชาชนลำบากจากการเกิดศึกสงคราม แม้พระองค์ต้องถูกเนรเทศได้รับความลำบากก็ตาม เป็นการเสียสละส่วนน้อยเพื่อรักษาส่วนใหญ่ คุณลักษณะของผู้ปกครอง ผู้ปกครองที่ดีจะใช้ปัญญาพิจารณาทั้งกฎหมาย ประเพณีและหลักการปกครองในภาวะเดือดร้อนจะใช้หลักรัฐศาสตร์เพื่อให้บ้านเมืองสงบสุขไม่เกิดความขัดแย้งและเกิดสงครามนอกจากนี้ยังทรงมองการณ์ไกลว่าถ้าอยู่ที่เมืองเจตราชูร์ก็จะเกิดความขัดเคืองใจกันไม่เป็นผลดีแก่ทุกฝ่าย จึงยอมทุกข์เพียงเฉพาะพระองค์ไม่ย่อท้อต่อความยากลำบากใด ๆ ได้เห็นจุดอ่อนของประชาธิปไตย เช่น สีพินครประชาชนไม่พอใจโกรธแค้นพระเวสสันดรพากันมาเข้าเฝ้าพระเจ้ากรุงสมุทัยให้ขับไล่ออกจากเมืองเป็นจุดอ่อนของการปกครองบ้านเมืองอ่อนแอเกิดความวุ่นวายเพราะผู้มีปัญญาและมีวิสัยทัศน์กว้างไกลมีจำนวนน้อยยอมจะแพ้คนที่ปัญญาน้อยแต่มีจำนวนมาก โดยนำเสนอเรื่องราวและสอดแทรก ยกตัวอย่าง สถานการณ์ปัจจุบันที่ทันสมัย หรือสร้างประเด็นปัญหาให้ผู้ฟังเกิดความสงสัยใคร่รู้ ดำเนินเรื่องตามลำดับความสำคัญ ให้สอดคล้องกับรูปแบบการจัดงานเทศน์มหาชาติและวัตถุประสงค์ของการจัดงานให้แตกต่างกัน เพื่อเป็นการกระตุ้นให้ผู้ฟังตระหนักว่าสิ่งที่เรากำลังทำในขณะนี้มีความสำคัญอย่างไร และจะส่งผลต่อตนเองและสังคมในอนาคต

3) การสรุปประเด็น

การสรุปประเด็นเพื่อปิดเรื่องในเทศน์มหาชาติ เป็นการสรุปประเด็นที่ได้บรรยายมาแล้ว เพื่อให้ผู้ฟังจดจำง่ายและกล่าวอวยพรให้แก่ผู้ฟังถือว่าเป็นรูปแบบการเทศน์มหาชาติในปัจจุบันแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะที่เป็นที่นิยม ได้แก่

(1) การเทศน์มหาชาติแบบเรียงกัณฑ์ โดยจะนิมนต์พระสงฆ์มาเทศน์มหาชาติเรียงไปตามลำดับกัณฑ์ ตั้งแต่เริ่มกัณฑ์คาถาพันเรียงไปตามลำดับกัณฑ์ต่อไปเรื่อย ๆ จนจบที่กัณฑ์สุดท้าย

(2) การเทศน์มหาชาติแบบประยุกต์ โดยเป็นที่นิยมทั่วไปจะนิมนต์พระสงฆ์เทศน์เป็น 3 ธรรมาสน์ แล้วเริ่มเทศน์ตั้งแต่กัณฑ์แรกไปจบที่กัณฑ์สุดท้ายหรือจะนิมนต์พระสงฆ์มารูปเดียวแล้วเทศน์ทั้ง 13 กัณฑ์ ทั้งนี้การสรุปประเด็นเป็นการสร้างความประทับใจให้กับคนฟัง เป็นการระดมคำพูดทั้งหมดให้มีน้ำหนักและเร้าใจให้ผู้ฟังกระทำการตามที่ต้องการและควรยาวพอที่จะประมวลความคิดให้ชัดเจน เช่น การสรุปประเด็นเพื่อปิดเรื่องในเทศน์มหาชาติ เป็นการสรุปประเด็นที่ได้บรรยายมาแล้วเพื่อให้ผู้ฟังจดจำสอแต่แรกการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

การสรุปประเด็นเป็นการสร้างความประทับใจให้กับคนฟัง เป็นการระดมคำพูดทั้งหมดให้มีน้ำหนักและเร้าใจให้ผู้ฟังกระทำการตามที่ต้องการและควรยาวพอที่จะประมวลความคิดให้ชัดเจน เช่น การสรุปประเด็นเพื่อปิดเรื่องในเทศน์มหาชาติ เป็นการสรุปประเด็นที่ได้บรรยายมาแล้วเพื่อให้ผู้ฟังจดจำสอแต่แรกการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

1.3.3 แนวทางการพัฒนาประเด็นเนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

แนวทางการพัฒนาประเด็นเนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย คือ แนวทางที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสภาพเดิมที่เป็นอยู่ให้ดีขึ้นอย่างเป็นระบบ ดังนี้

1) กระตุ้นความสนใจจากผู้ส่งสารด้วยความน่าเชื่อถือและความมีชื่อเสียง

ศักยภาพของการเทศน์มหาชาติในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย โอกาสที่เอื้อให้ผู้ฟังได้มีส่วนร่วม และแสดงปฏิกิริยาตอบกลับ ความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร คือ พระนักเทศน์ในสายตาของผู้ฟังในฐานะเป็นตัวแทนของวัดซึ่งจะมีลักษณะน่าเชื่อถือและความนิยมรอบกับมีชื่อเสียงในสายตาผู้ฟัง มีศักยภาพในการเข้าถึงผู้ฟังทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ โอกาสในการมีส่วนร่วมของผู้ฟังเพื่อส่งเสริมให้เกิดประสิทธิผลในการรับรู้และช่วยให้เกิดความเข้าใจในความหมายที่สอดคล้องกับความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

2) โน้มน้าวใจด้วยความหนักแน่นของข้อมูล

โดยปกติผู้ฟังเทศน์มหาชาติมักเลือกรับเนื้อหาสาระหรือสารซึ่งสอดคล้องกับความรู้สึกนึกคิด ความสนใจของตน และสิ่งที่พิจารณาแล้วว่าเป็นประโยชน์แก่ตน และจะหลีกเลี่ยงการรับสารที่ขัดแย้งกับความรู้ ทัศนคติ หรือความเชื่อของตน ดังนั้นพระนักเทศน์ควรคำนึงถึงประเด็นดังกล่าวและสอดแทรกเนื้อหาที่สอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของผู้ฟัง หรือในกรณีที่ต้องการสื่อสารเพื่อปรับเปลี่ยนความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมของผู้ฟังก็ควรระมัดระวังในการสร้างสารเพื่อทำให้ผู้ฟังเห็นประโยชน์เชิงเปรียบเทียบ ลดการต่อต้าน และสร้างการยอมรับ โน้มน้าวใจด้วยความหนักแน่นของข้อมูล

3) ใช้สื่อและเทคโนโลยีทันสมัยหลากหลายช่องทาง

การสื่อสารที่นำเอาเครื่องมือต่าง ๆ เข้ามาใช้เพื่อให้การสื่อสารง่ายและสะดวกรวดเร็วมากยิ่งขึ้น สื่อจะเป็นตัวกลางในการนำสารมายังผู้ฟังทำให้รับรู้ความรู้สึกทั้ง 5 ได้แก่ การเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การลิ้มรส และการสัมผัส โดยผู้ใช้เทคโนโลยีนั้นต้องมีความเข้าใจในเครื่องมือต่าง ๆ เป็นอย่างดี และรู้ว่าเทคโนโลยีไหนเหมาะกับอะไรและควรสื่อสารในรูปแบบใดกับคนกลุ่มใด เช่น การใช้โทรศัพท์ผ่านช่องทางออนไลน์ เป็นต้น ดังนั้นปัจจัยซึ่งมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งก็คือคุณลักษณะต่าง ๆ ของแต่ละองค์ประกอบของกระบวนการสื่อสารให้เข้าใจและรำลึกไว้เสมอว่าการสื่อสารมีความเป็นพลวัตไม่หยุดนิ่งก็เพราะความสัมพันธ์ที่เคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องตลอดเวลาของทุกองค์ประกอบในกระบวนการสื่อสาร

หลักการทางพระพุทธศาสนาในการส่งเสริมประเด็นเนื้อหาสารและวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ถือเป็นแนวทางการพัฒนาการสื่อสารให้มีประสิทธิภาพ เป็นเหมือนกลยุทธ์เพื่อให้การนำเสนอเป็นไปอย่างตรงจุดและเห็นผลตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ ทั้งเนื้อหา รูปแบบ วัตถุประสงค์ ผลที่คาดหวังจากการนำเสนอผ่านการเทศน์มหาชาติ ในขณะที่กระบวนการคิดและวางแผน เพื่อให้เห็นเป้าหมายที่นำเสนออย่างชัดเจน เพื่อให้ผู้ฟังเชื่อมั่นในเนื้อหานำไปสู่ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ดังนั้นการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย จะสำเร็จหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับการสร้างกลยุทธ์เพื่อเป็นการจูงใจเป็นสำคัญ (พงพันธ์พงษ์โสภา, 2544:131) ดังนี้

1) ส่งเสริมด้านสันติศาสนา

การอธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้งมีความชัดเจนในประเด็นเนื้อหาที่จะเทศน์สามารถแยกแยะอรรถาธิบายแสดงให้เห็นเหตุผล เข้าใจง่าย ลึกซึ้ง ไม่คลุมเครือ มีเหตุผลมีอุปมาสาธก ชี้ให้เห็นทางดำเนินชีวิตและทางแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต และส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยได้

2) ส่งเสริมด้านสภาพนา

แนวทางการพัฒนาประเด็นเนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยเพื่อจูงใจให้เห็นตามความเป็นจริง ให้ผู้ฟังเกิดการคล้อยตามจนต้องยอมรับและนำไปปฏิบัติสอดคล้องกับทฤษฎีการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ กล่าวคือ การร่วมมือร่วมใจกันของทุกฝ่ายตามกับจุดประสงค์หลักที่วางไว้ คือ การส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยอย่างเหมาะสมต่อเนื่องและยั่งยืนบนฐานของความสมานฉันท์

3) ส่งเสริมด้านสมุทรศึกษา

การสื่อสารเพื่อการกระตุ้นหรือสร้างบรรยากาศให้ผู้ฟังเทศน์เกิดความอาจหาญ แก่กล้าเป็นการเสริมสร้างความมั่นใจว่า เนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยเป็นคำสอนเพื่อความสำเสร็จและเป็นประโยชน์อย่างแน่นอนจนความมั่นใจในคำสอน รวมถึงความน่าเชื่อถือ บทบาทในสังคมด้วยตำแหน่งหน้าที่ สัมพันธภาพความไว้วางใจ

4) ส่งเสริมด้านสัมพันธภาพ

การปลอบใจให้ผู้ฟังเกิดความสดชื่นร่าเริงเป็นการบำรุงจิตให้เข้มแข็งเบิกบาน ฟังไม่เบื่อ เต็มเปี่ยมด้วยความหวังเพราะมองเห็นคุณประโยชน์ที่จะได้รับจากการปฏิบัติ คือ ผู้ฟังต้องได้รับประโยชน์สูงสุดจากผู้ส่งสาร

2. อภิปรายผล

โดยผู้วิจัยจะแบ่งการอภิปรายผลออกเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

2.1 การอภิปรายผลจากการศึกษาประเด็นเนื้อหาสาระในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

2.2 การอภิปรายผลจากการศึกษาวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

2.3 การอภิปรายผลจากการศึกษาแนวทางการพัฒนาประเด็นเนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

จากผลการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีประเด็นการอภิปรายผล สรุปดังนี้

2.1 การอภิปรายผลจากการศึกษาประเด็นเนื้อหาสาระในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

ผู้วิจัยมีประเด็นการอภิปรายผล ดังนี้

2.1.1 เนื้อหาของสาร

เนื้อหาของสารถือเป็นหัวใจสำคัญ เนื้อหาสาระจะครอบคลุมความรู้ ความคิด และประสบการณ์ที่มนุษย์ต้องการถ่ายทอด แลกเปลี่ยนเพื่อความเข้าใจร่วมกัน เนื้อหาของสารอาจเป็นเรื่องเกี่ยวกับชีวิต สุขภาพ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ปรัชญา ศาสนา เศรษฐศาสตร์ กฎหมาย การเมืองการปกครอง ศิลปะ ดนตรี นาฏศิลป์ วิทยาศาสตร์ คอมพิวเตอร์ การจัดการ ฯลฯ เนื้อหาของสารดังกล่าวแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ 1) เนื้อหาสาระที่แสดงข้อเท็จจริง 2) เนื้อหาสาระที่แสดงข้อคิดเห็นหรือทรรศนะ 3) เนื้อหาที่แสดงความรู้สึกร่วม (พชร บัวเพียร, 2537) โดยมุ่งศึกษาประเด็นเนื้อหาของสาร วิธีการนำเสนอ แนวทางการพัฒนา ด้านการส่งเสริมความเป็นพลเมืองของผู้ฟังให้เข้าถึงหลักธรรมคำสอนและนำผลการวิจัยนี้กลับมาประยุกต์ใช้ ซึ่งผู้เขียนได้รวบรวมปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการนำเสนอผ่านประเด็นหลักให้สอดคล้องกับการสื่อสารเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยผ่านการเทศน์มหาชาติ เพื่อให้เป็นแนวทางในการศึกษาเป็นการเพิ่มศรัทธาและสร้างแรงจูงใจให้ผู้ฟังสนใจเป็นการสื่อสารสร้างความสัมพันธ์อันดีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่ความเป็นพลเมืองตระหนักในคุณธรรมของตนเองเพื่อร่วมกันสร้างสังคมให้เข้มแข็งในทุกมิติ ดังนั้นผู้ออกแบบสารจึงต้องทำหน้าที่แปลงเนื้อหาสาระให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การสื่อสารเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยผ่านการเทศน์มหาชาติ มีองค์ประกอบสำคัญ คือ 1) ด้านกาย 2) ด้านสังคม 3) ด้านจิตใจ 4) ด้านปัญญา ผู้วิจัยจะได้อภิปรายผล ดังนี้ (รัชเกล้า กองแก้ว, 2559)

เนื้อหาตอนที่ 1 กัมมัทศพร: ในความหมายทางด้านการส่งเสริมความเป็นพลเมือง คือ การทำบุญจะได้ตั้งประสงค์ ต้องอธิษฐานจิต ตั้งเป้าหมายชีวิตที่ตนปรารถนาไว้ การมองเป้าหมายไปที่ละชั้นช่วยสร้างกำลังใจให้กับตนเองด้วยการยินดี ให้กำลังใจ และชื่นชมตนเอง กับเรื่องเล็ก ๆ นำไปสู่เป้าหมายใหญ่ที่สำเร็จก่อให้เกิดความสุขในชีวิต โดยตั้งมั่นและบริบูรณ์ในศีล ได้แก่ การทำความดี รักษาความดี และหมั่นเพิ่มพูนความดีให้มากยิ่งขึ้น เนื้อหาตอนที่ 2 กัมมัทศพร: ในความหมายทางด้านการส่งเสริมความเป็นพลเมือง คือ อุปสรรคมักจะเกิดขึ้นในขณะที่กำลังทำความดี พยายามแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ อย่าพยายามแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ เนื้อหาตอนที่ 3 กัมมัทศพร: ในความหมายทางด้านการส่งเสริมความเป็นพลเมือง คือ พึงยอมเสียสละประโยชน์สุขส่วนตัวเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเสียสละแบ่งปันให้แก่กัน ไม่มีจิตใจคับแคบ เห็นแก่ตัว ความเสียสละจึงเป็นคุณธรรมเครื่องผูกมิตรไมตรี ยึดเหนี่ยวจิตใจไว้เป็นลักษณะนิสัยให้เป็นคนที่เห็นแก่ประโยชน์สุขส่วนรวมมากกว่าประโยชน์สุขส่วนตัว” สติเสรีภาพเป็นสิ่งสำคัญในขณะที่สังคม

ตะวันตกเชื่อว่าความเสมอภาคนั้นไม่ได้หมายถึงความเสมอภาคในสิทธิแต่เพียงอย่างเดียวแต่ยังรวมถึงความเสมอภาคในภาระหน้าที่ของพลเมืองด้วย (อภิชาติ คำดี, 2549) เนื้อหาตอนที่ 4 กัณฑ์วนประเวศ: ในความหมายทางการส่งเสริมความเป็นพลเมือง คือ หากเราในฐานะผู้เป็นพลเมืองหากมีที่ปรึกษาหรือมิตรแท้ แม้ในยามลำบากทุกข์ยากย่อมไม่ทอดทิ้งกัน มิตรที่ติงามยอมให้ของที่ติงามที่ให้ได้ยาก รับทำกิจที่ทำได้ยาก อดทนต่อถ้อยคำหยาบคายแม้ยากที่จะอดใจไว้ได้ ไม่ละทิ้งในยามวิบัติ เนื้อหาตอนที่ 5 กัณฑ์ชูชก: ในความหมายทางการส่งเสริมความเป็นพลเมือง คือ อยู่ฝ่าฝักของมีค่าของสำคัญ หรือของหวงแหนไว้กับผู้อื่น ทุกสิ่งย่อมมีคุณค่าในตนเอง การเห็นคุณค่าตนเองในภาวะที่สมดุลงานนั้นจึงจะทำให้บุคคลประสบความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ได้ด้วยดี เป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับตนเอง ทำให้เป็นคนที่มีความมุ่งมั่น มีความมานะพยายามในการทำงานให้ประสบผลสำเร็จ เนื้อหาตอนที่ 6 กัณฑ์จุลพน: ในความหมายทางการส่งเสริมความเป็นพลเมือง คือ การรอบรู้กิจการงาน เพื่อปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง การรับรู้ข่าวสารจะทำให้สามารถปรับปรุงการงานของตนเอง ผู้ที่ไม่รู้กิจการงานที่ทำแม้จะเป็นคนฉลาดเฉลียวก็อาจทำให้การงานเสียหายได้ แต่ถ้าคนฉลาดได้เรียนรู้ก็จะทำหน้าที่โดยเฉพาะความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยได้ดี เปรียบได้กับการมีอำนาจแต่ขาดปัญญาก็ไม่อาจประสบความสำเร็จได้ เนื้อหาตอนที่ 7 กัณฑ์มหามาน: ในความหมายทางการส่งเสริมความเป็นพลเมือง คือ การเป็นคนฉลาดหากขาดสติก็อาจพลาดท่าเสียทีได้ ดังนั้นจึงต้องมีสติไตร่ตรองและรู้เท่าทันคนอื่น เพราะการขาดสติไตร่ตรองก่อนลงมือทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งย่อมเกิดผลเสีย เนื้อหาตอนที่ 8 กัณฑ์กุมาร: ในความหมายทางการส่งเสริมความเป็นพลเมือง คือ ความเป็นผู้รู้จักกาลเทศะ รู้จักโอกาส รู้ความควรไม่ควร จะเป็นผู้ประสบความสำเร็จ เนื้อหาตอนที่ 9 กัณฑ์มัทรี: ในความหมายทางการส่งเสริมความเป็นพลเมือง คือ ความรักเป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่ การให้ คือ การสละหรือการยอมเสียไป ทำให้การให้กลายเป็นความสุข เนื้อหาตอนที่ 10 กัณฑ์สักกบรรพ: ในความหมายทางการส่งเสริมความเป็นพลเมือง คือ การทำความดีแม้ไม่มีใครเห็น แต่เทวดาอารักษ์ย่อมรู้ย่อมเห็น เหมือนการปิดทองหลังพระก็เป็นการทำความดีไม่จำเป็นต้องประกาศให้ใครรู้ ให้ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ ในการทำหน้าที่การเป็นพลเมืองที่ดี เนื้อหาตอนที่ 11 กัณฑ์มหาราช: ในความหมายทางการส่งเสริมความเป็นพลเมือง คือ คนดีตกน้ำไม่ไหลตกไฟไม่ไหม้ ย่อมได้รับการคุ้มครองปกป้องในทุกที่ทุกสถานหากมีคุณธรรมของความเป็นพลเมืองความวุ่นวายด้วยภัยต่าง ๆ เช่น โจรภัย ราชภัย หรือแม้แต่ภัย คือ สงครามก็จะไม่เกิดขึ้น เนื้อหาตอนที่ 12 กัณฑ์ฉกษัตริย์: ในความหมายทางการส่งเสริมความเป็นพลเมือง คือ การให้อภัยสามารถลบลอยร้ายฉานและความบาดหมาง เป็นจุดเริ่มของมิตรภาพที่ยั่งยืนเพราะมิตรภาพ ที่หล่อเลี้ยงมนุษย์ในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข เนื้อหาตอนที่ 13 กัณฑ์นครกัณฑ์: ในความหมายทางการส่งเสริมความเป็นพลเมือง คือ การทำความดีย่อมได้รับผลตอบแทน การทำความดีโดยไม่หวังผลตอบแทน ลาภ ยศ สรรเสริญ เป็นสิ่งที่ควรกระทำ เพราะขณะที่ทำความดีโดยไม่หวังผลตอบแทน การใช้ธรรมะในการปกครองบ้านเมือง

นอกจากมีหลักธรรมในการปกครองแล้วจำเป็นต้องมีคุณธรรมในการปกครองด้วยคุณธรรมจะช่วยให้บ้านเมืองมีการปกครองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประชาชนจะรัก ประเทศชาติสงบ ประชาชนมีความเป็นอยู่ผาสุก มีความหวังในชีวิต อารยประเทศทั้งหลายก็จะยอมรับความมั่นคงของประเทศ **สอดคล้องกับ** ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยถือว่าเป็นพลเมืองที่ต้องมีคุณสมบัติเฉพาะที่จะนำประเทศไปสู่การพัฒนาด้วยวิถีประชาธิปไตย ซึ่งรวมการมีอิสรภาพ การพึ่งตัวเองได้ การมีสิทธิ การเคารพสิทธิ มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม เคารพกติกาบ้านเมือง ไม่ใช่ความรุนแรง มีจิตสาธารณะ จะต้องเป็นผู้ที่ยึดมั่นในหลักศีลธรรมและคุณธรรมของศาสนา (ถวิลวดี บุรีกุล, และ รัชวดี แสงมหะหมัด, 2554) การสร้างสังคมไทยไปสู่ระบอบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ (สายชล สัตยานุรักษ์, 2555) ความเป็นพลเมืองที่เกี่ยวข้องกับสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเสมอภาคเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมให้เป็นพลังสังคมร่วมกันได้ และสะท้อนให้เห็นว่าคนไทยในปัจจุบันยังขาดคุณลักษณะความเป็นพลเมืองอันเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะทำให้สังคมเกิดการพัฒนาในทุกมิติ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาคนไทยให้มีความรู้ มีคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เพื่อสร้างคนไทยให้เป็นพลเมืองดีของสังคม เนื้อหาจึงเป็นสาระสำคัญ เป็นความคิดหลัก ที่ครอบคลุมสามารถเห็นได้อย่างชัดเจนและมีแนวคิดแฝงไว้ในเนื้อหา ที่ผู้ฟังสามารถเข้าใจวัตถุประสงค์และโครงสร้างของการสื่อสารด้วยการพูดหรือการเทศน์ วัตถุประสงค์การสื่อสารเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยผ่านการเทศน์มหาชาติ มืองค์ประกอบสำคัญ คือ 1) ด้านกาย 2) ด้านสังคม 3) ด้านจิตใจ 4) ด้านปัญญา ผู้วิจัยจะได้อภิปรายผล ดังนี้ (รัชเกล้า กองแก้ว, 2559)

1) ด้านกาย

จากผลการศึกษาพบว่า เนื้อหาสาระในการสร้างความเป็นพลเมืองในสังคมไทยที่ส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยหรือความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ย่อมต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิต และความเป็นอยู่ของผู้คนรวมถึงแบบแผนของการดำเนินชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศาสนา วัฒนธรรม เศรษฐกิจ ที่แตกต่างกันออกไปเป็นพื้นฐานสำคัญของการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ หมายความว่า พลเมืองที่เป็นผู้ที่ยึดมั่นในหลักศีลธรรมและคุณธรรมของศาสนา มีหลักการทางประชาธิปไตยในการดำรงชีวิต มีสิทธิและหน้าที่ในฐานะประชาชนของประเทศใดประเทศหนึ่ง หรือประชาชนที่อยู่ภายใต้ผู้ปกครองเดียวกัน มักมีวัฒนธรรมเดียวกัน เช่น คนไทยทุกคนควรทำตัวเป็นพลเมืองดี คือ นอกจากตระหนักถึงสิทธิของตนเองแล้ว ยังต้องทำหน้าที่ที่กฎหมายรัฐธรรมนูญกำหนดและปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันอันจะก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมและประเทศชาติเพื่อให้เป็นสังคมและเป็นประเทศประชาธิปไตยอย่างแท้จริงตามหลักการทางประชาธิปไตย **สอดคล้องกับ** การพัฒนาประชาธิปไตยให้ก้าวหน้าไปได้ด้วยดีขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ รวมทั้งการที่ประชาชนมีความเป็นพลเมืองสูงด้วยทั้งนี้การจะเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของประชาชนมีมากขึ้นนั้นจะต้องขึ้นอยู่กับบริบทของพื้นที่และลักษณะของประชากรใน

พื้นที่ด้วย เพื่อที่จะทำให้การพัฒนาความเป็นพลเมืองมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (ถวิลวดี บุรีกุล, และ รัชวดี แสงมทะหมัด, 2554)

จากผลการศึกษาพบว่า การสร้างความเป็นพลเมืองให้กับประชาชนคนไทยทั่วประเทศ เพื่อให้อนาคตประชาธิปไตยไทยเข้มแข็งนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องให้คนรับรู้เนื้อหาข้อมูลข่าวสารเพราะเป็นสิ่งที่สื่อความหมายให้รู้เรื่องราวข้อเท็จจริง ข้อมูล หรือสิ่งใด ๆ การเทศน์มหาชาติจึงเข้ามาช่วยในการประสานงานเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสังคม ชุมชน ประชาชน ในท้องถิ่นเพื่อการรับฟังเสียงสะท้อนกลับความรู้สึกหรือความต้องการของผู้ฟังโดยใช้เครื่องมือให้เหมาะสมและสอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อให้ข้อมูลข่าวสารสามารถเข้าไปปรับเปลี่ยน ค่านิยม ทศนคติ พฤติกรรมและจิตใจประชาชนกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวดเร็วมากขึ้น จะส่งผลให้การรักษาไว้และการพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นไป เพื่อให้มีการรับรู้ข่าวสารเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และมีความเพลิดเพลินไปกับการรับรู้ในการที่จะสร้างความเป็นพลเมืองให้กับประชาชน การเทศน์มหาชาติที่จัดขึ้นเป็นภารกิจที่ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจในการวางแผนงาน ที่ต้องเห็นพ้องต้องกัน คือ การรวมใจให้เป็นหนึ่งเดียวสร้างความเป็นพลเมืองให้กับประชาชนได้โดยเริ่มจากชุมชนกลุ่มเล็ก ๆ **สอดคล้องกับ** กระบวนการในการรับรู้ข่าวสารที่ไม่หยุดนิ่งและมีชีวิตจิตใจร่วมกัน แสดงแนวคิดเรื่องพลวัตของการสื่อสารและความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมสื่อสารกับอารมณ์ความรู้สึกของคู่สื่อสาร (Clevenger, 1959, pp. 5)

จากผลการศึกษาพบว่า การตั้งมั่นและบริบูรณ์ในศีลจะเป็นตัว กระตุ้น ชักชวน ปิดช่อง รักษาให้กาย วาจา ไม่เป็นไปทางทุจริต มูลเหตุให้เกิดพฤติกรรมเสื่อม เป็นอกุศลกรรม โลกะ คือ ความอยากได้ โทสะ คือ ความคิดประทุษร้าย โมหะ คือ ความหลงที่ครอบงำจิตใจของแต่ละบุคคล ประพฤติชั่ว มี 3 ทาง ได้แก่ กายทุจริต คือ ความประพฤติชั่วด้วย กาย วชิทุจริต คือ ความประพฤติชั่วด้วยวาจา มโนทุจริต คือ ความประพฤติชั่วด้วยใจ **สอดคล้องกับ** พลเมืองที่ดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตย จักต้องเป็นพลเมืองที่มีคุณลักษณะที่สำคัญ คือ เป็นผู้ที่ยึดมั่นในหลักศีลธรรม และคุณธรรมของศาสนา มีหลักการทางประชาธิปไตยในการดำรงชีวิต พลเมือง หมายถึง คนที่มีสิทธิและหน้าที่ในฐานะประชาชนของประเทศใดประเทศหนึ่ง หรือประชาชนที่อยู่ภายใต้ผู้ปกครองเดียวกัน มีวัฒนธรรมเดียวกัน เช่น คนไทยทุกคนควรทำตัวเป็นพลเมืองดี คือ นอกจากตระหนักถึงสิทธิของตนเองแล้ว ยังต้องทำหน้าที่ที่กฎหมายรัฐธรรมนูญกำหนดและปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันอันจะก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2558)

2) ด้านจิตใจ

จากผลการศึกษาพบว่า เนื้อหาด้านจิตใจโดยการปลูกจิตสำนึกความเป็นไทย นับเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชาติไทยดำรงอยู่อย่างมั่นคงเป็นปึกแผ่น จึงเป็นสิ่งที่คนไทยทุกคนควร

ตระหนัก และระลึกอยู่เสมอว่าความเป็นไทยจะดำรงอยู่ได้ด้วยวัฒนธรรมของชาติมีส่วนเชื่อมโยงจิตใจของคนไทยทุกคนให้สมัครสมานสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และร่วมสร้างสรรค์ความเจริญ มั่นคงเป็นปึกแผ่นให้แก่ประเทศชาติ วัฒนธรรมไทยจึงมีคุณค่าที่เราทุกคนจะต้องธำรงรักษาไว้สืบไปด้วยสำหรับประชาชนที่อาศัยอยู่บนผืนแผ่นดินไทย การมีจิตสาธารณะในระบอบประชาธิปไตยที่ได้จากเนื้อหาสาระ คือ การตระหนักตัวตนที่จะทำอะไร ๆ เพื่อเห็นแก่ประโยชน์ของส่วนรวม การคิดที่สร้างสรรค์ที่เป็นกุศล และมุ่งทำกรรมดีที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม คิดสร้างสรรค์คิดในทางที่ดีไม่ทำลายบุคคล สังคม วัฒนธรรม ประเทศชาติและสิ่งแวดล้อม และมีจิตเป็นธรรมในระบอบประชาธิปไตย คือ ความดีงามที่ถูกปลูกฝังขึ้นในจิตใจ มีความสามัคคี มีวินัย มีน้ำใจ และ เป็นสุภาพชน เป็นต้น **สอดคล้องกับ** ความหมายพลเมืองจากแนวคิดของสาธารณนิยมที่เน้นบทบาทของพลเมือง (civic republicanism) โดยหลักคิดสำคัญสองสามประการของนักคิดกลุ่มนี้ คือ ความคิดเรื่องพลเมือง (citizens) ซึ่งย้ำว่าสมาชิกของระบอบประชาธิปไตย (สาธารณรัฐ) ต้องภาคภูมิใจในความเป็นพลเมือง (citizenship) ของตน พลเมืองจะต้องเป็นผู้มีศักดิ์ศรี คือ ผู้ที่เท่าเทียมหรือค่อนข้างเท่าเทียมกับผู้อื่น เป็นผู้ที่ไม่ปรารถนาจะไปครอบงำใคร แต่ก็ไม่ต้องการให้ใครมาครอบงำ บงการ หรืออุปถัมภ์ค้ำจุนตน เป็นผู้มีส่วนร่วมในทางการเมืองการปกครอง และประชาชน (people) (อเนก เหล่าธรรมทัศน์, 2552)

3) ด้านสังคม

จากผลการศึกษาพบว่า เนื้อหาคุณธรรมที่ปรากฏในการเทศน์มหาชาติมีอยู่มากมายที่สามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันตามวิถีชีวิตของผู้คนตามยุคสมัย ได้แก่ การรู้จักแบ่งปันให้ผู้อื่น จิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อส่วนรวม โดยคุณธรรมทั้งหมดดังกล่าวด้านสังคมก่อให้เกิดคุณค่าในการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งแก่ตนเองและสังคม ทำให้คนทำดีมีความสุขแท้ตามความเป็นจริง คือ แสวงหาความสุขด้วยการสร้างสรรค์ ปรับตัว ร่วมมือ และแสวงหาการสร้างสรรค์ ได้แก่ การสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นมงคลหรือคุณงามความดีให้เกิดขึ้นกับชีวิต การปรับตัว หมายถึง รู้จักอ่อนน้อมถ่อมตนและมีปัญญาในการปรับตัว ไม่แบ่งพรรคแบ่งพวกเพื่อแข่งขันชิงดีชิงเด่นด้วยความอหิวติธรรม ส่วนการแสวงหา คือ เมื่อรู้ว่าตนเองยังขาดสิ่งใดที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตก็ขวนขวายหาสิ่งเหล่านั้นหรือฝึกฝนอบรมให้เกิดมีขึ้นและพัฒนาขึ้นต่อไป **สอดคล้องกับ** คุณลักษณะของพลเมืองไทยในระบอบประชาธิปไตยนั้น ประกอบด้วย 1) การเป็นผู้ที่มีความรู้ มีการศึกษา และมีความสามารถที่จะมองเห็นและเข้าใจในสังคมของตนและสังคมโลกเฉกเช่นเป็นสมาชิกของสังคม 2) ยึดถือประโยชน์ส่วนรวมและสังคมเป็นหลัก 3) มีความรักในเสรีภาพและมีความรับผิดชอบ 4) เคารพความเสมอภาคความยุติธรรม 5) มีความสามารถที่จะคิดวิเคราะห์อย่างเป็นเหตุเป็นผล 6) มีความเข้าใจเรื่องหลักสิทธิมนุษยชน และยอมรับความแตกต่างในความเป็นพหุสังคม 7) เคารพกฎหมาย และยึดหลักนิติรัฐ 8) มีความรู้ ความเข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและทางการเมือง (political literacy) และเข้าไปร่วมมีส่วนร่วมทางการเมือง (political participation) 9) ยึดมั่นในหลักสันติวิธี ไม่ใช่ความรุนแรง

ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง **สอดคล้องกับ** คุณสมบัติของพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ในแต่ละด้านไว้ ดังนี้ 1) รับผิดชอบตนเองและพึ่งตนเองได้ 2) เคารพสิทธิผู้อื่น 3) เคารพความแตกต่าง 4) เคารพหลักความเสมอภาค 5) เคารพกติกา 6) รับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม (ปริญญา เทวานฤมิตรกุล, 2555)

4) ด้านปัญญา

จากผลการศึกษาพบว่า เนื้อหาสาระในการสร้างความเป็นพลเมืองในสังคมไทย ที่ส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยในด้านปัญญาให้มีการมีความคิดกว้างไกลสามารถลดทอนจุด เปรียบ้าง และสร้างสะพานเชื่อมโยงที่เข้มแข็งระหว่างความคิดที่หลากหลายเข้าหากันได้โดยใช้ ปัญญาในการแก้ปัญหา เป็นกระบวนการได้กระจ่างชัดทุกขั้นตอน เช่น การเห็นต่างเนื่องด้วยเหตุ ปัจจัยหลายประการ เช่น จุดยืน ความสัมพันธ์ สภาพแวดล้อม ฯลฯ ที่แตกต่างกัน ถ้าเราสามารถ มองเห็นเรื่องราวและสรรพสิ่งในมุมมองที่หลากหลายและลึกซึ้งไม่ด่วนสรุปโอกาสที่จะค้นพบสิ่งใหม่ และสิ่งดีที่จะเกิดขึ้นในชีวิตและสังคมรอบข้างได้ การใช้เหตุผลในการแก้ไขปัญหาโดยการนำกฎเกณฑ์ คำสั่ง หรือข้อบังคับที่ถูกตั้งขึ้นนั้นคือกฎหมายมาอ้างอิงเพื่อนำไปสู่วิธีการแก้ไขปัญหาคือ ปัญญา เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่ต้องใช้ชีวิตร่วมกับบุคคลอื่น แต่ละบุคคลมีความรู้สึกนึกคิด มีความ คาดหวัง มีสิ่งที่ต้องการ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายประสบผลสำเร็จในการดำเนินชีวิต **สอดคล้องกับ** แนวคิดการใช้เหตุผลเชิงคุณธรรมจริยธรรมของพลเมือง การใช้เหตุผลเชิงคุณธรรมและจริยธรรมของ ความเป็นพลเมือง จึงเป็นเรื่องสำคัญและเป็นแนวคิดในทางสังคมที่จะนำไปสู่การพัฒนาความเป็น พลเมืองที่พึงประสงค์ในระดับที่ดีได้ และยังเป็นผลในการพัฒนาสังคมโดยรวมอย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้นการบ่มเพาะการใช้เหตุผลเชิงคุณธรรมของความเป็นพลเมืองดีให้เกิดขึ้นกับประชาชนในสังคม นั้น ๆ จึงเป็นรูปแบบอุดมคติของความเป็นพลเมืองดี (model citizen) ที่ประชาชนสามารถมีสิทธิใน การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะและกิจกรรมทางการเมืองเพื่อผลประโยชน์แห่งตนและ ส่วนรวมภายใต้ภาระหน้าที่ และความรับผิดชอบในฐานะพลเมืองของชุมชน สังคม และประเทศชาติ (ณัฐนันท์ ศิริเจริญ, 2552)

2.2 การอภิปรายผลจากการศึกษาวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริม ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

ผู้วิจัยมีประเด็นการอภิปรายผล ดังนี้

2.2.1 การเปิดเรื่องหรือเข้าสู่เนื้อเรื่อง

การกล่าวเปิดเรื่องเป็นการนำเสนอด้วยกลวิธีที่น่าติดตาม ชักนำให้ผู้ฟังรู้สึก ว่า เนื้อหาที่กล่าวต่อไปน่าติดตาม น่าค้นหา ชวนให้เกิดความสนใจเป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง การเปิดเรื่อง อาจมีความแตกต่างกันออกไป ดังนี้ 1) การเปิดเรื่องด้วยการกล่าวแสดงความยินดีและการอนุโมทนา บุญต่อผู้ฟัง เช่น เชื่อกันว่าถ้าได้ฟังเทศน์มหาชาติครบ 13 กัณฑ์จบภายในวันเดียวจะได้รับอานิสงส์

มาก เป็นต้น 2) การเปิดเรื่องด้วยสถานการณ์ที่สอดคล้องกับการบรรยาย โดยสอดแทรกหลักธรรม เช่น กล่าวเปิดเรื่องด้วยคุณงามความดีเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย จนผู้ฟังคิดและนำไปปฏิบัติตามตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งเป้าไว้ 3) การเปิดเรื่องด้วยการกล่าวถึงวัตถุประสงค์ที่บรรยาย และเปิดเรื่องด้วยการเข้าสู่เนื้อหาที่บรรยายทันที 4) การเปิดเรื่องด้วยบทนมัสการตามด้วยพุทธภาษิต การเทศน์มหาชาติแบ่งตามท่วงทำนองเป็น 2 แบบ คือ การเทศน์มหาชาติทำนองหลวง และการเทศน์มหาชาติทำนองราษฎร์ พระนักเทศน์จะต้องฝึกหัดการอ่านมาเป็นอย่างดี ต้องเตรียมตัวให้พร้อมในการเปิดเรื่องเพื่อเข้าสู่เนื้อหาเรื่องในเทศน์มหาชาติมีการฝึกซ้อม หัดอ่านภาษาบาลีให้ถูกต้อง ซ้อมพูด ซ้อมແ່ล่ ทำจิตใจตนเองให้อาจหาญ สอดคล้องกับความสนใจของผู้ฟังเป็นแรงจูงใจในการทำ ความดี และสร้างสัมพันธ์กับผู้ฟัง วิธีการเริ่มเรื่องเทศน์มหาชาติในปัจจุบัน คือ เริ่มเรื่องการเทศน์แบบ เรียงกัณฑ์และวิธีการเริ่มเรื่องการเทศน์แบบประยุกต์ โดยอิงรูปแบบของการจัดเทศน์มหาชาติ พระครูวินัยธรรมานพ ปาละพันธ์ (2549) ได้วิจัยรูปแบบของการจัดเทศน์มหาชาติโดยการสัมภาษณ์ พระนักเทศน์และพระผู้จัดการเทศน์มหาชาติ พบว่า รูปแบบการเทศน์มหาชาติ มี 4 ประเภท คือ 1) รูปแบบการจัดเทศน์มหาชาติ 2) รูปแบบการนิมนต์พระเทศน์มหาชาติ 3) รูปแบบการจัดสถานที่ เทศน์มหาชาติ และ 4) รูปแบบการจัดธรรมาสน์เทศน์มหาชาติ โดยปัจจุบันเป็นที่นิยม คือ รูปแบบ การจัดเทศน์แบบประยุกต์ เพราะจะฟังได้ง่ายและเพลิดเพลินกว่าการเทศน์แบบอื่นซึ่งต้องใช้เวลานาน มากประกอบกับเป็นการยากลำบากที่จะเทศน์ให้จบทั้ง 13 กัณฑ์ภายในวันเดียว **สอดคล้องกับ** การสร้างสาร เพื่อโน้มน้าวใจ การสื่อสารจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้สื่อสารถ่ายทอดความคิดออกมาส่งผ่านสัญลักษณ์ใน รูปแบบที่ผู้รับสารจะเข้าใจได้ มีกลยุทธ์การสร้างสารที่หลากหลาย ทั้งการสร้างสารโดยกลยุทธ์การ คล้อยตาม การสร้างสารโดยกลยุทธ์การสื่อสารแบบผนวกและไม่ผนวกเป้าหมายของผู้ส่งสาร การสร้างสาร โดยกลยุทธ์การสื่อสารแบบใช้วาทศิลป์ที่ไวต่อความรู้สึกผู้สื่อสาร และการสร้างสารโดยกลยุทธ์การ สื่อสารแบบเน้นกฎแห่งความสุภาพในสังคม (อรวรรณ ปิลันธน์โอวาท, 2549)

2.2.2 เนื้อหาของเรื่อง

การดำเนินครอบคลุมเนื้อหาประเด็นสำคัญและสนองจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ได้ รวมทั้งศิลปะในการนำเสนอเนื้อหา เรื่องราวให้น่าสนใจตลอดการดำเนินเรื่องจนจบเนื้อหา โดยสอดแทรก เรื่องราว เหตุการณ์ ความเชื่อ ที่สอดคล้องกับการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย เพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจในสาระสำคัญได้ ในการเทศน์มหาชาติถึงแม้จะเป็นการถ่ายทอดบทาชีวิตพระเวสสันดร เป็นเรื่องราวที่มีคุณค่าแก่การศึกษาเพื่อเพิ่มพูนสติปัญญาแก่คนสังคมในยุคปัจจุบัน แต่ผู้ฟังสามารถ ตีความในเนื้อหาจากการฟัง เนื่องด้วยคนไทยยึดมั่นอยู่ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีความเคารพ บูชาพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์เป็นสรณะ พระพุทธศาสนาจึงมีบทบาทสำคัญ ยิงต่อชีวิตโดยมีส่วนเสริมสร้างอุปนิสัยให้รักความสงบ มีความเสียสละ แกล้วกล้า อาจหาญ รอบรู้ฐานะ อฐานะ มีความรักและยึดมั่นอยู่ในสามัคคีธรรม และเนื้อหาของเรื่องยังสะท้อนการปกครองในสังคม

เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ได้มาซึ่งการมีเสถียรภาพทางสังคมและการนำสังคมไปสู่ความเจริญก้าวหน้า ความผาสุก การบริหารและการปกครองของสังคมในอดีตมีความสัมพันธ์กับศาสนาอย่างใกล้ชิด มีการพึ่งพิงอาศัยซึ่งกันและกัน ศาสนาจึงเป็นที่มาของอุดมการณ์รูปแบบเดียว เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการดำรงรักษาความชอบธรรมของการปกครองและการยอมรับของประชาชนที่มีต่อผู้ปกครอง การดำเนินเรื่องโดยใช้ประเด็นของเรื่องและสอดแทรกเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ บรรยายดำเนินเรื่องด้วยการลำดับเนื้อหาที่ต้องบรรยาย และเรียงลำดับตามความสำคัญสอดคล้องกับรูปแบบการจัดงานเทศน์มหาชาติในครั้งนี้อย่างประณีตของการจัดงานเป็นที่ดึงดูด สร้างความสนุกสนานเพลิดเพลินให้กับผู้ที่เข้ามาฟังเทศน์มหาชาติเป็นการกระตุ้นให้ผู้ฟังตระหนักถึงสิ่งที่ต้องการนำเสนอ ทำให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคมในอนาคต เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย เช่น แบบอย่างของการเสียสละ พระเวสสันดร ทรงตัดสินพระทัยเสียสละประโยชน์ส่วนตัว โดยให้ช่างมงคลแก่เมืองลิงคราชภูฏาเพื่อมิให้ประเทศชาติและประชาชนลำบากจากการเกิดศึกสงคราม แม้พระองค์ต้องถูกเนรเทศได้รับความลำบากก็ตาม เป็นการเสียสละส่วนน้อยเพื่อรักษาส่วนใหญ่ คุณลักษณะของผู้ปกครอง ผู้ปกครองที่ดีจะใช้ปัญญาพิจารณาทั้งกฎหมายประเพณีและหลักการปกครองในภาวะเดือดร้อนจะใช้หลักรัฐศาสตร์เพื่อให้บ้านเมืองสงบสุขไม่เกิดความขัดแย้งและเกิดสงครามนอกจากนี้ยังทรงมองการณ์ไกลว่าถ้าอยู่ที่เมืองเจตราชูฏาก็จะเกิดความขัดเคืองใจกันไม่เป็นผลดีแก่ทุกฝ่าย จึงยอมทุกข์เพียงเฉพาะพระองค์ไม่ย่อท้อต่อความยากลำบากใด ๆ ได้เห็นจุดอ่อนของประชาธิปไตย เช่น สี่พันคร ประชาชนไม่พอใจโกรธแค้นพระเวสสันดรพากันมาเข้าเฝ้าพระเจ้ากรุงสยชัยให้ขับไล่ออกจากเมือง เป็นจุดอ่อนของการปกครองบ้านเมืองอ่อนแอเกิดความวุ่นวายเพราะผู้มีปัญญาและมีวิสัยทัศน์กว้างไกลมีจำนวนน้อยย่อมจะแพ้คนที่มีความน้อยแต่มีจำนวนมากให้สอดคล้องกับรูปแบบการจัดงานเทศน์มหาชาติและวัตถุประสงค์ของการจัดงานให้แตกต่างกัน เพื่อเป็นการกระตุ้นให้ผู้ฟังตระหนักว่าสิ่งที่เรากำลังทำในขณะนี้มีความสำคัญอย่างไร และจะส่งผลต่อตนเองและสังคมในอนาคตอย่างไร เพื่อให้ผู้ฟังได้แสวงหาคำตอบโดยการนำประเด็นที่สนใจออกมาต่อยอดเป็นองค์ความรู้ใหม่ ผู้เล่าเรื่องเป็นผู้นำเสนอผ่านมุมมองของการเล่าเรื่องให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่ในพระเวสสันดรซึ่งหมายถึงพระพุทธเจ้า เป็นกลวิธีทางวรรณศิลป์ให้ภาพพจน์เพื่อแสดงบุญบารมี การทำดีของพระองค์ ใช้ลีลาภาษาประดับคำและประโยค ใช้ภาษาที่มุ่งให้เกิดความงามในลักษณะด้านภาพพจน์ ด้านโวหารใช้ลีลาภาษา 4 โวหาร ได้แก่ บรรยายโวหาร พรรณนาโวหาร เทศนาโวหาร และสาธกโวหาร สอดคล้องกับ ในการสื่อสารที่นอกจากจะทำหน้าที่ถ่ายทอดข่าวสาร ข้อมูล ความรู้ ประสบการณ์ ความรู้สึก ความคิดเห็น ความต้องการจากผู้ส่งสาร แทนความคิดและสื่อแทนปฏิบัติสัมพันธ์ระหว่างบุคคลแล้วคนเราเลือกใช้การสื่อสารนั้นยังมีเจตนาและอำนาจในเชิงความคิดบางอย่างที่แฝงอยู่ด้วย ดังจะเห็นได้จากการตีความหมายที่สื่อถึงบทบาทและความสัมพันธ์ การตีความและอธิบายถึงความคิดบางอย่างที่แฝงอยู่ในการสื่อสารก็เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยเข้าใจการสื่อความหมาย ดังนั้นการอธิบายลักษณะการสื่อสารที่นำเสนอออกไปจึงเป็น

การอธิบายที่มีวัตถุประสงค์บางอย่างแฝงอยู่หรือเรียกว่า กลวิธี (strategies) (จันทิมา อังคพณิชกิจ, 2561) กลวิธีที่ปรากฏในถ้อยคำเพื่อสื่อไปยังผู้รับสาร คือ กลวิธีทางภาษา (linguistic strategies) ซึ่งเป็นหนึ่งในกลวิธีของการผลิตตัวบท หมายถึงทั้ง ตัวบทที่มีรูปถ้อยคำ หรือ วจนภาษา (verbal text) และตัวบทที่ไม่มีรูปถ้อยคำ หรือ อวจนภาษา (nonverbal text) กลวิธีทางภาษาทั้งที่เป็นวจนภาษา และอวจนภาษาปรากฏอยู่ทั่วไปในข้อความ เนื่องจากตัวบทแต่ละตัวบทผ่านการเลือกใช้ภาษาที่แฝงวัตถุประสงค์หรือมีเจตนามุ่งหมายของผู้ส่งสาร (หรือผู้ผลิตตัวบท) สื่อไปยังผู้รับสาร (ผู้บริโภคตัวบท) ท่ามกลางกิจกรรมการสื่อสารบางประการ ตัวบทหรือข้อความประเภทต่าง ๆ ก็มักจะเจือปนด้วยกลวิธีทางภาษาที่แตกต่างกันไปด้วย นอกเหนือจากรูปแบบหรือแบบแผนของข้อความตามประเภทแล้ว (เช่น รูปแบบของข่าวหนังสือพิมพ์ รูปแบบของจดหมาย รูปแบบของข้อความโฆษณา ฯลฯ) ยังต้องมีระบบของการเลือกใช้ภาษาให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ด้วย ซึ่งในปัจจุบันการที่จะหาพระนักเทศน์ที่มีความชำนาญให้ครบทั้ง 13 กัณฑ์นั้นยากมากส่วนมากจะนิมนต์ได้เฉพาะกัณฑ์ที่สำคัญ ๆ เช่นกัณฑ์ชูชก กัณฑ์มหาพน กัณฑ์กุมาร กัณฑ์มัทรี และกัณฑ์มหาธาต ส่วนกัณฑ์อื่น ๆ จะนิมนต์พระในวัดหรือพระรูปใดก็ได้เพื่อให้ครบทั้ง 13 กัณฑ์ ส่วนการนิมนต์พระเทศน์แบบประยุกต์ 2 ธรรมาสน์ 3 ธรรมาสน์ หรือเทศน์ประยุกต์ 6 ธรรมาสน์นั้น การนิมนต์พระเทศน์มหาชาติต้องนัดหมายล่วงหน้าเป็นระยะเวลาานาน ๆ เพราะพระที่ชำนาญการเทศน์ในลักษณะดังกล่าวมีจำนวนน้อย บางครั้งต้องนิมนต์กันข้ามปีก็มี เมื่อนิมนต์พระเทศน์ได้เรียบร้อยแล้วก่อนที่จะถึงวันเทศน์มหาชาติ

2.2.3 การสรุปประเด็น

การสรุปประเด็น สรุปความสำคัญต่อหัวใจหรือประเด็นหลักของเรื่อง แสดงความคิดเห็นขบยอด สรุปและทิ้งท้ายสร้างคำใหม่ให้จดจำ การจัดการการสื่อสาร ผู้ส่งสารใช้การจัดการสื่อสารในการวางแผนก่อนมีการจัดงานเทศน์มหาชาติ แก้ไขปัญหาในการปฏิบัติงาน พร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงจากสถานการณ์ สามารถเปลี่ยนวิกฤติต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นให้กลายเป็นโอกาสช่วยให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งวิธีการสรุปเรื่องในลักษณะดังกล่าว เสมือนการจูงใจให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิด และทัศนคติซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการของการสรุปประเด็นของการเล่าเรื่อง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเปลี่ยนแปลงจุดเน้นของเป้าหมายในการสรุปเรื่อง (อุบลวรรณ เปรมศรีรัตน์, 2558) จากเดิมผู้วิจัยจึงเห็นว่ามหาเวสสันดรชาดกสะท้อนภาพวิถีการดำเนินชีวิตเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ในขณะที่เดียวกันก็ได้แฝงคุณธรรมที่ล้ำค่าในวิธีการคลี่คลายปัญหาด้วยวิธีที่แยบยลชาญฉลาด ทั้งนี้จะเป็นแนวทางสำคัญให้กับสังคมในยุคปัจจุบันที่กำลังประสบปัญหาเรื่องความขัดแย้งไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งระหว่างบุคคลกับบุคคล บุคคลกับสังคม การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในมหาเวสสันดรชาดกจะช่วยซึมซับให้ผู้ศึกษาได้มีคุณธรรมประจำใจสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมที่ตนอยู่ร่วมได้อย่างราบรื่นเกิดความสงบสุข

(จันทิมา อังคพนิกิจ, 2561) โดยการสรุปประเด็นเป็นการสร้างความประทับใจให้กับคนฟัง เป็นการระดมคำพูดทั้งหมดให้มีน้ำหนักและเร้าใจให้ผู้ฟังกระทำการตามที่ต้องการและควรยาวพอที่จะประมวลความคิดให้ชัดเจน เช่น การสรุปประเด็นเพื่อปิดเรื่องในเทศน์มหาชาติ เป็นการสรุปประเด็นที่ได้บรรยายมาแล้วเพื่อให้ผู้ฟังจดจำสอดแทรกการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย

2.3 การอภิปรายผลจากการศึกษาแนวทางการพัฒนาประเด็นเนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย

ผู้วิจัยมีประเด็นการอภิปรายผล ดังนี้

2.3.1 กระตุ้นความสนใจด้วยผู้ส่งสาร

แนวทางการพัฒนาประเด็นเนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย คือ แนวทางที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสภาพเดิมที่เป็นอยู่ให้ดีขึ้นกว่าสภาพเดิมที่เป็นอยู่อย่างเป็นระบบ โดยการพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารเพื่อส่งเสริมประเพณีผ่านการเทศน์มหาชาติ ด้วยการส่งเสริมให้ประเด็นเนื้อหาและวิธีการนำเสนอมีประสิทธิภาพที่ดีขึ้นในโดยผู้วิจัยจะยึดหลักการทางพระพุทธศาสนาในการส่งเสริมประเด็นเนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย

ศักยภาพของการเทศน์มหาชาติในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย โอกาสที่เอื้อให้ผู้ฟังได้มีส่วนร่วม และแสดงปฏิกริยาตอบกลับ ความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร คือ พระนักเทศน์ในสายตาของผู้ฟังในฐานะเป็นตัวแทนของวัดซึ่งจะมีลักษณะน่าเชื่อถือและความนิยมรอบกับมีชื่อเสียงในสายตาผู้ฟัง มีศักยภาพในการเข้าถึงผู้ฟังทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ โอกาสในการมีส่วนร่วมของผู้ฟังเพื่อส่งเสริมให้เกิดประสิทธิผลในการรับรู้และช่วยให้เกิดความเข้าใจในความหมายที่สอดคล้องกับความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น สอดคล้องกับ พระเทศน์มีบทบาทสำคัญ เพราะเป็นส่วนหนึ่งของพระรัตนตรัยเป็นกำลังสำคัญของพระพุทธศาสนา (เสถียร พันธังสี, 2516) พระสงฆ์นั้นส่วนใหญ่เป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตรง ปฏิบัติถูกทาง ปฏิบัติสมควรเป็นผู้ควรแก่การค้ำบับ ควรแก่การต้อนรับ ควรแก่การกราบไหว้ เป็นนอบบุญอันยอดเยี่ยมของโลก (ม.ม. (ไทย) 12/74/66) คุณสมบัตินั้นควรยึดแนวทางของพระพุทธเจ้า ดังปุ่กกุสาติกราบทูลสรรเสริญพระพุทธเจ้าว่า พระสมณโคตมผู้ศายกบุตร เสด็จออกผนวชแล้วมีกิตติศัพท์ฟุ้งไปงามอย่างนี้ว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นเป็นผู้ไกลจากกิเลส รู้เองโดยชอบ ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะดำเนินไปดี รู้แจ้งโลก เป็นสารถิผู้ฝึกบรูษที่ควรฝีกอย่างหาคนอื่นยิ่งกว่ามิได้ เป็นครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายเป็นผู้ตื่นแล้วเป็นผู้แจกธรรมดังนี้ (ม.อ. (ไทย) 14/343/402.) พระสงฆ์ผู้แสดงธรรมต้องมีคุณลักษณะดังกล่าวและเพียบพร้อมด้วยวิชา คือ ความรู้ความสามารถและจรณะ คือ ข้อวัตรประพฤติปฏิบัติในปัจจุบัน และในการแสดงธรรมนั้นต้องไม่ว่าร้ายไม่ทำร้ายผู้อื่น สำรวมในพระธรรม

วินัย ไม่เห็นแก่ปากท้องของตน ยินดีในสถานที่อันสงบ หมั่นอบรมฝึกฝนจิตของตนเอง มีจิตเมตตาต่อผู้ฟังเป็นการเสริมสร้างกำลังใจพระพุทธองค์ตรัสสองคัมภีร์แห่งพระธรรมกถึกไว้ 5 ประการ (อง.ปญจก. (ไทย) 22/159/205)

พระสงฆ์มีบทบาทหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาซึ่งมีหลายรูปแบบวิธีการไม่ว่าเป็นการเทศน์ การบรรยาย การปาฐกถา และวิธีการที่ได้ผลมากที่สุด คือ การเทศน์ เพราะการเทศน์ หมายถึง การบอก การแสดง การแจกแจง การเปิดเผย การทำให้แจ่มแจ้งซึ่งพระธรรมคำสอน และมีชื่อเรียกเฉพาะอย่างหนึ่งว่า การแสดงพระธรรมเทศนา การเทศน์เป็นเรื่องของการ เผยแผ่พระพุทธศาสนาที่สำคัญและศักดิ์สิทธิ์ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงถือปฏิบัติด้วยพระองค์เองตลอด 45 ปี อันเป็นเหตุให้พระพุทธศาสนามั่นคงตราบเท่าทุกวันนี้ ผู้เทศน์ คือ ผู้แทนพระพุทธเจ้า (พระมหาโพธิวงศาจารย์, 2563) พระราชธรรมวาที (2549) ได้ให้ความสำคัญของพระนักเทศน์ว่า พระนักเทศน์เป็นเพื่อนยามสบาย พระนักเทศน์เป็นสหายยามโศกเศร้า พระนักเทศน์เป็นมิตรนิจนิรันดร์ พระนักเทศน์เป็นเป็นมิ่งขวัญของปวงชน (องค์การเผยแผ่วัดประยุรวงศาวาส, 2549) พระผู้เทศน์จึงมีอิทธิพลต่อผู้ฟังธรรม พระนักเทศน์ต้องยึดหลักแนวทางการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการความเป็นพลเมืองผ่านการเทศน์มหาชาติ ตามหลักการของพระพุทธเจ้า 4 ประการ (ที.สี. (ไทย) 92/198/161)

2.3.2 โน้มน้าวใจด้วยความหนักแน่นของข้อมูล

การสื่อสารที่เกิดขึ้นระหว่างพระนักเทศน์มหาชาติกับผู้ฟังเทศน์มหาชาติหรืออาจเรียกว่าการสื่อสารระหว่างบุคคล มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การตั้งคำถาม การแบ่งปันแนวคิด ปรัชญาหรือเกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ ด้วยความหนักแน่นของข้อมูล ด้วยเหตุผลในการถ่ายทอดมาสู่ผู้ฟังให้เข้าถึง ทำให้เกิดการไว้เนื้อเชื่อใจกัน ซึ่งสามารถดึงดูดความสนใจ ทำให้เกิดความเชื่อถือและคล้อยตามได้ การให้เหตุผลจะต้องสมเหตุสมผล สามารถนำประเด็นการสื่อสารไปสนับสนุนแนวคิดของตนเอง และอาจลดความกังวลในเรื่องบางอย่างได้เช่นกัน โดยปกติผู้ฟังเทศน์มหาชาติมักเลือกรับเนื้อหาสาระหรือสารซึ่งสอดคล้องกับความรู้สึกรู้สึกนึกคิด ความสนใจของตน และสิ่งที่พิจารณาแล้วว่า เป็นประโยชน์แก่ตน และจะหลีกเลี่ยงการรับสารที่ขัดแย้งกับความรู้ ทศนคติ หรือความเชื่อของตน ดังนั้นพระนักเทศน์ควรคำนึงถึงประเด็นดังกล่าวและสอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของผู้ฟัง หรือในกรณีที่ต้องการสื่อสารเพื่อปรับเปลี่ยนความรู้ ทศนคติ และพฤติกรรมของผู้ฟังก็ควรระมัดระวังในการสร้างสารเพื่อทำให้ผู้ฟังเห็นประโยชน์เชิงเปรียบเทียบ ลดการต่อต้าน และสร้างการยอมรับ โน้มน้าวใจด้วยความหนักแน่นของข้อมูล สอดคล้องกับ เนื้อหาของสาร เนื้อหาสาระจะครอบคลุมความรู้ ความคิดและประสบการณ์ที่มนุษย์ต้องการถ่ายทอด แลกเปลี่ยนเพื่อความเข้าใจร่วมกัน เนื้อหาของสารอาจเป็นเรื่องเกี่ยวกับชีวิต สุขภาพ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ปรัชญา ศาสนา เศรษฐศาสตร์ กฎหมาย การเมืองการปกครอง ศิลปะ ดนตรี นาฏศิลป์ วิทยาศาสตร์ คอมพิวเตอร์

การจัดการ ฯลฯ เนื้อหาของสารดังกล่าวแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ 1) เนื้อหาสารที่แสดงข้อเท็จจริง 2) เนื้อหาสารที่แสดงข้อคิดเห็นหรือทรรศนะ 3) เนื้อหาที่แสดงความรู้สึก (พชร บัวเพียร, 2537)

2.3.3 ใช้สื่อหลายช่องทาง/หลากหลาย

จากพัฒนาการของการใช้สื่อเพื่อการสื่อสารในปัจจุบัน ผลการศึกษาพบว่า สื่อใหม่เป็นเทคโนโลยีด้านการสื่อสาร หรือเครื่องมืออำนวยความสะดวกในการสื่อสาร ทำให้สถานะของการสื่อสารมีความรวดเร็ว เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้รวดเร็ว และมีกลุ่มเป้าหมายที่มากขึ้น อาทิ คอมพิวเตอร์ฮาร์ดแวร์ เครื่องมือสื่อสารชนิดต่าง ๆ โมบายล์โฟน ที่คนสามารถเข้าถึงได้ทุกแห่ง รวมไปถึงระบบโซเชี่ยลมีเดีย เช่น บล็อก เว็บไซต์ไลน์ เฟซบุ๊ก ซึ่งเป็นเครื่องมือสื่อสารใหม่ในยุคปัจจุบัน หากสามารถนำแนวทางการเผยแพร่เหล่านี้ไปใช้จะเป็นประโยชน์ในการสื่อสารในวงกว้างที่ได้ทั้งประโยชน์ ประหยัด และสอดคล้องกับกาลสมัยได้อย่างแท้จริง ในการเผยแพร่การเทศน์มหาชาติก็เช่นกันมีการเทศน์โดยผ่านอุปกรณ์ที่พกพาได้สะดวกอย่างสมาร์ตโฟน หรือแท็บเล็ตที่เชื่อมต่อกับอินเทอร์เน็ต ใช้แพลตฟอร์มออนไลน์ อาทิ Facebook ไลน์ และ YouTube แพลตฟอร์มเหล่านี้สามารถทำให้ผู้คนรู้สึกมีส่วนร่วมได้มากกว่าการรับชมทางโทรทัศน์ทั่วไปโดยผู้ที่เลือกรับชมผ่านทางออนไลน์นั้นสามารถแสดงความคิดเห็นส่วนตัวในการเปิดรับข้อมูลจากหลายแหล่งช่องทางการเผยแพร่ต้องให้สอดคล้องกับสภาพสังคมยุคปัจจุบัน **สอดคล้องกับ** การสื่อสารที่สมบูรณ์จะต้องมีผู้ส่งสารและผู้รับสารเพื่อทำหน้าที่ในการสื่อสารระหว่างกัน โดยผ่านช่องทางการสื่อสารหรือที่เรียกว่า ตัวกลางเชื่อมต่อกันให้สามารถส่งข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ จากต้นทางไปยังปลายทางได้ ข้อมูลข่าวสารที่รับส่งถึงกันนั้นอาจเป็นสัญญาณภาพ เสียง หรือข้อมูลซึ่งจะต้องส่งจากต้นทางไปยังปลายทางได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อผู้ส่งสารส่งสารอย่างมีวัตถุประสงค์ชัดเจนผ่านสื่อหรือช่องทางที่เหมาะสมถึงผู้รับสารที่มีทักษะในการสื่อสารและมีวัตถุประสงค์สอดคล้องกัน กระบวนการซึ่งองค์การที่มีโครงสร้างการทำงานที่ซับซ้อนอาศัยเครื่องมือหนึ่งหรือมากกว่าหนึ่งชนิดในการผลิตและส่งข่าวสารซึ่งมีความเป็นสาธารณะไปยังกลุ่มผู้รับสารจำนวนมากซึ่งมีความแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ และอาศัยการจัดกระจายในพื้นที่ต่าง ๆ (Dominick, 2005) การสื่อสารซึ่งเกิดจากความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในการนำ การสื่อสารโทรคมนาคมมาผสมผสานกับระบบคอมพิวเตอร์ จึงเกิดเครือข่ายการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพสูง ในรูปแบบของ “เครือข่ายอัจฉริยะ (intelligent network) ซึ่งมีได้เป็นเพียงเทคโนโลยีแต่ถือเป็น แหล่งทรัพยากรสารสนเทศ (information resource) ที่สำคัญยิ่ง (Tubbs, & Moss, 2000) เครือข่าย การสื่อสารดังกล่าวส่งผลต่อการสื่อสารทั้งในแง่ความสะดวก ความรวดเร็ว และปริมาณข้อมูลข่าวสาร ที่สื่อสารระหว่างกัน ตัวอย่างการสื่อสารประเภทนี้ ได้แก่ การสื่อสารผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (internet) การส่งไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (e-mail) การประชุมทางไกล (teleconferencing) และ การทำงานทางไกล (telecommuting/telework) ซึ่งหมายถึง การทำงานนอกสถานที่ทำงานโดย ติดต่อกันผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์ เป็นต้น

2.3.4 หลักการทางพระพุทธศาสนาในการพัฒนาประเด็นเนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย

แนวทางการพัฒนาประเด็นเนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสภาพเดิมที่เป็นอยู่ให้ดีขึ้นกว่าสภาพเดิมที่เป็นอยู่อย่างเป็นระบบ ด้วยการส่งเสริมให้ประเด็นเนื้อหาและวิธีการนำเสนอมีประสิทธิภาพที่ดีขึ้น โดยผู้วิจัยจะยึดหลักการทางพระพุทธศาสนาในการส่งเสริมประเด็นเนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย ได้แก่ ส่งเสริมด้านสันติศาสนา ส่งเสริมด้านสมถาพนา ส่งเสริมด้านสมุตเตชนา ส่งเสริมด้านสัมพันธสงฆา ดังนี้ 1. สันติศาสนา คือ การอธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้งมีความชัดเจนในประเด็นเนื้อหาที่จะเทศน์สามารถแยกแยะอธิบายแสดงให้เห็นเหตุผล เข้าใจง่าย ลึกซึ้งไม่คลุมเครือ มีเหตุผล มีอุปมาสาธก ชี้ให้เห็นทางดำเนินชีวิตและทางแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต และส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยได้ 2. สมถาพนา คือ การส่งเสริมด้านสมถาพนาเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาประเด็นเนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยเพื่อจูงใจให้เห็นตามความเป็นจริง ให้ผู้ฟังเกิดการคล้อยตามจนต้องยอมรับและนำไปปฏิบัติสอดคล้องกับทฤษฎีการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ กล่าวคือ การร่วมมือร่วมใจกันของทุกฝ่ายตามกับจุดประสงค์หลักที่วางไว้ คือ การส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยอย่างเหมาะสมต่อเนื้อเรื่องและยังยืนบนฐานของความสมานฉันท์ 3. สมุตเตชนา คือ การสื่อสารเพื่อการกระตุ้นหรือสร้างบรรยากาศให้ผู้ฟังเทศน์เกิดความอ้าหาญ แกล้วกล้าเป็นการเสริมสร้างความมั่นใจว่า เนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยเป็นคำสอนเพื่อความเสร็จและเป็นประโยชน์อย่างแน่นอนจงความมั่นใจในคำสอน รวมถึง ความน่าเชื่อถือ บทบาทในสังคมด้วยตำแหน่งหน้าที่ สัมพันธภาพความไว้น้ำใจกันมาอย่างยาวนานกับผู้รับสารหรือผู้ฟังเทศน์ 4. ด้านสัมพันธสงฆา คือ การปลอบชโลมใจให้ผู้รับสารเกิดความสดชื่นร่าเริงเป็นการบำรุงจิตให้เข้มแข็งเบิกบาน ฟังไม่เบื่อ เต็มเปี่ยมด้วยความหวังเพราะมองเห็นคุณประโยชน์ที่จะได้รับจากการปฏิบัติเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยเพราะแนวทางการพัฒนาที่ดี คือ ผู้ฟังต้องได้รับประโยชน์สูงสุดจากผู้ส่งสาร **สอดคล้องกับ** พระราชาธรรมวาที (2549) พระนักเทศน์เป็นเพื่อนยามสบาย พระนักเทศน์เป็นสหายยามโศกเศร้า พระนักเทศน์เป็นมิตรนิจนิรันดร์ พระนักเทศน์เป็นเป็นมิ่งขวัญของปวงชน (องค์การเผยแผ่วัดประยุรวงศาวาส, 2549) พระผู้เทศน์จึงมีอิทธิพลต่อผู้ฟังธรรม พระนักเทศน์ต้องยึดหลักแนวทางการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการความเป็นพลเมืองผ่านการเทศน์มหาชาติ ตามหลักการของพระพุทธเจ้า 4 ประการ (ที.สี. (ไทย) 92/198/161)

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

3.1.1 หน่วยงานหรือองค์กรประชาธิปไตยและภาคประชาชน ควรมีแผนการดำเนินงาน เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม โดยกำหนดวัตถุประสงค์ สามารถวัดได้สอดคล้องกับความเป็นพลเมือง การมีสิทธิ เสรีภาพ การมีส่วนร่วมทางการเมืองของ ภาคประชาชน

3.1.2 หน่วยงานหรือองค์กรประชาธิปไตยและภาคประชาชน สนับสนุนให้พลเมือง ตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ ต่อสังคม แสดงออกถึงความกระตือรือร้นในการรักษาสิทธิ ต่าง ๆ ของตนรวมถึงการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยการแสดงออกซึ่งสิทธิ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น

3.1.3 การเมืองภาคตัวแทน ต้องมีแผนพัฒนาผู้ทำหน้าที่ในการสนับสนุนดำเนินงาน เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยให้ความรู้ในเนื้อหาหลักธรรมคำสอนที่ถูกต้อง รวมถึงการพัฒนาการใช้สื่อรูปแบบใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับพฤติกรรมการเปิดรับสื่อของผู้รับสาร

3.1.4 พัฒนารูปแบบของวัดให้เป็นศูนย์กลางของสังคม เป็นที่รวมใจของประชาชน ทำหน้าที่ทั้งศาสนา ทางการศึกษา ทางวัฒนธรรมในการปฏิบัติกิจกรรม หรือ ศาสนกิจหลัก การศึกษา การปฏิบัติธรรม การเผยแพร่สั่งสอนประชาชน เป็นสถานที่แจ้งข่าว แพร่ข่าวสาร และสื่อสารสัมพันธ์กับ กิจการของชุมชน เช่น ข่าวเกี่ยวกับเหตุการณ์ของประเทศชาติบ้านเมืองอาศัยวัดเป็นศูนย์เผยแพร่ที่สำคัญที่สุดในการแจ้งข่าวคราวกิจการต่าง ๆ

3.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

3.2.1 หน่วยงานหรือองค์กรประชาธิปไตยและภาคประชาชน การเมืองภาคตัวแทน และวัดมีการพัฒนาด้านการสื่อสารโดยนำสื่อสมัยใหม่ เช่น สื่อยูทูป เฟสบุ๊ก สมาร์ทโฟน มาใช้ในการ เผยแพร่ธรรมเพื่อให้เข้าถึงคนรุ่นใหม่สอดคล้องกับพฤติกรรมการเปิดรับสื่อของผู้รับสาร กับสามารถ เข้าถึงอย่างกว้างขวางไม่จำกัดพื้นที่และเวลา เสียค่าใช้จ่ายน้อย ประหยัดงบประมาณ

3.2.2 พระนักเทศน์ที่เป็นตัวแทนผู้ส่งสารมีการพัฒนาโดยมีการจัดอบรมด้านการ สื่อสารในการนำเสนอ มีเทคนิค กลวิธีที่น่าสนใจ มีวาทศิลป์ โนม่น้าวและดึงดูดความสนใจ กระตุ้นให้ ผู้รับสารเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ทางวัดจัดขึ้น

3.2.3 วัดกำหนดกิจกรรมให้สอดคล้องกับรูปแบบการดำเนินชีวิตเพื่อส่งเสริมความ เป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม

3.3.3 เพิ่มพลังอำนาจให้กับชุมชนและการฝึกฝนให้ชุมชนเรียนรู้การจัดการและการพึ่งตนเอง ในการสื่อสารระหว่างประชาชนให้เรียนรู้แนวทางการปกครองให้เป็นที่ยอมรับภายใต้การปกครองประชาธิปไตย เนื้อหาสาระจึงมีความสำคัญกับการส่งเสริมเพื่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย โดยชี้ให้เห็นว่าเนื้อหาในเทศน์มหาชาติได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบของการสื่อสารจากเดิม ซึ่งได้แก่ การสื่อสารภายใต้กระบวนหลักแห่งความทันสมัยนิยม

3.3.4 วัดเข้าถึงประชาชนนำไปสู่การสื่อสารแบบใหม่ภายใต้กระบวนทัศน์แบบทางเลือก ซึ่งให้ความสำคัญกับการสนทนาโต้ตอบกันในลักษณะของการปรึกษาหารือกัน เพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกได้หันหน้าเข้าหากัน พุดจา เกรจากัน เพื่อทำความเข้าใจกับข้อมูลข่าวสาร

3.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.3.1 ควรศึกษาในมิติของสภาพการณ์ และปัญหาของหน่วยงานหรือองค์กร ประชาธิปไตยและภาคประชาชน การเมืองภาคตัวแทน พร้อมเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหา และการส่งเสริมภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตย

3.3.2 ศึกษากลวิธีการนำเสนอเนื้อหาสาระตามประเภทของสื่อสมัยใหม่ เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาประเด็นเนื้อหาสาระ วิธีการนำเสนอสาร และแนวทางการพัฒนาประเด็นเนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอสารเฉพาะเรื่องเท่านั้น

3.3.3 ควรศึกษาประเด็นเนื้อหาสาระ วิธีการนำเสนอสาร และแนวทางการพัฒนาประเด็นเนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอสารในมิติด้านอื่น ๆ ที่มีความเกี่ยวข้อง

บรรณานุกรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์

สุโขทัยวารสารราชภัฏวชิรเวศน์

บรรณานุกรม

- กรรณิการ์ เพ็งปรารงค์ และ กาญจนา แก้วเทพ (2548) “การมีส่วนร่วมในการสื่อสาร: จากแนวคิดสู่การปฏิบัติจริง” *วารสารนิเทศศาสตร์* 23 (มกราคม – เมษายน) : 62-81
- กมลรัฐ อินทรทัศน์ (รองศาสตราจารย์ ดร.) อาจารย์ประจำสาขาวิชานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช(2566, 25 พฤศจิกายน) สัมภาษณ์โดย พระมหาพงษ์เทพ ล้อประเสริฐ กรุงเทพมหานคร
- สมาน งามสนธิ รองศาสตราจารย์ ดร. อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ สังกัด ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2566, 25 พฤศจิกายน) สัมภาษณ์โดย พระมหาพงษ์เทพ ล้อประเสริฐ กรุงเทพมหานคร
- กรีซ สืบสนธิ (2537) *วัฒนธรรมและพฤติกรรมกรรมการสื่อสารในองค์กร* กรุงเทพมหานคร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- กาญจนา แก้วเทพ (2552) *สื่อเล็ก ๆ ที่นำใช้ในงานพัฒนา* กรุงเทพมหานคร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- กิตติศักดิ์ ปรกติ (2550) *ความสำคัญของพลเมืองต่อการพัฒนาประชาธิปไตย* เอกสารประกอบการอภิปราย คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (อัสสัมชัญ)
- คณะกรรมการการร่างรัฐธรรมนูญ 2558 จากประชาชนพัฒนาเป็นพลเมือง จุลสาร รัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูปเป็นอย่างไร สำนักงานการพิมพ์ สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
- จรรยาศรี มาติลโกวิท และคณะ (2540) *การจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย* กรุงเทพมหานคร คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- จันทิมา อังคพณิชกิจ (2561) *การวิเคราะห์ข้อความ* กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- จุมพล รอดคำดี (2531) *ทฤษฎีการสื่อสาร* เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาโครงการปริญญาคณะทันตสาธารณสุขแห่งชาติ
- ณัฐนันท์ ศิริเจริญ (2552) “การใช้สื่อบูรณาการเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองกับอนาคตประชาธิปไตยไทย” *Veridian E-Journal* 5, 1 (มกราคม – เมษายน) : 162
- ถวิลวดี บุรีกุล และ รัชวดี แสงมเหษณ์ (2555) *ความเป็นพลเมืองในประเทศไทย* เผยแพร่ในการประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้า ครั้งที่ 13 กรุงเทพมหานคร ศูนย์ประชุมสหประชาชาติ
- ทิพย์พพร ตันติสุนทร (2554) *การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง* กรุงเทพมหานคร สถาบันนโยบายศึกษา

- ธเนศวร์ เจริญเมือง (2548) *แนวคิดที่ว่าด้วยความเป็นพลเมือง* กรุงเทพมหานคร สถาบันพระปกเกล้า
 โรงพิมพ์คลังวิชา
- ประมะ สตะเวทิน (2540) *หลักนิเทศศาสตร์* กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย
- _____ . *หลักนิเทศศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 10) กรุงเทพมหานคร ภาพพิมพ์
- _____ . *การสื่อสารมวลชน: กระบวนการและทฤษฎี* (พิมพ์ครั้งที่ 3) กรุงเทพมหานคร ภาพพิมพ์
- ประสงค์ ราชณสุข (2561) “ประเพณีการเทศน์มหาชาติ” *วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์* 2 (2)
 (กรกฎาคม – ธันวาคม) : 6-7
- ปาริชาติ สถาปัตตานนท์ (2549) *การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมและการพัฒนาชุมชน : จากแนวคิดสู่
 ปฏิบัติการวิจัยในสังคมไทย* กรุงเทพมหานคร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- เพชร บัวเพียร (2537) *นิเทศศาสตร์* กรุงเทพมหานคร: บริษัทสกายบุ๊คส์จำกัด
- พนิดา เกษมมงคล (2565) *รูปแบบการสร้างความเป็นพลเมืองเชิงสร้างสรรค์ของเยาวชน ดุษฎีนิพนธ์
 ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*
- พรพรรณ วัชรภักย์ (2508) *วรรณคดีที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา* กรุงเทพมหานคร มูลนิธิส่งเสริมการ
 ศาสนาและมนุษยธรรม
- พระไกรสร ศรีธีรภาพ (2565) “บริบทพลเมืองในนโยบายสาธารณะ” *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์* 9,
 4 (เมษายน) : 160
- พระครูพิมลธรรมภาณ (มานพ กนต์สีโล) (2564) “รูปแบบการบริหารจัดงานเทศน์มหาชาติ” *วารสาร
 ครุศาสตร์ปริทรรศน์* 8, 1 (มกราคม-เมษายน) : 6-10
- พระครูวินัยธรรมานพ กนต์สีโล (2553) *สืบสานการเทศน์มหาชาติ* กรุงเทพมหานคร บริษัทเอ็ดดิสัน
 เพรสโปรดักส์ จำกัด
- พระนัฐวุฒิ สิริจิตฺโต (ศรีจันทร์) และพระครูสุธี คัมภีร์ญาณ (2561) “คุณสมบัติของพระนักเผยแผ่ที่
 พึงประสงค์ในสังคมยุคใหม่ในอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด” *Journal of Graduate
 MCU KhonKaen Campus* 5, 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม) : 165-176
- พระพิจิตรธรรมพาทิ (ชัยวัฒน์ ธรรมวาทโน) (2543) *แก่นมหาชาติ* กรุงเทพมหานคร คอมแพคท์
 ฟรึนธ์
- พระมหาสนอง จำนิล (2015) “การพัฒนาารูปแบบและยุทธศาสตร์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ
 มหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย 43, 2): *วารสารครุศาสตร์* (เมษายน-มิถุนายน) :
 บทคัดย่อ

ภัททิรา วิภาภิญโญ (2558) “กลวิธีทางภาษาที่ปรากฏในบทเพลงของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ”

วารสารศิลปศาสตร์. 15 (2): (กรกฎาคม – ธันวาคม): 145-161

ภาทิษฐ์ ตรีสกุล (2551) *อวัจนภาษา หลักนิเทศศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 6) กรุงเทพมหานคร

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

เมตตา กฤตวิทย์ (2527) *เทคนิคการโน้มน้าวใจแนวใหม่ การทำให้ผู้รับสารโน้มน้าวใจตนเอง*

กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์คณะนิเทศศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รัชเกล้า กองแก้ว (2559) *ความเป็นพลเมืองไทย: แนวคิดพื้นฐานในการขับเคลื่อนสังคม* ในหลักสูตร

การปกครองกันราชอาณาจักรรุ่นที่ 59 ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช 2559-2560.

กรุงเทพมหานคร สถาบันวิชาการครองกันประเทศ

วิรัตน์ คำศรีจันทร์ (2545) *จิตสำนึกพลเมืองในบริบทประชาสังคมไทย* กรุงเทพมหานคร

มหาวิทยาลัยมหิดล

สถาบันพระปกเกล้า (2555) *ความเป็นพลเมืองกับอนาคตประชาธิปไตยไทย* ใน เอกสาประกอบการ

ประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้า ครั้งที่ 13 ประจำปี 2554 เล่ม 2 กรุงเทพมหานคร

สถาบันพระปกเกล้า

สมชาย แสวงการ (2558) *สร้างความเป็นพลเมืองไทยในระบอบประชาธิปไตย* ในหลักสูตรหลักนิติ

ธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ 3. วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา (2556) *ความหมาย พลเมือง* สืบค้นจาก www.orst.go.th

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา (2556) *ความหมายพลเมือง* กรุงเทพมหานคร สำนักงานราชบัณฑิตยสภา

กองธรรมศาสตร์และการเมือง

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2548) *ความหมายพลเมือง* กรุงเทพมหานคร: เซ็นจูรี

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2555) *พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย* กรุงเทพมหานคร

สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2558) *ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย*

กรุงเทพมหานคร สำนักการพิมพ์สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

สำนักงานสภาพัฒนาการการเมือง (2553) *ประชาธิปไตยชุมชน กลไกขับเคลื่อนภาคพลเมืองเข้มแข็ง*

กรุงเทพมหานคร สำนักงานสภาพัฒนาการเมืองสถาบันพระปกเกล้า

<https://www2.rsu.ac.th/samrangsit-online-detail/CommArts-Article21>

สิริวรรณ ศรีพหล (2555) “รายงานการวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุดฝึกอบรมทางไกล เรื่อง การจัดการ

เรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สำหรับครูที่สอนในระดับ

มัธยมศึกษาของโรงเรียนขยายโอกาส” นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

- สุเทพ คำเมฆ และ พรอัมรินทร์ พรหมเกิด (2565) “การศึกษาความเป็นพลเมืองผ่านมุมมองทาง
สังคมวิทยาการเมือง” *วารสารจันทร์เกษมสาร* 28, 1 (มกราคม-มิถุนายน) : 80-81
- สุภาพรณ ฦ บางช้าง (2532) *ธรรมวิเคราะห์* กรุงเทพมหานคร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สุรัตน์ ตรีสกุล (2547) *หลักนิเทศศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 7) กรุงเทพมหานคร คณะวิทยาการจัดการ
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
- อนุกรรมการนโยบายปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (กนป.) (2554) *ยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษา
เพื่อสร้างความเป็นพลเมือง พ.ศ. 2553-2561* กรุงเทพมหานคร สำนักนโยบายด้าน
พัฒนาการศึกษาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
กระทรวงศึกษาธิการ
- อเนก เหล่าธรรมทัศน์ (2554) *การเมืองภาคพลเมือง* (พิมพ์ครั้งที่ 3) กรุงเทพมหานคร สำนัก
ประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
- อภิชาติ ดำดี (2549) *หลักพระพุทธศาสนากับการส่งเสริมวิถีชีวิตประชาธิปไตย* กรุงเทพมหานคร
ศูนย์การพิมพ์แก่นจันทร์
- อรรวรรณ ปิรันธน์โอวาท (2549) *การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ* กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- อเนก เหล่าธรรมทัศน์ (2550) *การเมืองของพลเมือง: สู่สหัสวรรษใหม่* พิมพ์ครั้งที่ 4
กรุงเทพมหานคร โครงการจัดพิมพ์คปไฟ
- สำราญ แสงเดือนฉาย (2564, 6 กุมภาพันธ์) *การออกแบบสารในรูปแบบชีวิตวิถีใหม่ MESSAGE
DESIGN IN NEW NORMAL* สืบค้นจาก
- วารกรณ์ สามโกเศศ (2564, 21 เมษายน) “การจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในประชาคม
อาเซียน” *มติชน* หน้า 2
- พระเทพวิสุทธิดิลก (2566, 20 พฤศจิกายน) สัมภาษณ์โดย พระมหาพงษ์เทพ ล้อประเสริฐ
วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร
- พระมงคลธรรมภาณ (2566, 20 พฤศจิกายน) สัมภาษณ์โดย พระมหาพงษ์เทพ ล้อประเสริฐ
วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร
- พระมหาโสภณ สุธีโร (2566, 20 พฤศจิกายน) สัมภาษณ์โดย พระมหาพงษ์เทพ ล้อประเสริฐ
วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร
- พระครูศรีธรรมประสิทธิ์ (2566, 20 พฤศจิกายน) สัมภาษณ์โดย พระมหาพงษ์เทพ ล้อประเสริฐ
วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร
- พระครูวิสุทธิธรรมประสิทธิ์ (2566, 20 พฤศจิกายน) สัมภาษณ์โดย พระมหาพงษ์เทพ ล้อประเสริฐ
วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร

- พระมหากรรวิง อหีสโก (2566, 20 พฤศจิกายน) สัมภาษณ์โดย พระมหาพงษ์เทพ ล้อประเสริฐ
วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร
- พระครูโฆสิตธรรมากร (2566, 20 พฤศจิกายน) สัมภาษณ์โดย พระมหาพงษ์เทพ ล้อประเสริฐ
วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร
- พระมหาสมชาย สุนติกโร (2566, 20 พฤศจิกายน) สัมภาษณ์โดย พระมหาพงษ์เทพ ล้อประเสริฐ
วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร
- พระมหาจรรุวัฒน์ (2566, 20 พฤศจิกายน) สัมภาษณ์โดย พระมหาพงษ์เทพ ล้อประเสริฐ
วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร
- นายกนก โกสุม (2566, 25 พฤศจิกายน) สัมภาษณ์โดย พระมหาพงษ์เทพ ล้อประเสริฐ
กรุงเทพมหานคร
- บุญเชิด ชำนิศาสตร์ (2566, 25 พฤศจิกายน) สัมภาษณ์โดย พระมหาพงษ์เทพ ล้อประเสริฐ
กรุงเทพมหานคร
- นายวีระชญา วีระคำ (2566, 25 พฤศจิกายน) สัมภาษณ์โดย พระมหาพงษ์เทพ ล้อประเสริฐ
กรุงเทพมหานคร
- นางสาวกรรณา ภิรมย์ธรรม (2566, 25 พฤศจิกายน) สัมภาษณ์โดย พระมหาพงษ์เทพ ล้อประเสริฐ
กรุงเทพมหานคร
- นายอำนาจ นาคบุรินทร์ (2566, 25 พฤศจิกายน) สัมภาษณ์โดย พระมหาพงษ์เทพ ล้อประเสริฐ
กรุงเทพมหานคร
- นายประโลม พูลกำลัง (2566, 25 พฤศจิกายน) สัมภาษณ์โดย พระมหาพงษ์เทพ ล้อประเสริฐ
กรุงเทพมหานคร
- นางพิสมัย พูลกำลัง (2566, 25 พฤศจิกายน) สัมภาษณ์โดย พระมหาพงษ์เทพ ล้อประเสริฐ
กรุงเทพมหานคร
- นายปราโมทย์ เมืองสังข์ (2566, 25 พฤศจิกายน) สัมภาษณ์โดย พระมหาพงษ์เทพ ล้อประเสริฐ
กรุงเทพมหานคร
- พระครูพิมลธรรมภาณ (ดร.) นักวิชาการ (2566, 25 พฤศจิกายน) สัมภาษณ์โดย พระมหาพงษ์เทพ ล้อประเสริฐ กรุงเทพมหานคร
- พระมหาเด่น กลุณวิโช (2559, กุมภาพันธ์). ผู้คิดว่า มหาชาติทางเครื่อง สืบค้นจาก
www.facebook.com/Phramaha Dan - Kunlayanavijjo
- Abowitz & Harnish. (2006). *Contemporary Discourses of Citizenship*. (in Review of Educational

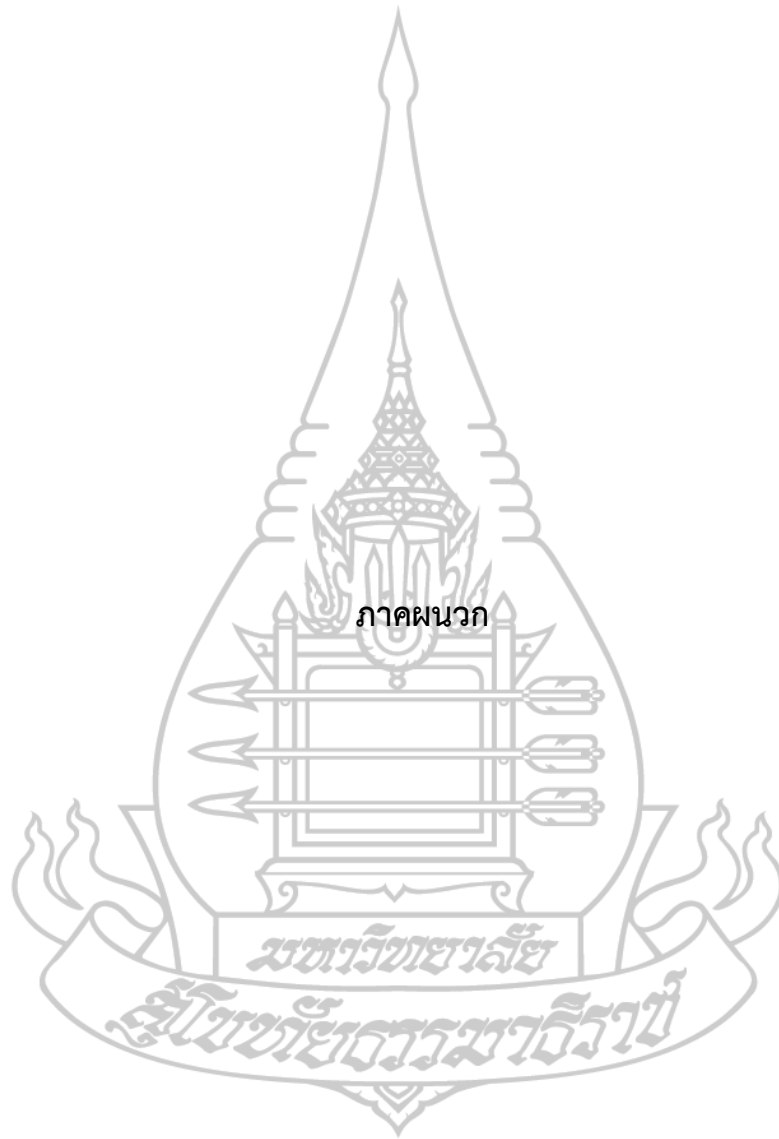
- Andersen, P. A. (1991). *When one cannot communicate: A challenge to Motley's traditional communication postulates*. *Communication studies*, 42, 309-325.
- approach. New York: Holt, Rinehart & Winston.
- Aristotle as cited in Berlo. (1960). *Communication: The social matrix of psychiatry*. New York: W.W.Norton.
- Ascroft, J. (1987). *Communication in support of development: Lessons from theory and practice*. Paper presented at the seminar on Communication and Change, East-West Center, Honolulu, Hawaii.
- Barelson, B., & Steiner, G. (1964). *Human behavior*. New York: Harcourt, Brace & World
- Beebe, S. A., Beebe, S. J., & Ivy, D. K. (2001). *Communication: Principles for a lifetime*. Boston, MA: Allyn & Bacon.
- Berko, R. M., Wolvin, A. D., & Wolvin, D. R. (2004). *Communicating: A social and career focus*. (9th ed.). Boston, MA: Houghton Mifflin.
- Berko, R. M., Wolvin, A. D., & Wolvin, D. R. (2004). *Communicating: A social and career focus*. (9th ed.). Boston, MA: Houghton Mifflin.
- Berlo, D.K. (1960). *The process of communication*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Bordenave, D. J. (1994). Participative communication as a part of building the participative society. In S.A. White, K.S. Nair, and J. Ascroft (Eds.), *Participatory Communication: Working for Change and Development*. (pp. 35-48). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Byers, P. Y. (1997). *Communication as a process*. In P. Y. Byers (Ed.), *Organizational Communication: Theory and behavior*. (pp. 1-38). Boston, MA: Allyn & Bacon.
- Cherry, C. (1957). *On human communication*. New York: Wiley.
- Clevenger, T. Jr. (1959). A synthesis of experimental research in stage fright. *Quarterly journal of speech*, 45, 134-145.
- Clevenger, T. Jr. (1959). A synthesis of experimental research in stage fright. *Quarterly journal of*
- D.E. Mc Coy. (1967). *Keys to Good Instruction*. (Illinois: Elsah).
- DeFleur, M. L., & Dennis, E. E. (1981). *Understanding mass media*. Boston, MA: Houghton Mifflin.

- DeVito, J. A. (1995). *The interpersonal communication books*. (7th ed.). New York: HarperCollins College.
- _____. (2000). *Human communication: The basic course*. (8th ed.). New York: Longman.
- _____. (2005). *Essentials of human communication*. (5th ed.). Boston, MA: Allyn & Bacon.
- Faulks, K. (2000). *Citizenship*. New York: Routledge.
- Gamble, T. K., & Gamble, M. (2005). *Communication works*. (8th ed.). Boston, MA: McGraw-Hill.
- Gamble, T. K., & Gamble, M. (2005). *Communication works*. (8th ed.). Boston, MA: McGraw-Hill.
- Gerbner. (1966). On Defining Communication: Still Another View. *Journal of Communication*.
- Gerhard J. Hanneman and William J. McEwen. (1975). *Communication and Behavior*. London: Addison-Wesley Publishing.
- Heater, D. (1990). *Citizenship: The civic ideal in world history, politics and education*. London: Longman.
- Hovland, C. I., Janis, I. L., & Kelly, H. H. (1953). *Communication and persuasion*.
- Hua, C.W. & Wan, K. E. (2011). Civic Mindedness: Components, Correlates and Implications for the Public Service. [Online]. Available: <http://www.cscollege.gov.sg/Knowledge/pages/Civic-Mindedness-Components,-Correlates-and-Implication-for-the-Public-service.aspx> [2012, October 1].
- J.A. Banks, (Ed). *Diversity and Citizenship Education: Global Perspectives*. Sanfrancisco. CA: John Wiley & Sons, 2004
- Jacobson, T. L. (1994). Modernization and post-modernization approaches to participatory communication for development. Participative communication as a part of building the participative society. In S. A. White, K. S. Nair, & J. Ascroft (Eds.), *Participatory Communication: Working for Change and Development*. (pp. 60-75). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Jandt, F. E. (1999). *Intercultural communication*. (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

- Kellerman, K. (1992). *Communication: Inherently strategic and primarily automatic*. Communication monographs, 59, 288-300.
- Lewis, G., & Slade, C. (2000). *Critical communication*. (2nd ed.). Frenchs Forest, NSW: Prentice Hall.
- Littlejohn, S. W. (2002). *Theories of human communication*. (7th ed.). Belmont, CA: Wadsworth.
- Dance, F. E. X., & Larson, C. E. (1976). *The Functions of human communication: A theoretical*
- Melkote, R., Steeves, S., and Leslie, H. (2001). *Communication for development in the third world: Theory and practice*. New Delh : Sage Publications India.
- Miller, G. R. (1966). *On defining communication: Another stab*. Journal of communication, 16, 88-98.
- Motley, M. T. (1990) *Communication as interaction: A reply to Beach and Bavelas*. Western Journal of Speech Communication. 54, 613-623.
- _____. (1990) *On whether one can (not) (not) communicate: An examination via traditional communication postulates*. Western journal of speech communication, 54, 1-20.
- _____. (1991). *How one may not communicate: A reply to Andersen*. Communication studies, 42, 326-339.
- Nair. K. S., and White, S. A. (1993). *Perspectives on development communication*. Westlake Village, CA: Sage.
- Narula, U. (1994). *Development communication: Theory and practice*. New Delh: Har Anand Publication. New Haven: Yale University. New York: W. W. Norton.
- Osgood. (1974). *Nature of Communication between Humans. The Process and Effects of Mass Communication*. Urbana Ill: University of Illinois Press.
- Procacci, G. (2004). *Governmentality and Citizenship*. In Kate Nash and Alan Scott (Eds.), *The Blackwell companion to political sociology*, State University of Milan (Italy), (pp.342-351). Milan: Blackwell Publishing Ltd.
- Research.
- Rogers M. Smith. *Political Citizenship Foundations of Rights in Handbook of Citizenship Studies*, edited by Engin F. Isin and Bryan S. Turner, SAGE, 2002.

- Ross, A. (1996). Citizenship education and curriculum theory. Institute for Policy Studies in Education (IPSE), University of North London, pp.1-15.
- Ruben, B., & Stewart, L. P. (1998). *Communication and human behavior*. (4th ed.). Boston, MA: Allyn & Bacon.
- Ruesch, J., & Bateson, G. (1951). *Communication: The social matrix of psychiatry*.
- Sapir, E. (1933). *Communication*. In E. R. A. Seligman, & A. Johnson (Eds.), *Encyclopedia of the social science*. (Vol. 4). New York: Macmillan.
- Schramm, W. (1974). *Nature of Communication between Humans, The Process and Effects of Mass Communication*. Urbana Ill: University of Illinois Press.
- Sereno, K. K., & Mortensen, C. D. (Eds.). (1970). *Communication theory: Social context. Foundations of communication theory*. New York: Harper & Row.
- Servaes, J., Jacobson, T. A., and White, S. A. (1996). *Participatory communication for social change*. California: Sage. speech, 45, 134-145.
- T.H.H. Marshall. (1950). *Citizenship and Social Class and Other Essays* (Cambridge: Cambridge University. theory of communication. Urbana, IL: University of Illinois.
- Trenholm, S., & Jensen, A. (1991). *Interpersonal Communication*. (2nd ed.). Belmont, CA: Wadsworth.
- Tubbs, S. L., & Moss, S. (2000). *Human communication*. Boston, MA: McGraw-Hill.
- Tubbs, S. L., & Moss, S. (2000). *Human communication*. Boston, MA: McGraw-Hill.
- Ungurait. (1975). *Mass media VI: an introduction to modern communication*. New York: Longman
- Weaver, W. W. (1949). In C. E. Shannon, & W. W. Weaver (1949). *The mathematical theory of communication*. (New York: John Wiley & Sons).
- Wilbur Schramm. (1963). *The Science of Human Communication*. ed. (New York: Basic Books).
- Wood, J. T. (2000). *Communication in our lives*. (2nd ed.). Belmont, CA: Wadsworth
- _____. (2004). *Communication theories in action: An introduction*. (3rd ed.). Belmont, CA: Wadsworth.

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒราชวิทยาลัย

ศรีนครินทรวิโรฒราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ก

แบบสัมภาษณ์พระนักเทศน์มหาชาติ

มหาวิทยาลัย

ศรีโฆทัยธรรมมาภิบาล

สำหรับพระนักเทศน์มหาชาติ

ลำดับที่.....

แบบสัมภาษณ์เพื่อการทำคุณิพนธ์

เรื่อง การสื่อสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

เครื่องมือวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาเนื้อหาสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย แบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ตอนที่ 2 เนื้อหาสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

ตอนที่ 3 วิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

ตอนที่ 4 แนวทางการพัฒนาประเด็นเนื้อหาสารและวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1. ชื่อ-สกุล.....
2. ตำแหน่ง.....

ตอนที่ 2 เนื้อหาสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

1. ประวัติความเป็นมาของการเทศน์มหาชาติ อย่างไร
2. เนื้อหาในเทศน์มหาชาติทั้ง 13 กัณฑ์ เป็นอย่างไร
3. เนื้อหาในเทศน์มหาชาติทั้ง 13 กัณฑ์ ส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ด้านใดบ้าง
4. เนื้อหาในเทศน์มหาชาติส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยในการดำเนินชีวิต อย่างไร
5. เนื้อหาในเทศน์มหาชาติส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยด้านสังคมอย่างไร

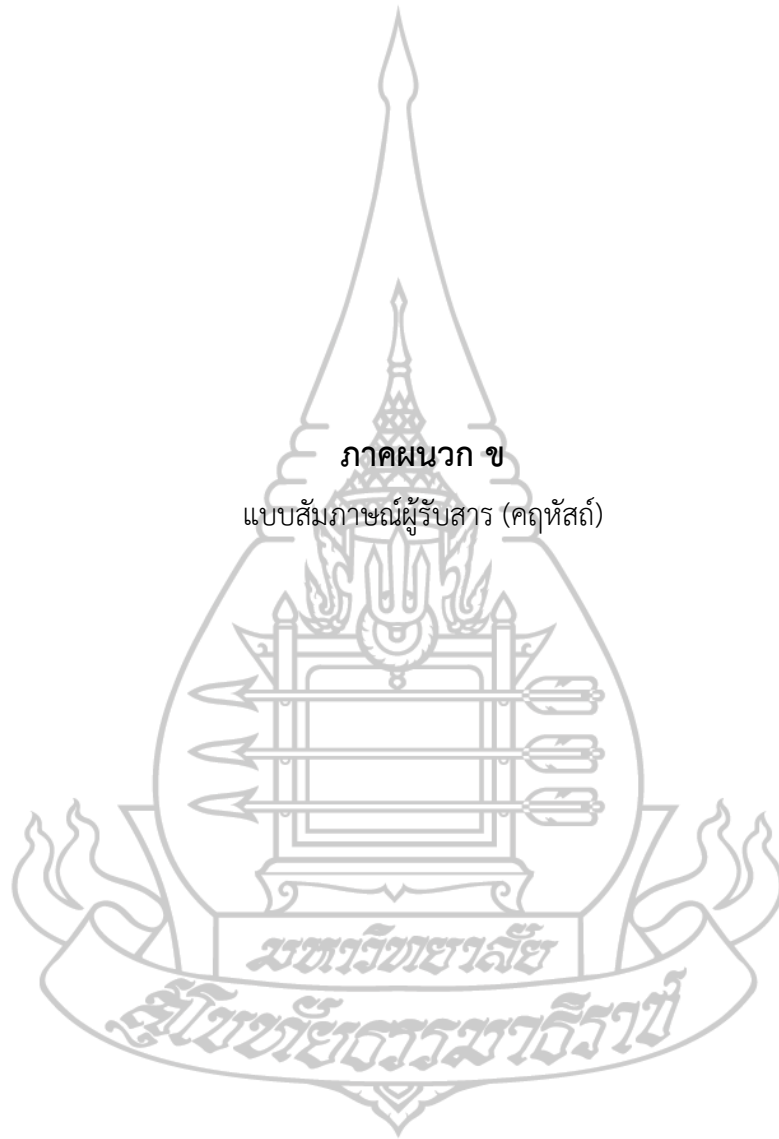
6. เนื้อหาในเทศน์มหาชาติส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยด้านจิตใจ
อย่างไร
7. เนื้อหาในเทศน์มหาชาติส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยด้านปัญญา
อย่างไร
8. จุดมุ่งหมายในการเทศน์มหาชาติส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย
อย่างไร

**ตอนที่ 3 วิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองใน
ระบบประชาธิปไตย**

1. ท่านมีการสื่อสารเพื่อเผยแพร่พระพุทธศาสนาจากช่องทางใดบ้าง
2. ท่านมีวิธีการนำเสนอเทศน์มหาชาติเพื่อความน่าสนใจ อย่างไร
3. ท่านมีวิธีการเปิดเรื่องหรือการเข้าสู่เนื้อเรื่องในการเทศน์มหาชาติ อย่างไร
4. ท่านมีวิธีการสรุปประเด็นในการเทศน์มหาชาติที่น่าสนใจ อย่างไร
5. ท่านมีประสบการณ์ในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบบ
ประชาธิปไตย อย่างไร
6. ท่านมีเทคนิคในการสอดแทรกเนื้อหาธรรมในเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความ
เป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย อย่างไร
7. ท่านมีการประเมินผู้เข้าร่วมฟังเทศน์มหาชาติหรือกิจกรรมต่าง ๆ ของท่าน
อย่างไร
8. ท่านมีวิธีการสร้างความน่าเชื่อถือในการนำเสนอ อย่างไร
9. ท่านมีวิธีการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในการเทศน์มหาชาติ อย่างไร
10. ท่านมีวิธีการกระตุ้นให้ผู้คนเข้าร่วมฟังเทศน์มหาชาติหรือกิจกรรมต่าง ๆ
ในวัดของท่าน อย่างไร

ตอนที่ 4 แนวทางการพัฒนาประเด็นเนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

1. ท่านสามารถอธิบายให้ผู้ฟังเกิดความชัดเจนในหลักธรรมหรือหลักการดำเนินชีวิตตามหลักพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย อย่างไร
2. ท่านสามารถอธิบายให้ผู้ฟังเกิดแรงจูงใจหรือเกิดศรัทธามั่นคงในความดีของคนที่ทำมา อย่างไร
3. ท่านสามารถอธิบายให้ผู้ฟังเกิดความกลัวกลัว มั่นใจว่าตนเองสามารถดำเนินชีวิตตามหลักพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยได้เหมือนคนทั่วไป อย่างไร
4. ท่านสามารถสร้างให้ผู้ฟังเกิดความร่าเริงเบิกบานใจในการฟังเทศน์มหาชาติ อย่างไร
5. ท่านมีแนวทางการพัฒนาเนื้อหาและวิธีการนำเสนอเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยให้ทันสมัย อย่างไร
6. ท่านเห็นว่าแผนการบริหารงานของวัดเพื่อการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยควรมีแนวทาง อย่างไร
7. ท่านเห็นว่าการจัดการบุคลากรภายในวัดเพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยควรมีลักษณะ อย่างไร
8. ท่านมีวิธีอธิบายประเด็นเนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน อย่างไร
9. ท่านเห็นว่าช่องทางใดบ้างที่จะเป็นแนวทางการพัฒนาเนื้อหาและวิธีการนำเสนอในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย
10. ท่านเห็นว่าวัดของท่านมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด ในการพัฒนาเนื้อหาและวิธีการนำเสนอในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

ภาคผนวก ข
แบบสัมภาษณ์ผู้รับสาร (คฤหัสถ์)

สำหรับผู้รับสาร (คฤหัสถ์)

ลำดับที่.....

แบบสัมภาษณ์ในการสนทนากลุ่มเพื่อการทำคุณิพนธ์

เรื่อง การสื่อสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

เครื่องมือวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย แบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ตอนที่ 2 เนื้อหาสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

ตอนที่ 3 วิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

ตอนที่ 4 แนวทางการพัฒนาประเด็นเนื้อหาสารและวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1. ชื่อ-สกุล.....
2. ตำแหน่ง.....

ตอนที่ 2 เนื้อหาสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

1. ท่านมีจุดมุ่งหมายในการเข้าร่วมรับฟังเทศน์มหาชาติ อย่างไร
2. หลังจากที่ท่านได้รับฟังเนื้อหาในเทศน์มหาชาติทั้ง 13 กัณฑ์ เป็นอย่างไร
3. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับเนื้อหาในเทศน์มหาชาติ ทั้ง 13 กัณฑ์ เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย
4. หลังจากที่ท่านรับฟังเทศน์มหาชาติ ท่านนำเนื้อหาไปปรับใช้ในการดำรงชีวิตอย่างไร
5. หลังจากที่ท่านรับฟังเทศน์มหาชาติ ท่านนำเนื้อหาไปปรับใช้ในการอยู่ร่วมกันในสังคม อย่างไร

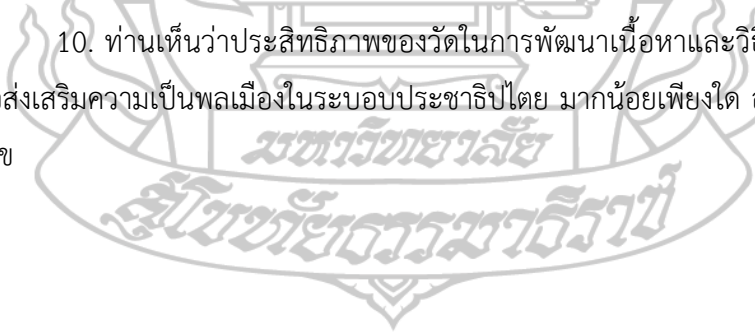
6. การฟังเทศน์มหาชาติมีผลด้านจิตใจของท่าน อย่างไร
7. การฟังเทศน์มหาชาติมีผลด้านปัญญาของท่าน อย่างไร
8. ท่านมีความเห็นว่าเทศน์มหาชาติมีส่วนในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย อย่างไร
9. ท่านเข้าใจในเนื้อหาตามหลักธรรมในเทศน์มหาชาติ มากน้อยเพียงใด
10. ท่านมีความเข้าใจความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย มากน้อยเพียงใด

ตอนที่ 3 วิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย

1. ท่านมีการสื่อสารธรรมกับพระนักเทศน์มหาชาติ อย่างไร
2. ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีการนำเสนอเทศน์มหาชาติของพระนักเทศน์อย่างไร
3. ท่านมีความคิดเห็นกับวิธีการเปิดเรื่อง/เข้าสู่เนื้อเรื่องในการเทศน์มหาชาติของพระนักเทศน์ อย่างไร
4. ท่านมีความคิดเห็นกับวิธีการนำเข้าสู่เนื้อเรื่องในเทศน์มหาชาติ ของพระนักเทศน์อย่างไร
5. ท่านมีความคิดเห็นกับวิธีการสรุปประเด็นในเทศน์มหาชาติ ของพระนักเทศน์อย่างไร
6. ท่านมีประสบการณ์ในการฟังเทศน์มหาชาติ อย่างไร
7. ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับเทคนิคในการสอดแทรกธรรมในการเทศน์มหาชาติของพระนักเทศน์ อย่างไร
8. ท่านมีความศรัทธาในการฟังเทศน์มหาชาติ อย่างไร
9. ท่านให้ความสำคัญกับความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย อย่างไร
10. ท่านมีวิธีการเข้าถึงสื่อหรือช่องทางสื่อสารต่าง ๆ ของวัด อย่างไร

ตอนที่ 4 แนวทางการพัฒนาประเด็นเนื้อหาสาระและวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

1. ท่านสามารถนำหลักธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิต อย่างไร
2. ท่านเกิดแรงจูงใจ เกิดศรัทธาในความดีที่ท่านมาและทำดีต่อไป หรือไม่ หลังจากฟังเทศน์มหาชาติ
3. ท่านมีความกล้ากล้า/มั่นใจว่าตนเองสามารถดำเนินชีวิตตามหลักพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยได้เหมือนคนทั่วไป อย่างไร
4. ท่านมีความร่าเริงเบิกบานใจทั้งอดีตปัจจุบันและอนาคตหลังจากการฟังเทศน์มหาชาติ อย่างไร
5. ท่านมีแนวทางการพัฒนาตนเองเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย อย่างไร
6. ท่านเห็นว่าแผนการบริหารงานของวัดเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาควรเป็นอย่างไร
7. ท่านเห็นว่าการจัดการบุคลากรภายในวัดเพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาควรมีลักษณะ เป็นอย่างไร
9. ท่านเห็นว่ามีช่องทางใดบ้างที่จะเป็นแนวทางการพัฒนาเนื้อหาและวิธีการนำเสนอการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย
10. ท่านเห็นว่าประสิทธิภาพของวัดในการพัฒนาเนื้อหาและวิธีการนำเสนอเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย มากน้อยเพียงใด อะไรคือปัญหา และแนวทางแก้ไข

ภาคผนวก ค

แบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์

แบบสัมภาษณ์เพื่อการทำคุณิพนธ์

เรื่อง การสื่อสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

เครื่องมือวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาแนวทางการพัฒนาประเด็นเนื้อหาสารและวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ตอนที่ 2 แนวทางการพัฒนาประเด็นเนื้อหาสารและวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1. ชื่อ-สกุล.....
2. ตำแหน่ง.....

ตอนที่ 2 แนวทางการพัฒนาประเด็นเนื้อหาสารและวิธีการนำเสนอสารในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

1. ท่านเห็นว่าผู้ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา ควรมีลักษณะอย่างไร
2. ท่านเห็นว่าเนื้อหาสารและวิธีการนำเสนอในการเทศน์มหาชาติเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่ดี ควรเป็นอย่างไร เพราะอะไร
3. ท่านเห็นว่าวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เหมาะสมควรเป็นอย่างไร
4. สื่อที่เหมาะสมในการนำเสนอในการเทศน์มหาชาติในปัจจุบันคือสื่ออะไร เหมาะกับกลุ่มผู้รับฟังใดบ้าง
5. ท่านคิดว่าประสิทธิภาพในการพัฒนาการสื่อสารของผู้ส่งสาร ควรเป็นอย่างไร
6. ท่านคิดว่าประสิทธิภาพในการพัฒนาการสื่อสารของผู้รับสาร ควรเป็นอย่างไร

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	พระมหาพงษ์เทพ ปากาโร (ลื้อประเสริฐ)
วัน เดือน ปี เกิด	วันที่ 18 สิงหาคม พ.ศ. 2531 อายุ 35 ปี พรรษา 14
สถานที่เกิด	38 หมู่ 2 ตำบล ประชาธิปัตย์ อำเภอ ธัญบุรี จังหวัด ปทุมธานี 12130
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2553 สอบไล่ได้นักธรรมชั้นตรี วัดเปรมประชา สำนักเรียน คณะจังหวัดปทุมธานี พ.ศ. 2556 สอบไล่ได้นักธรรมชั้นโท วัดเปรมประชา สำนักเรียน คณะจังหวัดปทุมธานี พ.ศ. 2557 สอบไล่ได้นักธรรมชั้นเอก วัดเปรมประชา สำนักเรียน คณะจังหวัดปทุมธานี พ.ศ. 2557 สอบไล่ได้บาลีประโยค หนึ่ง-สอง วัดเปรมประชา สำนักเรียน คณะจังหวัดปทุมธานี พ.ศ. 2562 สอบไล่ได้เปรียญธรรม สาม ประโยค วัดเปรมประชา สำนักเรียน คณะจังหวัดปทุมธานี พ.ศ. 2563 สอบไล่ได้เปรียญธรรม สี่ ประโยค วัดเปรมประชา สำนักเรียน คณะจังหวัดปทุมธานี พ.ศ. 2564 สอบไล่ได้เปรียญธรรม ห้า ประโยค วัดเปรมประชา สำนักเรียน คณะจังหวัดปทุมธานี พ.ศ. 2544 สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนชุมชนประชาธิปไตยวิทยาการ พ.ศ. 2547 สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนธัญบุรี พ.ศ. 2550 สำเร็จการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ วิทยาลัยเทคโนโลยีวิบูลย์บริหารธุรกิจ (รามอินทรา) พ.ศ. 2562 สำเร็จการศึกษาปริญญาตรี รัฐศาสตรบัณฑิต (ร.บ.) (บริหารธุรกิจ) คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ. 2565 สำเร็จการศึกษาปริญญาตรี ศิลปศาสตรบัณฑิต (สื่อสารมวลชน) (ศศ.บ.) คณะสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ. 2565 สำเร็จการศึกษาปริญญาตรี นิเทศศาสตรบัณฑิต (นศ.บ.)

กลุ่มวิชาเฉพาะวิทยุกระจายเสียง สาขาวิชานิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

พ.ศ. 2566 สำเร็จการศึกษาปริญญาตรี นิติศาสตร์ ภาควิชานิติศาสตร์ (น.บ.)

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. 2564 สำเร็จการศึกษาปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พธ.ม.)

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. 2565 สำเร็จการศึกษาปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต (ร.ม.)

กลุ่มวิชาการจัดการงานสาธารณะ คณะรัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง

พ.ศ. 2565 สำเร็จการศึกษาปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต (ค.ม.)

สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. 2566 สำเร็จการศึกษาปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิตและ

บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต (รป.ม. และ บธ.ม.) หลักสูตรวิ
ปริญญาโททางรัฐประศาสนศาสตร์ และบริหารธุรกิจ
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ประกาศนียบัตร

พ.ศ. 2557 สำเร็จการศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาการเทศนา (ป.ทศ.)

รุ่นที่ 2

พ.ศ. 2561 สำเร็จการศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะ

สงฆ์ (ป.บส.) รุ่นที่ 13

พ.ศ. 2566 สำเร็จการศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรพุทธจิตวิทยาประยุกต์

เพื่อพัฒนาศักยภาพมนุษย์ (ป.พจ.) รุ่นที่ 1

สมณศักดิ์

พ.ศ. 2562 รับพระราชทานทรงตั้งเปรียญธรรม สาม ประโยค

พ.ศ. 2563 รับพระราชทานทรงตั้งเปรียญธรรม สี่ ประโยค

พ.ศ. 2564 รับพระราชทานทรงตั้งเปรียญธรรม ห้า ประโยค

ประกาศนียบัตร

พ.ศ. 2557 สำเร็จการศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาการเทศนา

(ป.ทศ.) รุ่นที่ 2 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

- พ.ศ.2561 สำเร็จการศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรการบริหารกิจการ
คณะสงฆ์ (ป.บส.) รุ่นที่ 13 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย
- พ.ศ.2566 สำเร็จการศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรพุทธจิตวิทยาประยุกต์
เพื่อพัฒนาศักยภาพมนุษย์ (ป.พจ.) รุ่นที่ 1
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- พ.ศ.2567 หลักสูตรประกาศนียบัตรวิปัสสนาภาวนา (ป.วน.) รุ่นที่ 5
วิทยาลัยร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

อบรมหลักสูตร

- พ.ศ. 2555 ผ่านการฝึกอบรมตามหลักสูตรวิชาการเทศนา รุ่นที่ 20
- พ.ศ. 2555 ผ่านการฝึกอบรมตามหลักสูตรผู้นำศาสนาเพื่อคุ้มครองสิทธิ
เสรีภาพและเสริมสร้างความสมานฉันท์
- พ.ศ. 2559 ผ่านการฝึกอบรมตามหลักสูตรวิชาการเทศน์ มหาชาติทำนอง
หลวง รุ่นที่ 3
- พ.ศ. 2559 ผ่านการฝึกอบรมตามหลักสูตรวิชาการเทศน์มหาชาติและเทศนา
ไวยาหารตามโครงการการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ภาค 13 รุ่นที่ 1

รางวัลประกาศเกียรติคุณ

- วันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ.2558 ได้รับเข็มและประกาศนียบัตรบริจาควัฒน
ครั้งที่ 7 จากสภาภษาชาติไทย
- วันที่ 6 มีนาคม พ.ศ.2563 ได้รับพระราชทานเข็มและประกาศนียบัตร
บริจาควัฒน ครั้งที่ 16 จากสภาภษาชาติไทย จากสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า
กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
- วันที่ 23 กันยายน พ.ศ.2563 ได้รับเข็มและประกาศนียบัตรบริจาควัฒน
ครั้งที่ 24 จากสภาภษาชาติไทย
- วันที่ 29 ธันวาคม พ.ศ.2566 ได้รับเข็มและประกาศนียบัตรบริจาควัฒน
ครั้งที่ 36 จากสภาภษาชาติไทย
- วันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ.2565 ได้รับเข็มและประกาศนียบัตรบริจาควัฒน
ครั้งที่ 48 จากสภาภษาชาติไทย

ผลงานการวิจัย

- พ.ศ. 2564 วิจัย เรื่อง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยการแห่ฉันทานชาดก
ของพระครูพิมลธรรมภาณ (มานพ กนตสีโล)

พ.ศ. 2565 วิจัย เรื่อง แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนรู้สำหรับ
โรงเรียนบาลีสาธิตศึกษา สังกัดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย

พ.ศ. 2565 วิจัย เรื่อง การดำเนินนโยบายเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของสำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ: กรณีศึกษาโครงการ
แหล่งพระเวสสันดรชาดกของพระครูพิมลธรรมภาณ
วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

พ.ศ.2565 บทความวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาผ่านการเทศน์มหาชาติของ
วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เขตพระนคร
กรุงเทพมหานครในทศวรรษ 2570

พ.ศ.2567 บทความวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการความรู้การเทศน์มหาชาติ
พ.ศ.2567 บทความวิจัยเรื่อง การสื่อสารในการเทศน์มหาชาติ
เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

ผลงานวิชาการ

พ.ศ. 2563 บทความทางวิชาการ เรื่อง สถานการณ์โรคระบาดไวรัสโควิด –
19: หลักการบริหารสมัยใหม่กับภาระงานคณะสงฆ์ 6 ด้าน+1

พ.ศ. 2563 บทความทางวิชาการ เรื่อง เจ้าอาวาส: การบริหารจัดการ
ศาสนสมบัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

พ.ศ. 2563 บทความทางวิชาการ เรื่อง ความท้าทายการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาโดยการใช้ชาดกในยุคดิจิทัล 4.0

พ.ศ. 2564 บทความวิจัย เรื่อง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยการ
แหล่งนิทานชาดกของพระครูพิมลธรรมภาณ (มานพ กนตสีโล)

พ.ศ. 2565 บทความวิจัย เรื่อง แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนรู้สำหรับ
โรงเรียนบาลีสาธิตศึกษา
สังกัดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. 2565 บทความวิจัย เรื่อง การดำเนินนโยบายเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของสำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ: กรณีศึกษาโครงการ
แหล่งพระเวสสันดรชาดกของพระครูพิมลธรรมภาณ
วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

พ.ศ.2565 บทความทางวิชาการเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการเผยแผ่

พระพุทธศาสนาผ่านการเทศน์มหาชาติของ

วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เขตพระนคร

กรุงเทพมหานครในทศวรรษ 2570

พ.ศ. 2565 บทความทางวิชาการ เรื่อง Learning Resources in Buddhist
Context for Temples in Bangkok

พ.ศ. 2565 บทความทางวิชาการ เรื่อง Promotion of Buddhist Tourism
for Learning of Thai Youths

พ.ศ. 2565 บทความทางวิชาการ เรื่อง การส่งเสริมแหล่งเรียนรู้วิถีพุทธของ
วัดในกรุงเทพมหานคร

พ.ศ. 2566 บทความทางวิชาการ เรื่อง ชาดก: ผู้นำทางการปกครอง

พ.ศ. 2566 บทความทางวิชาการ เรื่อง ปาฏิหาริย์ 3: นวัตกรรมสื่อการสอน
พุทธธรรม

พ.ศ. 2566 บทความทางวิชาการ เรื่อง อิทธิบาท 4: ความรับผิดชอบ

พ.ศ. 2567 บทความทางวิชาการ เรื่อง "ชาดก: ผู้นำทางการปกครอง

พ.ศ. 2567 บทความทางวิชาการ เรื่อง "คุณธรรมในตัวละครมหาชาติ
เวสสันดรชาดกในรูปแบบการปกครอง

พ.ศ. 2567 บทความทางวิชาการ เรื่อง พระสอนศีลธรรม:

การพัฒนาวัตกรรมการสอน

พ.ศ. 2567 บทความทางวิชาการ เรื่อง พระสอนศีลธรรม:

การพัฒนาวัตกรรมการสอน

พ.ศ. 2567 บทความทางวิชาการ เรื่อง กลยุทธ์ในการหาเสียงเลือกตั้งผ่าน

สื่อออนไลน์ของผู้แทนราษฎรของพรรคก้าวไกล

พ.ศ. 2567 บทความทางวิชาการ เรื่อง พระสังฆาธิการ:

การพัฒนางานสาธารณสงเคราะห์ในสังคมไทย

พ.ศ. 2567 บทความทางวิชาการ เรื่อง การสอนผ่านระบบออนไลน์:

โรงเรียนนอกระบบประเภททวศึกษา

พ.ศ. 2567 บทความทางวิชาการ เรื่อง หลักธรรมาภิบาล: การพัฒนาการ

บริหารโรงเรียนเอกชนนอกระบบประเภททวศึกษา

พ.ศ. 2567 บทความทางวิชาการ เรื่อง กลยุทธ์การบริหารจัดการ

ด้านการศึกษาสงเคราะห์: พระสังฆาธิการ

พ.ศ.2567 บทความทางวิชาการเรื่อง รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อ
เสริมสร้างนวัตกรรมน้อยทางทัศนศิลป์

พ.ศ.2567 บทความทางวิชาการเรื่อง นวัตกรรมการบริหารการเรียนการสอน
ของครูในโรงเรียนทุ่งเหียงพิทยาคม

พ.ศ.2567 บทความทางวิชาการเรื่อง รูปแบบการจัดการความรู้การเทศน์
มหาชาติ

พ.ศ.2567 บทความทางวิชาการเรื่อง การสื่อสารในการเทศน์มหาชาติ
เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

อุปสมบท วันอาทิตย์ที่ 7 มีนาคม พ.ศ. 2553

พระอุปัชฌาย์ พระมหาสมชาย สุนติกโร

พระกรรมวาจาจารย์ พระครูสมุห์น้อย ฐานุตโตโร

พระอนุสาวนาจารย์ พระมหารุ่งเพชร ฐานุตโตโร

ที่อยู่ปัจจุบัน วัดเปรมประชา 73 หมู่ที่ 2 ตำบล บางพูน

อำเภอ เมืองปทุมธานี จังหวัด ปทุมธานี 12000

โทร. 089-038-1673 Line : 089-038-1673

E-mail: golfclove@gmail.com

facebook: พระมหาพงษ์เทพ ล้อประเสริฐ

เพจ: พระมหาพงษ์เทพ ปภาโกร

ตำแหน่งทำงาน ครูพระศีลธรรมประจำโรงเรียน

ความชำนาญพิเศษ เทศน์มหาชาติทำนองหลวง

สถานที่ทำงาน วัดเปรมประชา 73 หมู่ที่ 2 ตำบล บางพูน

อำเภอ เมืองปทุมธานี จังหวัด ปทุมธานี 12000

โทร. 089-038-1673 Line : 089-038-1673

E-mail: golfclove@gmail.com

facebook: พระมหาพงษ์เทพ ล้อประเสริฐ

เพจ: พระมหาพงษ์เทพ ปภาโกร

ตำแหน่ง ครูพระศีลธรรมประจำโรงเรียน